Kirjastus "Eesti Raamat"

. **Tallinn 1969**
Günther Krupkat.

T (Saksa) K 77

Originaali tiitel:

Esimene

Günther Krupkat Als die Götter starben Utopischer Roman Das Neue Berlin (1963)

Saksa keelest tõlkinud Ester Heinaste Illustreerinud Heldur Viires

joi

Kui jumalad surid

1. osa Endymion

1. ükski tee pole nii pikk. . .

«Kas lendate esimest korda Endymioni?» pärib Veera doktor Perko noorelt naiselt.

Väike ja habras Genia istub pisut äraoleval ilmel raskes tugitoolis. Ta pilk on kiindunud teleekraanile, kust ei paista ikka veel midagi muud kui iseäralikult kahkjat kaljumaastikku. Ta unistab avasilmi. Tulevikust, kõigest, mida ta juba mõne tunni pärast näeb ning läbi elab.

Siis kostab talle äkki kõrvu sügav mahe hääl ja toob ta pisitasa tõelusse tagasi.

Hajameelselt naeratades ajab Genia selja sirgeks ja noogutab Veerale. .

«Esimest, korda jah. Vabandage, jäin veidi mõttesse. Kõik on nii uus, harjumatu.»

«Arusaadav,» vastab Veera.

«Kas maandume varsti?»

«Lend ei tohiks enam kaua kesta. Ja siis ongi reisivintsutused seljataga.» .

Kui enesekindlalt ta seda ütleb! Genia silmitseb teda läbi langetatud ripsmete.

Veera on suur ja sale. Sundimatult nõjatub ta, jalg - üle põlve, istme seljatoele. Lühikestel vasekarva juustel helklevad kuldsed valgusrefleksid.

Juba kohe stardi järeloli Genia püüdnud Veeraga tutvust sõlmida. Ent Veera näitab ennast kosmoselaeva salongis harva, ja kui ta sinna ilmub, siis ikka tolle punablondi inseneri Riggsi saatel, kelle lärmakus on tundlikule Geniale vastumeelt.

Veera Lõssova ja Douglas Riggs kannavad liivavärvi kombinesoone. Varrukatel säravad hõbedased .eraldusmärgid. Mõlemad lendavad Endymioni teenistusülesandeis.

Genia tahaks Veeraga kõnelust jätkata, kuid tunneb end jõuetuna, kurnatuna. Ehk. kohtab ta Veerat veel

Endymionis. Endymion! Vaikse ohkega vajub ta penme tooli seljatoele.

Jons Perko, kolmekümneaastane tugevate kate ja kõvade närvidega mees, kummardub oma

naise kohale. Murelikult katsub ta tema pulssi. Kulm on tal sügavasti kortsus, kuid ta nägu selgib kohe.

«Ei midagi tõsist. Lihtsalt reisist pisut üle väsinud,» pomiseb ta.

«Seda ma arvasin,» sõnab Veera. «Kergeid nõrkushooge tuleb lennul sageli ette.»

«Sellised õrnakesed ei tohiks televiisori ette maandumist passima jääda. Kõigile ei ole see kontimööda,»pistab Riggs jämedalt vahele. «Teie naisel oleks parem pikali heita.»

Enamik reisijaid on oma kajutitesse tõmbunud. Kuid Genia ei taha mingi hinna eest ilma j ääda hetkest, mil pika reisi eesmärk lõpuks paistma hakkab. Juba on kerge nõrkustunne kadunud. Genia heidab Riggsile ebasõbraliku pilgu. Oma mehele ütleb ta kindlalt:

«Ma jään siia, Jons.»

Mees pilgutab talle silma. «Hüva, Genia. Vaatame ära.»

«Te olete arst, eks ole?» pärib Veera.

«Jah. Mind määrati Endymioni peahaiglasse. Naine hakkab tööle bioloogia katsejaamas.»

«Ainult lusti pärast ei sõida keegi Endymioni,» väidab Riggs. «Veel mitte!»

«Kindlasti on see kõige tähelepanuväärsem linn, mis kunagi ehitatud,» lausub Perko.

Inseneri tedretähnilisele näole valgub lai sõnatu naer. «Selliseid linnu ehitame me veel juurde. Veel tähelepanuväärsemaid.»

Perko tõstab kahtleva pilgu. «Arvate nii? Võin ette kujutada, et me lõpuks ikkagi surnud punkti jõuame.»

«Sellest ülesaamine oleks ainult aja küsimus,» ei jää Riggs vastust võlgu.

Kõnelusse sekkub Alf Curtius. Ta on viies reisija salongis - sõbralik tinahallide juustega mees, kellest kosmoselaeval vaevalt keegi rohkem teab kui ainult nime. Pead tugitooli seljatoelt tõstmata heietab ta mõtisklevalt:

«Veel viiskümmend aastat tagasi, kahekümnenda

sajandi keskel, oleks enamik inimesi teie sõnade üle naernud ja teid fantastiks pidanud.»

«Siis puudus teaduslik tunnetus,» tähendab Riggs.

Curtius raputab pead. «Ei, mu sõber. Tunnetus oli ka siis olemas. Kuid selleks, et seda täies ulatuses rakendada, ei olnud maailm tookord veel küps. Tänapäeval on asi teine. Meid ei koorma enam hukatuslikud ühiskondlikud vastuolud.»

«Sellega on seletatav ka meie üha kiirenev arengutempo viimastel aastakümnetel,» täiendab Perko.

«Täiesti õige,» kinnitab Curtius. «Võtame ainult ühe näite: veel tuhande üheksasaja viiekümnendate aastate paiku paistsid tõeliste kosmoselendude probleemid olevat vaeyalt lahendatavad. Paljud pidasid tookordseid raketikatsetusi kulukaks mõttetuseks, teised nägid neis paremal juhul ainult strateegilisi võimalusi.»

«Ja täna...» Perko laseb pilgul ringi käia, nagu tajuks ta oma ümbrust esmakordselt teadlikult. «Täna reisime. kosmoselaevaga Kuu-marsruudil just niisama mugavalt kui kuuekümnendate aastate inimesed oma reaktiivlennukitega.»

«Jah, vana maailma pessimistlikult meelestatud prohvetitel polnud õigus,» kõneleb Curtius. «Inimkond ei ole aatomi läbi hukka saanud, vaid rakendab seda kasulikult. Universumist 'pole mingit «viimset relva» Maale heidetud, kosmoselend teenib rahulikke eesmärke. Ja nood, kes esimestena oma jala Kuule tõstsid, polnud hoopiski nõdrameelsed strateegid, vaid inimesed, kes tuhandeid ohte trotsides ja raskete ohvrite hinnaga teaduslike uurimiste tarbeks uut tugipunkti lõid.» Curtius äigab . käega üle silmade. «Olen viimase viiekümne aasta arengule kaasa elanud. Uskuge mind - ükski tee ei ole nii pikk ega raske, et inimkond teaduse huvides seda varem või hiljem jalge alla ei võtaks.»

«Iga saavutatud eesmärk on alati uue teelõigu algust,» tähendab Veera.

Curtius pöörab oma värske, kortsudeta näo tema poole. «Loomulikult, sest see tee viib lõpmatusse,» vastab ta viisaka naeratusega. «Kes võiks seda paremini mõista kui teie?» Seejuures heidab ta pilgu hõbedasele embleemile Veera varrukal, planeetidevahelise lennuteenistuse piloodimärgile.

9

Veera uurib vana mehe ilmekat profiili. Ilmselt on ta teadlane. Tema enda sõnade järgi otsustades peaks ta olema vähemalt seitsmekümneaastane, kui mitte vanemgi. Tänu edusammudele bioloogia, hügieeni ja tehnika valdkonnas on keskmine eluiga juba üheksakümne viie aastani tõusnud, ning kes isade äreva noorusaja õnnelikult üle on elanud, võib arvestada, et ta veel sada aastat vanaks saab või õigemini - nooreks jääb.

«Endymion!» hüüab Genia äkki. «Näed sa tulesid, Jons?» Tumedad silmad pärani, jälgib ta Üksisilmi teleekraani, kuhu on ilmunud paar eredalt kiirgavat täpikest.

«Tõsijutt! Aga...» Perko tõmbab välja taskuatlase ja lehitseb kiiresti kuukaarti.

«Eksite,» seletab Veera Geniale. «Need on Letronne'i märgutuled. Kannatage veel veidi, varsti näete juba rohkem. »

«Letronne? Mitte ei mõista,» ühmab Perkoo Ta veab sõrmega üle raamatu sisukorra.

Riggs vaatab seda pealt. «Lubage!» võtab ta PerkoI atlase käest ja lööb lahti õige kaardi. «Me läheneme Kuule ööpoolsest küljest ja nimelt kagu suunas. Seal, Tormide ookeani lõunarannikul, asub Letronne'i laht. Tähtis tugipunkt!»

«Ja Endymion?»

«Näete, see siin on Endymioni piirkond. Linn asub sealsamas lähedal.»

«Tähendab Letronne'i lahe vastas, mõnisada kilomeetrit Kriiside merest põhja pool.»

«Sinna võite välja jõuda ka Kuu Apenniinide ja Kaukasuse välimist kaart mööda. Seal, kus Külmuse meri on lõunaküljest avatud, näetegi linna.»

«Kas me maandume öösel?»

«Endymionis algab päev alles ülehomme.»

Genia naerab tasa.

«See kõlab nii imelikult.»

«Maapealse ajaarvamise järgi kestab ju *Kuu* öö umbes kaks nädalat. Niisama pikk on ka päev. Küllap te sellega harjute.»

«Miks see linn õieti nii *Kuu* serva lähedale ehitati?» Naerdes libistab Riggs harali sõrmed läbi oma puna

10

blondi juuksetuka. «Te mõtlete, et miks mitte parem «ketta» keskele?» .

«Enam-vähem jah.»

«Ärge unustage, et *Kuu* on kerakujuline. üsna pea, kui te tollel keral seisate, võite veenduda, et ka seal, täpselt nagu Maal, on ainult näilik serv - silmapiir.»

«Aabitsatõde,» pahandab Genia.

«Mille te just kahe silma vahele jätsite,» kinnitab insener. «Endymion asub veel otse Maa nähtavuspiirkonnas. Seni kui Kuu ümber raadiosputnikuid ei liikunud, oli see oluline. Praegu pole sellel enam tähtsust. Uurimiskeskusel peab olema soodne asend - kuidas seda nüüd öelda? - liiklemiseks. Mõistate? Ja Endymionil on see olemas, isegi arvesse võttes ekskursioone Kuu vastaspoolele, mis Maale ei paista.»

Samal hetkel lükatakse juhikabiini uks lahti. Lävele ilmub keegi noormees. See on teine tüürimees. Lõbusasti silmi vidutades vaatab ta viit reisijat. Tema selja taga Välguvad arvutusmasina valgustulbad. Kaugelt kanduvad siia monotoonsed helid. Raadiosputnikute abil saadab Endymion lähenevale laevale oma kutsungit.

«Varsti algavad maandumisoperatsioonid,» seletab tüürimees. «Seadke end selleks valmis.»

Veera küsib: «Millal me Endymioni jõuame?»
«Vähem kuikahe tunni pärast. Just praegu möödusime välisverfist.» .
Noormees noogutab Veerale ja lahkub.
«Välisverfi juures asub «Rhea»,» lausub Curtius Veera poole pöördudes. «Kas te olete hiigelkosmoselaeva meeskonnast?»
Veera osutab Riggsile. «Jah, kuulume" vahetusse.»
Curtius pöörab tooli nii, et ta mõlemaid piloote näeb.
«Õnnitlen! «Rhea» on suurepärane laev. Uusim MHDkonstruktsioon. »
«Mida see MHD tähendab?» uurib Perko.
«Magnetohüdrodünaamiline,» seletab Riggs. Kuna Perko talle arusaamatuses otsa vaatama jääb, lisab ta: "Plasma elektriväljas, magnetiline juhtimine. Plasmajoa efektiivne kiirgus kuni tuhat kilomeetrit sekundis.
Rahuldab see teid?»
«Arvan, et jah,» vastab Perko naerdes. .
«Maksimaalne võimsus muidugi,» jätkab Riggs, «aga

11

kui kauaks? Kosmosesond, mille me Jupiteri kuule Kallistole läkitasime, on varustatud footonimootoritega. Kui katse õnnestub, suudame varsti ajabarjääri ü1etada.»
Veera suunurkadesse ilmub 'vaevumärgatav, peaaegu nukker naeratus. «Ükski tee pole nii pikk.,.» lausub ta vaikselt.
Curtius mõistab neid sõnu hästi, ta noogutab tummalt.
Talumatult ere valgusvoog lõõmatab üle teleekraani. Genia lööb käed .silmade ette. Päike! Kosmoselaevon Kuu varjust välja jõudnud. Teleobjektiivid pöörduvad kõrvale. Letronne'i tuled on ekr,aanilt kadunud. Nüüd hõõguvad keset sügavaimat pimedust täpid, sakid ja kaared. Need on kõrgete mägede harjad loojuva päikese tules.
Kosmoselaev ennetab aja kulgu Kuul. Varsti on pärastlõuna, siis keskpäev. Kõrvetavates kiirtes helgivad lugematud kraatrid ja rõngasmäed.
Salongis on vaikseks jäänud. Vaadeldakse maastikku, mis paistab ääretu kaljumüürina laevale vastu tormavat. Põlevi silmi jälgib Genia asjade käiku. Pimestavas vastuhelgis on ta nägu kriitvalge ja süda taob lühikeste hingetõmmete saatel.
Perko surub rahustavalt Genia kätt, kuid on ka ise üpris elevil. «Näed sa toda hiiglasuurt kraatrit seal ülal?» küsib ta kähiseval häälel. «See peaks Koperniku kraater olema. Selle tagant hakkavad paistma Apenniinid. »
«Nüüd olete küll täielikult orientatsiooni kaotanud,»lausub Veera. «Asume juba ammu Kuu tagaküljel. Just praegu möödume Unistuste mere ääres asuvatest Jules Verne'i mägedest. See, mida te Koperniku kraatriks pidasite, on hoopis Tsiolkovski rõngasmägi. Meil on kurss otse. . .»
Hakkab undama tume hoiatussireen. Ühtlasi välguvad kollase d signaaltuled ning ruumis kõlab hääl valjuhääldajast: «Tähelepanu! Tähelepanu! Kõneleb laeva juhtkond. Asuge, palun, otsekohe oma kohtadele. Kuuekümne sekundi pärast algab esimene pidurdusaste!»
Curtius tõuseb esimesena. «Lähme!» ütleb ta teistele. «On ülim aeg ohutumasse paika minna.»

12

Viis reisijat lahkuvad salongist, et minna oma kajutitesse. Seal tuleb neil kušetile heita ja ennast vööga selle külge kinnitada. Nii nõuavad ohutuseeskirjad.

Ruumist väljudes tuigub Genia veidi, Perko peab teda toetama.

Riggs pöördub noore arsti poole: «Eks ma ütelnud teie abikaasa poleks pidanud Kuule lähenemist jälgima jääma. See on hoopis teist mesti mehedki nõrgaks võtnud.»

Sireeni undamine lõpeb. Signaallambid vilguvad edasi. Mõni sekund täielikku vaikust, isegi gravitatsioonimasina sumin on vaibunud. Hakkavad peale maandumismanöövrid. Laev pöördub ümber pikitelje.. Jälle paus. Siis läbib kosmoselaeva korpust kerge värin.

Mootorid paiskavad Kuule vastu leegipahvakuid. :Maa kaaslane hakkab tiirlema kui karussell. Kuumaastik veerleb vurrina mööda. Kontuurid valguvad laiali, paistavad ainult hallid vöödid.

Lambikesed vilguvad ikka veel, nüüd on nad juba punased. Teine pidurdusaste! Laeva ümbritseb tulepilv. .

Säherdusel hetkel ei suudaks reageerida ükski aju. Ent salapäraseid. korraldusi järgivad juhtimisautomaadid ise.

2. Vari

Maalt läbi teleskoobi vaadatuna paistab Endymiorli ala kahe millimeetri pikkuse must ja kriipsuna. Tegelikult on see saja kahekümneviie kilomeetri ulatuses laiuv laavapankade ja vulkaanilise räbuga kaetud tasandik. Seda ümbritsevad ja läbivad järsud mäeahelikud. Väljaspool seda võimsat katelt, ühes ta kagunõlvas asuval vallseljakuI, seisab kuulinn.

Linna välimust on oluliselt mõjutanud Kuul valitsevad eluvaenulikud tingimused. Endymioni ei saa võrrelda ühegi paigaga maakeral. Keset igavest vaikust, halvavat külma ja kõrvetavat kuumust seisab ta kui mälestusmärk inimese võimule looduse üle.

Seal, kus kaljuvall Endymioni ümber avaneb ja teravaharjalised mäed kaugemale jäävad, põlevad lennu

jaama signaaltuled. Ent mingit kuma need öises taevas ei tekita, sest puudub valgust hajutav õhk. Valge on ainult seal, kuhu valguskiired langevad.

Stardi- ja maandumispaigad on peegelsiledad sulatatud kuukivirneist väljad. Tornisõrestike ja kraanade vahel sädelevad paljude lampide valguses kosmoselaevade ning kuuliini-rakettide korpused. Kõrval asuvad lennuteenistuse, töökodade ning ladude kuppelehitised.

Valgetes skafandrites inimesed tulevad ja lähevad. Nende samm on vetruv, mõõdetud, väikesele raskusjõule kohandatud. Tontlikult veerevad hääletud maastikuautod ja roomikveokid.

Hermeetiliselt suletud sõiduautod ruttavad piki kahekilomeetrist läikivmusta mllkaanilisest klaasist teed linna, mööda tööstus- ja kaevandusehitustest ning päikesejõujaama nõguspeeglitest, mis päevaperioodi vältel varuvad energiat neljateistkümnepäevaseks ööks.

Avara tasandiku serval kõrguvad mäed kui teravatipulised tornid. Nende ees kummub saja meetri kõrgune ja mitmekilomeetrise läbimõõduga kuppel. See on siluniidist, «terasklaasist, ning piimjat valgust täis.

Obsidiaantee viib otse kupli juurde, ta lõpeb pikas õhulüüsis. Kui viimane vahesein lahti tehakse, avaneb pilgule muinasjutuline maailm - välislinn.

Sellal kui termomeetrid näitavad väljas kuni miinus sada viiskümmend kraadi külma Celsiuse järgi, valitseb klaastaeva all subtroopiline soojus. Helendavate kupliseinte mahedas valguses lahivad aiad ja istandused. Taimed ja puukesed ei kasva mullas, vaid toitelahuses, mis sisaldab süsihappesooli, lämmastikuühendeid ning fosfaate. Välislinna serval asuvad põllumajandusettevõtted ja ka kunstlikud kalatiigid.

Roheluse vahelt välguvad kaugjuhtimisel töötavate, täielikult automatiseeritud käitiste

kivifassaadid. Peaaegu kõik, mis Endymioni asukatel elamiseks vaja läheb, toodetakse siin. Isegi õhk ja vesi.

Radiaalsuunaliste tänavate võrk läbib parke, mil1e juurde kuuluvad ka supelbasseinid ja staadion. Keskpunktiks on Täheväljak oma monumendiga. See kujutab kolme skafandris inimest - esimesi, kes astusid Kuu pinnale.

Tagapool on läbipaistva kupli alus kumerate astan-

gutena tõusva mäeveeru külge joodetud. Läbi tehisatmosfääri virvendavad sealt vastu tuledemered. Allpool astanguid viivad mitmed lüusiväravad mäe sisemusse, siselinna.

Ehkki purustavate meteoriitide oht Kuul kaugeltki nii suur ei ole, kui kosmoselendude algul arvati, ja mitmekihiline siluniitkuppel küllaldast kaitset pakub, otsustati Endymioni kolmesaja inimese eluruumid ja mitmesugused tähtsamad asutused siiski Kuu sisemusse viia.

Plasmakiirte abil kaljusse põletatud käigud kulgevad nagu laiad magistraalid läbi rõngakujuliste mägede.

Tänavaid ääristavad elamud, kauplused, restoranid, kultuuriasutused ning teaduslikud instituudid. Ka keskhaigla, laboratoorium ja võõrastemaja asuvad siin.

Siselinna peal ja sellega liftide kaudu ühenduses on observatoorium. Teleskoobid selle läikivate kuplite all on suunatud kaugetele maailmadele. Maavaatluste peakeskus ning meteoroloogiline kontrollteenistus seevastu asuvad Letronne'is.

Endymioni asukad ei ela enam esimeste pioneeride karmi, loobumusterikast elu. Kui neid haletsetakse, naeratavad nad ja ütlevad, et ei ole suuremat au kui suunamine kuulinna. ..

Nii on Endymion inimkonna ammuse unelma täitumine, kuid mitte enam eesmärk, vaid ainult verstapost teel.

Selenograafia Instituudi arhiiv Endymionis on suur akendeta ruum. Ümberringi piki seinaääri seisavad teraskapid. Need varjavad instituudi väärtuslikku põhikogu - tuhandeid filme, fotosi~ ja diapositlive, millel on jäädvustatud kõigis üksikasjades iga ruutkilomeeter Kuu pinda. Ülesvõtted pärinevad selenodeesiaosakonna ekskursioonideIt ja meeskonnata luurerakettide regulaarsetelt lendudelt. Need fotod on täpsete kaartide aluseks ja aitavad kontrollida *Kuu* reljeefi muutumist.

Siin töötab loodusteadlane ja arheoloog Erik Olden koos prantslanna Li Sartou ning aafriklase Percy Gombare'iga Maailma Uurimisnõukogu ülesandel juba mitmendat kuud üpris ebatavalise probleemi kallal.

Saali laetuled on välja lülitatud. Ruumi täidab ekraanile suunatud heleda valguskoonuse vastuhelk. Projektsiooniaparaadi juures kumab lambike. See valgustab. karmi kinnist naisenägu. Nagu tugevad söekriipsud kaarduvad ta silmade kohal kipratõmbunud kulmud ja annavad pilgule tugevasti keskendatud ilme. Sinkjasmust sile juus on rangelt lahku soetud. Nobedasti paneb väike nägus Li filmi aparaati. «Valmis!» ütleb ta. Tema häälel on kalgivõitu ja rabe kõla.

Aparaat hakkab käima. Li kohendab valget kitlit ning istub Gombare'i kõrvale, kes jälgib pinevalt ekraani. Mehe halliseguste käharjuustega pea on pisut küljele kallutatud. Eebenipuu värvi näol mänglevad jooksma hakanud filmi valgus ja varjud.

Paberite, raamatute ja fotodega kaetud lauale nõjatub Erik Olden. Ta on suur tugev kolmekümne kaheksa aastane mees. Aval pilk, tugevasti kokkusurutud huuled ja etteulatuv lõug annavad tunnistust uljusest ning energiast. Tema mõtteid tiivustab alati tohutu fantaasia

ning need on jäägitult suunatud grandioossetele perspektiividele, mida äsja alanud kahekümne esimene sajand inimkonnale pakub. Inimesi, kes Oldenit lähemalt tunnevad, vaimustab visadus, millega mees seatud eesmärgile rühib.

Kui Olden kõnnib, torkab silma, et ta vasak õlg on veidi madalam. See on mõne aasta eest juhtunud õnnetuse tagajärg. Väljakaevamistöödel Sudaanis jäi ta variseva kaljurahnu alla. Arstid suutsid küll ta käe päästa, õlaliigesele aga jäi viga külge. Tookord õppiski ta tundma Gombare'i, kes töötas Vana-Idamaade ajaloo professorina Khartumi ülikoolis. Tollest ajast peale seob neid kahte südamlik sõprus.

Projektsioaniaparaat suriseb vaikselt. Ekraanil möödub üks kuumaastik teise järel. Kaugjuhitava raketi pardalt võetud film näitab kõiki üksikasju. Oma viie-kuue tuhande meetri kõrgusi tippe kaamera poole sirutavad mäeahelikud, püstloodis mõõtmatusse sügavusse laskuvad sädelevad kaljunõlvad, lõputud kõrbetaolised tasandikud, hangunud laavamered, loendamatud kraatrid nagu ägeda tapluse jäljed. See tardumuse maailm - purustatud, katkirebitud, lõhutud - on kohutav ja ühtaegu haarav.

16

«Ei leia me ka siit kandist midagi,» kõlab Gombare'i pehme bass.

Olden vaikib. Ta ei pööra pilku ekraanilt. Laud on tal punetama löönud ja võbelevad. Ka põselihased tõmblevad närviliselt.

Film on läbi. Olden suleb kipitavad silmad. «Tänaseks aitab,» otsustab ta.

Li Sartou tõuseb ja võtab lähima kassetti. «Viimane film sellest kvadraadist.»

«Hea küll, vaatame selle veel ära.»

Paar käeliigutust, ja ekraanil hakkab jooksma uus film. Jälle lõputu hulk kõrgendikke, valle, kuristikke ning lõhanguid.

Ei kõnelda sõnakestki. Visa tähelepanu ja vilunud pilguga jälgivad kolm silmapaari maastikku. Varsti saab ka see filmirull läbi. Ja siis on taas üks tulemusteta päev õhtul. .

Olden surub hambad kokku. Osutub tema hüpotees tõesti valeks? Ei, tuhat korda ei! Ta ei mõtlegi loobuda. Ta täidab täpipealt Maailma Uurimisnõukogu ülesande ning lõpuks saab ka tõendid kätte. Vaieldamatud tõendid!

«Stopp!» lõhestab Oldeni hääl vaikuse.

Li peatab aparaadi. «Mis on, Erik?»

Gombare kummard.ub ettepoole. «Mina ei märganud midagi iseäralikku.»

Olden annab Li'le märku. «Palun kerige film tagasi! Umbes kümme meetrit.» Aeglaselt jookseb film tagurpidi.

«Aitab! »

Pilt seisab paigal. On näha metsik mäemassiiv, mida läbib platoole suubuv kitsuke org. Varahommikusest päikesest valgustatud tuhkhallile tasandikule langevad mäeharjade pikad teravad varjud.

«Noh, mis siin siis on?» tunneb huvi Gombare. Pikkade sammudega astub Olden ekraani juurde. Ta osutab varjule, mis vastupidi sügavmustadele teravikkudele kulgeb .põikisuunas ja sarnaneb kaarega. «Mis see on?» kostab ta küsimusele küsimusega.

Li Sartou ja Percy Gombare astuvad ligi. «Sarnaneks nagu mingi silla varjuga,» lausub Li kõheldes. «Kas teile ei tundu, Percy?»

17

Et teine kohe ei vasta, pöördub Li Oldeni poole. Ta uurib mehe nägu, mis paistab talle kummaliselt maskitaolisena. Võib-olla on asi ainuüksi valguses? Võib-olla petab meeli erutus, mis Li' st äsja laviinina üle tulvas? Ons võimalik, et tolles kivikõrbes leidub midagi, mis ei ole looduslikku päritolu?

Hetkeks joovastab Li'd mõte, et lõpuks ometi võib näha kuudepikkuse töö käegakatsutavat

tulemust, kuid kohe hajutab kaine mõistus soovunelma. Mitu korda varemgi on taolised nähtused ainult siinse fantastilise maailma viirastusteks osutunud. Li lükkab juuksesalgu otsmikult ja ütleb Oldenile: «Peaksime Norbert Brencki kutsuma.»

Olden noogutab ning süütab laetuled. «Paluge ta kohe siia.»

«Mis koht see on?» hõikab Gombare Li Sartou'le, kes seisab juba telefoni juures.

«Suur Alpide põikorg, Vihmade mere kirderannik,» vastab naine.

«Tänan. Vaatame korraks, mida selle piirkonna üksikülesvõtted näitavad.» Gombare läheb kartoteegikappide juurde.

Mõne minuti pärast ilmub arhiivi Brenck. Ta on Selenograafia Instituudi teaduslikust staabist ning kuulub Maailma Uurimisnõukogu korraldusel Oldeni gruppi kui käsundusnõunik.

Brenck on väikest kasvu keskealine mees. Väike on ka ta pea, kitsad ta õlad ning ahtad käed. Ta kissitab silmi, otsekui tuleks pimedast. Esimesel pilgul ei usuks keegi, et tegemist on suurepärase alpinistiga, mehega, kes on alistanud- Mount Hadley, viietuhandemeetrise mäetipu Kuu Alpides.

Olden tervitab teda sõnadega: «Vaadake seda, Norbert!» Ta osutab ekraanile.

Brenck jälgib pilkuvi silmi Oldeni sõrme. «Põhja Alpid,» sõnab ta otsekohe.

«Mida te sellest kaarjast põikjoonest arvate? Näeb välja nagu kaht kaljuseina ühendav sild.»

«Hm. . .» Brenck uurib mõtlikult ebatavalist varju. «Sild, ütlete?» Brencki suu ümber mängleb naeruvine. «Ärge tehke endale illusioone, Erik.»

Li heidab N orbert Brenckile karmi pilgu. «Aga kui see siiski on sild ?»

«Selliseid kaljukaari olen ma varemgi näinud,» vastab Brenck rahulikult. «Näiteks Hyginuse rõngasmägedes.»

Gombare astub lähemale. Tal on käes hulk fotosid. «Siin on selle paikkonna ülesvõtted. Sillast pole jälgegi.»

Olden vaatab ülesvõtteId, ulatab need Brenckile.

«Tüüpiline juhtum,» arvab too. «Kuul mängivad tähtsat osa varjud. Erinevate valguse-varju suhete tõttu muutuvad ainsa päevaga terved maastikupildid. Ja see

juures võivad tekkida niisugused varjuefektid, mis meile tont teab mäherdusi pettekujutusi loovad.»

«Kindlasti pole siin tegu varjude mänguga!» rõhutab Li.

«Seda ma ei ole väitnudki. Vastupidi - pean täiesti võimalikuks, et pildil on õige omapärane kivimimoodustis. Või vähemalt selle vari.»

«Kuidas te aga seleta te kaare korrapärasust?» küsib Gombare.

Brenck kehitab õlgu. «Teate ,mis, see lugu meenutab mulle tuhande üheksasaja viiekümne kolmandal aastal Kriiside mere idarannikul avastatud «kuusilda». See pidi oma kahekümne kilomeetri pikkune mõistatuslik kunstiteos olema. Asja uurimiseks lasti isegi Mount Wilsoni observatooriumi suur peegelteleskoop käiku. Ent silda ei olnud olemas ja ka Kuult eneselt pole me teda leidnud.»

Li hammustab huulde. Ta jälgib Oldenit, kes läbitungimatuI pilgul põrandale vahib. «See sild Alpides võiks ainult mõne meetri pikkune olla,» juhib Li Brencki tähelepanu olulisele erinevusele.

«Võimalik, aga ilma pikemata seda väita ei saa,» vastab selenoloog. «Võime otsustada ainult varju järgi, ja selle mõõtmed sõltuvad teatavasti nurgast, mille all valgus langeb.»

«Tahaksin seda kohapeal näha,» sõnab Olden õhinal. «Läbikäiguni Alpides tuleb ümmarguselt tuhat kilomeetrit,» tähendab Gombare. «Ja ülehomme lendame Lõunamerele. »

Oldeni pilk libiseb üle koosolijate nägude. «Kas te

tahate sõidu tõttu sellise silmatorkava objekti kontrollimisest loobuda?».
Li heidab pea kuklasse. «Ei, Erik. Me arvame ainult, et. . .»
». : . et Norbert Brenckil on õigus ja et objekt ei kujuta endast midagi olulist?»
Naeratades paneb Gombare käe Oldenile õlale. «Miks nii ägedasti, kallis sõber? Muidugi läheme me seda otsima. »
«Hüva. Ma ei tahtnud teid solvata, Percy. Teid ka mitte, Li. Ent Öelge mida tahaite, see. . . sild on rohkem kui ainult juhuslik moodustis.»
Brenck teab, et Olden ei tagane. Teda tuleb veenda, et ta eksib. Brenck pöörab maastikupildile otsiva pilgu. «Seal ei suuda maanduda ükski rakett, soomussõidukiga aga. . .» Ta silmitseb Oldenit järelemõtlikult. «Ülehomme suundub selle.sse piirkonda üks ekspeditsioon. Küsimuse all on Alpide läbikäigutee laiendamine. Rääkige Alf Curtiusega. Teile oleks see sobiv juhus.»
Oldeni ilme selgib. «Väärt mõte!»
«Aga mis saab Lõunamere-lennust?» küsib Gombare.
«Start on lennuvalitsuse poolt juba kindlaks. määratud.»
«Kas te ei saaks ainult Li'ga Lõunamerele lennatud?»
«Muidugi mõista saan.»
«Andke, palun, film laboratooriumi. Sellest ülesvõttest tuleks otsekohe suurendus teha.»

3. Kohtumine

Olden lahkub instituudist. Pea mõtteist tulvil, kõnnib ta mööda siselinna peatänavat. Nagu kõik, kes Endymionis ajutiselt - kas või mitmeid kuid - peatuvad, elab ta hotellis. Sinna on ainult mõne minuti tee.
Kohaliku aja järgi on kell neliteist. Ajasuhted Endymionis pole sugugi lihtsad ning valmistavad igale uustulnukale mõningaid raskusi. Tegelik Kuu aeg kulgeb neljateistkümnepäevase päeva ja öö vaheldudes. Kohalik aeg seevastu põhineb inimeste elurütmi arvesse võttes kahekümne nelja tunnisel päevaühikul.
Sellel kohalikul päeval on kindel korrapärane kulg.

Esimese tunni alguses, see tähendab kell null, lülitub sisse kunstlik kaiduvalgus. Valguselemendid siselinna tänavavõlvidel hakkavad kumama, kuni saavutavad päevavalguse tugevuse. Kui on löönud kuueteistkümnes tund, kustub valgus vähehaaval ja saabub öö.
Välislinna jaoks kehtib sama kord üheainsa erinevusega. Niipea kui väljas on alanud neljateistkümnepäevane päevaperiood, paistab läbi klaaskupli kuueteistkümne tunni vältel päikesevalgus. Seda filtreeritakse, et kaitsta inimesi, loomi ja taimi lühilainelise kiirguse eest. Kell seitseteist muudab kuppel automaatselt värvi ja ka siin algab öö nagu siselinnaski.
Päevavalguse vältus on kindlaks määratud kogemuste varal. Endymionis tunnevad inimesed väiksemat unevajadust kui tavalistes tingimustes. Tehisatmosfäär — küll hõredam kui maapeaIne, see-eest aga hapnikurikkam - hoiab ära kiire väsimise ja Kuu väike külge-tõmbejõud säästab märkimisväärselt kehalist jõudu.
Üldiselt alustab kuulinna elanik päeva siis, kui valgeks läheb, see tähendab kell null. Igaüks asub oma elukutsele vastava ühiskondliku töö juurde. Ligikaudu kaksteist tundi jääb tal vaba aega isiklike huvide rahuldamiseks, ülejäänu on määrätud öörahuks.
Vähimalgi määral ühetooniliseks muutumata kulgeb elu Endymionis oma reeglipärast rada. Läbematut ruttu ei ole siin iial, juba sellepämstki, et igaüks saab ilma tasuta, mis tal tarvis läheb või mida ta oma vajaduste rahuldamiseks soovib.

Olden longib piki elava liiklusega peatänavat. Tänav on mattunud tuhmi piimjasse päevavalgusse, mis voogab nähtama'tust allikast, otsekui tuleks ta läbi kerge
suvise pilvevine.
Kunstlikult tekitatud mahe tuul paitab möödakäijate pead. See tuul puhub alati, ta kannab puhast hapnikurikast õhku siselinna kõige kaugemassegi nurka.
Mõlemal pool tänavat kõrguvad elamute, büroode, klubi, keskraamatukogu, teatri kuukivimist fassaadid.
Vaateaknad -lasevad heita pilku kauplustesse, automaat sööklatesse ja teistesse asutustesse. Pehmetes toonides tuled, lilled, kuskilt kostev tasane muusika, ning igal pool inimesed, kes rahulikult ja rõõmsalt oma teed käivad.

21
Kõik on peaaegu niisamuti nagu Maal. Muidugi mitte nii avar, nii mitmekesine ega rikkalik, ent ikkagi tükike kodu, inimkäte abil võõrasse maailma võlutud.
Olden kasutab eskalaatorit ja tõuseb linna Ülemisse ossa. Automaatselt paiskub tema ees valla klaasist tiibuks. Olden astub hotelli vestibüüli.
Sel kellaajal on siin vaikne. Kaks võõrast ootavad sissekirjutamist. Suure messingist kuugloobuse juures, mis on Uurimisnõukogu kingitus, seisab noor naine. Olden heidab talle põgusa pilgu. Naine seisab tema poole seljaga. Uued külalised, mõtleb mees ja talle meenub, et järjekordne kosmoselaev peaks olema juba maandunud.
Olden pöördub registraatori poole. «Kas mulle posti tuli? »
Vastus on eitav. Olden hakkab astuma koridori suunas, mis tema ruumidesse viib.
Korraga seisab too naine tema ees. Suur, sale, lühikeste vasekarva juustega. Olden vaatab teise sinihallidesse silmadesse.
Üle ta näo levib äratundmisrõõm. «Veera!» Ta surub naise käsi. «Teie siin? On see vast üllatus!»
«Saabusime alles täna,» seletab Veera Lõssova. «Monteerima?» pärib Olden huviga.
Naine naerab. «Aga Erik! Juba palju aastaid pole mul küberneetikaga mingit pistmist. Vähemalt mitte otseselt.»
«Õigus, te läksite ju kosmoselennule üle.» Mees avastab embleemi Veera käisel. «Planeetidevaheline lennuteenistus? Vaata aga vaata! Veera kosmoses kauglennul!» Olden võtab naisel käe alt kinni ja juhib ta lehttaimedega ümbritsetud mugavasse nurka. «Peate mulle jutustama, kuidas teil on läinud.»
«Kõigepealt reetke mulle aga põhjus, miks teie Endymionis olete. Mida otsib arheoloog Kuult?»
«Seda ei saa paari sõnaga öelda. Sobival juhul seletan.»
Murelikul pilgul silmitseb Veera meest. «Näete välja, nagu oleksite üle töötanud, Erik. Ja mis teie õlal viga on?»
Olden lööb tõrjuvalt käega. «Önnetus. Juba aastaid
22
tagasi. Pole kõne väärt. Või on mu välimus väga kannatada saanud?»
Veera raputab naerdes pead. Ta mõtted rändavad tagasi aega, mil ta Oldenit ülikoolis tundma õppis.
Füüsikat õppiv Veera Lõssova oli noorest dotsendist Erik Oldenist vaimustuses. Teda võlus sihikindel viis, kuidas mees oma ideedest ja probleemidest kinni haa,ras. Lõpuks esines juba tunde ja päevi, mil tütarlaps õppejõu tõttu töö hoopis unustas ja unistades kõik unarusse jättis. Veera esimene eksam oleks kujunenud tõeliseks fiaskoks, kui Olden poleks teda abistanud.
Iial ei olnud märgata, et mehe huvi tütarlapse vastu midagi rohkemat kui seltsimehelikkust oleks tähendanud. Hiljem paistis Olden Veerat koguni vältivat. Siis läksid nende teed lahku ja

pikka aega ei kuulnud neiu mehest midagi.

Alles aastaid hiljem kerkis Oldeni nimi esile seoses edukate väljakaevamistöödega, mida Uurimisnõukogu Ees-Aasias laskis läbi viia. Olden arheoloogina? See oli üllatus. Vahepeal oli ta järelikult läbi teinud teise stuudiumi. Niipalju kui Veera meest tundis, pidi selle taga olema selgepiiriline kavatsus, täiesti kindel eesmärk.

Pärastpoole ilmus Oldenilt mõningaid kirjutisi ja raamatuid. Need käisid ta uue tegevusala konta, kuid ei reetnud autori plaane.

Ülikooli juubelipidustustel nägi Veera Oldenit taas. Vahepeal oli neiu oma töö elektronjuhtimisautomaatide programmeerijana vahetanud teenistuse vastu kosmoselennunduses. Jällenägemine oli tookord niisama ootamatu kui praegu Endymionis ja kujutas enesest tegelikult ainult põgusat kõnelust. Päriti teineteiselt, kust tullakse ja kuhu tee viib. Kui Veera Oldeni kavatsuste vastu huvi tundis, vastas mees, et veel mitte küpsetest mõtetest ei taha ta enneaegu kõnelda.

Nii läksid nad jälle lahku. Veeraloli tunne, nagu asuks ta Oldenist tohutult kaugel, ja ta oli seda varsti ka tegelikult. Öige pea pärast nende kohtumist algasid Veera retked Veenuse satelliitjaamale ja Marsile. Tagasi jõudes sai ta planeetidevaheliste lendude tüürimehe paberid.

Oldeni kohta luges ta, et mees olevat silmapaistev õpetlane. Kõneldi Oldeni hüpoteesist, mis paistis olevat

niisama julge kui vaieldav. Selle hüpoteesiga ei olnud Veera jõudnud lähemalt tutvuda, sest ta enda töö neelas kogu aja.

«Meie teed on lahku läinud,» lausub neiu tasa. «Kaugele lahku.» Tundub, nagu tõmbaks ta sellega kõigile mälestustele joone alla.

Olden vaatab talle unistaval pilgulotsa. «Ja äkitselt seisate te jälle mu ees. Nagu taevast tulnud jumalanna.»

«Lenduriülikonnas jumalanna!» nõjatub Veera naer des istme seljatoele.

Mees jääb täiesti tõsiseks. «Ja miks mitte?»

«Jumalad jätke mängust välja, Erik,» sõnab Veera.

«Nendega pole meil küll enam mingit pistmist.»

«Võib-olla siiski.»

«No kuulge!» ajab Veera end imestunult sirgeks.

«Ons jumalad kunagi olemas olnud?»

«Ei tea öelda.»

Veera uurib Oldeni nägu. Tögamisest on mees kaugel. «Ja seda ütlete teie, kahekümne esimese sajandi teadlane? »

«Jah,» kostab teine lihtsalt.

Samal hetkel tuleb sinna Riggs.

Veera esitleb mehi teineteisele. «Douglas Riggs on «Rhea» peainsener.»

«Kuhu siis nüüd lennuks läheb?» pärib Olden.

Riggs kehitab õlgu. «Lennu sihtkoht on veel teadmata. See tähendab - vahest teab uus komandör minust rohkem.» Ta osutab Veerale.

Imestunult pöörab Olden pead. «Teie, Veera?»

«Jah, ma olen «Rhea» esimene piloot,» vastab naine

Oldeni hämmastusest lõbu tundes. «Aga rohkem kui Doug ei tea ka miha praegu veel. Esialgu jääb kosmoselaev välisverfi.»

«Aeg on minna, Veera!» tuletab Riggs meelde. «Meid oodatakse lennuvalitsuses.»

Olden vaatab kella. «Ja mina pean otsekohe Alf Curtiusele helistama.»

«Alf Curtiusele?» kordab Veera.

«Ta on Uurimisnõukogu volinik Endymionis.»
«Oo! Kohtasime teda kosmoselaeval.» Veera tõuseb. Ta ulatab Oldenile käe. «Peatse nägemiseni!»
«Sõidan mõneks päevaks ära. Kui ma tagasi olen,

veedame klubis hubase õhtu. Olete päri? Teen teid seal oma sõpradega tuttavaks. Küll näete, see tutvus on teile väga huvitav.»
«Mulle tundub, et kõige huvitavam inimene Kuul olete ikkagi teie ise, Erik.»
«On see kättemaks. . . jumalanna eest?»
«Oh ei! Mul on niisamuti tõsi taga nagu teil ennist.»

Olden astub oma töötuppa. Seinad ja lagi punavad mahedalt. Ta reguleerib valgust, kuni see läbi kõigi vikerkaarevärvide otsekui päikesesse uppuvaks leheroheliseks muutub. See teeb väsinud silmadele head.
Viivukese seisab ta mõtiskledes telefoni juures. Siis vajutab ühele klahvile.
Curtius on telefonil. «Erik Olden?» .
«Vabandage hilise tülitamise pärast. Kuulsin, et varsti läheb lahti -Alpi-ekspeditsiooniks.»
«Öigus. Päevaperioodi alguses asuvad kaks suurt tanki teele.»
«Registreerisime täna ühe objekti, mida tuleks kontrollida. See asub. Alpide piirkannas.»
«Objekti? Mida see endast kujutab?» .
«Ainult varju. Esiotsa ei oska muud midagi öelda.»
«Te tahate ekspeditsiooniga kaasa sõita? Olete ennast ju Lõunamere-lennuks kirja pannud.»
«Selle võtavad Li Sartou ja Percy Gombare enda peale. »
«Hästi. Teen korralduse, et teie jaoks seataks ekspeditsiooni juures valmis lisasõiduk. Teile tuleb abiks Norbert Brenck. Veel midagi?»
«Ei. Esialgseks uurimiseks sellest piisab.»
«Head õnne siis! Hoidke mind asjaga kursis.» «Tänan.»
Olden noogutab rahulolevalt. Ta vajutab mingile lülitile. Ruumi siluniidist välissein vajub hääletult põrandasse. Oldeni ees on terrass.
Siit ulatub pilk kaugele üle välislinna kõigi ta aedadega, kust levib tugevat lillelõhna. Klaastaeva kunstlik päevavalgus on kustunud. Läbi kupli paistavad tähed ja otse mäetippude kohal ripub maakera. Pindalalt on ta

neliteist korda suurem kui kuu maisel taevavõlvil. Ta tugev sinakas sära langeb magavale linnale.
Käed vaheliti, nõjatub Olden rinnatisele. Tuhat mõtet käib tal läbi pea. Korraga saab talle selgeks, et ta vaatab Maad ja . . . mõtleb Veerale.

4. Jäljed toimus

Päike on Endymioni kohale tõusnud. Nüüd paistab ta neliteistkümmend maapealset päeva järjest, ja kuhu ta võimsad valgusvood langevad, seal on peagi põrgu lahti.
Kohe, kui päike järsku lõõmama lõi, läks välislinna kuppel teist värvi. Klaasseinad on nüüd suitspruunid. Sellest hoolimata on oranžikas valgus nii tugev, et taimed ja puuviljad lopsakait kasvavad. Alles kuueteistkümnetunnise kohaliku päeva lõppedes tumeneb kuppeI täielikult ja kaheksa tundi valitseb kunstlik öö.
Varsti pärast Kuu päeva algust on Alpi-ekspeditsioon ärasõiduks valmis. Linna keskel, Täheväljakul, seisavad kolm roomiksõidukit. Kaks eesmist, mis kannavad hõbehalIil värvkattel

märke P 19 ja P 20, on viis meetrit kõrged. Nad on hermeetiliselt suletavad ning kahekordse soomuse tõttu kivirahe- ja meteoriidikindlad.

Kumbki hiigeltank mahutab viieliikmelise meeskonna ja on varustatud pikemaks uurimisretkeks kõige vajalikuga. Seal on magamisasemed, hoiuruumid, laboratoorium, raadiokabiin ja muidugi ka võimsate mootorite juhtimispult. Kolmas sõiduk, märgiga P 5, on väiksem. See võtab peale ainult kolm inimest.

Poole tunni pärast läheb sõiduks. Ekspeditsiooni juht Mason hindab täpsust. Sõidukite avatud lüüside juures seisavad rühmiti retkest osavõtjad. Need on peamiselt selenoloogid ja insenerid. Meestel on seljas valged skafandrid, kuid kaitsekiivreid peas ei ole.

Veomasinad tulevad ja lähevad. Ikka veel laaditakse peale kaste ja instrumente. Mehaanikud kontrollivad viimast korda roomikuid, ülekandemehhanisme ja mootoreid. Mason käib ühe sõiduki juurest teise juurde.

P 5 lüüsiukse juures seisab Olden. Ka tema kannab . skafandrit.

Mason astub ligi. «Kõik on korras?»

26

«Ootan veel ainult Norbert Brencki.» «Loodetavasti ei ole teie sõit asjatu.» «Loodame!»

Uksele ilmub noormees. See on insener Arenz, P 5 juht.

«Ilma ikka peab?» Mason vaatab kissis silmil klaaskuplit, just nagu otsiks taevast pilvi.

«Pärastlõunaks ennustatakse vihma,» vastab Arenz ja puhkeb naerma.

Tuleb Brenck. «Minu poolest võib lahti minna.»

Mason heidab pilgu sõidukile. «Kas P 5 on sõiduvalmis?»

«Sõiduvalmis!» raporteerib Arenz.

Noormees ronib masinasse. Olden ja Brenck järgnevad talle. Luuk lõksatab kinni.

Valgustatud kabiini esiosas, skaaladega armatuurlaua ja teleekraani vastas on juhi koht. Selle taga Oldeni ja Brencki istmed. Nappi sisustust täiendavad veel klapplaud ja kaks magamisaset. Sõiduki tagaosas asub paar kõrvalruumi.

Arenz süütab tanki «silma». Telekaamera näitab väljakut ja mõlemat teist sõidukit. Ka nende meeskonnad on juba sisse läinud. Soomusselgadel sätendavad liikuvad antennid.

Mason teatab endast valjuhääldaja kaudu. Raadioside on korras. Ekspeditsiooni juht anhab käsu ära sõita. Mootorid pistavad undama. Hiigelmasinad hakkavad liikuma. P 5 seab end teiste sappa.

Aeglaselt veereb kolonn suure välislüüsi poole, mööda toitelahuses kasvavatest aiakultuuridest ja istandustest.

Brenck ning Olden on veel kord proviandi ja muu varustuse üle vaadanud. Nüüd on nad jälle oma istmetel ning jälgivad sõitu ekraanilt.

Mõtetes on Olden ammugi sihtkohal. «Te vist ütlesite, Norbert, et olete kord juba Alpides käinud?»

«Tegin kaasa Suure oru esimese. läbimise ja olen ka roninud mõnele tipule Lõuna-Alpides. See on kõige troostitum kant, mida ma siiani Kuulolen kohanud.»

«Meie sõidame ju põhjaossa.»

«Ega sealgi tõenäoliselt targem ole.»

«Ajate mulle päris hirmu nahka,» lausub Olden. Ta sõnad kõlavad irooniliselt.

28

«Ärge tema juttu kuulake!» hüüab Arenz üle õla.

«Norbert Brenck on. igavene pessimist.»

«Seda ma ei usu. Alpinistil peab olema optimismi nagu arheoloogilgi,» vaidleb Olden heatujuliselt vastu. «Kuidasteie arvate, Norbert?»

Btenck vaatab silmi vidutades otse enda ette. «Kui teid ronimisretkel tõepoolest midagi ees

ootaks, oleks teil õigus.»

Läbitakse lüüs. Pilt muutub hoobilt teiseks. Torkivalt eredas päikeses paistab paljas maastik, millesse lõikuvad tugevad tintmustad varjud. Pimestatult pigistavad mehed silmad kinni, kuid juba lükkuvad kaameraobjektiivide ette filtrid.

Tankid sõidavad piki obsidiaanteed. Nähtavale ilmuvad Endymioni «eeslinnad»: tehased, päikesejõujaamad, kus parajasti järgmiseks Kuu Ööks päikeseenergiat kogutakse. Varsti hakkavad. paistma ka lennujaama keskuse ja töökodade kuplid, seejärel stardiväljad. Tinahallides skafandrites montöörid viipavad tervituseks.

Rakettide stardiväljakute juures lõpeb tee. Veel mõned plinkivad tuled, viimased jäljed inimeste kätetööst, siis kaovad needki mäeveerude varju. Soomussõidukite kolonni ees avaneb nüüd puutumatu kuumaastik, tardunud laava ookean, mida katab miljonite aastate tolm.

Kuni silmapiirini laiub Külmuse mere lainjas tasandik. Mustas taevas ripub maakera, mille idaserva varjab ööpimedus. Sedamööda kuidas Päike Kuu kohale kerkib, kahaneb helendav planeediketas, kuni sellest on järel va.id väike sirp ja lõpuks pole sedagi enam näha. P 5 kaoiinis tõuseb temperatuur märgatavalt. Lülitub sisse kliimaseade.

Arenz pöörab raadionuppu. «Kuulame õige, mida emake Maa meile pakub.»

Diktori hääl teatab: «Siin Interraadio ja Endymioni saatja. Kanname üle kontserdi Berliinist.»

«Kui veel raadiosputnikuid ei olnud, olime teel täiesti enda hooleks jäetud,» jutustab Brenck. «Maaga sidet luua õnnestus ainult äärmiselt soodsatel tingimustel.»

«Kas teil siis ka tugipunktiga pidevat kontakti polnud?» küsib Olden.

«Muidugi mitte. Kuu pinna tugeva kumeruse tõttu on otsene raadioside võimalik kõige rohkem ainult mõne kilomeetri taha.»

Olden laskub seljatoele ja jääb muusikat kuulama. Sõidukid on kiirust suurendanud. Rasked roomikud veerevad tüminal üle sädeleva pinna, nii et tolmujuga taga.

Kümnetunnise sõidu järel peatub kolonn pikas orus Aristotelese mäeaheliku harude vahel. Lõunahorisondil kõrgub rõngasmägede massiiv, mille seesmised nõlvad laskuvad järsult enam kui seitsme tuhande meetri sügavusse nõkku.

Ekspeditsiooni päevaeesmärk on saavutatud. Masoni korraldusel tehakse nüüd kaheksatunnine puhkepeatus.

Ekspeditsiooni juht laseb teiste sõidukite meeskondadel endale raadio teel aru anda. Senise teekonna vältel ei ole esinenud mingeid vahejuhtumeid. Meeskonnaliikmed on hea tervise juures ja masinad on töötanud laitmatult. Mason annab järgmiseks reisipäevaks juhtnööre ning soovib kõigile ekspeditsiooniliikmeile head ööd.

Arenz ja Brenck on tõsiselt väsinud. Sõidu kestel istusid nad vaheldumisi juhtimispuldi taga. Olden teeb ettevalmistatud roogadest õhtueinet.

Söögi ajal küsib Brenck «Kuidas me valve jaotame?»

«Esimese valvekorra võtan endale, teine jääb Erik Oldenile,» lausub Arenz.

Brenck on teisel arvamisel. «Peate ennast korralikult välja magama, Ronald. Teekonna viimane etapp tuleb väga pingutav.. Panen ette esimene valvekord mulle anda, E'rik vahetab mu välja.»

«Minugipoolest,» toriseb Arenz ja vaatab Oldeni poole. «Nõus?»

«Loomulikult.»

Pärast sööki heidavad Arenz ja Olden kohe magama.

Brenck lülitab teleekraani välja ja kustutab kabiinis tule. Kontroll-lambikese mahedal valgusel laotab ta lahti kuukaardi, võtab kätte sirkli, pliiatsi ja paberid.

«Milleks see?» pärib Olden asemelt.
«Tahan kind1aks teha objekti täpse asukoha.»

30
Sild! Oldeni] on juba vastus keelel, kuid ta jääb enne magama, kui selle välja öeldud saab.
Äkitselt võpatab ta ärkvele. Ta nägi unes, nagu oleks tank vastu kaljuseina põrganud. Unesegaselt vahib ta üles kabiini madalasse lakke. Siis tõstab käe ja vaatab kella. Ta on maganud üle kolme tunni. Järelikult jääb veel peaaegu tund aega Brencki väljavahetamiseni. Olden tahab teist külge pöörata, kui sõidukit raputab uus tõuge.
Otsekohe hüppab mees üles. Kabiini eesotsas helendab teleekraan. Brenck laseb kaameral pöörelda. Paistavad hiigeltankid, mäeharjad, sätendab tolmuga kaetud pind. Ja kõike seda valgustab pimestav päikeselõõm, niisama tugev kui mõni tund tagasi. Järgneb uus, nõrgem tõuge. Olden tunneb selgesti, kuidas põrand vappub.
«Mis lahti on?» pärib ta.
Brenck pöördub poolenisti. «Lihtsalt väring. Suurte mägede läheduses esineb vahel, vulkaanilist tegevust. Asume ju vaevalt kolmesaja kilomeetri kaugusel Kuu Kaukasusest. Mingit tähtsust nendel tõugetel ei ole. Magage rahulikult edasi.»
Olden astub pikkamisi Brencki juurde. «Skafandris pole just kõige mõnusam magada.» Ta hõõrub valutavat kukalt.
Klapplauakesel lebavad kuukaart ning arvude ja märkustega kaetud paberilehed. Oldeni pilk peatub Brencki tillukesel, pedantselt korralikul käekirjal. «Mida teil on õnnestunud kindlaks teha?» küsib ta. «Kas pääseme objektile kergesti ligi?»
Brenck kehitab õlgu. «Tegemist on väga raske tõusuga. Peame ületama mitu lõhet.»
«Viimati tuleb meil veel katsest loobuda?»
«Nii kergesti ma mägedes alla ei vannu.»
«Suurepärane. Mina ka mitte.»
Ekraanihelenduses paistab Brencki väike nägu väga kahvatu. Ta naeratab, ei lausu aga ühtegi sõna.
Too naeratus ärritab Oldenit. «Saage ometi aru, Nor bert: ma pean kõik läbi uurima, mis meid edasi võiks viia.»
«Loomulikult peate seda tegema,» vastab Brenck rahulikult. «Ma ju andsingi teile nõu ekspeditsiooniga

31
liituda. Ja siis on juba parem, et ma teid saadan, kui et te kuskil asja ees, teist taga kaela murrate.»
«Suur tänu! Aga te ehk lubate, et ma teie hinnangut ettevõtte väljavaadete kohta eriti arvesse ei võta.»
«Arvan, et minu luba selleks tarvis ei lähe.» Brenck tõuseb, läheb aseme juurde, mille Olden äsja vabastas. «Väring on möödas,» sõnab ta haigutades ja viskub voodisse. Õige varsti ta juba norskab. .
Olden istub toolile, tusane, et ta nii kergesti enesevalitsemise kaotas. Võib-olla tahab Brenck teda puhtast südamest aidata? Ta lükkab sirkli ja märkmed kõrvale ning süveneb kaarti. Seal on saja kahekümne kilomeetri pikkune Suur Alpiorg, mis on otsekui noaga nöörsirgelt mäemassiivi lõigatud. Piki mägesid on Brenck joone tõmmanud. See hüppab üle kuristike, lookleb läbi kitsustike platooni, mis on aluseks mäekoonusele. Sinna kõrvale on Brenck teinud risti.
Mõtlikult paneb Olden kaardi kokku. Tal on tunne, et ta seisab tähtsa lahenduse lävel.

Neli tundi hiljem veereb kolonn edasi. Enam ei edene liikumine nii kiiresti kui eelmisel päeval. Tuleb ületada kaljutõke. Pinnas muutub ebaühtlasemaks, tihtipeale on takistuseks väikesed kraatrid või Aristotelese aheliku harud, mis põiki teele ette jäävad.

«Kui nii edasi läheb, jääb meil teise päeva sihtpunkt saavutamata,» nuriseb Olden.

«Pole midagi,» vastab Brenck. «Kohe läheb paremaks. Kahe tunni pärast näete juba eelmägesid.»

Tal on õigus. Pind muutub siledamaks. Tankid võivad sõita täie kiirusega. Ja siis kerkib silmapiirile valge riba.

Mäed tulevad järjest lähemale, nad helgivad päikeses, otsekui oleksid alabastrist. Sõidukid liiguvad otse mägedeni, siis pöörduvad järsult läände.

«Oleme Suures Alpiorus,» hüüab Arenz.

Lõunas piiravad orgu püstloodis tõusvad kaljuseinad. Nende varjud katavad peaaegu kogu tasandiku.

Tund kulub tunni järel. Org ei hakka lõppema, vaid avardub järjest. Hiiglasuured kaljurahnud sunnivad sõidukeid pidevalt siksakke tegema.

32

«Ideaalne läbipääs Vihmade merele,» seletab Brenck. Oldeni hämmeldunud nägu nähes lisab ta: «Need kivirahnud kõrvaldatakse plasmakiirte abil. Seda hakkabki ekspeditsioon ette valmistama.»

Raadiovastuvõtja juures vilgub signaallamp. Valjuhääldajast kostab Masoni hääl: «Hallo, Ronald! Olete kohal. Meie peatume kakskümmend kilomeetrit ida pool. Palju edu teile!» .

Arenz tänab. Ta aeglustab sõitu. Hiigeltankid liiguvad edasi. Roomikute all purunevad kivid, killud hüppavad igasse kanti.

Orutasandikul kõrguvad nüüd veidrad rahnud otsekui paakjää pangad. Ümbrus näeb välja, nagu oleks mõni kükloop mäed metsikus vihas puruks peksnud.

«Võluvpaigake,» märgib Arenz lakooniliselt. Brenck astub tema juurde, heidab pilgu kaardile.

«Võtke kurss oru põhjaserva. Kas pääseme ikka läbi?»

«Eks vaatame, mis meie mootorid endast veel välja pressida annavad.»

«Umbes kilomeetri kaugusel peaks asuma väike haruorg, kus jääme peatuma.»

Lühikese puhkepevatuse järel manitseb Olden minekule. Arenz on valmistanud hommikueine.

«Sööge ometi!» veenab ta Oldenit. «Kes teab, kui kaua teil tuleb teel olla.»

«Peaks kuluma oma kolm-neli tundi,» sõnab Brenck.

«Kui kõik korda läheb.» Ta laseb toidul hea maitsta.

«Küllap läheb,» arvab Arenz.

Olden sööb vaikides. Ta sunnib end rahulikuks. Mitu

korda heidab ta kannatamatu pilgu Brenckile, kes ei lase ennast söömaaja juures eksitada.

Esimesena tõuseb lauast Olden. Ta vaatab valmispandud köied ja instrumendid veel kord üle. «Oleks juba aeg!» käib ta peale.

«Jajah,» ühmab Brenck. Ta pistab viimase pala suhu ja topib taskusse kaardi, millele on kantud nende marsruut. «Kui me hiljemalt viie tunni pärast tagasi ei ole, teatage raadio teel Ben Masonile,» teeb ta Arenzile korralduse.

33

Olden ja Brenck täiendavad oma varustust. Arenz aitab neil kaitsekiivreid pähe tõmmata. Ta patsutab mõlemale hüvastijätuks õlale.

Mehed noogutavad talle ning kaovad teineteise järel väikesesse õhulüüsi.

Esimesena astub välja Olden. Kuu klaasjat pinda kattev tolm rigiseb vist igal sammul nagu vatt. Loomulikult pole seda aga kuulda. Olden tajub ainult, kuidas ta enese süda tumedalt taob. Tema ees kerkivad järsud kaljud otse taevasse. Järjest kitsenev org kaob kaljurünkade vahele.

Tankist ilmub Brenck. Ta vaatab ringi, viipab Oldenile.

Olden lülitab vastuvõtja sisse. Ta kuuleb selgesti Breneki hingetõmbeid, kohe seepeale ka tema häält kuuldeklappides.

«Kuidas kuuldavus on? »

«Laitmatu.»

«Läki siis!»

Sõiduki kaameraobjektiiv liigub. Arenz jälgib teeleasujaid, kuni nad silmist kaovad.

Pikasammulise kuukõnnakuga - see näeb välja, nagu ületaksid nad kivilt kivile hüpates ojakest - liiguvad mehed jõudsasti edasi. Nii möödub pool tundi.

Pikkamööda saab orust kuristik, mis hargneb kitsasteks lõhedeks. Ei leiaks mehed enam sellest labürindi st väljapääsu, kui poleks nende jalajälgi, mida eales ei kustuta tuul ega vihm.

Nüüdsama alles langes teele ere torkiv valgus. Niipea aga, kui võimsad kaljuhiiglased päikese varjavad, valitseb hoobilt pilkane pimedus.

Brenck süütab taskulambi. Ta peatub, võtab vöö vahelt kokkumurtud kaardi ja kontrollib veel kord marsruuti.

«Tühi töö»! arvab Olden. Ta vaatab enda ümber ning kobab konarlikku kaljuseina. «Edasi! Valguse kätte! Varsti jõuame jälle valgesse.»

Miks Brenck ei vasta? Kas pole ta endas enam kindel? Ta hingeldab ägedasti. Ka Oldenil on palav hakanud, ehkki välistermomeeter varrukal näitab üheksakümmend kraadi alla nulli.

«Noh, Norbert?»

«Kõik on korras.» Brencki hääl kõlab kähedalt, summutatult. Ta annab Oldenile märku. Järelikult edasi!

Taskulambi kiirtekoonus liigub üle tolmuga kaetud pinna, üle laavapankade ja lõhede. Kuhu valgus langeb, seal sädelevad tuhanded kristallid. Kõrgel ülal kitsal taevaribal siravad täheparved.

Mehed lähevad vaikides teineteise kõrval. Nende samm on ettevaatlik. Iga hetk võivad nad mõnele ohtlikule lõhele sattuda.

Äkitselt jääb Olden seisma. Ta peahb ka Brencki, osutab maapinnale. Valgussõõris paistab rodu tumedaid lahke. «Jalajäljed!» sosistab Olden.

Lampi madalamal hoides otsustab Brenck: «Võimatu!»

Olden ei jää sellega rahule. «Mis need siis veel olla võiksid? »

«Meteoriidid.» .

«Nii sirges reas ja üksteisest just sammu kaugusel?»

«Juhus. Tuleb ette.»

«Jäljed on pikliku kujuga.»

«Sellepärast, et meteoriidid ei langenud püstloodis, vaid teravnurga all.»

«Olete kindel?»

«Üsna. Kelle jäetud need jalajäljed siis võiksid olla?

Enne meid ei ole siia ju veel ükski inimene saanud.» «Norbert, võib-olla oleme ise ringi teinud?»

«Jutt või asi!» Brenck heidab Oldenile pahase pilgu. Sellest hoolimata pöördub ta ümber ja valgustab tuldud teed. Nii kaugele kui valgus ulatub, tuleb nende endi jälgede kõrval võõras jäljerodu.

«Kõik meteoriitidest?» küsib Olden. Pilget tema toonis on võimatu märkamata jätta. Ta paneb jala otse ühe inõistatusliku jälje kõrvale tugevasti maha. Kui ta jalauuesti üles tõstab,

jääb kohevasse tolmu lai süvend. Peenemaid erinevusi pole näha, kuid teise kõrval on uus jälg siiski pikem ja samuti ka selgem. «Jäljed peavad meie omadest vanemad olema. Nad oh ladestunud tolmuga poolenisti kaetud,» kinnitab Olden.

Meeste pilgud ristuvad.

«Oleme. . . silla vahetus läheduses!» ütleb Olden. Brenck tõmbab kulmu kipra. «Ärge laske end pal-

35

jastest oletustest eksiteele viia! Miski ei tõenda, et need on jalajäljed.»

Vastuse asemel võtab Olden filmikaamera. Sähvatab välkvalgus.

«Tulge juba!» käib Brenck peale. «Raiskame ainult asjata aega.»

Nad lähevad edasi.

Jäljerada nende kõrval jätkub. Kitsustik teeb kaare ja avaneb tasandikule. Pimestatult jäävad Olden ja Brenck seisma. Pruunjashall tasandik, mida igast küljest piiravad kahe tuhande meetri kõrgused kaljumassiivid, lebab täies päikesepaistes. Läbi lagendiku kulgeb madal vallseljak.

«Lähme jälgi mööda!» soovitab Olden. Vastust oota mata ruttab ta ette.

Brenck jääb paigale ja uurib ümbrust.

Vaevalt saja sammu järel peatub Olden ja kummardub. Siis viipab ta Brencki. Tal on raske sõnu leida. «Jäljed kaovad siin ära. Nagu vits vette. Lihtsalt saavad otsa.»

Brenck veendub, et see on tõesti nii. «Tahaksin korraks kogu tasandikule pilku heita. Sealt seljakult.»

«Ja jäljed? Oskate te seda kuidagi seletada?» pärib Olden ägedalt.

«Ei,» tunnistab Brenck. «Veel mitte.»

«Niisugust seletust, mis järelduks kuupealsetest tingimustest, te ei leiagi,» väidab Olden vastu. «Selles suunas otsimisel pole mõtet.»

«Hm. . . Elame, näeme!»

Mehed ronivad vallile. Nende ees avaneb platoo läänepoolne osa. Mäherdune rõhuv üksildus! Taeva kõrgused paljad mäeseinad, kaljukamakad, mida on lõhest anu d ja puruks lõhkunud hõõguva kuumuse ja külma igavene vaheIdumine, kollaka väävliladestusega jäme vulkaaniline tuhk ning peen meteoriitne tolm. Eredasse ringi lõikuvad pikad teravaotsalised varjud.

Olden haarab Brenckil käsivarrest ja näitab sakilisele valgusepiirile. « Vari! Täpselt nagu sillakaar.» Ei ole näha, mis seda iseäraliku piirjoonega varju põhjustab. . Olden tõstab kaamera kõrgele.

Peame ümber tolle järsaku minema,» arvab Brenck. «Siis saame selgust.»

36

«Mina olen selle poolt, et läheksime võõraid jälgi mööda,» vastab Olden.

Brenck ei vaidle vastu.

Nii lähevad nad kogu aeg võõraid jälgi järgides mäekitsust kaudu tuldud teed tagasi. Veidi aja pärast seisavad mehed tasandiku teises servas. Nad on ringi teinud.

«Arusaamatu!» pomiseb Brenck.

«Kõige imelikum on see, et jäljed ka siin niisamaäkitselt ära kaovad nagu teiselgi pool mäevalli,» nendib Olden.

«Jätame selle asjaolu esialgu mängust välja,» lausub Brenck otsustavalt. «Tulge!»

Mehed ruttavad pikkade sammudega minema.

Kui nad ringiga teisele poole järsakut jõuavad, hüüatab- Olden: «Näete, seal, nende kahe mäetipu vahel!»

Pimestava valguse tõttu ei saa siiski ühtki üksikasja täpsemalt kindlaks teha. .

5. Arv 363

Olden ja Brenck puhkavad väikesel kaljuastangul.

«Kui kõrgel meEndymioni suhtes oleme?» küsib Olden. Ta vaatab kaugusse. Tema ees laiub otsatu kivine meri teravate servade ja tippudega kaljudest, otsekui oleks võluvits tormised laineharjad ainsa hoobiga tarduma sundinud.

Brenck kontrollib köisi ja kaljukonkse. «Umbes kaks tuhat meetrit,» sõnab ta.

«Teie alpinistikogemuste abita ei oleks ma ronimisega ilmaski toime tulnud,» tunnistab Olden.

«Ega me veel eesmärgil ole. Viimased viissada meetrit on kõige raskemad. Olge ootamatusteks valmis. »

«Kui me silda vähemalt ligidalt näha saaksime!»

«Te loodate siis ikka silda leida?» Brenck heidab Oldenile iroonilise pilgu. «Selles kivikõrbes?»

«Võõrad jalajäljed ju. . .»

«Jalajäljed, jalajäljed,» osatab Brenck pahaselt.

«Miks nad siis teie silla juurde ei vii?»

«Silla olemasolu selgitamiseks on kolm võimalust.

Teie arvamuse järgi võib tegemist olla loodusliku moodustisega. Selle vastu räägib aga kaare korrapärane kuju.»

«Küllap veel selgub, kas ta tegelikult nii korrapärane ongi,» vastab Brenek rõhuga.

«Võib julgesti oletada, et objekt ise on vähem korrapärane kui ta vari. Niisiis järgmine võimalus: selles paigas kukkus alla mingi lennumasin, mille rusudest jäi üks tükk kahele kaljutipule rippuma. Tegemist võis olla katastroofiga või meeskonnata raketi mittesujuva maandumisega, mille kohta kosmoselendude register midagi ei teata.»

«Juba ligemale viiskümmend aastat peetakse seda registrit ülitäpselt.»

Olden teeb selle vastuväite peale tõrjuva žesti. «Kosmoselendude algaegadel nägid imperialistid Kuu hõivamises strateegiliselt tähtsat eesmärki. Arvate te, et mingi kaval katse seda eesmärki saavutada oleks registreerimise tarbeks avalikuks tehtud?»

«Oletagem, et teie arvamus on õige. Siis ei oleks nood seal all kindlasti mitte jalajäljed. Allakukkumist ei oleks ükski inimene üle elanud.»

«Jääb üle kolmas võimalus: mõnelt muult planeedilt pärinevad kosmonaudid olid Kuul ja jätsid siia mingil meile veel teadmata otstarbel püstitatud ehituse.»

«See oleks hiilgav tõend teie hüpoteesi kinnituseks», möönab Brenek. «Vähem kui tunni aja pärast on meil selgus käes.» Ta pöördub kaljuseina poole, mis nende puhkepaiga taga sadu meetreid peaaegu püstloodis kõrgemale kerkib, ja kobab kivimit. «Siit peamegi üles ronima,» sõnab ta.

Ülakeha tahapoole painutatud, silmitseb Olden kriitilise pilguga vägevat kaljumüüri. Kahtlemata on Kuul kergem ronida kui Maal. See-eest on aga skafander mägedes väga tülikas: kõigepealt on kompamismeel peaaegu välja lülitatud.

Ülespoole osutades seletab Brenek: «PaaTe mäe peal on näha traavers, põikkäik. Kui me juba seal seisame, on kõige halvem seljataga.»

Ta võtab mõned instrumendid õlarihma küljest lahti ja paneb maha. Siis alustab ta ronimist. Osavalt kasutab ta järgmiseks haardeks ja jalaasteks iga konarust,

iga kaljukanti. Kolmkümmend meetrit Oldenist kõrgemal taob ta kaljuprakku esimese naela.

Köis jookseb läbi karabiinhaagi, julgestus on nüüd olemas.

Meeter meetri järel ronib Brenck. Nüüd on ta jõudnud etteulatuva kaljunukini, viimase takistuseni enne põikkäiku. Ta seisatab, peab aru, otsib sobivamat kohta järgmise kaljunaela jaoks.

Olden kuuleb kõrvaklappides Brencki ägedat hingeldamist, nagu seisaks ta tema kõrval. Olden ei lausu sõnagi, et mitte teise tähelepanu kõrvale juhtida.

Jälle läheb käiku üks nael, siis veel üks. Sentimeeterhaaval rebib Brenck ennast ülespoole. «Astuge üsna kaljuseina ligi, Erik,» hingeldab ta. «Kui kaljunukk peaks murduma...»

«Veel meeter maad!» vastab Olden rahulikult. «Rohkem paremale.»

Lõpuks seisab Brenck mõlema jalaga tugevasti eendil. Ta nõjatub mäeseina vastu ja korraldab köit. Tema julgestusel ronib Olden järele. «Nõndaks!» pomiseb ta, kui Olden kaljunuki tagant nähtavale ilmub.

Nad lähevad mööda kaljuseina äärt edasi, jõuavad ilma raskusteta mäe teisele küljele. Äkki seisavad nad kuristiku ees.

«Peame selle ületama,» ütleb Brenck.

Ettevaatlikult astub Olden kuristiku servale ja vaatab haigutavasse sügavikku. «Kuidas te mõtlete seda teha?» pärib ta. «Lõhe on oma kakskümmend meetrit lai.»

Silmi pilutades vaatab Brenck vastaskalda üle. «Onn, et Kuul võib ~öie kergesti sellisele kaugusele visata. Muidu peaksime tagasi minema ja teist teed otsima.»

Ta teeb silmuse ja püüab seda ühe kaljunuki taha heita. Neljanda korraga jääb köis pidama. Tugeva tõmbega proovib mees kivimi kõvadust. «Habras vilgukivitrahhüüt,» pomiseb ta. «Ega ta suuremat vastu ei pea.»

Olden ronib esimesena üle. Brenck julgestab teda. Siis tuleb Brenck. Haare haarde järel tõmbab Olden julgestusnööri enda poole.

Enam Olden oma asupaigast Brencki ei näe. «Noh?»

küsib ta.

«Edeneb hästi,» vastab Brenck. «Varsti olen üle.»

40

Olden ei lase pinguletõmmatud köit silmist. Korraga annab köis järele, vajub lõdvalt rippu.

Olden kuuleb summutatud karjet.

«Mis juhtus, Norbert? Norbert!»

«Köis läks lahti,» oigab teine.

Olden tõmbab ta üles. Brenck istub maha, hõõrub põlve.

«Saite viga?» pärib Olden kannatamatult. «Kas skafander on katki?»

«Ei. Põlvepõrutus, muud midagi.»

«Kuidas see juhtus?»

«Ei tea. Igatahes olin ise süüdi.» Brenck vaatab ringi. Ta osutab üpris lähedal asetsevale kaljuastangule. «Selle taga peakski olema teie sild,» ütleb ta ja püüab valutavat põlve painutada. Oiates loobub ta sellest katsest.

«Kas te ei suuda tõusta?» Olden vahib Brenckile üksisilmi otsa. Ta teab liigagi hästi, mida selline vigastus mägedes tähendab.

Brenck teeb tõrjuva žesti. «Ärge muretsege. Kui te astangut mööda ümber mäe lähete, avaneb teile tõenäoliselt vaba vaade. Olge aga ettevaatlik! Kivim on väga habras.»

«Ja teie.?»

«Mina ootan teid. Võib-olla tulen järele. Seda ohtu siin ülal igatahes ei ole, et me üksteisest mööda läheme.»

Olden kõhkleb.

«Minge!» oigab Brenck. «Muidu jääme hiljaks ja Arenz alarmeerib kogu ekspeditsiooni Brencki põrutatud põlve pärast. Naeruväärt!»

«Hüva. Raadioside on meil olemas.» Olden võtab mitu taskut, milles on aparaadid ja mõõteriistad, vis kab need õlale ja ruttab pikkade hüpetega minema.

«Ettevaatust!» hüüab Brenck talle tagant järele. Mõne minuti pärast seisab Olden astangu juures. Ta kaalutleb. Kummale poole peaks ta minema?

Kõrvaklappides kostab Brencki hääl. «Hoidke paremale, Erik! Paremale!»

Kui ligidal ta hääl on! Olden heidab pilgu tagasi. Kaugel kivide vahel helendab valge skafander. Brenck annab talle märku.

41

«Sain aru!» vastab Olden. «Hakkan astangut pidi minema. Oodake, kuni te mind jälle kuulete.»

Kui Oldenil astang seljataha jääb, jõuab ta hiiglasuure järsult laskuva kalju juurde. See on üleni kivirahnude ja veerkividega kaetud. Selle taga kerkib metsikult lõhestatud mäehari. Ja seal...

Oldenil jääb hing kinni. Kahe kõrge kaljutipu vahel ripub sild. «Norbert, ma leidsin ta üles!» Ta ei mõtle, et Brenck teda ei kuule ega talle vastata ei saa, sest nende vaheIan mäed. Ta kiirustab otse põhjatusse sügavikku laskuva kalju servale.

Teisel pool kuristikku, peaaegu samal kõrgusel sädelevad saledad mäetipud, millele saladuslik kaar toetub. On see sild? Ei, lihtsalt metallist vrakitükk. Nii et ikkagi! Kahtlemata on see mingisuguse kosmoselaeva jäänus. Aga kust see siia on saanud? Keda ta kosmoses kandis? Ilmselt on tegemist olnud suure kosmoselaevaga. Vaevalt usutav, et Maal katastroofi ei märgatud. Ja ometi ei tea keegi sellest midagi.

Otsivalt liigub Oldeni pilk üle ümbruse. Kivid, igal pool kivid. Pole tuult, mis kahvatute rebitud mäeharjade vahel puhuks. Pole vett, mis tilguks või suliseks.

Ei ühtegi häält, ei mingit elu.

Pikkamisi astub Olden piki sügaviku serva. Ta peab jälgima iga sammu. Kõikjal ümberringi lebavad võimsad kaljurahnud, mõned neist ripuvad osalt kuristiku kohal.

Taas silmitseb Olden kaart, mille välisvõlvon kaetud meteoriitse tolmukihiga. Kaar paistab olevat käeulatuses, ent ometi ei pääse temani. Mäetippe, mis teda kannavad, on söövitanud ja murendanud kuum ja külm. Praeguses seisukorras poleks mäed ilmaski sellise põraka kukkumisele vastu pidanud. Kui kaua võib too mõistatusliku sündmuse tumm tunnistaja juba oma raudhalli katte all puhata?

Olden tunneb, kuidas ta süda ägedasti taob. Teda valdab juba täielikult mõte, et ta on leidnud oma hüpoteesi õigsuse kinnitamiseks ümberlükkamatu tõendi.

Kähku päästab ta ühe tasku vöö küljest. Selles on elektronotsija. Ta sobitab osad kokku, paneb aparaadi üles ja sihib läbi selle kaart.

42

Mida ütlevad peegelduvad kiired? Õhkõhuke tolmukiht, mis kosmilise ajamõõdu järgi veel kuigi vana ei või olla. Selle all metall, peegelsile metall. Otsija näitab veel midagi. Tolmu alt hakkavad paistma mingid jooned. Ikka jälle laseb Olden kiire sealt üle käia.

Ta suurendab aparaadi kompimisnurka, sest kriipsud on üpris pikad. Nüüd moodustuvad nendest märgid. Kirjamärgid, milliseid Maal ei leidu! Ja siiski...

Olden suleb mitmeks sekundiks silmad. Näeb ta und? Narritavad teda ehk juhuslikud refleksid? Ei, märgid on olemas.

Jälle vaatab ta pärani silmi, muudkui vaatab ja vaatab. Ja siis on talle selge: kosmoselaeva rusudelan arvumärgid. Ta vajutab need endale mällu. Siis laskub Olden roidunult kivile. Ta

püüab hinnata oma avastuse suurust. Kas pole see siiski sild? Sild minevikku, ammu-ammu möödunud aegadesse! Endymionis tuleb sedamaid uus ekspeditsioon ette valmistada ja siia saata. Vrakitükk on vaja kätte saada, maksku mis maksab. Otsekohe, kui ta jälle all orus on, teatab ta raadio teel Curtiusele.

Talle meenub Brenck. Mida too ütleb? Olden tõstab pea, vaatab selja taha. Võib-olla tuleb Brenck järele; tema käes on spetsiaalne kaamera.

Brencki pole näha. Olden tahab tagasi joosta, vähemalt nii kaugele, et ta Brenckiga jälle raadioühendusse astuda saaks. Ta jätab aparaadi sinnapaika ja asub teele.

Vaevalt on ta aga liikuma hakanud, kui ta otsekui naelutatult uuesti seisma jääb. Astanguga mäelt, mille siinpoolne külg laskub püstlaadis, paiskub üles sädelev pilv. See vajub kiiresti kokku, ajab ennast aga allpool taas puhevile. Nüüd on ta kalju kohal.

Oldenile on see nähtus tuttav. Selles tolmupilves veereb kivilaviin. Juba kukuvad rusukaldele esimesed kivid. Järgnevad suuremad, üha suuremad, lõpuks hiiglasuured kaljupangad. Varsti jõuab kivivoog kuristikku. Kõik see toimub tontlikus vaikuses.

Pikkade hüpetega ruttab Olden minema, ta jookseb elu eest.

Väljapoole hädaohtu jõudnud, vaatab ta tagasi. Lakkamatult langevad kivid. Langemise hoost paiskuvad

võimsad kaljurahnud üle kuristiku ja põrutavad selle vastasseina.

Kohkumusega uurib Olden kaljuteravikke, mille vahel ripub «sild». Välimisel paistab sügav lõhe. Taas langeb sinna vastu kivimürakas. Killud lendavad igasse külge.

Lõhe suureneb.

Veel üks kaljukamakas.

Kaljutipp kaldub küljele. Vrakitükil pole enam pidet. Ta kukub, purustab kaljutorni otsa, pöördub pisut oma telje ümber ning kaob, kivirahe järel.

Olden seisab, käed rippu. Ta ei oska midagi ette võtta. Tükk aega vahib ta kui uimane. Alles jalgealuse tume põrumine toob ta teadvusele. «Sild» on kuristiku põhja jõudnud. Peaaegu mehaaniliselt arvutab ta kukkumise aega. Vrakitükk langes vähemalt seitse tuhat meetrit!

Kalju kohal ei liigu enam midagi. Kõik see oli nagu kuri unenägu. mis hetkega haihtus.

«Hallo, Erik! Olen teid hüüdes juba hääle ära karjunud. »

Ehmunult vaatab Olden üles. «Kus te olete, Norbert?» Ta kuuleb kõrvaklappides kaaslase lõõtsutamist.

«Astanguga mäeküljel. Tahtsin asjast pisut ülevaadet saada, see neetud põlv teeb mind aga natuke kohmakaks. Otse mu jalge alt libises üks kaunis kopsakas kaljukilluke minema. Noh, midagi mulle ei juhtunud.»

«Mulle ka mitte,» vastab Olden kibedalt.

«Miks teile midagi juhtuma pidi?»

«Päästsite ju valla kivilaviini, te õnnetuseingel!»

«Laviini? Mina nägin ainult alt tolmupilve tõusmas, muud midagi:»

Olden kaotab tasakaalu. «Ja silda te ei näinudki?»

«Silda? Mitte jälgegi sillast. Kus ta peaks olema?»

«Jääge ometi vait!» raevutseb Olden. Tema tõenduse hävimise põhjustas Brenck! Kes teab, kui kaua rusutükk juba puutumatult kaljude vahel rippus. Siis aga tulevad inimesed, väike ettevaatamatus pudedaks muutunud kuumägedes, ja... Olden surub käed rusikasse, kuni ta veidi rahuneb. «Kohtume endises kohas kuristiku kaldal,» sõnab ta süngelt.

Olden on jluba arnmu kohtumispaigas, kui Brenck komberdades nähtavale ilmub.
«Kuidas teie jalaga lugu on?» pärib Olden tusaselt.
«Juba parem. Aga teil enesef on nägu, nagu oleksite aru kaotanud.»
Olden hüppab püsti. «Kas te siis ei mõista, sild on läinud! Laviin viis ta minema.»
«Te nägite seda objekti tõepoolest?» Brenck vaatab Oldenile uskmatult otsa.
«Veel enam! Elektronotsijaga leidsin sellelt koguni arvu.»
«Sillalt?»
«See polnudki õieti sild. vaid ainult vrakitükk.»
«Ja sellel olid numbrid?»
«Mitte numbrid, vaid arvumärgid. Ja nimelt niisuguse kujuga, et meenutasid kuidagi iidset kiilkirja.
Igatahes suutsin ma seda arvu lugeda.»
«Kas sarnanesid babüloonia kiilkirjaga?» Brencki nägu tardub, ta surub huuled kokku.
See on Oldenile liig. «Mis teie siis mõtlete – et nägin und või?» sähvab ta tigedalt.
«Saite te fotografeerida?»
«Kurat võtku, ei! Mul oleks spetsiaalset kaamerat vaja läinud. Ja see oli teie käes! Kes võis aimata, et ainsa silmapilguga on kõik kadunud!»
«Mul on kahju, Erik. Aga. . .»
Olden katkestab teda järsu žestiga. «Informeerin Curtiust. Peame katsuma selle vrakitüki päästa.»
Mehed asuvad teele. Kuristiku ületamine õnnestub seekord ilma vahejuhtumiteta. Kõrgel kaljuseinal peatub Brenck siiski sageli. Ta põlv valutab kõvasti.
Olden juhib. Köie abil tõmbab ta Brencki naelast naelani. Viimaks seisab ta koos Brenckiga nende esimeses puhkepaigas.
Teel ei vahetata peaaegu sõnagi. Oldeni mõtted on viimseni äsja läbielatud katastroofi juures. Brenck oigab vahetevahel ja toetub kaaslasele.
Nii jõuavad nad jälle kõrgplatoole, kus lõppesid võõrad' jäljed.- Brenck tahab vallseljaku poole pöörduda.
«Peame vasakule hoidma,» ütleb Olden.
«Tean,» toriseb Brenck. «Enne aga tahaksin ma veel kord teisel pool seljakut ära käia.»

45
Olden vihastub. «Milleks veel kõrvale põlgata? !se suudate vaevalt jalga järele vedada. Ma ju näen, kuidas teiega lugu on.»
«Õige mul asi! Liiva sees liigub see jalg päris hästi.» Brenck ruttab ette, nagu sunniks teda miski tagant.
Õige pea on nad üle seljaku ja kaarega teisele poole järsakut jõudnud. Seal. jääb Brenck seisma ning vaatab üles kaugete mäeharjade poole. Päike liigub üle kuutaeva väga aeglaselt, ikka veel on valgus nii tugev, et silm üksikasju ei seleta.
Brenck tõmbab kiivri päikesekaitse madalamale. Ta kissitab silmi, nii et nendest paistavad ainult kitsad pilud. «Siin nägime toda objekti esmakordselt. Ainult paar tundi tagasi. Ja nüüd. .. nüüd teda enam ei ole. Tagumine kaljutipp on kokku varisenud.»
Pikkamisi pöördub Brenck ringi. Ta paneb käed Oldeni õlgadele ja sõnab meeleliigutusest katkeva häälega: «Andestage! Ma ei suutnud lihtsalt uskuda. See oli liiga erakordne, mis seal üleval. . . Arusaamatu! Ja see siin samuti.» Ta osutab tasandikule. «Jäljed! Tulge, peab midagi ette võtma. Otsekohe!»
Oldeni silmis välgatab midagi. Tummalt noogutab ta Brenckile.
Tunni aja pärast näevad nad põikoru suudmes tanki.
«Et ta selles rabedas kiviprahis ka ringi ronima pidi hakkama!» vangutab Arenz pead, kui ta

käigu tulemustest kuuleb.

«Mis seal enam parata,» lõpetab Olden teise etteheited. «Kõigepealt peame talle abi andma.»

Nägu kahvatu ja silmad kinni, lamab Brenck asemel. Teised aitavad tal skafandri seljast. Ilmneb, et põlv on tugevasti paistes.

«Verevalum,» nendib Olden. «Ronald, võtke ühendus Ben Masoniga!»

Arenz seab raadioühenduse jalule. Ekspeditsiooni arst ütleb, et Brenck vajab täielikku rahu, ja käsib ta haiglasse viia.

Brenck ei taha sellest kuuldagi, ta kirub arsti, haiget põlve ning oma kohmakust.

«Jääte lamama ega liigu enam paigast!» käratab talle Olden. Ta annab Arenzile märku. «Ja nüüd kutsuge välja Alf Curtius.»

46

Uurimisnõukogu volinik ei katkesta Oldenit küsimustega. Erik Olden lõpetab oma ettekande: «Soovitan moodustada minu juhtimisel kaardikvadraadi süstemaatiliseks läbiuurimiseks uus Alpi-ekspeditsioon. Peame katsuma seda vrakitükki kuidagi päästa. Iga hinna eest! Tõenäoliselt leitakse kosmoselaeva allakukkumiskoha kaugemas ümbruses veel teisigi rusutükke.»

Erakorralisest teatest rabatud Curtius vaikib hetke. Siis teeb ta lühidalt kindla korralduse: «Pöörduge kohe tagasi, Erik. Vajame teid praegu Endymionis. Veel täna asuvad teele kolm erivarustusega tanki. See kolonn liitub praeguse Alpi-ekspeditsiooniga. Otsimist võib juhtida Percy Gombare. Teda kohtate koduteel. Informeerige teda. Muust kõneleme Endymionis!»

Otsekohe pärast seda kõnelust hakkab tank liikuma. Sõiduk lahkub Suurest Alpiorust ja võtab kiirel sõidul kursi läände.

Järgmisel hommikul hüüatab Arenz: «Tulevad!» Olden tormab ekraani juurde. Üle Külmuse mere laavakõrbe nihkuvad lähemale kolm terasest koletist. Nad kasvavad kiiresti. Varsti võib juba er<tldada nende numbreid ja pöörlevaid roomikuid. Siis jäävad nad seisma.

Valjuhääldajas vibreerib Gombare'i bass. «Hallo, Erik! Tulen korraks teie juurde.»

Esimese sõiduki uks avaneb. Väljub inimene skafandris. Kahtlemata Gombare'i hiigelkogu. Paari hüppega on b P 5 juures ja siseneb lüüsi kaudu.

Ta embab Oldenit. «Ma ei suuda seda lihtsalt uskuda, sõber. Nii grandioosne kinnitus teie hüpoteesile!»

«Loodetavasti leiate selle üles, Percy. Loodetavasti!» «Teeme, mis meie võimuses,» rahustab teda Gombare. Ta istub Oldeniga Breneki aseme servale. Nad arutavad eesseisvat ettevõtet, uurivad kaarte, mõõdavad kaugusi.

«Siiani on kõik selge,» sõnab lõpuks Gombare. «Peame teele asuma. Ben Mason ootab meid. Ta peab meile viis meest juurde andma. Siis on meid kakskümmend ja mehakkame tööle kahes rühmas. Ühed otsivad allakukkunud vrakitükki, teised teisi kosmoselaeva jäänuseid.»

47

Olden surub ta kätt. «Teie kordaminekust sõltub palju. . . kõik.»

«Tean, Erik. Nägemiseni Endymionis!» Gombare pöördub oma sõiduki juurde tagasi.

Kolm tanki hakkavad liikuma, raadio teel vahetatakse viimaseid hüvastijätusõnu. Olden seisab ekraani ees. Ta vaatab eemalduvale kolonnile järele, kuni tolmupilvekesed kaovad ja päikeselõõsas laiub taas mahajäetud kaljumeri.

«Mis viga?» käib Arenz peale. «Mõtlete siia ankrusse jääda? Mina eelistan küll klubis õhtust süüa.»

«Vabandage, olin oma mõtetega eemal,» vastab Olden.

«Sõidame!»

Silmapiirile ilmuvad mäeahelikud. Eespool kerkivad maast kõrged mastid ja starditornid. P 5 jõuab obsidiaanteele. Sõiduki laiadelt roomikuteIt niriseb viimane liiv. Saabujaid võetakse vastu raadiotervituste ja valgussignaalidega.

«Ilmselt on levinud kuuldused, et Erik Olden on midagi avastanud,» arvab Arenz.

Pead vangutades silmitseb Olden viipavaid inimrühmi töökodade ees. «Arusaamatu. Tavaliselt on Alf Curtius äärmisel t tagasihoidlik.»

«Ilma Uurimisnõukogu nõusolekuta ei anna ta mingit informatsiooni,» lisab Brenck.

«Meie puhul polnud seda vajagi,» vastab Arenz. «Otsimisekspeditsiooni pakiline ettevalmistamine ei saanud ju märkamatuks jääda. Nähti, päriti; üks sõna sünnitas teise, ja juba oligi .jutt lahti. Nagu mulle näib, ei tea inimesed veel, milles asi seisab.»

«Ja parem ongi,» pomiseb Olden. «Esialgu pole eriliseks rõõmuks põhjust.»

«Tänu minu kaasabile!» nuriseb Brenck. «Oleksin endale. . .»

«Jätke ometi see igavene enesesüüdistamine!» hüüab Arenz üle õla.

Nad läbivad pealüüsi. Paistab Täheväljak. Seal seisab palju inimesi, kes otse enda ees peatuvat tünki valjude hüüetega tervitavad.

Arenz lükkab kangid klõpsti tagasi, tuled armatuurlaual kustuvad. Seiklusrikas sõit on seljataga. Niipea

kui Olden ukse avab, piiratakse ta sisse ning hakatakse teda küsimustega. ründama.

«Mida te Alpidest leidsite? - Õnnetus? – Kuidas läheb teistel? - Milleks organiseeriti otsimisekspeditsioon ?»

Olden tõstab tõrjuvalt käed. «Hiljem, sõbrad, hiljem!»Ta aitab Brencki masinast välja. Kaks haiglatöötajat astuvad ette ja viivad vigastatu auto juurde.

Rüsin vaibub, inimesed lähevad oma teed. Olden lubas, et hiljem saavad nad, kõigest kuulda. Uurijate linnas Endymionis ei olda pealetükkiv.

Olden hingab sügavasti ja vaatab üles siluniitkuplile. Alles nüüd tunneb. ta, kui kurnatud ta on. Mõttes rändab ta veel kord ringi Alpide kuristikes. Varsti jõuab Gombare Suurde orgu. Ja kahe-kolme päeva pärast on selgus käes.

«Õnnitlen, Erik!»

Olden pöördub ringi. Tema ees seisab Li.

Li ulatab mehele käe: «See on kordaminek. Kõigest hoolimata!» sõnab ta.

«Tänan, Li,» vastab Olden sõbralikult. «Ka teil on selles oma osa. Veel on aga palju teha. Meil mõlemal.»

Li pilk libiseb ,kõrvale. «Alf Curtius tahaks otsekohe teiega kõnelda.» .

«Ma informeerisin juba arheoloogiasektsiooni,» ütleb Curtius, kui ta on Oldenit ja Li Sartou'd tervitanud.

«Niipea kui teie aruanne on käes, kutsutakse kokku erakorraline istung ning otsustatakse, milliseid samme edaspidi astuda.»

«Ootame ära, mida saavutab Percy Gombare,» vastab Olden murelikult. .

Curtius tõstab üllatunult pea. «Mispärast? Teie väited on ju väljaspool kahtlust. Või. . .»

«Norbert Brenck ei näinud ei vrakiosa ega arvu»

«Kahtleb ta vahest teie vaatluste õigsuses?»

«Algul ei .tahtnud ta mind tõepoolest uskuda. Hiljem mõistis küll, et teeb sellega mulle ülekohut.»

«Oleksite te tolle nõndanimetatud silla suhtes eksinud, siis poleks teil võimalik olnud arvu avastada. Kas nägite seda ikka selgesti?»

«Päris kindlasti.»
«Arvu?» tunneb huvi Li Sartou.
«Olden on üllatunud. «Teie ei teagi?»
«Ei, Percy teatas mulle ainult põgusalt teie leiust,» seletab Li. «Arvust ei olnud juttu.»
«Siis kuulame kohe eksperdi arvamuse ära!» Olden sirgeldab kiiresti ja kindlalt imelikud märgid paberilehele ning ulatab selle Li'le. «Võite te öelda, mis need märgid tähendavad?»
Li võtab paberi. üheksainsaks jooneks tõmbunud kulmude alt uurivad ta silmad märke. Äkki tõstab ta pilgu Oldenile. «Peaksin neid kiilkirjamärkideks, aga.. .»
«Aga?» kordab Curtius kiiresti.
«Ma ei tea. . .» Li kehitab õlgu ja jätkab kõheldes:
«Stiili poolest kiilkiri, ainult palju kaugemale arenenud. Märgid on omavahel ühendatud. Väga ilmselt kiirkiri. Ent sellest hoolimata on kauge sugulus sumeri babüloonia kirjaga väljaspool kahtlust.» Ta peatub üllatunult. «üks hetk, palun!» Kiiresti haarab ta Oldenilt pliiatsi. Väike käsi lendab üle paberi. Li arvutab! Olden heidab Curtiusele paljuütleva pilgu.
«Ärge meid liiga kaua teadmatuses piinelda laske,» lausub Curtius kannatamatult.
Li annab lehe Oldenile tagasi. «Need on arvumärgid kuuekümnendsüsteemis. Tõepoolest sarnanevad numbrid babüloonia omadega, on ainult tugevasti lihtsusta
tud.»
«Nii et ongi tegemist arvuga,» järeldab Olden. Ta näos ei liigu ükski lihas. .
«Jah,» vastab Li kindlalt. «See arv on kolmsada kuuskümmend kolm.»
Curtius libistab käega üle juuste. «Uskumatu!»
«Kust te need märgid leidsite, Erik?» küsib Li põne vusega.
«Vrakitükilt. »
Curtius tõuseb ja teeb kokkuvõtva žesti. «Nii et jään ootama teie kirjalikku ettekannet nõukogule. Kahtle mata teeb sektsioon otsekohe oma otsuse.»
«Lend Marsile?»
«See oleks teie uurimisplaani teine punkt. «Rhea» stardib umbes viie nädala pärast. Püüdke igal juhul tööd Endymionis peatselt lõpule viia.»

««Rhea» komandöriks on ju. . .»
«Väga vilunud piloot Veera Lõssova. Tehke ennast temaga tuttavaks. Ta on juba Marsil käinud.»
«Tunnen Veera Lõssovat ammu,» ütleb Olden. Seejuures peatub ta pilk Li'l, nagu kõneleks ta seda temale. Siiski ainult näib see naisele nii.

6. Iidsetest aegadest

Endymioni päeva neljateistkümnenda tunni paiku — Kesk-Euroopa aja järgi oleks see umbes kell kakskümmend - keeb klubis vilgas elu. Siin võib kohata kõiki, kes ei ole parajasti oma vahetuses lennuväljal, valvekeskustes või teenindusettevõtetes.
Külastatakse klubi stereokino, kuulatakse mõnd ettekannet või kontserti, 1obisetakse sõprade ringis klaasi veini taga. Too vein, nõndanimetatud lunaata, pärineb hüdropoonilistest aedadest. Päevaperioodi intensiivse päikesekiirguse tõttu küpsevad viinamarjad nii üllatavalt kiiresti, et saaki kogutakse mitu korda aastas.
Veera Lõssova, Li Sartou ning Riggs õhtustavad koos Gombare'iga klubis. .

«Siin võib juba elada!» Tunnustavalt vaatab Riggs ringi.
«Kui Marsil asi pooltki nii kaugel oleks,» lausub Veera. «Seal on elu veel väga karm ja ebatervislik.»
Gombare jääb kuulama. «Te siis tunnete Marsi tingimusi?»
«Käisin seal «Mirnajaga».»
«Kas võtsite osa maandurnisest Phobosele?»
«Ei, ooteaja veetsin peabaasis.»
«Kahju! Mind oleks väga huvitanud mõne pealtnägijaga . . .»
«Ise olete arheolpog, professor, tegelete siin teadusliku tööga, ja tunnete huvi Marsi kaaslaste vastu? Kuidas see kokku sobib?» Veera vangutab imestunult pead.
«Kõik need huvid ja ettevõtmised jooksevad ühes ning samas suunas.»
«Ja eesmärgiks oleks?»
«Iidsete jumalate jäljed.»

51

Riggs tombab otsmiku kipra. «Jumalad. . . Kuul?»
«Mitte üksnes Kuul,» vastab Gombare. «Võib-olla ka Marsi kaaslastel.»
«Erik Olden juba tegi taolisi vihjeid,» ütleb Veera.
«Mulle on see täiesti arusaamatu. Jumalad olid ju usundilised fantaasiakujud ning kunagi lõid inimesed nad oma näo järgi.»
«Seda muidugi.» Gombare pöördub Veera poole. «Aga oli see nii kõigil aegadel, ka tolles kauges minevikus, millest ainult müütilised pärimused meil õige pisut aimata lasevad?»
Veera vaatab tungival pilgul Gombare'ile otsa. «Kas Erik Oldeni leid on sellega kuidagi seotud? Kõik kõnelevad kummalisest kosmoselaeva jäänusest arvuga kolmsada kuuskümmend kolm. Erikult eneselt ei kuule midagi. Ta ei anna ennast näolegi.»
«Ta kirjutab Maailma Uurimisnõukogule ettekannet.

Kahjuks ei saanud ma teda aidata. Rusutükki on võimatu üles leida.»
«Palun seletage meile siiski, milles on asi!»
«Hästi!» Gombare nõjatub mugavamini, otsib sõnu.
«Vaadake, juba pikka aega tegelevad muinasteadlased sellega, et meie arengukäiku teaduslikult põhjendada.
Nad leidsid tööriistu, mida vaevalt küll inimkäed on valmistanud ja kasutanud. Nad avastasid tuleasemeid, mille ümber neandertallased sada tuhat aastat tagasi kükitasid. Nad kaevasid välja varemeid, dešifreerisid raidkirju, mille varal võisid meie kujutluses taaselustuda ammu hävinud, kuid kunagi väga kõrgele arenenud kultuurid.»
«Egiptlased!» lausub Riggs.
Gombare noogutab. «Pikka aega peeti Niiluse orgu tsivilisatsiooni ürgkoduks. Egiptlased armastasid kirjutada. Hieroglüüfides panid nad kirja kõik oma suured ja väikesed elujuhtumused. Oma hiigelehituste seinad ja sambad katsid nad üksikasjalike aruannetega. Järeltulevatele põlvedele jätsid nad loendamatuid papüürusdokumente. Nii säilis selle rahva peaaegu viietuhande aastane ajalugu ning arheoloogid võisid pühitseda üht võitu teise järel.» Mõtlikult silmitseb Gombare veiniklaasi, millega ta laual siia-sinna tiirutab.
«Ent palju vanemas Mesopotaamias, Eufrati ja Tig-

52

rise vahelisel maal, ei andnud maa kuulsusrikkast minevikust tunnistust mingid püramiidid ega vägevad templivaremed, nagu need Egiptuses juba kaugele paistavad. Võimas Babüloonia ja Assüüria olid hukkunud, elanikud vallutajatega segunenud ning nende kunagi nii hiilgavate linnade varemed kõrbeliiva mattunud.

Ühel heal. päeval hakati aga ka siin kaevama. See, mis Mesopotaamia kõrbestepi kummaliste liivaküngaste alt nähtavale tuli, ületas kõik ootused ega jäänud mitmekesiduse, toreduse ega täiuslikkuse poolest põrmugi maha Vana-Egiptuse pärandist. Rusudest ja potikildudest, fragmentidest ning muudest säilmetest kerkis asjatundja silme ette taas jõgedevahelise maa minevik.

Seal asusid saagadega ümbritsetud linnad Assur, Eridu, Kiš ning Ur. Seal oli uhke Ninive, mille võimas Nimrod olevat ehitada lasknud. Suitsust mustade müüride varjus oli ikka veel alles Assurbanipali raamatukogu - kakskümmend tuhat täiskirjutatud savitahvlit.

Ja seal oli muinasjutuline Baabülon. Ta uhke kilomeetripikkune tänav roosadest poleeritud plaatidest sillutisega, ta majad, paleed ja templid, mille fassaade ehtisid kirjud emaHitud kivid ja kuldsed loomareljeefid, Semiramise rippuvad aiad ning kõige üle kõrguv jumal Marduki astmeline tempel, «Paabeli torni - kõrge kultuuriõitsengu võrdkuju, mida isegi pärsia vallutajad respekteerisid.

Suurim üllatus sai aga arheoloogidele osaks siis, kui selgus, et palju sellest, mis siin oli leitud, polnud hoopiski mitte babüloonia kultuurivara, vaid seni täiesti tundmatu rahva pärand. See rahvas kerkis esile kõige kaugemate aegade hämarusest. Tema ajalugu paistis olevat vanem kui Suruppaki linn, «mis oli juba olemas, kui jumalad ofsustasid saata veeuputuse», nagu kõneldakse pärimustes.

Tolle saladusliku rahva jäljed viisid jõgedevahelise ala kaugeimasse lõunatippu. Seal asus kord sumerite maa.» Gombare pöördub Li poole. «Palun jutustage meie sõpradele sumeritest. See kuulub ju teie erialasse.»

«Kui te seda soovite,» nõustub Li oma rabedal häälel. Ta võtab lonksu veini, lükkab siis klaasi ettevaatlikult eemale. «Kaheksateistkümnenda sajandi lõpuni teati Mesopotaamiast ja tema ajaloost ainult niipalju-

53

kest, kui mõnedes legendides sellest räägiti.» Li kõneleb aeglaselt, nagu peaks ta ritta seadma mõtteid, mis kaugele minevikku .ia ühtlasi kaugele ette tahavad rutata. Tal on kange tahtmine kõnelda Erik Oldeni leiust. Kuid ta sunnib end keskenduma, otsustab oma jutuga iidamast-aadamast peale hakata, et ta kuulajad seda, mis kõige lähematel nädalatel loodetavasti kinnitust leiab, täielikult mõistaksid. Ja ta vestab edasi.

«Üks itaallasest maailmarändur - nimega Pietro della Valle - avastas küll juba seitsmeteistkümnenda sajandi alguses oma teekonnal Indiasse Vana-Pärsia linnas Persepolises kummalisi märke, aga tema leiule ei omistatud erilist tähtsust. Nood märgid nägid ühe uurija sõnade järgi välja nagu «üle märja liiva jooksnud lindude jäljed». Kirjamärkideks ei osatud neid kuidagi pidada. Kõik katsed neile tähendust leida ebaõnnestusid.

Vahepeal algasid väljakaevamistööd jõgedevahelisel alal, ja kus iganes iidse babüloonia-assüüria kultuuri säilmeid päevavalgele toodi, ilmusid nähtavale ka nood mõistatuslikud märgid. Järelikult ikkagi kiri! Aga kes oskas seda lugeda!

Saksa keeleteadlane Grotefend dešifreeris aastal tuhat kaheksasada kaks esimesed märgid. Märgid koosnesid peamiselt kiilukujulistest kriipsudest. Seetõttu nimetataksegi seda kiilkirjaks.

Täielikult dešifreerida õnnestus toda kirja küll alles kolmkümmend aastat hiljem. Suurt osa etendas seejuures hiiglasuure kirjaliku mälestusmärgi avastamine sõjatee ääres, mis Egeuse rannalt Suusasse viis. Pärslaste kuningas Dareios oli lasknud raiuda kaljuseinasse oma võitude kroonika nii vana-pärsia ja kreeka keeles kui ka kiilkirjas!

Nüüd olid «linnujäljed» loetavad. Nad andsid teateid sumeri rahvast, kelJe eelajalooline minevik oli legendaarselt hämar ja on kõigile uurimistele vaatamata selliseks ka jäänud. On ainult teada, et sumerid ilmusid jõgedevaheIisele alale juba umbes kuus tuhat aastat tagasi. Jõgede reguleerimiseks kaevasid nad kanalite võrgu, ehitasid kindlustatud linnu, kus leidus

täiusliku arhitektuuriga paleesid ja templeid, ning laiendasid üha oma võimupiire. Kuid nende päritolu on niisama

tundmatu kui nende varaseim minevik. Võib-olla asus sumerite ürgkodu Iraani kiltmaal, võib-ona Kaukasuse orgudes. Nende tüüpi inimesi võib leida kuni Afganistanini ja Indiani välja.

Ka nende müüdid osutavad idale. Nende juhtumused leiavad aset «mägedes päikesevärava taga» ja alati on juttu koletust, laastavast veeuputusest.

Heebrea pärimused seevastu jutustavad, et Noa järeltulijad hoopis «hommiku poole» rändasid ning Siinaimaal, hilisemas Babüloonias, linnu ehitasid. Tulid siis sumerid idast või läänest? Erik Olden peab mõlemat võimalikuks ja rajab sellele oma hüpoteesi.

Kõige vanemate leidude, eelkõige El Obeidis avastatute põhjal ei või sugugi väita, et sumerid Mesopotaamias kohe kõrge kultuuriga välja paistsid. Kui peaks õige olema, mida iidsete valitsejate teated kõnelevad, nimelt et too rahvas ju.ba vanal hallil ajal hiilgava epohhi läbi on teinud ja et «uputuse järel kuningad uuesti taevast alla tulid», siis Sumerimaal see igatahes ei juhtunud.

Täiesti mõistatuslik on asjaolu, et sumerid rajasid väga lühikese ajaga kultuuri, mis kogu vanale maailmale oma kii.rgust jagas ning on oma jäljed jätnud meie päevini. Sumerite kirjades seisab, et jumalad olevat oma oskused neile edasi andnud. Ning peale nende kõrge ehituskunsti üllatab veel muugi. Seletamatu on ka arstiteaduse, kunstkäsitöö, matemaatika, kohtumõistmise ja taevakehade tundmise tase.

Kui väljakaevamiskohtade kõige alumised lademed Mesopotaamia esimeste sumerite sugugi mitte silmapaistvat arengutaset näitasid, siis ainult mõni aastasada nooremad kultuurkihid varjasid aardeid, mis meenutavad hilist Egiptust ja Babülooniat: pärlmuttermosaiigiga kaunistatud alabastersambad, vasest ja kullast loomapead, millel silmade ja hammaste asemel sädelevad kalliskivid, rikkalikult tsiseleeritud ning lasuurkiviga inkrusteeritud kuld- ja hõberelvad.

Uri valitsejate kalmude juures ilmnes sumeri kunstnike kogu meisterlikkus. Jumalanna Nin-Hur-sagi templist Uri lähedalt leiti kullatud pärl, millele graveeritud kiri vihjas veeuputuse-eelsele ajale.

Veelgi enam üllatavad vana-sumeri teaduslikud saa

vutused. Mida peaks selle kohta ütlema, et sumerid kasutasid arve, mis astronoomilisse suurusjärku ulatusid ? Kreeklaste arvates oli kõige suuremaks ühikuks kümme tuhat ning mõiste «miljon» tuli Euroopas esimest korda tarvitusele alles kuueteistkümnenda sajandi algul.

Lühikese õitsengu järel sumeri rahvas hävis, kuid nende kiri jäi. Isegi vaaraod lasksid diplomaatilise korrespondentsi kirjutada kiilkirjas. Sumeri kultuur kiirgas komeedina kogu maailma kohal.»

Riggs hõõrub otsmikku. «Millega te siis seda imetlusväärset õitsengut seletate?»

«Näeb peaaegu sedamoodi välja, nagu oleks sumerite areng mingi äkilise tõuke saanud.»

«Millal?»

«Absoluutselt täpse aja määramine on mõistagi väga raske. Peame mõeldavaks, et see toimus juba eelajaloolisel ajal. Veeuputus, ilmselt mingi ränk loodusõnnetus, võis kõik ürgse kõrgkultuuri jäljed minema pühkida. Ellujäänud suutsid päästa ainult armetu osa. Nad alustasid nii-öelda jälle otsast peale, kuid mõningad teadmised, vaimne rikkus oli neile alles jäänud. Küllap nad sellepärast jõudsidki ajaloolist uurimist võimaldaval ajal kiiresti teise õitsenguni.»

«Kust võis aga tulla too tõuge, millest te kõnelesite?» küsib Veera.
Li vaatab naeratades üles. «Seda võib teile Percy Gombare paremini seletada kui mina.»

7. Kummalised seosed

«Kui turist Beirutisse jõuab, on ta kindlasti juba teel oma reisijuhis Baalbeki nimele risti juurde teinud,» alustab Gombare. «Ja ta leiab peatselt võimaluse tublisti tunniaialiseks autosõiduks mööda iidset Damaskuse teed, et tolle tähelepanuväärse koha juurde jõuda.»
«Meie jutt käis ju Mesopotaamia kohta, professor,» tähendab Veera.
«Täiesti õige. Me usume, et on olemas seoseid jõgedevahelise maa ja Liibanoni vahel,» jätkab Gombare.

56

«BaaIbek asub Liibanoni ja Antiliibanöni vahel laiuva Süüria orurenni Bekaa kõrgeimal kohal. Siia rajasid foiniiklased kunagi Baal Beka, mis tähendab Bekaa valitsejat. See oli kindlustatud koht, mis hiljem lagunes ja jäi unustusse, kuni Rooma keisri Augustuse leegionid ta hõivasid ning taas üles ehitasid. Keegi auahne Rooma asevalitseja laskis seal mässuliste süürlaste kiuste hunnituid templeid püstitada, millest suurim oli pühendatud Jupiterile.
Nii tekkis Heliopolis, Päikeselinn. Tema müüride ning seedrisalude varjus otsisid kuumadel kuudel kosutust jõukad roomlased Berytuse kolooniast, praegusest Beirutist.
Mõni aasta tagasi seisin ma Erik Oldeniga esmakordselt Heliopolise templivaremete ees. Oli õhtu, küpresside ja aprikoosipuude tumedast rohelusest sirutusid lõunataeva sinasse võimsad sambad ning nende taga kumerdusid loojuva päikese punakuldsesse valgusse uppuvad pehmejoonelised mäeseljad.
Ronisime varemete vahel ringi. Eriliselt köitis meie tähelepanu kõrge terrass, millele templitelinn oli ehitatud. Selle terrassi vastu on huvi tundnud juba mitu põlvkonda uurijaid. Terrass koosneb nimelt omavahel kokkusobitatud tahukatest, millest suurimad on peaaegu kakskümmend meetrit pikad, viis meetrit laiad ja kõrged.»
Riggs jõllitab Gombare'ile otsa. «Üks hetk! Üksainus kivimürakas pidi siis ju . . .» - ta arvutab endamisi «oma tuhat tonni kaaluma.»
«Kahtlemata. Varemete lähedal lebab veel üks selline valmistahutud kivi, isegi ligemale kakskümmend kaks meetrit pikk. Seda ei ole enam ära kasutatud.»
«Selliste mõõtmetega kivitahukate liigutamiseks kulus energiat. ..minu arusaamist mööda oma miljon kilopondi!» Riggs raputab ägedasti pead. «Tol ajal ei saanud keegi sellega toime tulla. Lugesin kunagi, et Cheopsi püramiidi jaoks tahuti üle kahe miljoni kiviploki, suurusega umbes üks kuupmeeter. Püramiidi ehitamisel oli kahekümne aasta jooksul pidevalt töös sada tuhat inimest. Hüva. Kuid teie andmete järgi on Baalbeki üheainsa tahuka suuruseks juba üksi viissada kuupmeetrit. Miski siin ei klapi.»

57

«Aga ometi on kivid kindlalt ja korralikult platvormiks seatud. Ilmselt pidi terrass esialgselt ainult sellistest hiigeltahukatest tulemagi. Mingisugusel põhjusel jäi aga ettevõte pooleli. Tõend - kõige suurem plokk jäi maha lebama!»
«Ei, ei!» vaidleb Riggs vastu. «Nende plokkidega pidi lugu teisiti olema.»
«Selline on igatahes ka meie arvamus,» selgitab Gombare. «Tookord me siiski selle üle pikemalt mõtlema ei jäänud. Meil seisis ees ekspeditsioon Surnumere piirkonda. Alles hiljem, kui Erik Olden sumeri ajaloo vastu huvi tundma hakkas, pöördus ta Baalbeki terrassi juurde

tagasi.»

«Ja sumerid ehitasid selle?» Veera ei suuda seda kujutleda. Percy tuleb talle appi.

«Ei, mitte nii, nagu teie ehk mõtlete,» seletab ta. «Pidage meeles: *me* oletasime, et ühel teatud ajal viis ilmselt mingi seletamatu impulss vana-sumeri kultuuri hüppeliselt edasi. Rahvas austas jumalaid, keda arvati elavat tähtedel, kui oma õpetajaid. Sumeri legendides kõneldakse, et «eelajaloolised kuningad tulid taevast».»

«Väide, mis pidi austuse jumalate vastu üle kandma kuningatele.» Riggs kõneleb napisõnaliselt, peaaegu õpetliku tooniga, nagu tal tavaks.

«Loomulikult.» Gombare võtab jutujärje uuesti üJe. «Sellegipoolest lähenes Erik Olden kõigile neile ülestähendustele teatud eesmärgiga. Gilgameši eeposes, inimkonna vanimas kirjandusmälestises, jutustatakse, kuidas Gilgameš, sumeri Herakles, «seedrimetsade maale» rändas. Selle all võis olla mõeldud ainult Liibanoni. Ka väljakaevamistel leiti, et vana-sumeri paleede ehitamisel oli kasutatud seedripuud.

Meenutan edasi heebrea teateid, mille järgi Noa järeltulijad - järelikult veeuputusejärgsed inimesed – itta liikusid. Mesopotaamia asub Liibanonist ida pool. Ühesõnaga, Erik Olden tuli veendumusele, et eelajaloolised sumerid - või vähemalt osa neist - elasid Põhja-Süürias ja alles hiljem asusid ümber Mesopotaamiasse. Nendel sumeritel oli juba tähelepanuväärne kultuur, mis neid naabruses asuvatest kõrbesuguharudest palju kõrgemale tõstis.

Nüüd aga veel kord Baalbeki terrassist. Kes selle ehi-

.

tas? Kindlasti mitte roomlased, niisama vähe sumerid. Neil puudusid lihtsalt tehnilised eeldused. Ka ei näe ma arukat põhjust, miks roomlased oleksid pidanud ennast säherduse ülisuuremõõtmelise vundamendi ehitamisega vaevama. Orjad ei olnud tollal enam nii odav kaup. Ei; väga praktiliste inimestena täiendasid nad olemasolevat platvormi väiksemate kividega ning ehitasid sinna oma templid.»

«See on selge,» nõustub Veera. «Kuid terrass on ju olemas. Kes siis selle tegi?»

«Kui sellele küsimusele üldse vastata saab, siis ainult meie ajal, kus inimmõte on maised piirid ületanud ning hakkab käsitama suuri kosmilisi seoseid. Tänapäeval teame, et kosmos on täis mateeriat, millest moodustuvad kõikjal kehtivate ühesuguste loodusseadustega maailmad. Me teame, et teatud tingimustel võib sellest mateeriast tekkida elu, mille kõrgeimini arenenud vormiks võivad olla inimesetaolised olendid. See kehtib muidugi kõigi päikesesüsteemide kohta.»

Gombare'i pilk peatub VeeraI. «Mitte väga kauges tulevikus maandute te veel täiuslikuma kosmoselaevaga kui «Rhea» võib-olla mõnele planeedile, millel elutsevad inimesesarnased, igal juhul mõistusega olendid. Kui need olendid on juba kaugemale arenenud kui meie, siis pöördute uute väärtuslike teadmistega Maale tagasi. Kui. nad aga on veel sellisel arenguetapil nagu meie umbes kuus tuhat aastat tagasi, siis püüate te neile olenditele edasi anda nii palju maapealseid teadmisi, kui nad on suutelised vastu võtma. On mul õigus?»

«Jah, seda ma teeksin kün,» tõendab Veera.

. «Näete siis! Kõikjal lahkuvad meietaolised elusolendid, kes on teatud arenguastmele jõudnud, koduplaneedilt, et otsida naabermaailmu. Ning elu viljastub vastastikku - tähelt tähele, läbi kogu kosmose. See ongi suur kosmose eluring, Oldeni hüpotees.»

Riggs kummardub tettepoole. «Te tahate sellega öelda, et mingi võõra planeedi asukad külastasid kunagi Maad?»

«Just nimelt! Nad andsid inimeste arengule tõuke.» «Baalbeki terrass oleks siis järelikult. . .»

«. .. võõraste kosmonautide töö! See on Erik Oldeni veendumus. Miks nad ehitust alustasid ning lõpule ei

viinud, seda me ei tea. Nad maandusid seal, kust leidsid kõige arenenumad inimesed, enneveeuputusaegsed sumeri hõimud.

See, mis tookord juhtus, on vajunud aegade hämarusse. Ilmselt ei jätnud kohutav katastroof midagi järele peale ähmase mälestuse, et mingid olendid olid kunagi «taevast alla maa peale tulnud» ja siis taas tähtede juurde tagasi pöördunud.

Kuidas nood võõrad välja nägid, seda hilisemad sumerid muidugi enam ei teadnud. Seepärast lõid nad jumalad omaenese näo järgi, panid jumalate nime ette märgiks taevatähe ning ehitasid uhkeid templeid nagu näiteks Uruki tempel, mis püstitati suurele platvormile. Ehkki mitte nii võimas, oli too platvorm Baalbeki terrassi sarnane.»

Gombare'i sõnade järel valitseb vaikus, kuni Riggs tähendab: «Ja nüüd otsite te jumalaid.»

«Otsime jumalate jälgi, mis näitaksid, kust nad tulid ning kuhu läksid,» vastab Gombare. «Maailma Uurimisnõukogu toetab Oldeni hüpoteesi. Arheoloogiasektsioon moodustas tema juhtimisel meie kollektiivi. Ülesanne on raske, ent me loodame sellega toime tulla. Alles siis, kui see meil korda on läinud, kui me nood võõrad oleme leidnud, laheneb nii mõnigi mõistatus inimkonna ajaloos.»

«Kas te ei pea võimalikuks, et nood võõrad ka maakera teistes paikades maandusid?» pärib Veera. «Kas kuskil mujal ei ole midagi leitud?» .

«Meie oletust mööda on teine maandumiskoht KeskAmeerikas. Seal mängisid tolteegi-indiaanlased samasugust osa nagu sumerid. Nende eelajalugu on mõistatuslik ning ligipääsmatute džunglite alla maetud. Nad pärandasid atsteekidele suurepärase kultuuri. Kahjuks hävitasid hispaanlased hiljem paavsti nimel kõik ligipääsetavad ehitused ning kirjalikud mälestised.» .

Gombare kobab taskus ja paneb lauale kivikese, mis sarnaneb tumerohelisest sulaklaasist valatud, tugevasti kumera nööbiga.

Veera võtab kummalise kivi ettevaatlikult sõrmede vahele. «Nagu kivist tilk! Mis see on?»

«Tektiit. Nõndanimetatud klaasmeteoriite esineb Maal sagedamini, eriti diluviaalkihtides. Need on oma-

pärased kosmosesaadikud. See siin võis seevastu ka teisel teel tekkida ning tema radioaktiivse koöstise kiirgusintensiivsuse järgi otsustades küll oma kuus tuhat aastat tagasi.»

«Kust see pärit on?» küsib Riggs.

«Leidsin ta Süüria kõrbest.»

«Tolle katastroofi tunnistaja?»

«Veel ei ole midagi kindlaks tehtud.»

«Kuus tuhat aastat! Lühike ajavahemik!»

«Lühike? Kuidas võtta. Pidage silmas, mis selle kuue tuhande aastaga Maal kõik on toimunud.»

Riggs libistab sõrmedega läbi punablondi juuksetuka. «Uskumatu! Kuid teil on õigus. Nüüd taipan ma ka, mida te algul mõtlesite. Te tahate lennata Marsile, kuna oletate seost Phobose orbiidi anomaaliate ning salapäraste võõraste vahel, eks ole? Varem kõneldi, et Phobos võivat olla mahajäetud kosmosejaam. Ent ta ei ole seda. Teadlased murravad tolle Marsi kuu pärast ikka veel pead. Ta tiirlemisperiood kahaneb pidevalt. Sellel peab mingi põhjus olema.»

«Vaatame teda korraks nii-öelda arheoloogi pilguga,» sõnab Gombare ning muheleb.

«Loodate te sellest tõesti midagi?»

Li pöördub Veera poole. «Kui kosmoselaev saabub tundmatusse päikesesüsteemi, tunneb meeskond huvi mitte ainult planeetide, vaid ka nende kaaslaste vastu. Või kuidas teie arvate?»

«Kindlasti on see nii.»

«Kuudel võib nimelt maandumisjälgi suhteliselt kergesti kindlaks teha,» seletab Gombare, «planeedil aga häviksid sellised jäljed atmosfääri mõjul õige pea.»

«Vrakitükk!»

Gombare laiutab käsi. «Ja just see tõend läks meil kaduma. Traagiline ebaõnn! Ent niipalju kui mina Enk Oldenit tunnen, ei tunnista ta ennast veel lööduks.» «Aga teie?»

«Meie samuti mitte. Eks ole, Li?»

Li noogutab. «Loodetavasti on Uurimisnõukogu meie poolt.»

8. Nõukogu teeb otsuse

Teadet Oldeni leiust võetakse maailmas vastu väga mitut moodi. Pole ka ime, sest see ulatub otsaga juba fantastikasse: tundmatu kosmoselaeva vrakk, millel kiilkirjamärgid! Paljud teadlased keelduvad pahaselt asja arutamisest üldse. Teised vihjavad Oldeni laitmatule õpetlasekuulsusele. Olden seletas, *et* nägi märke, järelikult on see õige! Või langes ta ohvriks silmapettele? Mida ütleb Uurimisnõukogu?

Oldeni aruanne on nõukogu käes. Ka seal käivad ägedad vaidlused. Päritakse arvamusi, kuulatakse asjatundjaid. Arheoloogiasektsioon peab istungit.

Lõpuks on asi niikaugel, et nõukogu langetab otsuse. Oldeni grupp on kogunenud Selenograafia Instituudi saali, kus asub supervideofon.

Ruumi otsasein on kaetud lihvitud plaadiga. Sellest langeb hele kuma tühjadele, tagapool tõusvatele istmeridadele.

Helendava seina kõrval seisavad Li Sartou, Gombare ning Brenek, kes on vahepeal õnnetusjuhtumi tagajärgedest paranenud. Olden sammub edasi-tagasi. Ta pilk on maas ning mees ei hooli sellest, mida teised tasa omavahel kõnelevad.

«Usute te imesid, Percy?» küsib Brenck.

«Ei.»

«Mina ka mitte. Ja seepärast olen veendunud, *et* nad ei võta meie ettekandeid arutuselegi.»

«Küll te olete kole pessimist!» noomib Li Sartou. «Aga Erik Olden?» vaidleb Brenek. «Ka tema ei tee endale illusioone. Me saame. ..»

Viirastuslikul viisil kanduvad äkki ruumi võõrad hääled:

«Raadiojaam Beeta! Kas Endymion vastab?» «Endymion ootab ainult sisselülitamist.»

«Tänan, teen seda ise.»

Gombare ei lase ust silmist. «Loodetavasti on Alf Curtius täpne,» pomiseb ta.

Kohe samal hetkel ilmubki Curtius. «Võtkem siis istet!» Ta silmitseb Oldenit, patsutab talle õlale. «Ärge asja liiga traagiliselt võtke.»

Olden kehitab õlgu ega vasta midagi. Ta istub koos

teistega laua taha *otse* lihvitud seina juures, millel praegu voogab vikerkaarevärviline udu.

Sellest kirjust voogamisest kujunevad kontuurid, mis muutuvad kiiresti teravamaks. Nähtavaks saab pilt, mis on nii loomutruu, *et* võiks arvata, nagu oleks saali sein maasse vajunud ning laseks pilku kõrvalruumi heita. Ometi asub too ruum ligemale nelisada tuhat kilomeetrit kuulinnast eemal!

Seal on koos umbes kakskümmend inimest. Esiplaanil istuvad kaks naist ja kaks meest. Teine meestest tõuseb. See *on* Viktor Konski, Maailma Uurimisnõukogu arheoloogiasektsiooni

juhataja, vanem mees, heleda lõuahabeme ning elavate hallide silmadega.

Kergelt ettepoole kummardunud, kõneleb ta selgelt ja rõhutatult. «Sektsioon tervitab *oma* kolleege ja sõpru Endymionis. Palusime teid sellest istungist osa võtta, sest Oldeni töögrupi uurimisprogrammi suhtes on tarvis otsus teha.» Ta vaatab Oldenile otsa. «Soovite *ehk* esimesena sõna võtta? On teil midagi öelda aruande täienduseks, võib-olla midagi, mis uutele faktidele toetuks? »

«Meil pole ei minu, ega Perey Gombare'i ettekandele midagi lisada,» vastab Olden viisakalt, ent kindlalt.

Kerge noogutusega võtab Konski avalduse teatavaks. Seepeale. pöördub ta. sektsiooni liikmete poole. «Mõlemad Oldeni grupi aruanded on teile tuttavad. Tema enese ettekande järgi leidis Erik Olden Kuu Alpide piirkonnast vrakitüki, mis pärinevat mitte Maa, vaid mõne teise planeedi kosmoselaevast. Eriliste asjaolude tõttu ei õnnestunud aga tõendusmaterjali hankida. Percy Gombare'i juhitud otsimisekspeditsioon ei suutnud vrakiosa kätte saada. Ka ei leitud ümbruskonnast midagi niisugust, mis selgesti näitaks, et Alpide põhjaosas on kunagi lennuõnnetus aset leidnud. Seega kerkib küsimus, kas ja millisel määral leidu tunnustada.»

Sektsiooniliikmete pilgud on pööratud Oldenile, kes kahvatu näoga ja kinnisel ilmel enda ette põrnitseb.

Tekib väike paus.

Õpetlased vahetavad tasasel häälel arvamusi. Old*en* jälgib nende näoilmet, mis peegeldab nõusolekut, kaalutlemist, keeldumist.

Tuntud teadlane Gay palub sõna. «Omal ajal nõustus

sektsioon teie hüpoteesiga, ErikOlden, ning tegi teile ülesandeks uurimisi samas suunas jätkata. Maailmanõukogu annab teile selleks kõik võimalused. Peale selle toetavad teid sellised suurepärased spetsialistid nagu Li Sartou ja Percy Gombare.

Kui ma seda esile tõstan, siis selleks, et teile veelkord kinnitada, kui tõsiseks ja teenekaks teadlaseks me teid peame. Aga nüüd hinnakem leidu Kuu Alpidest.

Teie töö viis avastusele, mis - ma ei leia paremat väljendust - lubab teha hingematvaid järeldusi. Kõige selle juures on aga üks puudus. Väga mõtlemapanev puudus. Te jääte võlgu tõenduse. Isegi fotosid pole teil esitada.» Ta otsib oma materjalide hulgast mingi pildi ning hoiab seda Oldeni poole. «See ülesvõte jälgedest Kuu pinda katvas tolmus ei oma tähtsust. Hea küll, meteoriidisaju tagajärg see ei ole. Aga jalajäljed? Tühipaljas oletus. Kui kergesti võidakse silmapette ohvriks langeda! See ei oleks esimene kord. Meenutan ainult kuulsaid Marsi kanaleid, mille üle kunagi palju diskuteeriti.»

«Kui juba oletada, et mina eksisin, kui ma toda vrakitükki enda ees nägin,» torkab Olden iroonilise alataoniga vahele, «siis võiks ehk mulle selgeks teha, kuidas tekkis selline silmapete otsimisaparaadil?»

Konski koputab manitsevait vastu lauda. «Palun ärge katkestage kõnelejat!»

«Ei saa öelda, et meie elektronotsijad täiuslikud oleksid,» jätkab Gay. «Nendes võivad juhuslikud vöödid ja jooned kergesti arvude või millegi sarnasena paista. Teie puhul tuleb veel lisaks arvestada vägagi mõistetavat erutust.»

Oldeni otsmikul paisuvad veresooned. Curtius hoiab teda tagasi ning vastab ise: «Minu juuresolekul kirjutas Erik Olden kiilkirjamärgid üles ning andis dešifreerimiseks .Li Sartou'le. Viimane tegi kindlaks, et see on arv kolmsada kuuskümmend kolm. Pole tõenäoline, et Olden seda arvu endale lihtsalt ette kujutas.»

«Erik Oldenile on sumeri-babüloonia kiilkiri tuttav.» Gay esitab selle tõiga vastuväitena.

«Kardan, et sel moel jõuame punkti, kus ka asjalik selgitus illusoorseks muutub,» sõnab

Curtius pahaselt. «Ei tohiks kõnelda eksitusest, kui tõendus ainult kaotsi

64

on läinud või igatahes kättesaadav pole. Minu veendumus on, et Erik Oldeni aruanne vastab täiesti ja täpselt tõsiasjadele!» .

Maa poolel tekib elevus. Mõned plaksutavad heakskiitvalt.

«Mul polnud hoopiski mõttes Erik Oldenile ülekohut teha,» kinnitab Gay. «Ent ma pidasin vajalikuks vihjata eksituse võimalikkusele.»

Seepeale palub sõna sektsiooniliige Stefan Varkony. Ta pöördub Brencki poole.

«Koos Erik Oldeniga võtsite teie osa retkest Alpidesse. Teel nägite te - nii on aruandes öeldud - ühelt platoolt algul varju, siis objekti ennast. Muidugi üpris kaugelt. Tekkis teil mulje, nagu oleks tegemist kunstliku sillaga kahe kaljutipu vahel?»

«Sellist muljet, et see oleks looduslik moodustis, mul küll ei olnud.»

«Pärast seda, kui teil põlv vigastada sai, läks Erik Olden üksinda edasi. Varsti pärast seda ronisite te astanguga mäeküljele. Teie jalgade alt murdus üks kaljurahn lahti. Peate te võimalikuks, et seeläbi vallandus laviin, mis võis põhjustada purustusi teisel pool kuristikku? »

«Mägi koosnes haprast trahhüüdist. Varisemine pidi põhjustama hulgaliselt purustusi. On täiesti mõeldav, et suured rahnud põrkehoost üle kuristiku lendasid ja selle tagajärjel üks vastasasuvatest kaljutippudest kokku varises. Vaate sinna varjas minu eest põigitine kaljusein. Nii ei näinud ma ei laviini ega vrakitükki.»

«Alles hiljem, kui te platoole tagasi jõudsite, märkasite, et objekt oli kadunud?»

«Täpselt nii! Tollest hetkest peale ei kahelnud ma enam Erik Oldeni andmetes.»

«Tänan!»

Järgmine kõneleja adresseerib oma küsimused Oldenile. «Te olete kuude viisi Kuu pinda uurinud. Kas te varem ei leidnud midagi, mis teie tähelepanu oleks

äratanud?»

«Leidsin küll,» vastab Olden. «Avastasime mitmesuguseid objekte, mis meile nii-öelda kahtlased tundusid. Näiteks Lõunameres. Kuid lähemal vaatlusel osutusid need kõik tähtsusetuks.»

65

«Kas teie otsingud Kuul on sellega lõppenud?» «Jah. Sealt ei leiaks enam midagi.»

«Üht ma ei mõista,» nuriseb keegi teine. «Kui tõepoolest mõni lennumasin alla oleks kukkunud, oleks pidanud lebama rususid laial alal. Ometi ei õnnestunud teisel ekspeditsioonil ühtainsatki vrakitükki leida ega kindlasse kohta toimetada.»

Selle konstateeringuga nõustutakse elavalt. Elevus kasvab.

«Tohin ma teile seda seletada?» kõmiseb vahele Gombare'i bass. «Ilmselt on teil Kuu suurematest mägedest liiga maine ettekujutus. Mis sinna lõhede ja kuristike rägastikku kaob, jääb enamikul juhtudel inimesele kättesaamatuks. Võimetult seisime me kohal, kuhu too vrakitükk oli kukkunud. Isegi moodsaimatest vahenditest ei olnud meil abi. Meie koristamisrobotid tungisid viie tuhande meetri sügavusele, siis aga ütlesid üles.» .

«Teie toetate muidugi reservatsioonideta Erik Oldenit ning tema aruannet?»

«Tunnen Erik Oldenit liiga hästi selleks, et temas hetkegi kahelda.»

Vahelehüüded valjenevad. «Nii ei jõua me edasi!»

«Kuhu te siis jõuda tahate?» küsib Li Sartou teravalt.

Ta nägu õhetab, silmad välguvad. «Andke Erik Oldenile võimalus otsida uusi tõendeid Phoboselt. Küllap ta neid leiab!»

Varkony tõuseb püsti. «Lõpetame vaidluse! Tegemist on suurepärase ideega, mida me oleme otsustanud toetada ja kaitsta. Kas takerdume siis nüüd kõhklustesse ja jääme poolel teel

seisma? Olden poleks tarvitsenudki aruandeid esitada. Ta tegi seda siiski, kuna on oma asjas kindel!»

Sektsiooni juhatus peab nõu. Konski tõstab käe. Kõik jäävad vait. «Arutelu Oldeni grupiga ei andnud midagi uut,» märgib Konski. «Erik Oldeni tähelepanekuid Kuu Alpide piirkonnas ei saa keegi kinnitada. Ei ole ka tõendavat pildimaterjali. Selenoloog Norbert Brencki ütlused on ebamäärased. Arvatavat vrakiosa ta lähemalt ei näinud, samuti ka mitte arvu sellel. Edutult kulgesid hiljem Gombare'i ekspeditsiooni otsingud. Kõige selle põhjal ei pea sektsioon võimalikuks Oldeni

grupi esimeses aruandes esitatud väiteid ametlikult tunnustada. »

Põlevi silmi jälgib Olden hääletamist. Peaaegu kõik kiidavad otsuse heaks. Ainult Varkony ja paar teist on vastu, Olden surub rusikad vastamisi. Teda ei usuta, Kuid kas pole neil õigus? Teadlasele on maksev ainult tõendus. Olden elab veel kord läbi kohutavad varinguhetked, näeb lõhet kaljuharjal süvenevat ning mõistatuslikku vrakitükki alla langevat.

Konski kõneleb edasi. «Nüüd jääb meil veel üle otsustada, mis peab saama meie poolt igati heakskiidetud uurimisplaani edasisest rakendamisest. Tööprogrammi teine osa haarab teatavasti Marsi satelliitide, eriti Phobose arheoloogilist uurimist. Selle taevakeha orbiidist kõrvalekaldumisele ei leidnud esimene Marsiekspeditsioon teatavasti rahuldavat seletust. Oldeni hüpoteesi järgi, mis langeb selles punktis ühte mõnede astrofüüsikute arvamustega, võivat anomaalia olla esile kutsutud meelevaldse vahelesegamisega kunagi kaua aega tagasi.

Et nüüd tööd Kuul on lõppenud, peaks rühm otsekohe Marsile saadetama.»

Konski sõnad milttuvad kiiduavaldustesse. Otsus on ühehääIne: Erik Olden Marsile! .

Gombar'e surub Oläenil kätt. «Noh, nõndaks!» sosistab ta.

«Veel on ette nähtud Oldeni rühma Phobosel tegutsemise ajaks ühe sektsiooniliikme võrra tugevdada,»sõnab Konski. «Kas teie, Varkony, tahaksite selle ülesande enda peale võtta?»

«Nõus!»

«Tänan teid. Alf Curtius, edasine jääb nüüd teie hooleks!» Konski naeratab Oldenile. «Meie parimad soovid on teiega. Tooge siis seekord meile tõendusi!»

Olden tõuseb, Ta on taas endine, täis tarmu ja optimismi. «Tänan Maailmanõukogu usalduse eest. Teeme oma parima. Mul on põhjust loota, et ettevõte tuleb edukas.»

Tema sõnadele järgneb aplaus.

Konski pilgutab silma, «Head teed!»

Vähehaaval pilt tuhmub ja kaob, nagu vajuks ta kosmosesügavusse.

9. Äralend

Kuu öö on möödas ja jälle kestab Endymionis pikk päev.

Teisel tunnil kohaliku aja järgi valitseb võõrastemajas tavaliselt veel rahu. Täna on teisiti. Uksed pauguvad, kellad surisevad, liftid lendavad üles ja alla. Piki koridore veerevad pagasirobotid ning, viivad pakitud kohvreid minema.

Viimastel päevadel on pidevalt saabunud uusi külalisi, «Rhea» reisijaid. Ning täna lähevad nad siis kosmoselaeva pardale.

Korteris number neli ruttab Li Sartou toimekalt siia-sinna. Tal on käed täis pudi-padi, mis tuleb veel ära pakkida.

Heliseb telefon.

Li lÜlitab kõneseadme sisse.

Valjuhääldajast kostab Oldeni hääl. «Tere hommikust, Li! Suur hetk on käes. Olete valmis?»

«Loomulikult. »

«Aga teised?»

«Kohtun1e vestibüülis.»

«Selge. Ekspeditsiooni varustus on juba peale laaditud. Hm... ja kuidas enesetunne on? Süda klopib veidi? »

«Mitte sinnapoolegi!»

«Imetlusväärne. Mina küll ei saanud magada. Noh; nägemiseni! »

Li jääb kallutatud päi seisma, nagu kuulaks ta veel. mehe häält. Ta huuled paotuvad pehmeks naeratuseks. See kestab ainult paar hetke. Siis pöördub Li ümber ning lõpetab reisiettevalmistused.

Korteris number kaksteist elavad Jons ja Genia Perko. Ka siin kõneleb kõik ärasõidust. Jons võtab reisist osa laevaarstina - ta asendab haigestunud kolleegi - ja tema naine kuulub teadlaste gruppi, kes peavad alustama Marsil bioloogilisi katseid taimedega.

Sellal kui mees tühjaks tehtud kappe ja kaste veel viimast korda üle vaatab, nõjatub Genia avatud klaasseinale. Ta laseb unistaval pilgul libiseda üle välislinna aedade, üle lillede ja õite, mis mahedas oranžikas valguses kirendavad. Genia juustes mängleb kunstliku

68

õhuringe soe puhang. Sellest hQolimata tõmbab ta külmetades pea ahtakeste õlgade vahele.

Ta mõtted on pika kosmoselennu sihtpunktis. Eelmisel õhtuloli ta veel observatooriumi sõitnud ning seal taevalaotuse sügavuses hõõguvat punast tähte silmitsenud. Juba ammu on ta unistanud sellest, et astub kunagi mõne võõra planeedi pinnale.

Nüüd läheb ta soov täide. Ta on õnnelik ja uhke ülesandele, mille Uurimisnõukogu talle ta seniste saavutuste põhjal on andnud.

Sektsiooni juhataja kahtle s algul, kas suudab Genia - õrn, tundlik naine - eesseisvate psüühiliste ja füüsiliste nõudmiste kõrgusel seista. Kuid Endymionis viibimist kasutas Genia usinaks treeninguks kosmoselennukoolis. Ta ei tarvitse midagi karta. Ent ikkagi on tal veidi kõhe.

Jons astub Genia juurde ning embab teda. «Oled ärevil?» pärib ta naeratade,:;.

Küsimusele vastamata vaatab naine talle tõsiste sil madega otsa.

«Genia! Kas sa ei rõõmustagi?»

«Muidugi rõõmustan, aga... see on nii kaugel, Jons,» lausub Genia' tasa. «Nii lõpmata kaugel. Ühel päeval paistab Maa meile airrult tähena teiste samasuguste hulgas.» . .

«Sa harjud sellega,» rahustab Jons. «Juba reisil. «Rhea» on suur mugav laev. Nelikümmend reisijat ja kümme meeskonnaliiget.» Ta vaatab kella. «Läki, on aeg!»

Korter number üheksa. Gombare on oma toanaabri Varkony hommikueinele kutsunud.

«Tõesti oivaline on see kuukohv,» nendib Varkony ja paneb tassi lauale. «Loodetavasti leiame «Rhea» pardal hea köögi eest. Kuumarsruudil on toitlustamine igatahes esmaklassiline.»

Gombare naerab. «Ärge selle pärast muretsege. Vetikapastaga ja tuubibiifsteegiga teid tüütama ei hakata. Need ajad on möödas.»

«Nojah, kosmoselend ei ole ju enam nii problemaatiline kui varem. Veel viiskümmend aastat tagasi oli lend raketiga Ümber maakera hingemattev eksperiment, millega võis hakkama saada ainult käputäis

69

noormehi kõige rängema treeningu järel. Tänapäeval saavad kauglennuks loa kõik, kes on terved ja vastupidavad. »

«Kuid kosmoselendu ei saa siiski mitte igaüks ette võtta,» lausub Gombare. «Nii kaugel me veel ei ole. Alles siis, kui hakkavad kurseerirna footonmootoriga laevad, muutub pilt teiseks.

Tungimine kaugete planeetideni esitab kosmonautidele kindlasti väga kõrgeid nõudmisi. »

Varkony paneb salvräti käest. «Sinnani kulub veel mõni hea aasta.»

«Veera Lõssova on teisel arvamisel. Alles hiljuti kõnelesin temaga sellest.»

«On see vast naine! Viib kosmoselaeva kindlalt miljonite kilomeetrite taga asuvale eesmärgile.»

«Varsti saavad miljonitest juba miljardid kilomeetrid, võib-olla isegi valgusaastad,» sõnab Gombare. «Kui Erik Oldeni hüpotees õigeks osutub...»

«Fantastiline perspektiiv! Igal juhul on Oldeni teeneks kosmilise arheoloogia rajamine,» konstateerib Varkony.

Tugev koputus uksele katkestab kõneluse.

«Sisse!» hüüab Gombare.

Uks prahvatab lahti. Väljas seisab pagasirobot.

Tolle välimusel pole midagi ühist «kunstliku inimesega». See on umbes poolteise meetri kõrgune metallsilinder, mis seisab madalal rullikalusel. Silindri peaosas välgub kaks objektiivi, pea võib pöörduda igas suunas ja selle küljes on väikesed antennid. Silindri. külgedelt ripub alla paar pikki kuulliigenditega haaratseid. .

Robot veereb sammu võrra tuppa sisse ja jääb seisma. Ta «elektrilised silmad» pöörduvad meeste poole. Ning terava kõlatu häälega lausub ta: «Teie pagas, palun!»

Gombare vaatab kohkunult ringi. «Unustasin tõesti kohvri ukse taha panemata!»

«Ja nüüd peab erirobot seda teie eest tegema,»tähendab Varkony lõbustatult. «Iseenesest vahva vennas. Kuidas ta siia oskas tulla?»

«Pole seal kunsti midagi,» seletab Gombare. «Paari lülitiliigutusega anti talle ülesanne üheksandasse

70

numbrituppa minna. Uksel leidub elektronjuhtpunkt. Kõik järgnev tuleneb tema enese automaatikast.» «Teie pagas, palun!» kordab robot.

Varkony astub roboti juurde ja uurib teda üksikasjalikult. «Uut tüüpi konstruktsioon. Ei ole veel niisugust näinud. Ta käitub just nii, nagu võiks meid näha.»

«Nii see ongi. Meie kehasaojuse kiired ütlevad talle täpselt, kus me oleme.»

«Mis nüüd saab?» küsib Varkony. «Ta ei liigu paigast.»

«Ta ootab käsku. Näete, rinnal kannab ta kasutamisjuhendit. »

«Teises seinas seisavad teie pakid. Viib ta need ära?»

«Jah, kohe, kui talle selleks käsu annan.» Gombare astub oma kohvrite juurde. «Tule!» hüüab ta.

Otsekohe suunab robot silmad Gombare'ile ja veereb talle vastu.

«Seis!»

Robot seisab pakkide juures. Kohvreid on kolm. Varkony heidab nalja. «Lase käia! Hakka otsast kinni, vana!» hüüab ta automaadile.

«Nii ei lähe,» õiendab Gombar:e naerdes. «Peate talle ikka õige märgusõna andma.» .

«Ja see oleks? Ma ei lugenud seda kasutamisjuhendit nii täpselt.»

«Mõtelge järele, Stefan: mida tuleb öelda, kui midagi soovitakse?»

«Palun! »

Samal hetkel hakkab robot tööle, võtab kaks kohvrit, pöörab ringi ja lahkub toast.

«Viisakad inimesed need küberneetikud,» nendib Varkony. «Mind paneb ainult imestama, et meie automaadist hotelliteener ukse uuesti üles leidis.»

«Te alahindate tema mälu. Ta paneb kohvrid pagasikärule ja tuleb tagasi viimase järele.»

«Ilma meie kaasabita?»

«Kui tal lühist ei teki, siis jah.»

«Kas ta tõesti veel teab, kus kohver seisab?»

«Selle eest hoolitseb tema orienteerumisseade.
Robot viib ära kõik, mis ta käeulatuses asus, kui ta kuulis käsklust «Seis!».»

71

Robot tuleb jälle, suundub otse kohvri juurde Ja võtab sellest haaratsitega kinni. Pea teeb ringi, silmad uurivad põrandat. Maas pole enam midagi kaasavõtmiseks. «Tänan!» kõrahtab ta ning kaob oma kandamiga.

Varkony tõmbab taskust kolm helilintkirja. «Võib olla oleksin pidanud talle ka posti kaasa andma?»«Maale saatmiseks?»

«Naisele ja lastele.»

«Mida teie naine selle kohta ütleb, et te Marsile lendate?»

«Kadestab mind.»

«Võin kujutleda. Kirjad andke siiski parem vestibüülis ära. Aga nüüd peame kiirustama!»

Vestibüülis ootavad neid juba Olden, Li Sartou ja Brenck. Rühm lahkub sedamaid võõrastemajast ning astub ootavasse sõidukisse, mis viib nad lennujaama.

Lennuvalitsuse kuppelhoone ees tuleb autol peatuda. Edasisõitu takistavad järelvankriga veokict mis suunduvad rakettide stardipaigale. Seal laaditakse viimased «Rheale» määratud materjalid veorakettidesse.

Lõpuks on tee vaba. Auto läbib õhulüüsi ning peatub vastuvõtuhalli sissekäigu ees.

Heledasti valgustatud hallis on elu sel tunnil juba täies hoos. Läbi kõrge ruumi kostab häältesumin, sinna sekka valjusid hõikeid, signaale, raadioteateid.

Valges skafandris piloodid, tumerohelise käiseembleemiga näitsikud lennuvälja administratsioonist, tinahallis kombinesoonis tehnikud tulevad ja lähevad. Veomasinate juhid ei raiska aega kaitsekiivri äravõtmisega. Halli astudes avavad nad ainult kiivri näokatte.

Kohe, kui Olden oma kaaskonnaga uksele ilmub, ümbritsevad teda reporterid. Sähvivad välklambid.

Olden tõstab tärjuvalt käe. Juba seisab Curtius ta kõrval.

«Sellest te ei pääse,» sõnab ta muheldes.

Olden protesteerib: «Uurimisnõukogu eeskirjade
kohaselt pidi ajakirjandus ju...»

72

«Muidugi, linnas ei tohtinud teid keegi segada, nii et saite reisiettevalmistused rahus lõpule viia. Siin aga peate te vähemalt Keskse Informatsiooniteenistuse esindajatele aru andma. See on teie kohus maailma avalikkuse ees!»

Pikk kõhetu mees rajab endale tugevate käsivartega teed läbi inimmüüri Oldeni juurde. «Gondrin, KIT-i peareporter!» esitleb ta ennast.

«Lähme kasiinosse,» teeb Curtius ettepaneku. Rahvahulk surub Oldenile peale. Mees otsib silmadega oma reisikaaslasi. Ka nemad on ajakirjanikest sisse piiratud.

Kasiinos on vähe külastajaid. Ettenägelik Gondrin on siin juba intervjuu tarvis ettevalmistusi teinud. Vaevalt on klaasist tiibuksed sisseastujate järel sulgunud, kui löövad põlema prožektorid. Kaks filmikaamerat pööravad oma objektiive siia-sinna.

Gondrin, Olden ja Curtius võtavad istet. Helitult veerevad kaamerad ette. Mikrofonid lülitatakse sisse.

«Maailma Uurimisnõukogu teadete kohaselt on teie reis Marsile vahetus seoses teie järgi nimetatud hüpoteesiga,» alustab Gondrin. «Võite uskuda, et kogu maailm jälgib teie ettevõtmisi suurima põnevusega. Mida te loodate Marsilt leida?» .

«Marsilt eneselt ei midagi enamat kui seda, mis juba televisiooniülekannetes ammu nähtud,» vastab Olden. «Marsi kaaslasel Phobosel aga tahame läbi viia põhjaliku uurimise ja nimelt

arheoloogilisest lähtepunktist, kuna oletame, et seal võiks leiduda võõra, mitte Maalt pärineva elu jälgi.»

«Te mõtlete kõrgesti arenenud eluvorme?»

«Jah, intelligentseid inimesesarnaseid olendeid, kes kunagi meie päikesesüsteemis viibisid ning tõenäoliselt ka Maa pinnale astusid.»

«Kas elanikud mõnelt meie planeedilt või nende kuudelt?»

«Ei. Meie Päikese piirkonnas peaks Maa küll seni olema ainus taevakeha, kus kõrgemaid elusolendeid on arenenud. Ökosfäär, mis sisaldab selliste elusolendite eksisteerimiseks vajalikke tingimusi - see tähendab hingamiseks kõlblikku õhku, vett ja teatud hulka soojust - ümbritseb meie süsteemis ainult Veenust,

Maad ja Marssi. Võib-olla tekivad kunagi miljonite aastate pärast ka Veenusel mingid «inimesed».»

«Te arvate, et Veenus võiks kunagi, kui meie planeet ja selle asukad juba ammu on kadunud, Maa osa täitma hakata?»

«Inimkond ei kao kunagi,» sõnab Curtius.

«Teil on väga õigus,» nõustub temaga Qlden. «Meie järglased õpivad järjest paremini loodust valitsema.»

«Veel üks küsimus Veenuse kohta: tolle naaberplaneedi atmosfäär ei ole meile hingamiseks sobiv. Tulevased Veenuse «inimesed» peaksid seega meist juba orgaaniliselt tunduvalt erinema. Kuidas te kujutate ette kõrgemini arenenud olendeid teistelt taevakehadelt? On need ehk mingid kükloobid, meduusid või kentaurid?»

«Planeedi atmosfäär võib aegade jooksul tunduvalt . muutuda. Sellest lähtudes on muidugi mõeldavad.. mõningad variandid ka kõrgeimate eluvormide juures - vahest keha suuruse, naha värvuse, pea vormi või näo kuju osas. Liiga suuri erinevusi meie ja teiste kosmoseasukate vahel ei tohiks siiski esineda. See oleks vastuolus kõikjal kehtivate arenguseadustega

Võib-olla avastame me kosmoseretkedel elusolendeid sellises staadiumis, mis meil on juba sadu tuhandeid aastaid seljataga, võib-olla aga ka säherdusi, kelle areng on väldanud miljoneid aastaid kauem kui meil. Mingil juhul pole need aga koletised, kellest teie kõnelesite. Nood on ju inimfantaasia sünnitised.»

«Mitte Maalt pärinevad elusolendid pidid siis – kui ma teid õigesti mõistsin - olema tulnud mõnest naabruses asuvast päikesesüsteemist. Miks pidanuksid nad

oma tugipunkti just Phobosele looma?»

Olden muigab. «Kui me seda vaid teaksime! Igatahes maandusid nad mingil taevakehal meie ökosfääris. Seejuures leidsid nad kõige huvitavama planeedi meie Maa - ning külastasid seda.»

«Te väljendute väga kindlalt.»

«Erik Oldenil on tõendeid,» seletab Curtius.

Gondrin ajab silmad pärani ja vahib Oldenile otsa.

«Tõendeid?»

«Neid võidakse mitte arvestada,» vastab Olden tagasihoidlikult. «Kannatage, kuni me rohkem teame.»

«Teie töö Endymionis kandis siis vilja?»

«Jah, seda küll.»

«Sensatsiooniline avaldus! Palun andke vähemalt vihjamisigi mõista, mida selle all tuleks mõelda.» «Kahjuks pean keelduma.»

«Mispärast?»
Curtius noogutab Oldenile julgustavalt.
«Noh, kui teie just arvate,» nõustub Olden. «On alust oletuseks, et võõrad kosmonaudid hulk aega tagasi meie Kuul maandusid või maanduda kavatsesid ja oletatavasti meie esivanematega ka kontakti astusid.»
«On see tõestatud?»
Vaikides silmitseb Olden oma käsi. Lõpuks sõnab ta: «Meil ei vedanud. Tõend läks kaotsi, aga me leiame teisi!»
«Phobosel?» .
«Võimalik. Tolle Marsi kuuga on kunagi midagi juhtunud. Peame kindlaks tegema, mis see oli. Selles seisab meie kõige lähem ülesanne.»
«Kas pole Phobos kosmosejaamaks liiga suur? Siiani pole leitud mingeid tunnuseid.., mis selle omapärase kuu tehisliku päritolu poolt kõneleksid või arvate teie teisiti?»
«Phobose läbimõõt on ainult viiskümmend kaheksa kilomeetrit. Sellise suunisega kosmosejaama ehitamine võiks ka meile jõukohane olla. Ent kindlasti pole see kunstlik moodustis. Teisest küljest puudub ikka veel mõistlik seletus tema tiirlemiskiiruse pidevale kasvule, kui oletada, et ta on looduslik taevakeha. Ta on jõudnud juba äärmise piirini, see tähendab kriitilisse kaugusse Marsist, kus ta peaks purunema. Üksikud osad, mis sisemise plahvatuse tagajärjel Marsi poole paiskuksid, võiksid ka sellele langeda. »
«See oleks kohutav katastroof!»
«Muidugi. Ent sinnani on veel vähemalt mõni miljon aastat aega.»
Valjuhääldajast kostab lennuvalitsuse korraldus: «Oldeni rühm, palun minge kolmanda stardiväljaku juurde! Oldeni rühm kolmanda stardiväljaku juurde!»
«Lahkumishetk on käes,» nendib Gondrin. «Tänan

teid selgituse eest. Teie edasiste uurimuste tulemusi oodatakse kannatamatult kõikjal üle kogu maailma.» Olden ulatab Gondrinile käe. «Laseme endast kuulda ja end näha nii sageli kui võimalik!»
Curtiuse saatel lahkub Olden kasiinost.

Kolmas stardiväljak. Taeva poole sirutub hõbedane rakett. Saabub sõiduk Oldeni rühmaga. See peatub raketi stabilisaatorite all. Viimane käepigistus. Olden ja ta reisikaaslased kaovad tõstukisse.
Väljakul seisavad ajakirjanikud ning filmivad. Kaitsekiivrite kõrvaklappides kaigub lahkumist nõudev signaal. Veel kord viipavad mahajääjad hüvastijätuks. Siis tühjeneb väljak.
Mõne minuti pärast tõuseb rakett ja kaob kiiresti silmist. .
«Rhea» ujub kosmoses kui hiiglasuur imeelukas. Tema ümber tiirutavad mitmed kosmoseveokid. «Rhea» seljal liiguvad tibatillukesed kogud - grupp kontrollivaid montööre. Esimene reisijaterakett manööverdab ligemale ja tõmmatakse magnetite abil läikivasse hiigelkehasse.
Olden ja tema saatjad väljuvad laeva lüüsikambrist ning astuvad trepist üles. Peakäigus võtab neid vastu insener Riggs.
«Tere tulemast «Rhea» pardale!» Ta raputab kõigil tugevasti kätt. «Tehke endal kõigepealt olemine mugavaks. Teie pagas on juba kohal.»
Ta juhatab igaühele kabiini kätte. Need on säästlikult ja otstarbekalt sisustatud ruumid, mis seitsmekümnendate aastate rakettlaevade kitsaste koide kõrval mõjuvad siiski otse luksuslikena.
Kui Olden on end sisse seadnud, lahkub ta kabiinist. Üht ust teise järel silmitsedes kõnnib ta

piki peakoridori. Kunstlik raskusväli selles laevaosas võimaldab liikuda täiesti kindlalt.
Uksesildid näitavad, et siin asuvad ainult reisijatekabiinid. Olden astub edasi. Ta ei kohta ühtegi hingelist. Kui meeldivon see vaikus pärast saginat lennujaamas!
Käik lõpeb väikese saali ees. Olden astub sisse. Sei

76

nad kiirgavad mahedat valgust. Lilledega ehitud ja mugavatest istmetest ümbritsetud lauad on ahvatlevalt kaetud. Mitte kuskil kinniteid äkiliste kaalukaotuste või tugeva rõhu puhuks, nagu see varem tavaks oli. Ja mis võikski selle moodsa kosmoselaeva ühtlast lendu häirida!
Saali otsaseina ülemist osa katab lai ekraan. Kaugnägemissüsteem on sisse lülitatud. Ilmselt on laeva juhtkond laadimistööde jälgimiseks lasknud välja saata televisioonisputnikud.
Ekraanil on näha «Rhea» ümbrus, viimased veoraketid luukide juures, paar tehnikut, kes nagu tillukesed merihobud mööda välisseinu triivivad, ning saabuvad reisiraketid. Kosmoselaeva kõhu alt libiseb mööda Kuu pind.
Olden vaatab alla hallile laavamerele, teravate varjudega rõngasmägedele, sätendavatele kaljuahelikele. Paistavad Kuu Alpid. . . ja Suur org!
Kellegi käsi laskub ta õlale. Olden pöördub. Talle noogutab vastu Veera. "
«Jätate Kuuga hüvasti?» küsib ta.
«Tahtsin ekspeditsiooni varustuse suhtes Riggsiga
kõnelda,» seletab mees. Sealjuures saab talle selgeks, et ta ennist hoopiski mitte inseneri ei otsinud, vaid Veerat. «Kas kõik .on korras?» pärib ta rõhutatud asjalikkusega.
«Täielikult!» vastab Veera ja naeratab.
Olden pöörab taas pilgu ekraanile. «Millal me stardime?»
«Nelja tunni pärast.»
«Hm.» Olden näib olevat süvenenud kuumaastiku vaatlemisse. Parajasti]älgatab Endymioni kuppel.
«Nii napisõnaline, Erik?»
«Vabandage. Endymion oli mulle otsustavaks etapiks. Minu töö suhtes.»
«Gombare jutustas mulle teist. Ka sumeritest ja Baalbeki terrassist.»
«Ah jutustas või?»
«Tahaksin, et saaksin teid aidata. Nüüd eriti!» «Miks?»
«Tolle nurjumise pärast seal Alpides.»
«Te teate sellest?»

77

«Jah.»
«Uurija saatus, mis parata.» Olden lööb käega. «Aga jälg on meil olemas. Kõigest hoolimata!» Ta nägu selgib. «Muide, Veera, juba te hakkategi mind aitama: viite mind Phobosele.»
Veera naerab. «Teen, mis suudan.»

Neli tundi hiljem.
Väikeses saalis on kõik kohad kinni. Reisijad on üksteisega tuttavaks saanud. Kõneldakse eelseisvast lennust, uutest ülesannetest. Mõned on juba Marsil olnud, nad jutustavad elust sealses tugipunktis.
Korraga läbib laeva värin. Jutud vaikivad. Keegi hüüab: «Reis on alanud!»
Kõikide silmad pöörduvad ekraaniJe. Veel paistab seal hiiglasuur kuuketas. Kuid ta pind on juba pisut kaldu. Ja pikkamisi, õige pikkamisi hakkab ta kaugenema.
Raadiokeskus lülitab pardasaatja sisse. Raadio kannab üle häid soove, mida Endymion

lahkuvale laevale järele saadab.
Isegi kaugelt Maalt tuleb lahkumistervitus: «Õnnelikku reisi, «Rhea»!»

Teine osa Phobos

10. Kääbus ei reeda midagi

Veripunaselt hõõgub Marsi kera läbi Phobost ümbritseva tolmuloori. Masendavana -ja jubedana kerkib ta lähedase silmapiiri tagant poolde seniiti. Ta vastuhelk loidab tumedal kaljupinnal.
Ahistavat üksildust ei leevenda ükski mägi ega org. Ainult veidrad grafiithallid kivimikuhjad, allakukkunud kosmiliste rusude jäänused, heidavad tontlikke varje.
Keset seda kaootilist kivikõrbet paistavad kolm valevat skafandrit. Nendesse rõivastatud kogud kannavad statiive ja instrumendikaste. Väikesel taevakehal pole kandamit tundagi, kolm kogu jõuavad kiiresti edasi.
«Olete kindel, Norbert, et suund on õige?»
«See on kõige lühem tee, Erik.»
«Li, miks nii sõnaaher? Mis viga?»
«Ei midagi.» .
«Meteoriidiholatus «Rhealt» tuli jubil poole tunni eest. Peame ruttama.»
«Kui vaid vaateväli sel jubedal kuul suurem oleks!»
«Isegi peilingaatorsaatjast pole kasu.»
«Eile kõndis Stefan Varkony meist mööda. Ta oli ainult paarsada meetrit varjendist eemal, see jäi aga juba silmapiiri taha.»
Äkitselt paiskuvad siin-seal ümberringi üles tolmufontäänid. Kivikilde lendab laiali, nii et sädemed taga. Üks hetk - ja hääletu kummitus on kadunud.
Li ei söanda enam edasi minna. «Meteoriidid!» kohkub ta.
«Tulge!» Olden paneb talle käe ümber ning tõmbab ta endaga kaasa.
«Kohe oleme kohal,» lohutab Brenck.
Silmapiiri tagant kerkib läikiv teravik. See kasvab iga sammuga. Varsti on maandumisrakett täies suuru-

ses nähtaval, kõrged toed otsapidi tumedas rähas. Sealsamas lähedal helgib varjendi siluniitpoolkera, mis on ekspeditsiooniliikmete ulualuseks.
Jälle paiskub üles kive ja tolmu. Üks kõvem hoop paneb pinnase põruma. Kuskil sähvivad lõhenevast kaljust välgud.
Kolm kogu jõuavad varjendi õhulüüsi. Kiiresti sulevad nad enda taga terasukse. Nüüd on nad kaitstud. Väikese hoone mitmekihiline soomuskate pakub küllaldast kaitset meteoriidirahe eest, kui just mõni raskem tükk otse peale ei kuku. Selline oht aga, nagu on ilmnenud, ähvardab äärmiselt harva.
Saabujaid võtavad vastu Gombare ja Varkony. «Oleksite pidanud kohe hoiatuse saamisel kõik sinnapaika jätma,» toriseb V arkony etteheitvalt.
«Nii me tegimegi,» vastab Olden kaitsekiivrit ära võttes. «Aga sellest hoolimata jäime saju kätte.»
Li on väsinult toolile vajunud. Masinlikul avab ta skafandri kinnitisi.
«Mõtelge eeskirjadele, Li!» manitseb Gombare. «Niikaua kui meteoriidisadu kestab, ei tohi

skafandrit seljast võtta.»

Li noogutab tummalt. Ta heidab pilgu Varkonyle ning Gombare'ile, kes on samuti skafandrites.

Brenck võtab taskust kivimiproovid ja viskab lauale. «Terve meie päevasaak!» poriseb ta pahaselt. Ta otsib kollektsioonist mõned tükid välja pöörab neid uurivalt valguse käes. «Noh, vaatame' s järele.» Seda öeldes kahmab ta ülejäänud kivid pihku ja läheb laboratooriumi.

«Nii et jälle mitte kui midagi,» pomiseb Varkony.

Ta hääles kuuldub lootusetust.

«Ei midagi,» vastab Olden.

Varkony pistab käed skafandri vöö vahele ja põrnitseb süngelt põrandat. Ka Gombare vaikib tusaselt. Ja Li laseb pea norgu. Laboratooriumist kostab tasast klõbinot. Varjendi välisseintelt variseb kahinal kosmilist tolmu. Vahetevahel krigisevad seinad kuuldamatuist meteoriidilöökidest läheduses.

Mõtlikult astub Olden laua juurde. Laual lebab esimese Phobose-ekspeditsiooni protokoll. Ilmselt on see Varkonyl äsja jälle käes olnud. Olden lehitseb haja-

82

meelselt protokolli. Selle sisu on talle ammu viimase kui kriipsuni tuttav.

Aruanne on varustatud üksikasjalike ääremärkustega. Need on pärit Novakilt, kes astus esimesena mõistatuslikule Marsi kuule. Stan Novak, praegu punase planeedi peatugipunkti juhataja, andis protokolli Oldenile, kui ta «Rheale» tervitusvisiidile tuli. «Soovin teile enam edu, kui seda mulle osaks sai,» ütles ta tookord.

Nüüd on sellest kuu aega möödas. Päev-päevalt on Olden väikese kuu läbi käinud - vahel Li Sartou ja Brencki seltsis, teinekord Gombare'i ning Varkonyga. Ikka jälle on nad lootusrikkalt tööle asunud. Kuid ehkki nad on varustatud moodsaimate aparaatidega, pole neil siiani rohkem edu olnud kui Novakil.

«Neutriinosondidest pole meil abi,» nendib Olden. «Võiks arvata, et segavalt mõjub mingi - tundmatu kiirgus. »

Varkony vangutab pead. «Siis peaks see õige tugev kiirgus olema. Ja teda saaks mõõta.»

«Kindlasti. Aga meie aparaadid seda ei registreeri.

Peame otsima teisi vahendeid.»

«Tahate Phobpst tükkideks lasta?» muigab *Gom*bare kibedalt. «Oleksin isegi sellega nõus, kui see ainult tulemusi tõotaks.»

«Li, mida teie arvate?>,

«'Mina. . . ma ei tea, Erik,» ohkab Li ja surub rusikad oimukohtadele. «Ma ei tea tõesti. Võib-olla oleme hoopis valel teel.»

Olden silmitseb oma kaaslasi. Nad näevad välja roidunud. Ei ole kerge iga päev tundide viisi skafandris töötada. Ja kõigele lisaks veel neetud meteoriidisadu, mis ikka jälle seda troostitut kääbuskuud piitsutab.

Võib-olla peaks tegema puhkepausi «Rhea» pardal, kaalub Olden. Või otsingud Phobosel hoopis lõpetama? Ei, see oleks lubamatu. Isegi siis, kui - või nimelt just sellepärast, et sondid üles ütlevad.

Nähtamatu- neutriinokiirgus avastati juba kahekümnenda sajandi teisel poolel. Saadi teada, et päikeselt ja teistelt tähtedelt tulevad neutriinovoolud tungivad läbi planeetide, nagu oleksid need klaasist. Seda neutriinode hämmastavat omadust hakati kasutama üli-

83

tundlike aparaatide loomiseks, millega sai taevakehasid uurida otsekui röntgeniga.

Neid niinimetatud neutriinosonde katsetati kõikjal. Üksnes Phobosel ei saavutatud nendega midagi, ja kui sellele ainult põhjendust oleks leidnud, ei oleks olnud välistatud võimalus, et

neutriinode toimet annihileerivad seal antiosakesed.

«Jõuame ka ilma sondideta sihile,» sõnab Olden kindlalt. Kuid tema optimism ei veena. Gombare sunnib end kõhklevalt noogutama.

Li hüppab üles. Hinge kinni pidades vahib ta üksisilmi aparaate, mis just praegu hirmuäratavat tõuget näitasid. Ka teised on kohkunud, valmis ot.sekohe kaitsekiivrit haarama.

Laboratooriumist kostab Brencki hääl: «Lähedusse pidi üks raskem kamakas tulema.» Ta kirub vaikselt.

Varkony läheb tillukesse kööki. Tema kord on õhtusöögi eest hoolt kanda. Teised istuvad taua äärde.

Väljas on vagaseks jäänud. Raadiovastuvõtjast kostab «Rhea» kutsung. Metebriidihoiatus muudetakse ära, ohtu enam ei ole.

Sisse astub Brenck. Peopesal hoiab ta üht kivimiproovi.

Olden vaatab üles. «Leidsite midagi?»

Kohe vastust andmata istub Brenck oma kohale laua äärde. Kivikillu paneb ta ellda ette. «Tardkivimmeteoriit,» seletab ta. «Eht mitte tüüpiline pallasiit. «Peaks pärinema mõnelt asteroidilt.»

MõtlikuIt silmitseb Olden tuhmi läikega tükki.

«Ebatavaliselt suure hapnikusisaldusega,» jätkab Brenck söögi juures. «Sisaldab isegi kristallisatsioonivee ja orgaaniliste ühendite jälgi.»

«Väga tähelepanuväärne!»

«Ent meid ei aita ta milleski edasi,» lisab Brenck halvakspanevaIt. «Sellised meteoriidid sarnanevad oma koostiseIt Phobose ainesega.»

«Te jääte siis ikka arvamusele, et hoolimata Phobose kerataolisest kujust pole ta mitte looduslik Marsi kuu, vaid kuulub nende tuhandete kosmmste rusutükkide hulka, mis tiirlevad planeedist tagapool?» tunneb huvi Gombare.

84

«Leidub veel teisigi kerakujulisi asteroide. Marsi raskusväli püüdis ilmselt Phobose kinni ja ta muutus. .-.»

«Olgu ta kuu või asteroid,» sekkub kõnelusse Olden, «mõlemal juhul võidi teda vaatlusjaamana kasutada. Ja rohkem kui kunagi varem olen ma praegu veendunud, et see tõesti kord nii oli.»

Brenck vidutab silmi. «Hoolimata ebaedust neutriinosondidega? »

«Jah, ja nimelt selle tõttu!» vastab Olden järsult. Ta lausa kohkub ise oma hääletoonist. Kas avaldab ka temale mõju närvipinge, mis juba mitme päeva jooksul järjest tajutavamaks muutub?

Pead raputades vaatab Varkony üles. «Juba mitu nädalat näeme vaeva, et sellelt Marsi kuult saladuskatet maha rebida. Kuid kääbus ei reeda midagi! Kõige tibatillukesemgi märk ei näita, et talle oleks kunagi osaks saanud midagi muud peale meteoriiditabamuste. Jääb ainult sondi isevärki käitumine. Mis me sellega peale hakkame? See on ju negatiivne tulemus.»

«Aga ikkagi tulemus! Ja edaspidiste töömeetodite juures peame seda ~ilmas.»

«Mis moel?» on Brenck skeptiline. «Tegime kindlaks, et sondid ei reageeri normaalselt üheski punktis Phobose pinnal.»

Olden muigab.

«Aga kas me ka uurisime, kas reaktsioon on sama kõikidel laiustel ja erinevais sügavustes?»

«Ei.»

«No näete!»

«Mõtlete sonde peilimisriistadena kasutada?» «Täpselt! Homme alustame puurimistöödega.»

Kõik vaatavad Oldenile jahmunult otsa. Siis langetavad nad üksteise järel pea.
Ainult Li tõstab selle tumma keeldumise vastu häält. «Miks ei võiks see üks võimalus olla?» Ta küsimus kõlab trotslikult.
Keegi ei vasta.
Olden põrnitseb kahvatul näol enda ette. Ta ilme on läbitungimatu. Siis kummardub ta taldriku kohale ning sööb vaikides edasi.
Söömaaja lõppedes võtab Olden kaitsekiivri.
«Lähete veel kord välja?» uurib Gombare üllatunult.

85
«Teen ainult väikese tiiru. Too raksak ennist pidi kuskil lähedal olema. Vaataksin korraks. . .»
«Tulen teiega kaasa.»
«Tänan, pole tarvis.»
Lüüs sulgub Oldeni järel.
Rahutult vaatab Varkony ukse poole. «Oleks parem olnud, kui te teda tagasi oleksite hoidnud, Percy.» «Ta tahab oma mõtetega üksi olla. Tunnen teda.» «Vastik situatsioon!»
«Miks te tema ettepanekuga ei nõustunud?» pärib Li.
«See on ju fantaasia!» hüüab Brenck pahaselt.
«Objekti Kuu Alpides pidasite te ka fantaasiaks!» Brenck hammustab huulde.
«Peame tal silma peal hoidma,» pomiseb Varkony ja lülitab telepildi sisse.
Nähtavale tuleb varjendi ümbrus. Pisut kaugemal helend ab Oldeni skafander. Kogu kaugeneb pikkamööda, peaaegu hõljudes.
«Tal on sond kaasas,» märgib Gombare. «Mõistate?» Varkony vaikib.
«Lähen ja kõnelen temaga!» sõnab Li otsustavalt.

Olden paneb instrumenditasku kõrvale ning võtab meteoriidirahnul istet. Ta pöördub ja vaatab tagasi. Varjend ei paista enam. Ligidase silmapiiri tagant kiirgab planeedi punases vasehelgis ainult raketiteravik.
Sügava ohkega nõjatub Olden vastu mustjashalli kivimit. Ta suleb silmad. Üksindus! Nagu tookord, kui ta Kuu Alpides «silla» ees seisis.
Teda painavad kujutluspildid, mis vahelduvad nagu metsikus pöörises. Valged sambad Baalbeki terrassil . . . Nüüd on need säravad alabastersakmed. Kivid langevad, kaljutorn vangub - kukub ümber, kõik langeb, vajub taastamatult põrmu, rusudeks.
Olden oigab. Ta näeb Brencki skeptilist pilku, Uurimisnõukogu meeste küsivaid silmi. On sul tõendeid, Olden? Ei, sul pole, sa oled eksinud. . . eksinud. . . eksinud! Ja ta seisab ihuüksi sätendavas laavakõrbes.
Surmväsinult tõstab ta laud. Õhkõhukese tolmuloori taga hõõguvad süngelt võõra laotuse tähed. Seniidis ei sära mitte Väike Vanker, vaid Luige tähtkuju. Sellest
86
allpool hõõgub kauge päikese valguses piklik täpike «Rhea». Oma orbiidil järgib ta Phobost.
Oldeni kõrvus heliseb õrnalt. Ta peab hinge kinni. On need hääled kosmosest? Lõpmata kaugete maailmade sosin? Paljude planeetide pulseeriv elu? Ei, see on vaid vere kohin su enese soontes. Noid hääli ei kuule ja toda salapärast elu ei näe sa eales.
«Erik!»
Hüüd kaigub ta kõrvaklappides, toob ta unelusest tõsiellu tagasi. «Tulite mulle järele, Li?» Mees kortsutab kulmu. «Miks?»
Li istub Oldeni kõrvale. «Tahan teiega kõnelda.»
«Seda oleksite võinud ka enne teha.» Vastus ei ole etteheide, vaid konstateering.

«Jah, aga ma ei teinud seda,» vastab Li tasa. «Just nagu teisedki. Palun püüdke meid mõista, Erik. Teie idee sonde uut moodi kasutada on nii julge, nii. . . ebatavaline. Ja võib-olla pole meil jõudu. . .»

Mees raputab pead. «Olge aus, Li. Te kõik olete kaotanud julguse, te ei usu enam edusse.»

«Mitte keegi meie rühmast ei mõtlegi teid hädasse jätta.»

«Üksnes distsipliinist ja seltsimehelikkusest on vähe abi,» sõnab Olden ja muigab kibedalt. Ta .vaatab liikumatui pilgul enda ette. «On vaja olla veendunud, ettevõttele vankumatult andunud. Muidugi võime me ka valel teel olla, nagu te ütlesite. Ent kas oleme selles juba kindlad?»

«Ei.»

«Meenutage tööd Endymionis. Kuude viisi ei midagi.

Siis äkki mingi vari ja. . .» Olden tõuseb püsti. Ta pilk elustub. «Too vrakitükk, Li, - see oli tõesti olemas! Ning arvu dešifreerisi te te ise!»

«Phobosel ei ole me aga midagi leidnud. Mitte midagi käegakatsutavat!» Li silmitseb mõtlikult tähte, mis paistab nii kirkalt nagu Veenus Maale. Ta ripub otse horisondi kohal ning läheneb Phobosele nähtavasti suure kiirusega. See on Deimos, teine Marsi kuu, millest Phobos kiirel lennul mööda kihutab. Seitsme ja poole tunniga teeb Phobos ringi ümber Marsi, nii et ta sealt vaadatuna ikka läänest tõuseb ja itta loojub. Kummaline taevakeha!

«Miks oleksid võõrad kosmoselendurid pidanud Phobosele maanduma?» jätkab Li. «Nad oleksid võinud oma kosmoselaeva ju lihtsalt kaaslaseorbiidile tuua.»

«Pole mõtet seda pärida. Põhjust tuleb otsida!» Olden põrutab jalaga kõvasti vastu musta rähka. «Otsin seni, kuni saan saladuse jälile. Ka siis, kui peaksin seda tegema üksinda!»

Li paneb käe mehe käsivarrele. «Te ei ole üksi.»

Oldenit üllatab teise soe toon. Mitte kunagi pole Li kõnelnud säherduse häälega. Mees vaatab talle otsa, nagu näeks teda esimest korda: ta silmi, suud, kahvatu näo ranget ilu, mida rõhutab pelglik naeratus. Li Sartou, lugupeetud kolleeg ja kaastööline, on naine - noor kütkestav naine! See ootamatu avastus paneb mehe peaaegu muigama.

Olden haarab Li'l käest. «Andke mulle andeks, Li.» «Andeks?»

«Nojah. .. Ma pole teid õigesti hinnanud. Suudate te minust aru saada? Peale mu töö, mu idee ei mahu mulle midagi pähe.»

«Oh, ma mõistan teid!» Ettevaatlikult tõmbab Li käe ära. Pisikese pausi järel lausub ta vaikselt: «Mitte keegi pole üksinda. Ei teie ega mina. Mitte keegi! » Li tõuseb ja vaatab ringi. «Kas teil polnud plaanis meteoriidi kukkumiskohta vaadata?»

«Jah, muidugi. Kavatsesin katsetada sondiga.» «Oletate, et meteoriit lõi pinnasse suurema augu?» «See poleks sugugi võimatu.»

«Hüva, teeme siis proovi!» sõnab Li nii enesestmõistetavalt, nagu ei saaks asi teisiti ollagi.

Ning mees on talle selle eest tänulik.

11. Õigel teel

Punakas valgus kahvatab kiiresti. Hakkab paistnta väike kahkjas päike, mis praegu silmapiirile kerkib ja napilt neli tundi Phobose rusuväljale kasinat valgust heidab.

Pikkade hüppetaoliste sammudega ruttavad Li Sartou ja Erik Olden läbi Phobose maastiku. Seejuures teevad nad suure ringi.

Raketiteravik jääb nägemispiirkonda orientiiriks.

88

«Kas näete seda küngast?» hüüab Olden.

«Eile ei olnud. tolles paigas kindlasti mingit kõrgendikku,» väidab Li. «See ongi ehk meteoriidi langemiskoht.»

Olden seisab juba künkal, mis ümbritseb rõngasmäena umbes kümne meetri laiust kraatritaolist süvendit.

Paari hüppega on Li tema kõrval. Ta osutab kraatrisügavikule, mida varjab pilkane pimedus. «Tahate sondi seal põhjas üles seada?»

«Igal juhul!» vastab Olden. Ta valgustab süvikut taskulambiga. Kiviprahi seas välguvad suure meteoriidi teravad servad. «Kraatri põhjani jõuda pole raske. Tulge, peame ruttama. Päikese seis pole mõõtmiseks nüüdki juba enam kuigi soodus.»

Nad ronivad kraatri nõlva pidi alla. Paari liigutusega on sond üles pandud. Vaikides uurib Olden «röntgenipilti».

«Kas ekraanil on näha mingeid detaile?» pärib Li kärsitult.

Olden astub tagasi, annab koha aparaadi juures Li'le.

«Veenduge ise.» .

«Mitte kõige vähematki! Ve.el hullem kui tavaliselt.» Pettunult pöörab Li ringi. «Päike on juba. liiga kõrgele tõusnud. »

Olden süütab jälle taskulambi. Pikad varjud langevad vagudena ta näole, muudavad selle vanaks, kõhnaks. Kuid silmad säravad tal nooruslikult. Rahulikult sõnab ta: «Eksite, Li. Süüdi pole mitte päike, vaid teine kiirgus. See tuleb Phobose seest!»

Hämmeldunult vaatab Li mehele otsa. «Seda te ju oletasitegi, Erik! Kui see õigeks osutub. . .»

Olden haarab Li'l õlgadest. «Siis seisame võib-olla kõige erutavama avastuse ees, mis arheoloogid eales on teinud! Otsekohe teiste juurde tagasi! Tuleb puurimistööd ette valmistada. Alustame nendega homme hommikul. »

Nad ruttavad nõlva pidi üles. Ülal on veidi valgemaks läinuD. Ümbruse üksikasjad tulevad selgemini esile.

Olden otsib pilguga raketti, et leida lühimat teed varjendini. «Mis see's on!» hüüatab ta äkki.

89

Kraatrist veidi maad eemal paistab hiiglasuur auk. Pikemat selgitust pole vaja. Mõlemad ruttavad jooksujalu sinna.

Imestades seisavad nad sügaviku ees.

Olden näitab alla valgust. Valgussõõr hüpleb üle püstloodis seinte, kuni kaob. «Siin on tühemik olnud,» sosistab Olden. «Võimas õõnsus!»

Li seisab nagu halvatud. «Nagu oleks maapind just praegu avanenud!»

Olden tõstab rahustavalt käe. «Siin pole tegemist juhusega.»

«Arvate, et meteoriit . . .»

«Jah, meteoriidi kukkumisel tekkinud põrutusest langes pind siin sisse. Aga missugune on selle tühemiku päritolu?» Olden päästab vöö küljest lahti peenikese köie ja laseb selle šahti libiseda. Köis on varustatud mõõdustikuga. Kui köie ots põhja jõuab, vaatab Olden järele augu sügavuse. «Viisteist meetrit.»

Li vaatab rahutult pealt, kuidas mees köie st silmuse kivinuki külge kinnitab. «Ega te taha ometi. ..» Enne kui ta lause lõpetada jõuab, on Olden alla hüpanud. Phobose väikese külgetõmbejõu tõttu laskub ta sügavikku kui udusulg.

Sellest hoolimata vaatab Li talle murelikult järele. Oldeni lambi valgus vilgub üle teravaservaliste kivide, mis sarnanevad musta marmoriga. Pikkamisi kahaneb valgusvihk täpikeseks.

«Olete all?» hüüab Li.
«Veel paar meetrit.»
Sekundite vältel valitseb vaikus.
Põksuva südamega ootab Li ja jälgib valgust. Valguspunktike liigub nüüd kiiremini. «Noh, Olden?
Ütelge ometi midagi!»
«Olen põhjas. Ümberringi ainult kivirusu.» «Radioaktiivsust on?»
«Tühisel määral. Palun saatke mulle siia sond.»
Li laseb aparaadi alla.
Veidi aja pärast teatab Olden: «Sand ei reageeri üldse, ekraan jääb hoopis tumedaks. Kahtlemata peab läheduses asuma tugev kiirgusallikas!» lausub ta erutatult.
«Tulge kohe üles! Võib-olla on see kiirgus kahjulik.»

90
Kerge vaevaga ronib Olden mööda köit üles. Kui ta jälle Li ees seisab, hingab ta paar korda sügavalt ja ütleb: «Lõpliku otsuse langetamine oleks ennatlik, kuid ma aiman, et oleme õigel teel. Kas selles kohas või kuskil mujal - kahtlemata toimivad Phobose sisemuses jõud, mida ei saa seletada looduslike protsessidega. Palun informeerige sellest kohe teisi.»
«Aga teie?»
«Mina jään siia. Rutake! Edasisel varisemisel võib auk täituda. Norbert peab ta läbi uurima.»
Mõne minuti pärast on Li Breneki ja Gombare'iga tagasi.
Sõnatult seisab Gombare sügaviku serval. Brenck uratab vaid: «Hm!» Ta heidab kõhuli maha ning uurib murrukoha servi.
«Mida te sellest arvate?» pärib Olden läbematult.
Tööd katkestamata pomiseb Brenck: läbematuIt. «Näeb välja nagu katlakujuline varing. Põhjus aga täiesti selgusetu.»
«Miks selgusetu? Varisemise vallandas meteoriit,» väidab Gombare. «Olen teiega täiesti ühel arvamisel, Erik.»

«Kannatage pisut!» sõnab Brenck. Ta haarab ühe käega allarippuvast köiest ning libiseb aegJaselt sügavusse. Seejuures kompab ta meeter-meetrilt augu seina.
Vahepeal on päike nii korgele tõusnud, et valgustab šahti ülemist osa.
Olden, Li ja Gombare ei vaheta omavahel sõnagi. Nad vaatavad üksisilmi sügavikku ning jälgivad Brencki iga liigutust.
Nüüd libiseb hele valgussõõr üle augu põhja. Ilmselt on Brenck alla jõudnud ning komberdab üle räha ja kivikildude. Siis kustub valgus.
«Norbert!» hüüab Olden. «Kas juhtus midagi?»
«Lollus! Tulen kohe.»
Mõni sekund hiljem ilmub Brenck pimedusest nähtavale, tõmmates end kiirete liigutustega köit mööda üles.
Gombare aitab mehe üles servale. «Kõnelge ometi!»
Silmi vidutades seisab Brenek augu serval ning vaikib, huuled kokku surutud.

91
«Kuidas on võimalik, et kaljune pinnas ainult põrutuse tagajärjel niisuguses ulatuses ja nii sügavalt sisse langes?» uurib Li.
«Sisselangemine ei toimunud sugugi mitte üheainsa korraga,» vastab Brenck äraoleval pilgul
«Ärge laske meil mõistatada,» pahandab Olden. «Kuidas tuleb sellest aru saada?»

«Lugu on sedapsi,» alustab Brenck mõtlikult, «et siin asusid tühemikud. Mitme korrusena. Nad on üksteise järel sisse langenud. Arvatavasti väga pika aja jooksul. Phobost vapustavad ju sageli rasked meteoriidisajud. Nii tekkis lõpuks üksainus suur õõnsus. Kõige ülemine lagi pidas siiski vastu. Kuni tänaseni!»

«Mitmekorruseiised tühemikud?» Olden haarab Brenckil randmest. «Looduslikud moodustised?»

Brenck kehitab õlgu. «Panen ette augu põhi puhtaks teha.»

«Kas varisemisohtu enam ei ole?»

«Pole enam midagi, mis variseda võiks. Allesjäänud seinad on tugevad.»

Aega viitmata pöördutakse tagasi varjendisse. Varkony ründab neid küsimustega. Rusutud meeleolu on kadunud. Kõigi silmis sädeleb taas tarm ja veendumus.

«Kõige tähtsam on praegu šahti põhjas üles leida põhjus, miks neutriinosond ei tööta,» arvab Li.

«Vahest peaksime kõigepealt erinevates kohtades puurima, et näha, kas tulemus on igal pool sama,» annab teistele oma ettepaneku kaaluda Varkony.

«Mina selle poolt ei ole,» vaidleb Gombare vastu.

«Kaotaksime ainult asjatult aega. Kõige õigem oleks Brencki nõu kuulda võtta ja šahti põhi tühjaks teha.»

«Võime teha mõlemat: edasi tungida varisemiskohal ja võtta ette puurimistöid laiemas ümbruses,» arvab Brenck.

Varkony noogutab. Ideed on tema meelest suurepärased. «Selleks vajame aga Novaki abi.»

«Võime temaga sellest rääkida.» Olden heidab pilgu kellale ja astub saatja juurde. Aeg on raadioühenduseks sobiv. Nagu täiskuu tõuseb Phobos parajasti öise Marsi Aeriaks nimetatud ala kohale, kus Suure Syrpi serval asub peabaas.

Novak on Oldeni grupi kavatsusest vaimustuses. «Teil on võimalus sajandi kuulsaimaks meheks saada,» sõnab ta tunnustavalt ja ilma kadeduseta.

«Eks väheke õnne pea ka ikka olema,» arvab Olden. «Kui te tõesti mingi jälje leidsite, siis mitte õnneliku juhuse tõttu, vaid tänu teie .ideele sondi peilingaato- rina kasutada. Mulle ei oleks varingukohal midagi säherdust pähe tulnud.»

«Siis ei olnud teil ju ka veel sonde.»

«Ükstapuha. Saate kõik, mida teil väljakaevamistöödeks vaja läheb. Homme hommikul saadan teile kolm koristamisautomaati. Oot-oot... just praegu tuleb mulle meelde, et meie küberneetik on ära. Ilma temata pole teil robotitega midagi peale hakata.»

«Millal see küberneetik tagasi tuleb?»

«Alles kahe nädala pärast. Hm, käes - Veera Lõssova! Tema erialaks ongi automaatika. Informeerin teda kohe.»

«Kas te võite siis käsutada «Rhea» vanemat pilooti?» «Niikaua kui kosmoselaev Marsi piirkonnas asub, allub ta meie tugipunktile. Muidugi puudutab see laeva juhtijaid ainult vähesel määral. Kui Veera peaks kahevahelolema. . .»

Olden naeratab. «Ei usu.»

«Seda parem! Nii et ta annab juhtimise ajutiselt üle ning võtab oma hooleks robotid. Küllap ma selle korraldan. On teil veel midagi vaja? Abi puurimiseks?»

«Tänan, ei. Puurimistööd võtab enda peale Norbert Brenck. »

Veel mitu tundi istub Old en oma kaaslastega koos. Magamisele ei mõtle keegi. Peetakse nõu järgmise päeva tööde üle. Lauale on laotatud kaart. See on esimene Phobose kaart, mille on teinud Novak ja mida on täiendanud Brenck.

Olden märgib sellele hulga punkte, mis ümbritsevad sissevarisemiskohta kontsentriliste

ringidena. «Sinna teeme esimesed puuraugud. Mõõtmisi toimetage erinevates sügavustes, Norbert. Li ja Stefan võivad teile seejuures abiks olla. Percy ja mina püüame šahti tühjaks kaevata.»

«Lisaks tuleb veel Veera Lõssova,» konstateerib Li kaardi kohale kummardudes.

93

«Muidugi. Tema võtab oma hoolde automaadid. Niisiis moodustame me kaks võrdset gruppi.»

«Mul on veel üks küsimus,» ütleb Brenck. «Kas on õige alustada puurimist nii šahti ligidal?»

Olden kehitab õlgu. «Naerge mind välja, kui soovite. Mul on niisugune tunne, et see on õige.»

Brenck langetab muiates pea, mispeale Olden ärritatud žestiga lisab: «Arvan, et leiame seal ümbruskonnas veel teisigi tühemikke.»

«Tänaseks aitab!» hüüab Gombare ja haigutab. «Kes teab, mis meid veel homme ootab.»

Ülejäänud *öö* veedab Olden rahutus poolunes. Piinavate mõtete mõjul ehmub ta ikka jälle ärkvele. Ega ometi šaht sisse ei lange? Ega ei juhtu midagi ettenägematut, mis ta lootused uuesti hävitab? Ta näeb end seismas šahti serval. Mustendavast sügavikust vahivad talle otsa silmad, loendamatu hulk tardunud luuravaid silmi. Ja talle kõmab vastu paljuhäälne mõnitav naer. Kuni tohutu suur meteoriit alla sööstab ja kõik eredasse valgusse kaob.

Olden avab silmad. Tuli on põlema pandud ja paistab talle otse silma.

Mureliku näoga kummardub Gombare tema kohale.

«Mis teil on, Erik?»

«Kuidas?»

«Te oigasite valjusti.»

«Pole midagi. Minge rahulikult voodisse tagasi, Percy.»

Järgmisel hommikul saabub kõigepealt rakett Aeriast. Raketi pardalt võetakse maha kolm automaati. Nood sarnanevad Endymioni robotitega, aga on suuremad ja ei seisa mitte rullikalustel, vaid jalgadel, mille labad on varustatud roomikutega.

Tähtsalt liiguvad nad eemale. N ende libisev kõnnak meenutab suusatamist. Tasakaaluregulaator terasest kolpades hoolitseb selle eest, et nad ka läbipääsmatust maastikust kindlalt jagu suudavad saada.

Mõne sammu järel seavad nad end ritta, lasevad pead longu ega liiguta enam.

«Juba katki?» pärib Varkony pettunult.

94

«Mitte sugugi,» vastab Aeriast tulnud piloot ja naerab. Neil on lihtsalt impulsaator pidurdatud, et nad sõidu ajal midagi ei teeks.»

«Sealt tuleb Veera!» hüüab Gombare.

Silmapiiri tagant ilmub teine kosmosesõiduk. Õige pea see maandub.

Olden läheb Veerale vastu ja surub tal kätt. «Tänan teid!»

«Mille eest?» imestab Veera.

«Abivalmiduse eest.»

Veera vaatab talle otse silma. «Kas te siis kahtlesite selles, Erik?»

«Ei. Stan Novak arvas ainult, et teil võiks ehk kõhklusi olla.»

«Mulle ütles ta, te olevat veendunud, et ma appi tulen. »

«Siis va hea Novak luiskas. Pidasin silmas ainult meie sõprust, Veera. *Noh*, igatahes olete nüüd siin. Ja seal seisavad teie hoolealused. Vahvad sellid, ainult natuke lontis, mulle tundub.»

«Neile ajame otsekohe elu sisse,» lubab Veera.

«Tahate mingi šahti tühjaks teha, eks ole?»
«Täpselt! Kas Stan Novak ei seletanud teile, milles asi seisab?». .
«Ta ütles, et selgitust anda oskate teie ise kõige paremini.»
«Tulge!» Olden võtab VeeraI käest ja viib ta šahti juurde.
«Te hakkate mul aitama Phobose saladust päevavalgele tuua.»

12. Kõik Phobose jaoks

Stan Novak on Marsi tugipunkti täielikult ekspeditsiooni teenistusse andnud. Tehnilised osakonnad saadavad spetsialiste, varustust, materjale. Iga soov, millest Olden raadio teel Aeriasse teatab, täidetakse. Peaaegu vahetpidamata saabuvad raketid.

Viies päev pärast tööde algust šahtis. Helgiheitjate valgus lõikub läbi sätendava tolmu sügavusse, kus kaks robotit kivirusu tõstemasina koppadesse viskavad.

95

Otse varisemiskoha serva ääres kõrguvad ülal juba väikesed künkad. Siin seisavad Olden ja Gombare ning sorteerivad kolmanda automaadi abil kivimitükke.

Nad uurivad täpselt iga kivikildu, otsivad jälgi, mida võisid ehk jätta purustatud ruumide kunagised asukad. Seni ei ole nad veel midagi leidnud.

Olden oskab juba robotiga hästi ümber käia. Too kuulab sõna ja on väga kasulik abimees. Stoilise rahuga haarab ta kaljutükke ja veeretab neid nii, nagu uurija soovib.

Iga kümne tunni tagant lülitatakse automaadid mõneks ajaks välja, et nende energia võiks taastuda. Praegu on just jälle selleks aeg. Veera annab oma juhtimispuldist käsu peatuda. Robotid lasevad käed rippu ja kangestuvad, otsekui oleksid nad võlusõna mõjul unne suikunud.

Veera, Olden ja Gombare seavad sammud varjendi poole. Natuke maad eemal töötavad Brencki plasma kiirgurid, mis närivad Phobosesse uut auku.

«Ta peaks ainult ettevaatlikum olema,» arvab Olden.

«Miks?» tunneb huvi Veera. «Kõik läheb ju hästi, tulemused vastavad täielikult teie ootustele.»

«Seda küll, kuid Norbert pole arheoloog. Ta puurib lihtsalt umbropsu. Loodetavasti ei põhjusta ta sellega õnnetust. Me ei tea ju ikka veel, mis seal all peitub. Kõige parema meelega laseksin puurimise seisma panna. »

Gombare ei pea seda õigeks. Lõpuks on tal ju Li ja Varkony kah sealsamas juures.»

«Täna on Li toimkonnas,» tähendab Veera.

«Oh häda!» oigab Olden. «See veel puudus!»

«Mida on teil Li'le ette heita, Erik?»

«Li'le enesele mitte midagi. Ainult tema kokakunstHe. Tema käes pole ka kõige moodsamast köögiautomaatikast midagi kasu.»

«Nonoh!»

«Tõsi, Veera,» möönab Gombare. «Lugu on täitsa hull. See tuletab mulle alati meelde meie esivanemate barbaarset kommet.»

«Barbaarset kommet?»

«Nojah, mees vaeseke pidi eluaeg sööma, mida ta naine valmistas. Olevat leidunud mehi, kes lihtsalt

96

jalga lasksid ja nõndanimetatud kõrtsi läksid. Aga ega sealgi targem olnud.. Selles osas tuleb meie automaatsööklaid küll kiita. Annaksin palju, kui saaksin täna Maal süüa!»

Veera pilgutab talle silma. «Omavahel öeldud, mina kah. Usun, et selles suhtes pole te, mehed, viimse kümne tuhande aastaga sugugi muutunud. Huvitav, kas ka teistel planeetidel on lugu sama?»

«Kuidas võite te kahelda, et seaduspärane areng on sarnane kogu universumis!» noomib naerdes Olden.

Söögi juures, mis seekord polegi nii pahasti välja kukkunud, küsib Li: «Kuidas teie pool lood on, Erik?»

«Ikka ainult kivipraht. Leidn4d pole kõige vähematki,» vastab Olden rahulolematult.

«Võib veel terve nädal minna, enne kui me põhjani välja jõuame,» sõnab Veera:

«Seda ma küll ei oleks arv.anud, et nii kaua –võiks aega kuluda.»

Veera kaitseb oma roboteid. «Nad töötavad juba nagunii maksimaalse koormusega. Ja ka transportöör käib täistuuridega.»

«Tean, tean!» Olden vaatab Veerat mõtlikuit. «Teie näost paistab ülepingutus.»

«Li'l samuti!» .

Olden suleb ohates silmad, «Loomulikult, meil kõigil.» Ta raksab rusikaga lauale. «Aga me ei tohi end lõdvaks lasta, ei tohi edus kahtlema hakata!»

Li heidab talle kiire pilgu. Ta näol väreleb korraks naeratus. Ta mõtleb õhtule, mil nad koos šahti leidsid.

Õhtul kostab raadiotelefonis Brencki hääl. «Olden!

Hallo, Erik Olden!» .

«Mis on? Ärge karjuge nii kõvasti!» «Kaheksandal puurimiskohal sattusime õõnsusele! Olden haarab kaardi. «Kui sügaval?»

«Umbes kuus meetrit.»

«Uurisite ruumi järele?»

«Stefan käis all, ei leidnud aga midagi. Seinad ja lagi on sisse langenud, ära põlenud.»

«Plasmapõletist muidugi! Panite puurimiskiire liiga suure jõuga tööle.»

«Kivimi tihedus on siin väga mitmesugune.»

«Oleksite pidanud seda arvestama!»

«Lihtne öelda!»

«Igatahes jätke puurimine selles kohas otsekohe, järele.»

«Hüva! Pärast puhkepeatust hakkan teisel pool šahti peale. »

«Aga ainult ülima ettevaatusega! Iga meeter järele uurida! »

Seitsmes päev. Ikka veel töötavad robotid šahtis ega ole ette näha, millal nad põhjani jõuavad.

Kõhnunud nägudega kükitavad Olden ja Gombare räha ees, mida tõstemasina kopad välja heidavad. Peaaegu mehaaniliselt haaravad nad pihku kivisid ja kilde. Nende silmalaud on paistes ja punetavad palju päevi kestnud pingsast uurimisest.

Harva poetab Olden mõne sõna. Tal kulub kogu energia selleks, et end ärkvel hoida ning tähelepanu mitte nõrgeneda lasta. Võib ju juhtuda, et . . . Kivi kivi järel; lendab kõrvale. Ei midagi. .. mitte kui midagi!

«Tükid on eilsest peale tunduvalt väiksemad. Kas te ei leia?» ütleb Gombare. «Raskemaid tükke enam peaaegu ei tulegi.»

Olden noogutab, vahib pärani silmi seda, mida käed haaravad. Kivid, kivid, kivid.

«Veera arvab, et hiljemalt. . .» Gombare jätab lause pooleli. Ta vaatab Oldeni poole kes on korraga jäänud liikumatult istuma, nii iseäralikult vaikselt, et Gombare tunneb, kuidas tal kurku nöörib. «Hei, Erik!» hüüab ta kähedal häälel.

«Percy!» sosistab Olden pead pööramata.
Kui Gombare kõheldes ligi astub, märkab ta Oldeni käes tillukest eset. «Mis see on?» küsib Gombare.
Olden ulatab talle kummalise ümara asjakese.
«Te. . . leidsite selle. . . siit?» kogeleb Gombare. «See oleks nagu. . .» .'
«See o n g i mikrofon!» Olden hüppab üles, haarab teisest kinni ja raputab teda. «Mikrofon!»
Gombare vaatab Oldenile hämmeldunult otsa.
Too rebib tal leiu käest. «Näete!» Värisevi käsi eemaldab ta metalliläikelisest kestast ühe osa. «Meile võõras ehitusviis, kuid printsiibiks on siiski ilmselt heli üle

98

kandmine. Siin asusid kontaktkruvid. Juhe on välja kistud. Ja siin on näha mingi sideaine, umbes nagu mördi jälgi. Tõenäoliselt oli see mikrofon seina sisse müüritud.»
«Meie arenguastme tehnika!» pomiseb Gombare rabatult.
Mehed vahetavad pilgu. Siis tormavad nad rusuhunniku juurde, mille kopp äsja välja on puistanud. Nad viskuvad selle kallale, tuhnivad palavikulise rutuga kiviprahis. Nähtavale tuleb tükk kaablit, siis kõveraks kooldunud toru, paar lülitihooba. Nüüd langeb meeste jalgade ette luuk. See on tundmatust metallitaolisest ainest. Ja sellel on märgid. Kiilkirjaga sarnanevad märgid!
Sumbunud häälitsusega vajub Olden ltwgile. Gombare hüüab Veerat. «Pange robotid seisma!» «Kas juhtus midagi?»
«Leiud, Veera! Leiud!»

Järgmisel hommikul saabub Novak. Ta embab Oldenit. Suurest erutusest ei leia ta sõnu.
Kahvatu, kuid säravate silmadega Olden viib külalise varjendisse, kus esimesi leide hoolikalt hoitakse. Vahepeal on veel üht kui teist juurde tulnud: poleeritud seinte ja põrandate tükke, juhtmetraate, automaatselt sulguvaid uksi. Tähelepanu äratab metallide säästlik kasutamine. Peaaegu kõik on valmistatud sünteetilisest materjalist.
«Mulle torkab silma, et päevavalgele pole toodud ühtegi sisseseadesse kuulunud eset,» tähendab Novak. «Kõik, mis teil siiani on õnnestunud koguda, on asjad, mis pidid leiduma müüristiku sees või all.»
«Me oletame, et Phoboselt lahkudes viisid nood tundmatud olendid kõik oma seadmed süstemaatiliselt minema:» seletab Olden. «Sellest on muidugi kahju. Ent me loodame leida rohkem,» lisab ta juurde.
Vaadanud šahti üle. pöördub Novak Marsile tagasi. Olden ja Varkony lähevad temaga kaasa. Videofoni abil teatab Olden Aeriast Maailma Uurimisnõukogule oma esimestest saavutustest.

99

Konski noogutab talle. «Ebaõnnestumine Kuu Alpides on tasa tehtud, kulla Olden! Nüüd on meil tõendid olemas! Tänan teid ja teie rühma ning soovin teile õnne. Ali Curtius viibib praegu Maal. Kindlasti on ka. temal hea meel. Teie suurejoonelise ülesande heaks tehakse kõik, mis vähegi meie võimuses. Palun teid, Stan Novak, kui Marsi peabaasi juhatajat, see Uurimis-nõukogu soov ja tahe teadmiseks võtta.»

Kaheteistkümnes päev. Šahti põrand on puhas. Koristamisautomaadid kutsutakse ära. Olden, Veera ja Gombare sõidavad tõsteseadmega alla. Ülalootavad teised tummalt, täis põnevust üle augu serva kummargil, valmis otsekohe vahele segama, kui peaks abi tarvis. minema.

Põhja moodustab sile kattekiht, mis paistab olevat väga massiivneo Vähemalt on see varingule vastu pidanud. ilma et kõige väiksematki pragu näha oleks.

Meeter-meetrilt uurib Olden tolmuga kaetud põrandat.

«Loodate te tõesti selle alt veel midagi leida?» küsib Gombare.

«Meie kõrvaldatud varemed pärinesid kahtlemata mingitest kõrvalruumidest. See vähene, mis me siit leidsime, võib ainult kinnitada, et ruumideloli tehniline otstarve. Phobose sisemuses peab leiduma rohkem, kui me siiani avastanud oleme.»

«Erik, siin on mingi luuk!» hüüab Veera. Imestunult seisavad nad kolmekesi luugi ees.

«Käes ta meil ongi!» Olden kompab plaati. Mõninga pingutusega saab seda tõsta. Nähtavale tuleb kitsas keerdtrepp. Kõheldes asetab Olden jala astmele. Ta näitab taskulambiga tuld. Kuid trepi käänud ei lase tal pilku alla heita.

«Ettevaatust!» manitseb Veera. «Mida kiirgusmõõtja näitab?»

Olden viskab pilgu indikaatorile. «Tühine aktiivsus.» «Siis las käia!» kiirustab Gombare.

Trepil ei tule ega tule lõppu. Lampide valgussõõrid

libisevad ees aina astmelt astmele.

100

«Oleme all!» sosistab viimaks Olden.

Trepi jalami! jäävad nad otsekui naelutatuIt seisma. «Käsitamatu!» kogeleb Veera.

Kahvatus valguskumas löövad helendama metallsilindrid ja suured agregaadid. Ümber ruumi, mis sarnaneb masinasaaliga, kulgeb võimsate torude süsteem.

«Just nagu tuumamuundamisseadmed,» sõnab Gombare.

«Mingit liiki sünkrotron,» täiendab Veera.

Olden raputab pead. «Kõik on teistmoodi: masinad, nende kuju; kindlasti ka kogu seadme otstarve.»

.Vaadake sinna!. Veera osutab lülituskilbile. Jälle, kiilkirjamärgid!»

«Imelik!» ütleb Olden. «See kiri on siiski teistsugune kui too, mis ma Kuu Alpidest leidsin. Lugeda ma seda ei oska. Li peab ise proovima.»

Nad kõnnivad ettevaatlikult läbi saali.

«Võiks arvata, et veel alles hiljuti oli see seade kasutusel,» tähendab Gombare end sinna-tänna vaatama pöörates.

«Jätame selle üle otsustamise parem spetsialistide hooleks,» vastab Olden. «Palun Stan Novakit, et ta saadaks siia professor Bermani. Loodetavasti on ta Aerias ja mitte parajasti. . .»

:

Veera haarab Oldeni! käest. «Mingi müra!»

Sekundite väItel hoiavad kõik hinge kinni ja kuula tavad. ..

Siis sõnab Olden muiates: «Siin pole vist juba igiammustest aegadest saadik enam mingit müra olnud, . Veera. Ja üldse... Te unustasite ähmiga ära, et me võime kuulda ainult raadio kaudu.»

Veera naerab tasakesi. «Et see just minuga pidi juhtuma!»

Nad jõuavad vastasseinani ning seisavad poolsõõri taolise ukse ees.

«Siit läheb edasi!»

Ent uks on kinni. Ei paista mingit võimalust selle avamiseks. Või äkki need lülitushoovad seinal. . . Olden tahab neist kinni võtta.

«Mis see's olgu?» Gombare lükkab ta käe kõrvale. «Kannatage ometi, kuni eksperdid kõik järele kontrollivad! »

102

«Kas kardate, et meid võiks ähvardada oht, kui ma ühe hoova alla tõmban?» pärib Olden

nagu muuseas.

«Percyl on õigus,» ütleb Veera. «Olete kergemeelne.»

«Ei, Veera, seda ma ei ole. Mõelge ise: mis sundis noid olendeid kaitsma seda saali ohtlike kindlustusabinõudega, kui nad Phoboselt alatiseks lahkusid?»

«Võib-olla tahtsid nad tagasi tulla. Kui ära minnakse, pannakse alati maja lukku.»

«Aga väljastpoolt, mitte seest!» Juba vajutabki Olden ühe hoova alla. Kuna mitte midagi ei juhtu, teeb ta ka teisega katset. Ei sünni kõige vähematki. «Seda ma arvasin. Peame ukse avama plasmapõletiga. Lähme tagasi. Teised on kindlasti juba mures.»

Kahe tunni pärast kuuleb Maailma Uurimisnõukogu Oldeni grupi sensatsioonilisest avastusest. Aeria saab käsu: kõik Phobose heaks!

Päev hiljem. Professor Berman uurib oma inimestega saali seadmeid. Ivo Berman on silmapaistev tuumafüüsik. Ta elab juba kolm aastat Aerias ja töötab seal koos klimatoloogidegä probleemi kallal, kuidas elutingimusi Marsil põhjalikult parandada. Ühel heal päeval peab Marss saama teiseks Maaks. tema taevas hakkavad särama soojendavad aatomipäikesed. Ta pinda katavad siis noored metsad, mis reguleerivad planeedi veemajandust ning muudavad atmosfääri.

Mitu tundi viibib Berman masinasaalis. Viimaks ilmub ta varjendisse, et ootajatele vaatluste tulemusi teatavaks teha.

Ta köhatab ning pilgutab Oldenile lõbusasti silma. «Kõigepealt võtke vastu minu õnnitlused! Ärge püüdkegi tagasihoidlikkusest vastu vaidlema hakata. Teie mõte neutriinosonde peilimiseks kasutada oli lihtsalt suurepärane. Tabasite sellega just naelapea pihta.

See, mida te seal all nägite, on kahtlemata gravitronseade. On teil ettekujutust, mis see niisugune on?»

«Veenuse välisjaamas number üks pidavat sellist seadet katsetatama,» lausub Veera. «Niipalju kui ma tean, on seal tegu raskusjõu kaotamisega.»

«Asi seisab gravitatsiooniväljade mõju soovikohases reguleerimises antigravitronkiirguse abil,» õiendab

Berman. «Katsed Veenuse jaamas on alles tagasihoidlik algus, esialgu ilma praktilise väärtuseta. Phoboses asuvad seadmed pidid aga olema tohutult võimsad. Millega reaktsioon esile kutsuti, seda me seni veel selgitada pole suutnud. Energiaallikaks võisid olla erakordselt pika poolestusajaga kunstlikud kiirgajad. Igatahes kiirgab seade veel praegugi osakesi, küll väga vähesel määral, aga ikkagi piisavalt, et mõjutada neutriinosid. Kiirgus on täiesti kahjutu.»

«Missugusel otstarbel võis seade töötada?» pärib Gombare.

«Noh, sellise suurusega gravitronseadme abil taheti Phobosest võib-olla juhitavat kosmosejaama teha,» vastab Berman.

«Et seade enam Phobose tiirlemist ei korrigeeri, ligineb ta üha enam Marsile, kuni langebki lõpuks planeedile,» lisab Brenck.

«Juhul kui me teda selles ei takista,» ütleb Berman.

Ta rõhutab oma sõnu tõstetud nimetissõrmega.

Kõik vaatavad üllatunult talle otsa. Li küsib: «Kuidas siis?»

«Sellega, et me vana gravitronseadme uuesti käiku laseme,» seletab Berman.

«Kas peate seda võimalikuks?»

«Põhimõtteliselt pean võimalikuks kõike. Selles suhtes oleme me üsna üksmeelsed, Erik Olden. Kõigepealt vaatame seadme veel kord täpselt järele. Palju sellest on meile võõras, esialgu arusaamatu. Kõige tähtsam on ikkagi eesmärk, ja see on meile teada. Ehitajad olid meist mõnes mõttes ees, võime neilt õppida. Aga ega nendelgi siin mingit nõiakeppi käes

olnud, kui nii võib öelda. »

«Kui vanaks te seadet peate?» küsib Olden.

«Tont võtku, ajate teie aga täpsust taga! Noh, selle kohta võin teile ehk hiljem informatsiooni anda.»

Neljateistkümnes päev. Marsi kuule tekib terve teadlaste asula. Novak laseb püstitada uusi elamisvarjendeid. Nagu seeni pärast vihma kerkib siluniidist ladusid, varjualuseid. Ikka ja jälle saabub Aeriast rakette, mis toovad inimesi ja materjali.

104

Sellal kui Bermani rühm püüab gravitronseadme füüsikalis-tehnilisi saladusi lahendada, moodustatakse Oldeni ja Novaki juhtimisel edasiste väljakaevamistööde operatiivstaap. Algab üldine pealetung Phobo sele.

Masinasaalis asuvat ust ei suuda ka asjatundjad avada. Tuleb kasutusele võtta plasmapõleti.

Oldeni oletused leiavad kinnitust. Ukse taga asub tunnel,- ilmselt peasissepääs saali ja teistesse ruumidesse.

Vaevalt on tee vaba, kui Olden, Brenck ja Novak tunnelisse tungivad: See on umbes kolm meetrit kõrge, viis meetrit lai ning tõuseb masinasaalist alates pikkamisi ülespoole. Tunneli lõppu ei paista.

Taskulambi valgel kombib Brenck seinu. «Tõenäoliselt aatomipõletitega silutud,» kõlab ta arvamus.

«Kuskil peab see tunnel ju lõppema,» lausyb Novak. «Oleme kindlasti juba tubli tüki maad masinaruumist kõrgemal. »

«Minu meelest on tunnel kogu seadmele teljeks,» arvab Olden. «üht otsa pidi viib ta masinasaali, teist pidi üles välja. Sissepääs tunnelisse on aga täielikult kinni maetud ja seetõttu pole me seda siiani märganud.» .

«Kas'te ei pane *imeks,* et tunnelil ei ole ühtegi haru käiku?» pärib Brenck.

«Ootame ära.»

Ees sädelevad kivid. Võimsad kamakad tõkestavad meestel tee. Siin on tunneli lagi sisse langenud.

«Läbi!» tähendab Brenck lakooniliselt.

Kirudes seisab Olden takistuse ees. «Pole midagi parata, tuleb koristamisautomaadid tööle pannd.»

«Kuidas te mõtlete roboteid siia toimetada?» pärib Novak pahaselt. «Läbi luugi ja mööda keerdtreppi?»

«Arutame seda parem üleval,» paneb Brenck ette.

Tusaselt pöörduvad nad tagasi.

Varjendis läheb kohe lahti nõup.damine. Olden laotab laiali kaardi, millele on märgitud puurimiskohad. Ta joonistab sellele tunneliosa, mille nad nüüdsama läbi käisid. «Sinnamaani me jõudsime,» seletab ta teistele.

Varkony vaatab kaarti. «Kui oletada, et tunnel läheb

105

edasi otse, siis asub ta täpselt kaheksanda puurimispunkti ja sealt leitud tühemiku all.»

Gombare annab talle õiguse. «Niisiis jätkame seal puurimist.»

«Igatahes oleks seejuures kindlasti võimalik roboteid kasutada,» arvab Olden

«Tühi jutt!» sõnab Novak. «Tunnelis ei saaks me koristamisautomaate kuidagi juhtida. Kas pole nii, Veera?»

Veera on sunnitud seda kinnitama.

Novak küsib: «Kas võib puurauku vähemalt kahe meetri võrra laiendada, ilma et tekiks varisemisohtu?»

«See annab seada,» vastab Brenck.

«Siis jääb meil veel üks võimalus - rakendada tööle RASA. »

«Teil on Aerias RASA?» Veera vaatab Novakile hämmastunult otsa. «Oleksin ma seda teadnud!»

«Ega teil temaga kerge ei ole,» sõnab Novak. «Aga ta võib päris viisakas olla - kui suvatseb.» Teistele seletab ta: «RASA on uusimat tüüpi kompleksautomaat. Töötab täiesti iseseisvalt. Muidugi mõista talle lubatud piirides. Tema teeb tunneli meile läbipääsetavaks.»

Viieteistkümnes päev. Rakett maandub. Vastu on tulnud Novak ja kogu Oldeni rühm.

Raketiluuk avaneb. Trepile ilmijb mingi monstrum ja astub kohmakalt alla. See on RASA. Talle järgneb abiküberneeetik, oma isevärki reisikaaslasest vabanemise üle silmanähtavalt rõõmus.

RASA on kaks meetrit kõrge. Ta laial terasrinnal asub hulk hoobasid ja nuppe. Pead ning õlgu kaitseb eriline soomuskate. Hõõguvad silmad eksI eva d sinnatänna. Ta kummardub, haarab maast kivi, vaatab seda, laseb maha kukkuda.

. Nüüd hakkab ta pikkamisi liikuma. Ettepoole kaldu kerega ning rippuvate käsivartega, mille küljes läigivad võimsad haaratsid, tümpsib ta inimrühma poole. «Ärge tehke ühtki ägedamat liigutust!» hoiatab küberneetik. «Uus ümbrus teeb ta umbusklikuks.»

Robot jääb seisma, pöörab pead. «R-R-RASA,» nariseb ta. «Ettevaatust! Eest ärrr-a!»

106

«Ah, kui armas vennike!» arvab Varkony.

Veera astub robotile lähemale. Too tõstab ühe silma tulija poole, teisega jälgib teisi juuresolijaid.

«V-e-e-r-a!» lausub naine rõhuga. Veel mitu korda kordab ta oma nime.

«R-R-R-ASA!» vastab robot. Ta elektronmälusalv asub tööle. Kerge tal ei ole. Puha valged skafandrid ja kiivrid ümberringi. .

Veera tõstab käe. «Veera! Veera!»

«Erra! Erra!» ütleb robot järele.

«Tubli, RASA! » Veera seisab teiste taha, tõstab käe ja kutsub hiiglast.

RASA liigutab pea-antenne. Ta teeb pöörde ja marsib Veera poole. «Ettevaatust! Eest ärrr-a!»

Gombare ja Varkony annavad talle kähku teed. Veera ees jääb RASA seisma. «Erra!» «Suurepärane!» kiidab Veera. «Otsemaid koostan talle tööprogrammi.»

«Ja siis saab ta oma ülesandega üksinda hakkama?» usutleb Varkony iroonilisel ilmel.

«Täiesti üksi ja iseseisvalt!» kinnitab Veera. «Ta teeb meil tunneli laitmatult puhtaks.»

«Paneme ta «intelligentsuse» korraks õige proovile!»

Varkony astub mitu sammu tagasi. .

«Jätke rumalusedJ» manitseb Gombare.

Kuid Varkony tõstab juba käe ja hüüab: «Veera!» RASA kuulatab, kuid ei reageeri.

«Poisil on nuppu!» kiidab Varkony. «Ei lase ennast tüssata. Aga miks ta's õieti ei kuula, kui mina teda hüüan?»

«Sellepärast, et ta mind juba täpselt tunneb,» vastab Veera naerdes. «Tule, RASA!»

Veera hakkab astuma. Ning teraskoloss järgneb talle raskel hoogsal sammul.

13. Mõistatus

Juba neli päeva töötab RASA tunnelis. Veera on temaga rahul. Vahetpidamata kisub robot kive lahti ja tassib neid talle antud programmi kohaselt kaheksanda puuraugu juurde. Seal heidab ta kivikamakad

tõstemasina koppa. Kui mõni rahn talle liiga raskeks osutub, purustab ta selle oma võimsate haaratsite abil.

Sellist imetlusväärset tegutsemist võimaldab miniatuurne reaktor roboti kehas ning fotoelementide, arvutite, radarpeilingaatorite, salvestusseadmete, termoelementide, igasuguste lülitite ja mehhanismide äärmiselt komplitseeritud süsteem. Tema tundlik automaataju reageerib alati loogiliselt ja kogemuste kohaselt, et antud käsku võimalikult kiiresti ja täpselt täita.

Sellest hoolimata kulub RASA-l vägilastöö jaoks tunnelis rohkem aega kui arvati. Varing on ulatuslik ja veel praegugi langeb laetükke alla. .

Kannatamatult ootab Olden hetke, millal saaks tunnelis edasi tungida. Ta loodab seal uutele ruumidele sattuda. Ent midagi pole parata, tuleb oodata. Vahepeal kõnnib ta Brenckiga lähema ümbruse läbi. Nad otsivad tunneli sissekäiku.

Kui nad neljandal päeval vastu õhtut taas tulemusteta naasevad, näevad nad kaheksanda puuraugu juures Veerat, kes neile naeratades viipab.

«Tunnel on vaba, Erik!» hüüab ta juba kaugelt. Oldeni nägu selgib. «Suurepärane! Lõpuks ometi saame edasi. On RASA veel all?»

«Jah, kindluse mõttes kontrollib ta strekki veel öö otsa. Nägemiseni!» Ta suundub tõstemasina poole.

«Kas te meiega ei tule?» küsib Olden.

«Tahan tunnelilõigu kuni masinasaalini üle vaadata.

Õhtusöögi ajal näeme,» vastab Veera ja kaobki juba ühes allapoole liuglevas tõstekopas.

Teel eluhooneks määratud varjendi poole sõnab Olden: «Veera oleks võinud RASA kohe ära kutsuda. Tema ettevaatus on ülearune.»

«Ärge seda öelge!» vastab Brenck. «Uute varisemiste oht ei ole sugugi välistatud. Ja mis need paar öötundi siis ikka enam ära ei ole.»

«Te ei söandaks siis praegu katset teha?»

«Teate küll, et ma ei ole just kartlike killast. Aga mul ei ole mingit tahtmist tunnelis otsa saada.»

Ent Olden ei taha hommikuni oodata. Viimased päevad on ta päris haigeks teinud. Brenckiga pole niisiis midagi peale hakata. Vastupidi, too katsub teda igati tagasi hoida. Aga teised? Gombare on Novakiga

Aeriasse lennanud, et seal ette valmistada pressikonverentsi, mida homme videofoni vahendusel üle kantakse. Varkony lahkus eile ühe ekspertide grupiga Phoboselt, et otsida saladuslike kosmoselendurite jälgi teiselt Marsi kuult, Deimoselt. Ja Li on ajutiselt «Rhea» pardal, kus ta arvutusmasinate abiga gravitronseadmelt leitud märke dešifreerib. Berman vajab tungivalt tõlget. Jääb järelikult Veera. Ja Veera on all. Kindlasti on ta valmis temaga. . .

«Minge teie ees,» ütleb Olden. «Ma kõnelen veel Ivo Bermaniga.» Ta pöördub ümber ning ruttab minema.

«Ärge ainult mõtlematusi tehke, Erik.» hüüab Brenck talle järele.

Tõstemehhanism puuraugu juures käib tühjalt. Lähikonnas pole inimhingegi. Olden astub ühte tõstekoppa ning sõidab alla.

Tunnelis oli vaikne. Olden süütab lambi, valgustab igasse külge. «Veera!» hüüab ta valjusti.
Ta kuuleb kõrvaklappides riginat, siis kostab narinaI: «R-R-RASA! Eest ära!»
Olden pöörab lambi järsult vastassuunda. RASAst pole jälgegi, robot peab asuma kaugel eespool, tühjaks tehtud tunnelilõigus.
Aga Veera? Eks tema ole ammu masinaruumis Bermani ja tema inimeste juures. Täna tegid keemikud seal oma analüüsidega algust. Noh, järelikult siis isegi ilma Veerata!
Kindla otsusega pöördub Olden ning hakkab astuma. Varsti jõuab ta sissevarisenud lõigu algusse. Ta suunab valguse tunneli lakke. Ähvardavalt paistavad paljude kaljurahnude teravad kandid. Nad on üksteise vastu litsutud ning peavad vastu.
Olden läheb edasi. Kõikjal siledad seinad. Ei ühtegi põikkäiku. Imelik! Ja tunneli põrand tõuseb pidevalt.
«R-R-RASA! Eest ära!»
Otse ees ilmub terashiid nähtavale. Ta läheneb pisut vankudes. Haaratsite vahel on tal suur kivikamakas.
Olden kustutab lambi ja surub end vastu seina.
Robot kõnnib kiiresti. Nüüd on ta Oldenini jõudnud.

109
Hõõguvad silmad puurivad pimedusse ning vaatavad alla inimese peale. «R-R-RASA! Ettevaatust!» kõmiseb hoiatav hääl.
Robot tümpsib edasi. Tema aju valdab osaülesanne
kaks-viis-seitse-kolm-null: kivi minema viia! Niipea kui ta oma kandami tõstekoppa on heitnud, astub tegevusse relee. Järgneb ülesanne kaks-viis-seitse-kolm-üks: otsida uus kivi! Robot pöördub ringi. Siis järgneb ülesanne.. .
Kergendatult. jätkab Olden teed. Ta küsib endale, kust võib olla pärit kivi, mille RASA äsja minema tassis. Tunnel on ju juba puhas. Ei, ees lamavad kalju
kamakad!
Lagi on terve. Pahempoolne sein aga. .. Olden tardub. Sealt algab pooleldi sisselangenud käik, kust ongi kivid tunnelisse varisenud.
Olden kõhkleb mõne hetke. Siis ei suuda ta enam vastu panna. Temas lööb välja uurija. Olden tungib käiku, milles on parasjagu nii palju ruumi, et ta sügavasti küürutades üle rusude astuma mahub.
Üheksa, kümme, üksteist sammu.
Oldeni ees on mingi ruum.
Lambi valgussõõr liigub mööda seinu üles ja alla.
Seintes paistava.d sügavad lõhed. Lagi on osaliselt sisse langenud.
Olden põrkab tagasi.
Seal, kus lambivalgus seintele langeb, hakkavad need tugevasti rohekalt vastu helendama, kuni ruum on täiesti valge. Fosforestsents, nendib Olden.
Ilmselt asus siin kunagi juhtimiskeskus. Võib-olla gravitronseadme oma? Mäherdune metsik tohuvabohu! Aparaadid ja mõõduriistad, mille mõtet ja otstarvet on raske taibata, lamavad kividega läbisegi must ja tolmukorra all põrandal. Üks juhtimispult on hoopis puru.
Umbusklikult võtab Olden maast ketta, millel on küljes mingi spiraal. Mis see võiks olla? Ilmselt väike iste. Nagu teisedki esemed, on ka see valmistatud küütlevast ainest, mis meenutab plastmassi. Mitte kuskil ei leidu metalli ega puud.
Olden jõuab teise ruumi, kus valitseb niisamasugune kaos. Imestunult vaatab ta ringi. Hoolimata segadusest ja vigastustest, mida võivad olla põhjustanud rasked
110
põrutused, jätab ruum mulje, nagu oleks ta sisse seatud ajutiselt ning kasutusel olnud ainult

üürikest aega. Mitte midagi ei ole kinni monteeritud, seintele kinnitatud ega põranda külge kruvitud. Ka kõige suuremad aparaadid on transporteeritavad.

Ning Oldenile hakkab veel midagi silma: k!1i masinasaal näitab tehnika taset, mis küll ületab maapealse, aga on inimesele ikkagi mõistetav, siis selles ruumis osutab kõik palju kõrgemale arenguastmele.

Kui Olden lähemalt silmitseb märke aparatuuril, leiab ta määrang kinnitust. See kiri siin on voolavam, lihtsam kui masinatel suures saalis, see sarnaneb täpipealt märkidega, mida ta Kuu Alpides nägi.

Vahe on arhealoogi vilunud pilgule nii silmanähtav, et ta tuleb otsusele: masinasaal peab pärinema teisest, varasemast ajastust kui siinsete ruumide seadmed.

See on Oldeni meelest Phobose suurim mõistatus. Peab ta igavesti lahendamata jääma?

Edasi tuleb veel kolmas ruum. See oli kindlasti elamise jaoks mõeldud. Siin purustusi ei ole. Kapid seisavad seinte ääres, uksed pärani. Olden avastab paar asjakest - ilmselt väärtusetu kraam, mille võõrad maha on jätnud. .

Ühele lauale on jäänud igasügust pudi-padi. Tillukesed tühjad plastmasstoosid, mitmed samast materjalist silindrid ja kettad, madalad napakesed kivikõva sinise settega.

Lühike käik viib kõrvalruumi. Purunenud ukse kaudu on sinna tunginud kiviprahti. Selle taga asuvad vist ruumid, mis on täielikult kivide alla maetud.

Ka siin on tühjad kapid, poollahtised panipaigad. Kõrval kolm ahtakest aset. Nagu muu mööbel, vastavad needki maapealsetele mõõtmetele. Võõrad võisid olla inimesega umbes ühesuurused.

Ühe kušeti all märkab Olden mingit karpi. See on arvatavasti maha kukkunud ning unustatud. Ta tõstab karbi üles, avab selle. Sees on tillukesed poolid, millele

on keritud läbipaistvat heiet. Vahest ehk niidirullid? Ei. Küllap oli poolidel mingi tehniline otstarve. Las Berman tegeleb sellega.

Olden pistab karbi skafandri taskusse ja vaatab kella. Ta lausa kohkub. Sellest peale, kui ta tunnelisse

tuli, on möödunud peaaegu tund. Ülal hakatakse tema puudumise pärast muret tundma.

Kui Olden tagasiteel pooleldi sissevarisenud käigust juba läbi on, näeb ta äkki otse enda ees RASAt, mis on ametis tunnelist kivide eemaldamisega. See ei ole küll õigupoolest tema ülesanne, aga ta toimib juba kord loogiliselt. Siin asusid enne tunnelisse varisenud kalju-kamakad, järelikult tuleb ka need teised lahtised kivid kõrvaldada.

«R-R-R-ASA! Eest ära!» uriseb robot ja vilg utab Oldenile.

Olden taandub käigu suudmesse ja ootab seal, et RASA oma kiviga minema läheks. RASA on õige võimsa kivimüraka valinud. Ta sikutab seda nii ägedastr, et lööb päris vankuma, kui kivi lõpuks lahti tuleb.

Samal silmapilgul veerevad käigust kivid välja ning Oiden, kellel pole võimalust kõrvale põigata, kiilutakse nende vahele kinni. Ta ei saa ennast suurt liigutadagi, ja kui ta seda siiski püüab teha, tunneb ta puusas teravat valu.

Ka RASAt on kivirahn tabanud. Ta jalad on kivikamakate alla maetud. «R-R-RASA! Eest ära! Eest ära!» Lakkamatult kordab robot neid hoiatussõnu.

Enesesäilitamissignaal RASA rinnas on häiret andnud ning kogu oma aatomijõuga taob robot nüüd enese ümber, nii et kividest lendab sädemeid. Seejuures jõllitab ta pidevalt Oldenile otsa.

Kohkumusega taipab Olden, mis teda ähvardab.

Veera on talle kord seletanud, et tõsise hädaohu korral ütleb RASAl üles nõndanimetatud pidurdusseade,mis teda tavaliselt inimesele kallale tungimast takistab. Säherdusel juhul on

pääsemine võimalik ainult siis, kui õnnestub vajutada pealülitile RASA seljal ja sellega ta seisma panna.

Kuidas peaks aga Olden tolle hoovani jõudma? Iga liigutus valmistab talle piina ja tal on küllalt tegemist sellegagi, et teraskäte purustavate hoopide eest kõrvale hoida. Nüüd hakkab RASA enda ümber koguni kaljutükke loopima. Oldeni peast lendab mööda kivikilde.

112

Samal ajal astub Veera Bermaniga elamisvarjendisse. «Aeg on juba hilisem, kui ma arvasin,» tähendab Veera Brenckile. Ning heitnud pilgu lauale: «Te polegi veel söönud! Kus Erik on?»

«Kas ta's masinaruumis ei olnud?»

«Kui kaua ta juba ära on?»

«Tund aega.»

«Meie juures ta igatahes ei olnud,» kinnitab Berman. Brenck pilgutab rahutult silmi. «Siis on ta ikkagi tunnelis!» .

«Aga ta ju teab, et RASA...» Veera kahvatab. Ta tormab välja.

Puuraugu juurest otsib ta Oldenit asjata, sõidab siis alla tunnelisse. Ka seal pole Oldenit näha.

«Erik!» hüüab ta. Kohe seepeale kuuleb ta Oldeni häält.

«Hea, et te tulite! Toimetage see RASA minust veidi kaugemale!»

Veera tõttab tunnelit mööda tagasi. Kõigepealt märkab ta rusuhunnikut, mille ees seisab RASA. Robot on vahepeal enese vabastanud ning on kivide kõrvale tassimisega ametis. Tagantpoolt paistab Oldeni kaitsekiiver.

«Erik! Saite viga?» .

«Arvatavasti jah. Jubedad valud jalas.»

«Kuidas see juhtus?»

«Jäin kivivaringu ette. Ka RASA sai pihta. Hakkas kui meeletu enese ümber peksma ja tuli mulle kallale.»

Veera võpatab. «Ta pidurdusseade on blokeeritud!»«Nüüd paistab ta jälle mõistlik olevat.»

«RASA, tagasi!» käsib Veera.

«Ettevaatust! Eest är-ra!»

«Seis!»

RASA ei kuula. Mingi ühendus tema ajus peab olema katkenud. Ta jätkab oma tegevust. Samm-sammult läheneb robot Olderlile ja sirutab haaratsid tema järele välja. Need õõtsuvad Oldeni pea kohal.

Veera sööstab roboti poole.

Vahepeal on Olden RASAt kiviga visanud.

«Eest ära!» vastab too tuimalt. Siiski taandub ta mõne sammu võrra ning asetub seljaga vastu seina. Ta elektronsilmad on suunatud Veerale, kes seisab otse tema ees.

113

«Tagasi, Veera!» hüüab Olden. «Ta võib teile kallale tulla! »

«Peame ta seina äärest eemale meelitama, et ma pealüliti juurde pääseksin.»

«Pidage! Saan kohe oma jala vabaks,» ütleb Olden ja ajab end oiates püsti.

«Hullumeelsus! Jääge lamama!»

«Ma talle. . .» Olden jääb kohkunult vait.

Mingi ettekavatsematu liigutus Veera poolt on rikkunud RASA hoiatussüsteemi. Kahe sammuga on ta Veera juures. Välkkiirelt paiskab ta käsivarred üles. Haaratsid napsatavad.

Veera pääseb terashaardest üle noatera.
«Põgenege!» hüüab Olden. «Jookske ometi!» .
Kuid Veera ei vannu alla, vaid püüab RASAt võita pettemanöövri abil.
Uskumatult nobedasti järgneb robot naisele ega lase teda silmist.
Meeleheite jõuga rebib Olden end lahti ning hüppab hiiglasele selja tagant ligi. Klõpsatades langeb lüliti hoob alla. RASA laseb käed rippu, kummardab pea alla ning tardub.
Veera toetab Oldenit. «On teil valus, Erik?»
«Just nagu oleksin trepist alla prantsatanud,» vastab mees jõuetult muiates.
Brenck ja Berman ruttavad hingetult kohale.
«Mis Erikuga on? Olime jupa päris mures. Teie mõlema pärast.»
«Küsimused jätke pärastiseks. Nüüd aga aidake!»
Varjendist võtab Veera ühenduse kosmoselaeva arsti Perkoga. Too soovitab Oldeni «Rheale» tuua.
Enne raketi startirrÜst võtab Olden taskust karbi poolikestega ning annab selle Bermanile. «Vaadake see korraks täpsemalt järele, professor. Leidsin sealt alt. Võib-olla on meil tast abi. ., suure mõistatuse lahendamisel. »
«Mõistatusi meil siin jätkub,» vastab Berman naerdes. «Millist teie mõtlete?»
«Seda, et nad tagasi tulid.»
Berman heidab Brenckile paljuütleva pilgu.
Olden märkab seda. «Kui te all käikudes ära olete käinud, küllap siis mõistate mind.»

Ülestähendused

Olden kuuleb lühikest tumedat paarisheli, mis rahulikus rütmis kordub. Vasakul randmel tunneb ta klemmi survet. Ta avab silmad. Tema pilk langeb metallkuulile. Selle peegeldusest näeb ta, et lamab allalastud seljatoega istmel. Tema kõrval seisavad kaks inimest.
Aegamisi pöörab Olden pead. «Jons! Li! Mis on juhtunud?» .
«Te lihtsalt magasite,» vastab arst. «Kolm päeva sügavat kunstund.»
Kohkunud pilgul vahib Olden neid kahte. «Miks? Kas tolle tunneliloo pärast?»
Perko eemaldab klemmi Oldeni käe küljest. Südamelöögid valjuhääldajas vaikivad. «Ega see lugu nii lihtne olnudki. Tegite meile palju muret ja vaeva.»
«Jah, see oli viga, et ma üksinda tunnelisse läksin.»
«Norbert ju hoiatas teid. Poleks Veera teile õigel ajal appi jõudnud. . .»
«Mu jalad!» Oldenist käib kuum juga läbi. «On nad ikka terved?»
«Eks ,katsuge järele!»
Ainsa ropsuga on Olden püsti. Ta peab siiski tuge otsima. «Kombes!»
«Noh, näete!» sõnab Perko. «Teil vedas.»
«Mis te sellega mõtlete?»
«Oleksite võinud halvatuse saada.»
«Aga nüüd?»
«Kõik on korras. Li oli mulle suuresti abiks. Ta peaaegu ei lahkunudki teie voodi juurest. Kõik kolm päeva. »
«Jätke!» tõrjub Li karedalt.
Olden astub tema juurde. «Tänan teid, Li.» Naeratades vaatab mees talle otsa. Ainult hetke. «Kus on Veera?» pärib ta Perkolt.
«Veera on pardal. Percy samuti. Norbertil on veel Phobosel tegemist.»
«Pean otsekohe sinna tagasi minema!»

«Kehalisi pingutusi ma teile esialgu ei luba.» «Aga.. .»

115

«Olen mina arst või olete teie? Vaimselt võite end siin pingutada nii palju kui süda soovib. Tegemist teile jätkub.» Perko pöördub Li poole. «Informeerige siis teda ometi!» Ta noogutab Oldenile lühidalt ja lahkub. «Mis on juhtunud?» pärib Olden erutatult. «Uued varisemised? »

«Ei, ei! Võtke kõigepealt istet.» Ta aitab teise tugitooli.

«Kõnelge!» käib Olden peale.

«On teil meeles, et andsite Ivo Bermanile karbikese, mille leidsite käigu teises otsas asuvatest ruumidest?»

«Muidugi on. Mida ta välja uuris?»

«Päev hiljem tuli Ivo Berman erutatult laevale ja andis poolidega karbi minu kätte. Tema arvates pidid need olema mikrofilmivõtted. Poolidele keritud hei de mikroskoopiline uurimine kinnitaski seda. Mikrofilmil paistis kiilkiri ja selle all veel ka heliriba. Suuri raskusi oli meil filmi projekteerimisega. Kartsime, et vaevalt millimeetrilaiune lint võib rebeneda. Insener Riggs aga ehitas meie aparatuuri ümber ja siis asi laabus. Algul ei istunud heli reprodutseerimine, aga ka selle seadis Riggs korda. Võite kujutleda, kui vapustatud me olime, kui esmakordselt mejulase häält kuulsime.»

Olden tahab üles hüpata. «Mejulase?»

Õrnalt surub Li ta tagasi. «Jah, Erik. Võõrad nimetasid end mejulasteks. Oma kodu, Meju nime kandva planeedi järgi.»

«Kus see planeet asub?» Oldeni sõrmed suruvad kramplikult istme käetugesid. «Pean seda häält kuulma! »

«Rahunege ometi! Küllap kuulete. Kõige tähtsam on praegu nende kirja lugema õppida. Veera aitab mind dešifreerimisel suure arvutusmasinaga. Asi edeneb meil päris hästi.»

«Ja sellele lisaks põetasite veel mind?»

Li naeratab. «Valvates oli mul küllalt aega ette
valmistustöid teha.»

«Nüüd teeme teisiti. Vahetan teid välja ja te puhkate paar päeva.»

«Ei tule kõne allagi,» protesteerib Li. «Teksti tõeline tõlkimine on meil alles ees. Sellega saame veel palju

116

vaeva näha. Mejulaste kirjasüsteem erineb tunduvalt sumeri-babüloonia omast. Isegi kirjad. . .»

Sisse astub Veera. Silmapilguks jääb ta lävele seisma.

«Tulge aga tulge!» viipab Li talle käega. «Ta on juba üsna reibas.»

«Veera!» hüüab. Olden. «Kuidas teil läheb?»

«Tahtsin seda just teilt küsida,» vastab Veera. «Teete niisuguse näo, nagu oleksin mina haige.»

«Tõukasin teid ju tõsisesse ohtu. Ja teie päästsite mu elu!» .

«Mina? Õige mul jutt! Teie päästsite minu. Kui te ei oleks. . .»

«Kuulake ainult, mis ta räägib, Li!» Olden pöördub. «Kuhu ta's kadus?»

Veera kehitab õlgu. «Läks kindlasti jälle Percy juurde. Nad on pähe võtnud Dougi üle trumbata ja helilindiaparaati mejulaste ülestähenduste tarbeks veelgi täiustada.»

«Mida RASA peaks tegema?»

«Seadsin ta korda. Tal olid mõned mälurakud rikkiläinud. Nüüd on ta jälle rahulik. Kui ta tunneli väljapääsu vabaks sai, saatsin ta Aeriasse tagasi.»

«Tunneli väljapaäsu?» .

«Jah, ja põikkäigu otsas lasksin ma väikestel robotitel veel kolm ruumi välja kaevata. Kaheteistkümnenda puuraugu kohal. liiki, see väga kiiresti. Erilisi leide seal päevavalgele ei tulnud - peale raamatute, mis olid muidugi mikrofilmile võetud.»

«Peale raamatute?»

«Kas Li sellest ei rääkinud?»

«Ta kõneles filmidest minu leitud kassetis. Raamatud, tunneli väljapääs, ruumid? Pole aimugi! Ja ekspeditsiooni juht kuuleb sellest alles kõige viimasena!»

«Ta magas ju meil seni!»

«Ole lahke!»

On möödunud mitu nädalat. Selle aja jooksul ei ole Olden enam Phobosel käinud. Väljakaevamistööd on esialgu lõpetatud.

117

Ekspeditsiooni aruanded on Maal tekitanud kohutavat kõmu. Iga päev räägivad neist kõikide mandrite ajalehed ja raadiosaated ning sageli ühendatakse nendega kõige pöörasemaid väljamõeldisi.

Leidub inimesi, kes väidavad, et mejulased ikka veel meie päikesesüsteemis viibivad ning oma kosmoselaevadelt Maad pidevalt jälgivad. Küsimus, miks Maal ja Kuul asuvad radarijaaamad pole kunagi tundmatuid lennuaparaate registreerinud, vääratakse vastuväitega, et külalistel maailmaruumist on muidugi tehnilisi vahendeid selle vältimiseks. .

Fantaasiamaigulistes arutlustes lastakse järjekordselt käiku isegi Tunguusi hiigelmeteoriit, mis 1908. aastal kosmilise kiirusega Maale langes. See olevat päris kindlasti olnud mejulaste kosmoselaev, niisamuti nagu toogi, mis Kuu Alpides puruks kukkus. .

Teise versiooni järgi olevat võõrad asustanud ühe tillukestest planetoididest, mis Maale eriti lähedale tulevad. Kuid ka selle mõtte kaitsjad satuvad kimbatusse, kui neilt sellise peitemängu põhjust päritakse.

Kogu maailm ootab nüüd pikisilmi mikrofilmide dešifreerimist. Rebitakse ehk seliega maha saladuskate, mis võõraid kosmoselendureid ümbritseb?

Maailma Uurimisnõukogusse saabub järelepärimisi nii päeval kui öösel. Kas Olden on tõlkimisega valmis? On esimesed tulemused juba teada? Millal «Rhea» Maale tagasi pöördub?

Ei, veel ei ole midagi teada. Olden vaikib. Ning tagasilendu alustab «Rhea» alles Maa ja Marsi soodsama konstellatsiooni ajal. See tuleb järgmisel kevadel.

Neil nädalail on Erik, Li ja Veera palavikuliselt tegevuses. «Rhea» elektronarvuti ei saa üldse puhkust. Automaadile antakse järjest uusi ülesandeid. Ikka ja jälle peab ta mõnele kirjamärkide kombinatsioonile suure hulga võimaluste seast õige tähenduse otsima. Seejuures tuleb tal sooritada miljardeid üksikoperatsioone. Ühe ülesande lahendab ta saja töötunniga. Kolm teadlast oleksid pidanud selle kallal istuma terve eluaja.

118

Päevast päeva kasvab närvipinge Aerias ning kosmoselaeva meeskonna hulgas. Siin, kaugel eelpostil ja kõigi nende mõistatuslike lugude sündmuspaigal, oodatakse seletust erilise põnevusega.

Oldenit peaaegu ei näegi. Ja kui teda ka kohatakse, siis naeratab ta pärimiste peale sõbralikult ja palub kannatlik olla. Ta näeb välja kahvatu, ületöötanud, kuid ta silmis põleb kustumatu teovõime.

Koos Li ja Veeraga sööb ta otse töö juures. Lühikestel puhkepausidel, kui elektronaju sumin vaikib ning releelampide vilkuvad read kustuvad, töötab Olden oma kabiinis edasi.

Vahetevahel kutsub ta enda juurde Gombare'i. Ka too ei poeta kellelegi sõnagi, käib ringi läbitungimatul ilmel ning piirdub peamiselt žestidega.

Ühel õhtul palutakse siiski kõiki «Rhea» väikesesse saali. Ilmuvad ka Novak, Berman ja mõned teised teadlased Aeriast. Külaliste seas on isegi Perko noor naine Genia.

Doug Riggs tervitab Geniat 'oma rämedal lärmakal kombel. «Halloo! Kuidas läheb? Kuidas teile suvepuhkus Marsil istub? Rohkem puhkust kui suve ennast, eks ole?»

«Varsti muudame siin kõik teiseks,» vastab Genia veendunult. .

«Braavo! »

«Tasa! Erik Olden tuleb.»

Kõnelused lõpevad poolelt sõnalt. Ainult masinaruumist kostab gravitatsioonimootorite tasane surin. Kõikide pilgud on suunatud Oldenile ja igaüks teab: nüüd on asi niikaugel!

Olden võtab taskust käsikirja ja asetab selle hoolikalt enda ette. Siis pöördub ta tõsisel, pidulikul ihnel kokkutulnute poole.

«Kallid sõbrad! Enamik teist on Phobose sisemuses asuvaid seadmeid oma silmaga näinud. Esmakordselt on inimestel õnnestunud teateid saada teistest kõrgelt arenenud elusolendeist, ja tänu ühele õnnelikule asjaolule teame me nüüd ka, mis võõraid siia tõi ja mis

sundis neid meie päikesesüsteemist ülepeakaela lahkuma.

Teie, mu sõbrad, saate esimestena teada, mis tollal juhtus. Kui me teie kannatuse raskele proovile oleme pannud, siis sündis see esiteks teadusliku põhjalikkuse huvides, teiseks sellepärast, et polnud mõtet teid koormata üksikasjadega, mille seosed on raskesti mõistetavad.

Kõigepealt veel kord lühike tagasivaade meie avastustele. Marsi kuu Phobose sisemuses asub hulk tehisliku päritoluga, osalt sisselangenud ruume. Kesksel kohal on saal gravitronseadmega. Seda ruumi kaitseb eriti tugev lagi, mistõttu ta on täielikult-säilinud.

Ei tolles saalis ega ka selle peal asuvates sisselangenud ruumides olnud leida tarbeesemeid ega vähimaidki jälgi, mis oleksid võinud mingil määral asukate eneste ja nende harjumuste kohta tunnistust anda. Ühel päeval lahkusid niisiis võõrad Phoboselt ilmselt rahumeeli ja ettekavatsetult. Ainult gravitronseadme lahtimonteerimine oli nende meelest nähtavasti liiga tülikas ja ka tarbetu.

Teisiti on lugu ruumidega tunneli sissekäigu lähedal. Seal võib esimese pilguga taibata, et tundmatuid tabas ootamatult mingi katastroof ja nad põgenesid ülepeakaela. On selgesti näha, kuidas nad kiiru,ga üht-teist kaasa kahmasid, kusjuures nii mõndagi jäi maha.

See näiline vastuolu selgub, kui mahajäetud masinaid ja aparatuuri lähemalt silmitseda. Need pärinevad nimelt hoopis erinevatest arenguperioodidest. Seda näitas ka masinatel leiduvate kirjade uurimine.

Järeldus: kunagi ammu hõivati Phobos kõrgeltarenenud tehnika abil, mis ületab meie praeguse taseme, ja muudeti juhitavaks kosmosejaamaks, aga jäeti ühel kindlal momendil jälle plaanipäraselt maha. Hulk aega hiljem järgnes veelkordne hõivamine, mis oli ajutise iseloomuga ning lõppes ettenägemata põhjustel. .

Kust need võõrad kosmonaudid siis tulid? Ilmselt mitte Marsilt, sest seal ei ole mingeid sellekohqseid jälgi avastatud, samuti nagu ka mitte teisel Marsi kuul. Veel täna teatas Stefan Varkony raadio teel, et

Deimosele saadetud uurimisgrupp pöördub varsti ilma tulemusteta tagasi.

Pean kahjuks purustama liiga suured lootused. Võõraste päritolu jääbki mõistatuslikuks. Esialgu! Kindlasti kergitarne katte ka sellelt saladuseIt. Ent siiski mitte Phobosel, vaid. . .

Maal!

Leitud mikrofilmid on pärit teisest asustamisperioodist. Olime väga üllatunud, kui tegime kindlaks, et need on märkmed ühe kosmoseränduri päevikust

isiklikud muljed ja elamused, milles peegeldub kogu tookordsete sündmuste traagika. Neid täiendavad kirjeldused raamatutest, millest leidsime mikroreproduktsioone.

Dešifreerimine osutus raskemaks, kui ma algul arvasin. Kui see täielikult õnnestus, siis on see Li Sartou ja Veera Lõssova teene, kes meid küberneetikuna arvutusmasinal iöötamise juures väsimatult. abistas.

Kui te nüüd aga originaaltõlke kätte võtaksite ja seda 'lugema hakkaksit€, oleksite väga pettunud. Meile täiesti võõras mõtte- ja väljendusviis ning selle sõnasõnaline edasiandmine ajaks teid segadusse ega laseks , teil kuidagi õiget muljet saada.

Seepärast võtsin kätte ja hakkasin nonde päevade lugu uuesti üles kirjutama. Li Sartou aitas-mul tollele ajastule vastavat stüli leida. Sel moel saab teile ja tõigile, kes seda lugu hiljem loevad, tolle *ammu* möödunud aja elu kindlasti lähedasemaks.

Sündmuste kirjeldus algab võõra kosmonaudi sõnadega, mis ta on üles tähendanud tagasivaatena. Kõigepealt aga peate kuulma tundmatu häält, häält, mis kuulub ühele neist olenditest, kes tulid maailmaruumi sügavusest ning kadusid taas saladuslikku kaugusse.»

Olden paneb helireproduktori käima. Ja kostabki too võõras hääl, sügav, summutatud, meeldiva kõlaga. Hääl reedab südamesooiust, jõudu, arukust.

Kuidas võis välja näha too tundmatu, kes niiviisi, üksnes iseendale, oma mõtteid väljendas, aimamata, et ükskord saavad need sillaks üle lõputute kauguste. Kas võis ta olla teistsugune kui inimesetaoline, kosmose suure eluringi kaudu temaga ühenduses?

Hääl vaikib. Ka saal vaikib, kuulajad on haaratud.

Siis kõneleb Olden. Ta on käsikirja lahti löönud ja loeb sealt ette.

Ja tema sõnadest saavad erutavad võõra elu pildid. Need liituvad mosaiigiks, mis on ühtaegu suurejooneline ja vapustav ning manab kuulajate silme ette ühe ammu möödunud ajajärgu.

Kolmas osa Meju

Meenutus

Lahkusime siniselt planeedilt.o

Istun suurkuuli pardal oma kabiinis ja püüan korraldada mõtteid, mis kipuvad mälestuste tulvas segamini minema.

Mulle tundub, nagu oleksin ärganud kohutavast unest. Ent mind ei täida mitte üksnes hirm, vaid ka igatsus, kui mõtlen Imrale, mis praegu tumedasse taevalaotusse vajub. Ma ei taha seda tunnistada, kuid nii see on. Ja see igatsus jääb minusse eluks ajaks, nii nagu ta valdas ka meie isasid tollal, kui oli olemas veel Meju, meie vana koduplaneet.

Olen üks neid väheseid, kes on tõstnud jala sinisele planeedile.

Maandumiseskaader laskus põndakule valgete mägede vahel asetsevas orus. Valisime selle koha seetõttu, et see paistis meile klimaatiliselt soodne olevat.

Kohtasime siin elanikke, kes olid suhteliselt kõrgemal arenguastmel ega vältinud täielikult meiega kokkupuutumist. Planeedi teistes piirkondades jooksid imr.id meie lennukuuli nähtavale ilmumisel alati kahuhirmus laiali ega lasknud ennast kuidagi meelitada meie silma alla tulema.

Nii hakkasime me valgete mägede maalt Imra uurimisega pihta. Otsisime uusi maandumiskohti kõigilt laiuskraadidelt, sest olime veendunud, et kõrgemalt arenenud asukaid peab siin leiduma rohkemgi.

Õppisin selgeks selle maakoha imride keele, kus asus meie peamine tugipunkt. Kerge see ei olnud. Ka need imrid vältisid meid algul. Meie ilmumine jäi neile seletamatuks ning nad nimetasid meid jumalateks.

Alles ajapikku said nad oma pelglikkusest võitu. Ja ühel päeval sündis, et meie ette astus Assar. Mäletan väga täpselt seda esimest kohtumist temaga.

Assar oli Liibanoni ja Jarrnuti kuningas. Üksikisik, kellel piiramata võim suure maa ja paljude rahvaste üle - meile oli see juba peaaegu kujuteldamatu. Kui

võimsad pidid siis imride silmis olema jumalad, kes nende kuningast veel kõrgemal seisid!

Assar tuli ilma saatjateta. Aukartlikult astus ta meie poole. Pead söandas ta tõsta alles siis, kui Mabur seda käskis. Tookord ei osanud ma veel imride muutliku ilme järgi nende hingelaadi mõista.

Assari lai pruuniks põlenud nägu, mida katsid sügavad kortsud, ei öelnud mulle midagi. Alles hiljem kogesin, et ta tumedate silmade külm pilk, terav püstkurd otsmikul ja habemetu ahtahuulelise suu tõmblemine vihjasid ta iseloomuomadustele - valitsemishimule ning julmuseni küündivale karmusele, millega liitus terav mõistus ja külm kaalutlemine.

Ta oli imride keskmises eas, jässaka lihaselise kehaga. Relvi tal ei olnud. Riietus koosnes tal pikast tallenahksest varrukateta kuuest ning pika salli taolisest ülerõivast, mis oli heidetud üle vasaku õla ning mida kinnitas kalliskividega kaunistatud kuldpannal.

Jutt, mida Mabur kui ekspeditsiooni juht minu suu läbi Assariga ajas, oli lühike ning selle eesmärgiks oli üksnes mõlemapoolsete kavatsuste väljauurimine. Kõneluse kestel tuli ilmsiks kuninga mure jil soov, et me tema maale jääksime.

Varsti pärast seda tehti *org;* inimestest tühjaks ja eraldati vahimeeste abil ümbruskonnast. Nüüdsest peale nimetati seda Keelatud oruks. Assar seletas meile, et see sündivat lugupidamisest jumalate vastu, keda alam rahvas - nii ta ütles - ei tohtivat oma juuresolekuga solvata.

Sidepidamine tema ja meie vahel jäi üksikute äravalitute hooleks. Kõiki teisi ähvardas orule lähenemisel surmanuhtlus. Sellest vääritust korraldusest sain teada alles Assari poja Sotasega kõneldes.

Sotas oli teine imri, keda ma lähemalt tundma õppisin. Väliselt sarnanes ta väga oma isaga, tal oli ainult kohev lokkis juus, silmis unistav pilk ning kauniIt vormitud suu ümber leebed jooned.

Tolle noore imri võttis Mabur meie ekspeditsiooni laagrisse, et jagada talle meie teadmisi, niipalju kui ta vaimsed võimed neid vastu võtta võimaldasid. See oli riskantne ettevõte ega lõppenudki hästi. Kuid süüdi ei olnud selles mitte Sotas.

Ta oli tark noormees ning võttis tänulikult vastu, mis talle uudne ja vajalik tundus. Kunagi pidi ta kuninga asemele astuma, kuid ta ei tundnud selleks erilist kutsumust, ning siit saidki alguse isa ja poja vahelised lahkarvamused.

Sageli kõneles Sotas sellest minuga. Ta seletas mulle ka, et kuninga poliitiline jõud tuginevat meie - jumalate - siinviibimisele. Peaksid jumalad, ütles ta, ühel päeval tähtede juurde tagasi pöörduma, oleks Assari aupaiste peagi kadunud.

Ent oli veel midagi, mida Assar tegi, et endale «jumalate soosingut» kindlustada. Ka selle kohta andis Sotas mulle seletust.

Assari riik koosnes arvukatest nõrgalt ühendatud suguharudest, keda ainult vägivalla abil koos sai hoida. Eri hõimude ülikud võitlesid omavahel juhtpositsiooni pärast ja Assari ülemvõim jäi nendest sõltuvaks.

Kõige võimsam nendest vürstidest, Ešmara, oli Assari nõuandja ning ühtlasi väejuht. Mul ei avanenud kuigi sageli võimalust Ešmarat näha. Aga teda kohates tundsin veel tugevamini kui Assari puhul selle planeedi elanike võõrikust.

Ešmara oli pikka kasvu, -kuningaga umbes ühevanune, kuid hoopis teist tüüpi mees. Ta väikest pead kattis tihe must juus, milles helkis hõbeniite. Nägu oli tal kõhetu, nahk koltunud. Täidlasi huuli ümbritses hoolitsetud habe. Kulmupuhmaste alt välkusid silmad, mille salvav pilk reetis mehe musti mõtteid.

Alatasa haarasid ta rahutult näpisklevad sõrmed kuldse vöö küljes rippuva lühikese mõõga kalliskividega kaunistatud pidemest. Kui ta Sotasest kõneles, kõverdusid ta huuled põlglikuks muigeks. Sellest hoolimata järgisid nii Sotas kui ka tema isa Ešmara nõuandeid.

Nende kolme saatus põimus traagilisel kombel ikka tihedamalt. Kuid juurde tuli veel neljaski mees- Leth.

Mabur sai teate kaugel-kaugel sureva Meju ümber tiirlevalt suurkuulilt. Selles öeldi, et suurkuul pidi lähemal ajal Imral maanduma ja et selle jaoks tuli ehitada maandumisplatvorm.

Ülesande täitmiseks vajasime imride abi. Mabur tegi

Sotasele ülesandeks teatada meie soovist kuningale. Niisiis sai teoks nende kohtumine oru lähedal, ja hiljem kõneles Sotas mulle sellest.

Assar ilmus kokku.lepitud kohta Ešmara saatel.

Sotas tervitas isa aupaklikult ning sõnas: «Suur jumal Mabur on sulle armuline, mu isa. Ta saadab mind, et ma sulle tema soovist ja tahtmisest teada annaksin.»

«Kuulan, mu poeg.»

«On tulnud sõnum taeva valitsejalt Anilt ning Mabur on selle vastu võtnud. Mabur hakkab püstitama võimsat ehitust, millele An tahab laskuda, kui ta taevast alla tuleb. Mabur palub sind kutsuda kokku viiskümmend sinu riigi küige paremat kiviraidurit ning saata need Keelatud orgu, et nad jumalaid ehitamisel abistaksid.»

«Ja alamrahvas peaks nägema Keelatud orgu?»«Jumalate silmis on kõik inimesed võrdsed.»

«On su mõistus segi läinud?»

«Ära püüa jumalate mõtete üle targutada, mu isa. Nende meelt ei suuda meie mõista. Pane hästi tähele: Keelatud orgu võivad tulla ainult need mehed,kes sellega ise nõus on.»

«Pole veel nähtud, et valitseja orja arvamust küsiks. Aga Maburi tahtmine sündigu!»

Assar istus metsa alla maha. Märguande peale laskus Sotas tema kõrvale. .

Ešmara jäi seisma, käed vaheliti rinnal, ning jälgis tähelepanelikult isa ja poja kõnelust. Seejuures vaatas. ta Sotast pilguga, miis oli kõike muud kui südamlik.

Assar lausus järelemõtlikult: «Jumalad on armulised. Nad kinkisid mulle võidu ja kuulsuse. Tugevon me isade maa. Teade, mille sa mulle jumalateIt tõid, kinnitab mu usku, et neil on tahtmine veel kaua meie keskel viibida.»

«Ükski surelik ei ole suuteline jumalaid läbi nägema, mu isa. Nad kõnelevad sageli Meju-nimelisest tähest, mis on nende kodu.»

«Taevas on tähti palju. Elavad tõesti kõigil neil jumalad?»

«Nad ütlevad, et ainult mõnedel - kõige ilusamatel. Sellest peale, kui jumalad mu Keelatud orgu kut

susid, olen saanud neilt rohkem teadmisi, kui me oma esiisadelt kunagi oleme pärinud. Ja

siiski on see ainult tilk nende tarkusemerest, mida surelik mõõtagi ei suuda.»

Assar tõusis. Pilgu aega oli ta vait. Siis jättis ta lühidalt hüvasti ja eemaldus kiiresti, Ešmara tema kannul.

Varsti pärast seda kohtasin Lethi ja leidsin temas sõbra.

Tema südames hõõgus säde, mis lahvatab kord heledaks teadmiseleegiks. Selle valgus näitab Imra tulevastele põlvkondadele teed kõrguste poole.

Selles seisab tema elu ülesanne.

Seepärast märkisingi ma tema loo üles.

Keelatud orus

Assari sõna oli seaduseks. Lõunajõe ääres asetsevalt maalt leidis Ešmara kiiresti viiskümmend kiviraidurit, kes olid nõus tulema. Nad viidi range järelevalve all eriliselt selleks määratud mehe, kuningliku ametniku Isu Dugi saatel Keelatud orgu.

Esimesed päevad kulusid peavarju ja toidumoonaladude ehitamiseks: Selleks kasutati jämedalt tahutud kive lähedasest kivimurrust, kus mehed pidid lähemate kuude vältel jumalate teenistuses töötama. Isu Dugi ja ülevaatajate maja jaoks valmistati saviplonne, mis päikese käes kiiresti kõvaks tõmbusid.

Jumalad ei andnud oma lähedusest märku. Nad pidid elama kuskil teisel pool seedrisalu, piklikul platool. Kõneldi, et nad pelgavat heledat päevavalgust ning lahkuvat oma elamutest alles pärast hämaruse saabumist.

Sotas käis korduvalt ehitusplatsi üle vaatamas. Jumalate nimel manitses ta Isu Dugi ikka leebe olema, ka sel juhul, kui peaks tarvis olema karmi kätt, et mehi laiduväärsest uudishimust tingitud mõtlematuste eest hoida. .

Isu Dug kinnitas talle, et teeb oma parima ka soovitud korra suhtes. Ta oli kõik läbi mõelnud ning oma hoolealuste valvamiseks väljaõpetatud pantrid kaasa toonud.

Abinõud uudishimulike tagasihoidmiseks paistsid küll täiesti ülearused olevat. Kes oleks siis söandanud jumalatele ligi minna või isegi pilku nende poole tõsta! Aga see, mis edaspidi aset leidis, võis siiski mõnele uljaspeale tõuke anda hirmu allasurumiseks ning kindlast peidupaigast jumalate saladusliku tegevuse jälgimiseks.

Kui mägedele laskus öö ja mehed lämmatavas päikeses rühmatud päeva järel surmväsinult asemetele langesid, kandus lähedasest kivimurrust sinnamaani valgusesähvatusi ning õhk oli täis turtsumist ja sisinat.

Järgmisel hommikul seisid mehed imestusest tummadena võimsa kivitahuka ees, mis oli mäest välja lõigatud. Sotase juhatuse kohaselt pidid kiviraidurid ploki kenasti siledaks tahuma. Algul astusid nad kõheldes ja kartlikult ligi, sest siin võis tegu olla ju ainult nõidusega. Mõned viskusid maha ning hakkasid valju häälega palvetama. Alles ülevaataja piits tõi nad mõistusele.

Kõige imelikum asi juhtus õigupoolest siis, kui kiviraiujad oma töö olid lõpetanud. Hommikuks oli tahukas kadunud! Polnud näha ei lohistamise jälgi ega mahamurtud puid. Mäherdune ime! Jumalad olid võimsa kivimüraka läbi õhu minema viinud. Selle asemel ootas mehi uus lahtilõigatud hiigelplokk.

Lõpuks harjusid inimesed nende seletamatute sündmustega ja poleks ehk tulnud mingit vahejuhtumit, kui Isu Dug jumalate ettekirjtttusest kinni oleks pidanud ning talle osakssaanud ülesannet arukalt ja tagasihoidlikult täitnud. Ta kartis küll Maburit vihastada, kuid vähemalt samavõrra ka lubatud tasust või isegi peast ilma jääda, kui ta Ešmara käsud tähele panemata

oleks jätnud. Seepärast otsustas ta kahte isandat teenida.

Kui kivimurdu ilmus jumalate saadikuna Sotas, oli rasket tööd rügavatel meestel hea päev. Niipea aga, kui Sotas silmist kadus, koheldi neid kui kiskjaid loomi. Niisugune taktika maksis ühel heal päeval kurjasti kätte ja sellel olid õige kaugeleulatuvad tagajärjed. Algas see ööl pärast kolmanda tahuka valmissaamist. Hämaruse saabudes ajasid relvastatud ülevaatajad kiviraidurid nende ulualusesse, kus jagati välja napp

õhtueine - sellest piisas parajasti meestel hinge seeshoidmiseks. Seejärel vaibusid hääled pea. Varsti kostis ainult vahikorda pidava ülevaataja samme, sinna sekka haigete halinat ning nende summutatud oigamist ja needmist, keda tühiste eksimuste eest oli piinatud.

Ehitus, milles kiviraidurid elasid, sarnanes näotu pikliku kastiga. Sellel ei olnud ei aknaid ega uksi. Ainult otsaseintes oli kaks avaust, mis viisid vahekäiku. Käigust vasakul ja paremal asusid usteta lahtrid elamiseks. Lahtrites polnud vähimatki sisseseadet ega olnud nad ka pealt kaetud, nii et ülevaataja, kes vahekäigu müüri peal kõndides oma kontrollkäiku tegi, pidevalt kõikidesse ruumidesse pilku võis heita.

Üks taolistest vangikongidest andis varju Lethile ja Kenanile, kahele noormehele ühest kõrbesuguharust, kellega Assar pidevalt sõjajalal oli. Mõlemad olid väledad, tugevad, arukad ja iseteadlikud, eht mitte tõrksad - vastasid täpselt isand Isu Dugi maitsele, kes nad niisugusele tööle pani, mille juures mitte ainult käsi, vaid ka pead tarvis läks. Vanem noormeestest; Leth, oli isegi kirjaoskaja ning seetõttu usaldati talle sageli ka haldusülesandeid. . . .

Tasuks oli Isu Dug neile peavarju ja toidu suhtes väikesi eeliseid tõotanud. Muidugi oli sellega seotud ettepanek, et nad laagris nuuskuriametit peaksid, aga noormehed olid selle mõistnud osavate ettekäänete abil vääritust tehingust hoiduda, pidid nad ka edaspidi rahul olema- viletsa kõhutäite ning kivise küljeasemega.

Tollel ööl Leth ei maganud, Ta lamas kõhuli, pea rusikatele toetatud. Ta pronkspruun atleedikeha, mida varjas ainult niudevöö, läikis higist. ja oli sätendava kivitolmuga kaetud. Hoone seinad õhkusid veel möödunud päeva päikeselõõma, sees oli kuum kui küpsetusahjus.

Vaevalt sammu kaugusel Lethist lebas Kenan. Käed vaheliti pea all, silmitses ta tähti, mis nende kohal vilkusid.

«Millal sa kavatsed peale hakata?» küsis ta tasasel häälel.

«Niipea kui sädelev õhtutäht üle müüri jõuab, on

jumalad kivide juures,» sosistas Leth. «Siis on õige aeg, Kenan!»

«Vahest oleks homne päev soodsam.»

«Ma ei võtnud liha mitte selleks, et ta siin halvaks läheks. Homme ei taha kiskjad seda enam puudutadagi.»

«Liha!» sosistas Kenan. «Kui ammu pole ma enam seda maitsnud!»

«Kui oleme juba Eribos, võid sõprade juures kõhu liha täis süüa,» lohutas Leth teda veendunult. Ülevaatajate majast kostis naeru ja kära.

«Isu Dug joob jälle koos nende verekoertega.» Leth noogutas rahulolevalt. «Jumalad on meie poolt, mu vend. Nad panevad nood armetud purju.»

«On teised tõesti nõus meile järgnema?»

«Nad ootavad ainult miau märguannet. Jutustasin neile, et kuulsin pealt, kui Isu Dug ütles, et ükski meist ei lahku orust elusana. Mis on meil siis kaotada?»

«Hüva, siis...»
«Tasa!»
Müürile ilmus valvur. Ta peatus. Ähvardavalt seisis must vari vilkuva tähistaeva ees.
Leth ja Kenan ei liigutanud ainsatki lihast. Heitnud põgusa pilgu ümberringi, astus mees edasi. Ta sammude rudin vaibus.
«Kui jumalad tulevad, poeb ta peitu ja varjab näo kätega,» lausus Leth sosinal. .
«Kui ta seda ei tee, oleme kadunud!»
«Kõik teevad niimoodi. Sellele ma oma plaani rajasingi.» Leth tõstis pead. «Täht on müüri kohal.» .
«Kaeva liha välja, Leth!»
«Kannatust! Liha lõhn võib kiskjad elevile ajada.
Nad on näljased ja tigedad. Valvur annab neile alles hommikul süüa.»
Samal silmapilgul lahvatas seedrilatvade tagant eredat valgust, mis riivas kongi seinu. Valgushelgile järgnes vihin, otsekui oleks tormituulläbi metsa kihutanud.
Kenan hüppas püsti. «Jumalad!» kogeles ta.
Sõnagi vastamata hakkas Leth kähku teatud kohas kongi põrandat uuristama. Kobamisi võttis ta välja kaks suurt tükki toorest liha. «Kas valvurit on kuulda?» küsis ta.

«Ei, ära on läinud,»
«Võta!» Leth ulatas ühe lihatüki kaaslasele. «Tee täpselt nii, nagu ma sulle ütlesin. Kohtume kuristiku jalamil.»
Leth roomas vahekäiku. Kivimurrust tuleva valguse vastuhelgist piisas, et eraldada üksikasju. Mõlemas otsas paistsid ahvatlevalt ligidal lahtised väljapääsuavad. Kuid kummagi väljapääsu ees lamas pika keti otsas panter.
Tumeda urinaga tõstsid kiskjad pead. Nad paljastasid helkivad kihvad ning nende sabad peksid vastu maad. Üks loomadest seadis end hüppevalmis. Väljast ta nüüd küll vaevalt ulatus Lethist kinni kahmama, kuid kanaletungi ei tohtinud üldse toimuda.
Leth hindas välkkiirelt -kaugust, sööstis paar sammu 'edasi ja viskas lihatüki välja. Keti kõlisedes tormas panter ihaldatud suutäiele järele.
Leth kuulatas hinge kinni pidades. Rahulolev nohin ja matsutamine kuulutas, et loom laskis ootamatul söömaajal hea maitsta.
«Korras!» hüüdis Leth oma kaaslasele. vaikse! häälel. «Nüüd viska sina!» Ja juba jooksis ta välja, mööda pantrist, kes minemavilksavale varjule raevukalt tuttsudes järele vaatas.
Teine loom oli rahutuks läinud, vihaselt rebis ta oma ahelat. Lärm võis kogu ettevõtte nurja ajada. Lahtriavaustele ilmusid kahvatud näod. Tõusis erutatud kõnesumin.
Kenan viskas miiratsevale kiskjale lihatüki. Vise aga ebaõnnestus. Ettesirutatud käppadega püüdis nõtke fass sööda lennult kinni ja heitis sinnasamasse saaki õgima.
Seega oli tee sellest küljest suletud ning nüüd tegi Kenan saatusliku vea. Ta püüdis liha pantri käest &ra kiskuda, et seda kaugemale visata ja looma väljapääsust eemale meelitada, nagu Leth oli teinud.
Keti otsas tiirutades asus panter kaitsesse. Kenan jäi ketti kinni ja komistas. Käpahoop rebis tal parema õla narmendama. Tal õnnestus siski ennast tagasi lohistada. Mõne sammu järel langes Kenan oiates põlvili. Mitte keegi ei söandanud talle appi tulla. Vahepeal leidis Leth valvuri, kes müüri taga, küki-

tas ja pominal palveid luges. Äkitselt nähtavale ilmunud kogu võis mees jumalikuks ilmutuseks pidada. Ta oli kui halvatud.

Ainsa ropsuga tõmbas Leth valvurilt mõõga ning lõi ta surnuks. See järel pöördus ta kähku ringi. Panter oli veeloma söömaajaga ametis. Umbusklikult katkestas ta järamise ja hakkas urisema. Enne aga, kui ta vaenlast piisavalt takseerida jõudis, oli Leth talle mõõga küljesse torganud. pärani aetud lõugade vahelt tuli kuuldavale kurisev häälitsus. Kiskja ajas end tagumistele jalgadele ning rähtsatas surnult maha.

Teise pantri märatsemine oli ülevaatajaid alarmeerinud. Põlevate tõrvikute ja paljastatud saablitega tormasid nad oma majast välja. .

Ähvardavast ohust hoolimata läks Leth veel tagasi kiviraidurite hoone ukseavale. Ta suust kõlas lühike vile. «Tee on vaba, sõbrad! Aga ülevaatajad tulevad. Juhin nad valejälgedele: Rutake!. Kenan, kuristiku jalamil!» Leth tormas minema.

Uimaselt ajas Kenan ennast püsti ja vankus välja.

«Minu järel!»

«Pidage!».hüüdis keegi. «Liiga hilja. Leth ja Kenan on kadunud hinged»

Ning kõik kuulasid seda häält.

Kenan ei taibanud, et ta üksipäini edasi vaarus.

Ähmaselt nagu läbi uduloori nägi ta ligi ruttamas kätega vehkivaid ülevaatajaid. Isu Dug röökis käsklusi. Ta jaotas oma inimesed kahte rühma. Ühed järgnesid Lethile, kes juba metsa varju kadus, teised ässitas ta Kenani peale.

Kenan pistis jooksma. Kuristiku poole, kuristiku poole! See oli ta ainus mõte. Sealt paistis pääsemine, sealt paistis vabadus.

Veinist tuikuv lsu Dug seisis surnud pantri ees. Kõheldes astus üks ülevaatajaist ligi. «Tunnimees on haava kätte surnud, isand!»

Isu Dug tõstis klaasised silmad mehele, ta tursunud nägu tõmbles. «Panter on läbi torgatud!» röökis ta, nii et ülevaataja ehmunult tagasi tõmbus. «Loom läks

mul maksma kümme orja. Närakad! Notin nad maha! Kõik viimseni!»

Kenani jälitajad pöördusid hingetult tagasi. «Mees viskus kuristikku, isand!»

«Tähendab pääses põgenema, pääses õiglase karistuse eest!» Isu Dug haaras rühma juhist kinni ja tahtis teda maha lüüa. Kuid ta rusikas tabas tühja õhku. «Te kärnased koerad! Te šaakalid! Kus see Leth siis on? Kas ta ei ole teil veel käes? Tuhat hõbeseeklit sellele, kes ta kas elusalt või surnult mu jalge ette toob!»

ülevaatajad lausa lendasid laiali.

Lõõtsutades aeglustas Leth sammu. Koerakari oli maha raputatud, pettemanööver õnnestus. Kuidas ta aga kuristikuni jõuab? Kas ootab Kenan teistega juba ees? Leth vaatas ringi. Kõikjal seisid igivana d seedrid kui tumma d vahimehed. Läbi puukroonide langes kuuvalgus viltuste vöötidena. Valitses pühalik vaikus.

Äkki ilmus puude vahelt nähtavale valev kogu..

Hääletult liikus ta üle pehme metsaaluse. «üks jumalatest!» torkas Lethile pähe ja ta kohkus .väga. Kogu tuli ligemale. Korraga langes Lethile pimestav valguskiir. Peksleva südamega viskus mees põlvili ning painutas lauba vastu maad.

«Kes sa oled? Tõuse üles!» sõnas pehme meeldiv hääl, milles võis kuulda allasurutud vastumeelsust.

Lethile oli hääl tuttav, ta oli seda kivimurrus korduvalt kuulnud. See oli Sotas, kes temaga kõneles. Kiiresti tõusis Leth püsti. Ta pidi silmad maha lööma, sest valguskiir ei eemaldunud ta näolt.

«Olen ori Leth,» vastas ta. «Kiviraidurite laagrist. ülevaatajad ajasid mind taga ja ma eksisin

teelt. Andesta, isand!»

Sotas vaikis. Ilmselt silmitses ta Lethi üksikasjalikult. Lõpuks päris ta: «Miks nad sind taga ajasid?»

«Põgenesin oma sõbra Kenani ja teistega, sest lsu Dug on kuri isand. Sind teeniksime me meelsasti, sina oled hea ja õiglane.»

«Su mõõk on verine.»

«See on valvuri mõõk. Võtsin selle tal käest, lõin ta maha ning tapsin pantri.»

«Oled julge mees. Oled sa namra?»

«Jah, isand. Oleme kõik sõjavangid. Mina olin auväärse šeigi Nadimi kirjutajaks, kui sinu isa, võimsa Assari väesalgad meid alla heitsid, vangi võtsid ning Eribosse viisid. Seal õppisin kiviraiumiskunsti.»

«Kõnele edasi!» nõudis Sotas.

« ühel päeval laskis kuninglik ametnik Isu Dug meid kutsuda ja ütles: «Jumalad tahavad kiviraidureid tööle valgetesse mägedesse. Kui olete nõus, siis öelge jah. Tasuks töö eest saate vabaks.» Tänasime rõõmuga suuremeelset isandat Isu Dugi ja nõustusime. Siin aga haudus Isu Dug pettust ja äraandmist. Ta tahtis meid tappa lasta, kui jumalad meid enam ei vaja. Siis otsustasimegi kurja eest kurjaga tasuda.»

«Kui nad su kätte saavad, sured sa hirmsat surma.» «Kuni ma mõõka kannan, ei puuduta mind keegi.»

«Su jutt meeldib mulle. Ent mõõk viska minema. Jumalad võivad seda nähes vihaseks saada. Nad on ligidal ning nende kaitse all pole sul midagi karta.»

«Vabanda, isand, aga mul ei. ole mõtteski pilku armulistelejumalatele tõsta. Jäta mulle mu mõõk! Mul võib seda kergesti veel tarvis minna. Otsin oma kaaslasi, kes mind ootavad.»

«Kuula., Leth: sa, oled avameelselt tõtt rääkinud ja seepärast andestan .sulle. Ent sa ei tea kõike. Tulen praegu just laagrist - läksin sinna kära peale. Su sõber Kenan on surnud. Teised aga ei söandanud sulle järgneda.»

Leth jäi pärani silmi vahtima heledasse valgusse, mis näis tulevat Sotase käest. Mõõk libises tal peost. «Kenan surnud!» poetus peaaegu kuuldamatult ta huultelt.

«Ta tappis enda ise,» seletas Sotas. «Hüppas kuristikku. »

Leth seisis liikumatult. Ta ei mõelnud enam, mis edasi saab, vaid kaaslasele, kelle keha kuskil purustatult maas lamas.

«Tule!» ütles Sotas.

Vaikides astusid nad läbi metsa. Kui see hõrenes, jäi Leth piiritus imestuses seisma.

Laial tasandikul seisid kuus hiiglasuurt kuuli. Nad sädelesid kuldselt salapärases kumas.

«Tähed, millega .iitmala.d taevast alla tulid,» sosistas Leth.

Sotas noogutas. «Jumalate tähed.» .

Nähtu imepärasus tõmbas Lethi maagiliselt ligi ja ta laskis pilgul ringi käia. Ta silmas mõndagi kummalist, käsitamatut.

Äkki tõstis ta käe. «Seal... need kivid, mida me. . .Jumalad on nad läbi õhu siia toonud!»

«Nii see on,» kinnitas Sotas aukartlikult. «Jumalate vägi on suur ja nende mõtted äraarvamatud.»

Kaks maailma

Ühe lennukuuli pearuumis seisis Mabur insener Ongiga laua ees ning kontrollis jooniseid, mis kujutlsid võimsa terrassi põhiplaani ja ristläbilõikeid.

Kehakuju poolest sarnanesid mehed täielikult keskmist kasvu inimestega, mõlemad olid saledad, kuid lihaselised. Seljas olid neil mustad tihedalt liibuvad kombinesoonid. Nägude ja käte kahvatu, tugevas valguses pärlmutrina helkiv nahavärvus moodustas tumeda riietusega omapärase kontrasti ning rõhutas veelgi pidulik-väärikat muljet, mida võõrad jätsid.

Väikesed kaunikujulised juusteta pead teravanibuliste kõrvadega mõjusid otsekui marmorist raiutud. Laia laubaga siledatel –nägudel olid suured ümmargused silmad kõige iseloomulikumad. Ninad olid väga väikesed ja kergelt kumerad. Väike värvitute huultega suu ei mänginud näoilmes niisugust osa nagu inimestel. Tundeid reetis silmade värv, mis võis muutuda sügavmustast - viha ja valu puhul - kuni helesiniseni, kui ta rõõmsat meeleolu peegeldas.

Võõraste ebamaisest päritolust rääkisid silmatorkavalt selget keelt ka käed. Need olid väga pikad, kummalgi küll viis sõrme, kuid rohkemate lülidega ja palju liikuvamad kui inimestel.

.

«See ehitusviis õigustab ennast, Ong,» kõneles Mabur vaiksel laulval häälel. «Kas me aga õigeks ajaks valmis jõuame? Sa tead, varsti on vana planeedi viimne tunnike käes ja siis ilmubki suurkuul Imra piirkonda. »

«Aega on napilt, kuid kiviraidurite abiga peaksime toime tulema,» vastas Ong.

Mabur tõstis tõrjuvalt käe. «See ongi asi, mis mulle muret teeb. Imride abi on sinu arvestuses kõige ebakindlam tegur.» .

«Automaadid on muidugi usaldusväärsemad.»

«Võib-olla poleks me pidanud Assarit paluma kiviraidureid saata. On barbaarne nõmedaid olendeid enda heaks töötada lasta.»

«Nad teevad seda vabatahtlikult ja meelsasti, kuna peavad meid jumalateks, kelle soosingut nad tahavad säilitada. Nende naiivset. usku kõigutada on võimatu.»

«Ent ühelgi juhul ei tohi me seda süvendada. Ärgem iial unustagem, et oleme mejulased, Ong!»

«Me ei asu mitte Mejul, vaid võõral planeedil, Mabur, ja kasutame imride abi ainult häda. sunnil. Oma võimsate aatomipõletite abil oleksime kivimitest kergesti küllaldaselt suure kandejõuga maandumis väljaku sulatanud. Et aga agregaadid juba kord suurkuuli pardale jäid. .. Ei näinud ette, et neid siin vaja võiks minna. Kui suurkuul Imra juurde jõuab, peaks ta esialgu satelliidina orbiidile jääma.»

«Loomulikult, kuid on tekkinud vajadus suurkuuli remontida, ja arvesse võttes lähedase kesktähe tugevat kiirgust, ei ole seda hea tella avakosmoses. Teisest küljest ei saa neid töid jätta selleks ajaks, kui me siinsest tähesüsteemist lahkunud oleme. Seepärast otsustati, et suurkuul maandub korrastamiseks Imrale, tema kaitsva õhukihi varju.»

Ongi silmad lõid heledalt särama. See oli tema naer. «Siis pead sa mu primitiivsete ja, nagu sa arvad, barbaarsete meetoditega leppima, Mabur. Siiani läheb asi hästi. Tahukad tagavad maandumiseks piisavalt tugeva aluse. Homme lõikame lõikekiirega juba neljanda ploki lahti. Imrid tahuvad ta kohe ära ja meil on küllalt kogemusi, kuidas valmis kivi maandumiskuuli antiraskusvälja abil kohale toimetada.»

Samal hetkel ilmus nende juurde kolmas mejulane. Ka tema kandis musta kombinesooni. Ta nägi välja nagu teised kaks, võis aga olla nendest noorem.

Mabur tõstis pea. «Noh, Termon? Su pilk-ei kõnele head.»

139

«Toon halbu teateid,» vastas Terrnon ja astus laua juurde. «Kiviraidurid tõstsid Isu Dugi vastu mässu. Kaks meest põgenesid. Üks hukkus, teise tõi Sotas meie juurde. »

«Sotas teatas mulle, et imrid olevat tööle tulnud vabal tahtel. »

«Need pole vabad imrid, vaid orjad, sõjavangid. Nii pea kui nende töö orus lõpeb, tapetakse nad.»

Maburi silmad tumenesid. «Miks?»

«Öeldakse, et nad võivat jumalatest, nagu nad meid nimetavad, rohkem näha ja kuulda kui lubatud.» «Kes seda kardab?»

«Kindlasti Assar.»

«Ja Sotas?»

«Sotas ütleb, et Isu Dug on teda petnud ja et ta sellest kõigest midagi ei teadnud.»

«Nii see ongi, muidu ei oleks ta põgenikku oma kaitse alla võtnud.»

«Mis sel Assaril küll arus on?» imestas Ong.

MõtlikuIt vaatas Mabur insenerile otsa ja sõnas siis: «lmride asjad ei puutu meisse. Võtsime Sotase enda juurde ja õpetame teda, niipalju kui ta vastu võtta suudab. Rohkem ei tohi me teha. Imrid peavad ise läbi käima tee mõistmise valguseni. See tee on neil pikk ja raske. Et see neil mitte raskem ei oleks kui kunagi meie isadel!»

«Sul on õigus, Mabur. Imrid on veel nagu loomad, nad kardavad tugevaid ning tapavad kaitsetuid ja nõrku,» sõnas Ong. «Nende vaim on veel hämar, seepärast nimetavad nad meid jumalateks. See teadmine ei tohi meid aga väärale sallivusele viia. Me ei tohi lubada, et nad meid petavad ning otse meie silme all inimelu millekski ei pea.»

«Nõuan Assarilt, et ta mehe, kelle Sotas siia tõi, ja ka teised imrid vabaks laseks,» otsustas Mabur.

Liibanonimaal asuv Baliiši linn koosnes lihtsalt käputäiest puu- ja savihüttidest. Paaril räpasel tänaval käis kõigi nähes igapäevane elu. Lobisevad mehed, käratsevad lapsed, nende vahel kitsed, lambad, koormaeeslid.

140

Pilvitu taeva all toksisid käsitöölised - vase- ja kullassepad, mõõgameistrid, pottsepad, kivitahujad; naised aga kükitasid rüsinast eemal hüttides ja hoovides ning jahvatasid käsikividega otra, kudusid kohmakatel telgedel kangast või punusid matte.

Hüttide vahel paistsid silma kõiksugu aukandjate, ametnike ja kaupmeeste lamedakatuselised tellismajad. Eri linnaosas seisid kõige kõrgemate jumalate templid. Nende toredad mosaiigivärvid särasid kaugele ning nende alabasterliudadelt keerles ohvrisuits lähedaste mägede poole, kus jumalad elasid. Kõige uhkem oli aga kuningapalee. Siin valitses Assar, neljas oma dünastiast.

Assari riik oli nõrk ehitus, mida hoidis koos üksnes tugev sõjaväevõim. Alatasa tuli siin ette mässe, ootamatuid kallaletunge ning tülisid eri hõimude vahel. Ja kui Assar Baliiši palees viibis, valitses sealgi harva rahu. Käskjalad tulid ja läksid, sõbralike või alistatud vürstide saadikud palusid audientsi, õueametnikud ning ohvitserid püüdsid pääseda ettekandele.

Sellal kui aukandjad eesõues vase ja mosaiigiga kaunistatud sammaste vahel siia-sinna lonkisid ning kannatlikult vastuvõttu ootasid, külitas Assar oma tööruumis laisait pehmel polstril, sõi datleid ning dikteeris esimesele dubsaarile, salakirjutajale, oma korrespondentsi.

Ilmus Ešmara.

Vastumeelselt tõstis Assar pilgu. Ta katkestas dikteerimise. Dubsaar astus paar sammu tagasi. Kergelt kummargil, tõstis ta käed risti rinnale. Säherdune oli truualamlikule ootajale ettekirjutatud hoiak.

«Milleks säärane rutt?» nõudis Assar.

«Andesta, valitseja, et su mõtteid segasin,» vabandas Ešmara. «Jumalate orust saabus saadik. Ta toob sulle teate su pojalt Sotaselt.»

Assar tõstis käe. Sisse astus kuller, üleni tolmune ja surmani väsinud. Ta viskus Assari ette maha ning ulatas talle sirutatud kätel sõnumi. See oli kuivanud saviümbrisesse suletud tahvlike.

Ešmara märguande peale võttis dubsaar tahvli vastu, kontrollis hoolikalt saviümbrist ja sellesse vajutatud Sotase pitserit. Siis eemaldas kirjutaja vilunud lööki

dega savi, nii et tahvel nähtavale tuli. Seda katsid piltmärgid.

Käskjalg lipsas sõnatult välja, tema ülesanne oli täi**tud.**

«Loe!» käskis Assar dubsaari.

Too luges ladusalt poolvaljul häälel: «Kõrgele käskijale Assarile, Liibanoni ja Jarmuti kuningale, jumalate sõbrale, kõikide vägevate valitsejale keskpäeva ja kesköö vahel. Nii kõneleb Sotas, tema ustav poeg ja teener, keda jumalad oma armu ja tarkuse vääriliseks on arvanud: sõjavangid, keda sa kiviraiduritena Keelatud orgu saatsid, on Isu Dugi vastu üles tõusnud. Sest niipea kui mina nende juurest ära läksin, hakati neid piinama ja nad said ka teada, et neid edaspidi tappa tahetakse. Seda kõneles põgenenud ori Leth, kelle ma enda juurde võtsin.

Jumalad on sulle väga pahased, mu isa, et sa ei pidanud lugu nende soovist ja sundisid sellele tööle orjad. Suur Mabur soovib, et sa tolle Lethi ja teised vangid vabaks laseksid. Kui sa kiirustaksid ja nii toimiksid, tooks jumalate soosing jälle sinu südamesse rõõmu.»

Läbitungimatul ilmel kuulavat kahvatanud Ešmarat tabas kalk külm pilk. «Oled mind halvasti teeninud. Ešmara,» sõnas Assar. «Miks saatsid sa minu nimel jumalatele sõjavange?»

Ešmara silus habet. «I.uleta qelde, valitseja: sa ünesid, et oled lubanud viiskümmend meest orgu saata, mitte aga neid sealt jälle tagasi tuua. See oli tark lubadus. Ent kui vabad inimesed orust tagasi ei tuleks, tekiks rahva hulgas kergesti kurje kuuldusi. Aga sõjavangid? Neil pole ei kodu ega sõpru. Neid ei küsi keegi taga.»

«Tarkusejumalanna pidi küll sinust ära pöördunud olema, kui sa tulid mõttele kiviraidureid tolle tölbi Isu Dugi meelevalda anda,» sõnas Assar kurjalto «Su sõgeda valiku pärast on Maburi viha nüüd minu peale langenud. Ja vähe sellest - kui too Leth ja tema kaaslased on Keelatud orust lahkunud, kuulutavad nad kõigile orjadele kogu maal: «Näete, Assar käskis meid tappa. Aga jumalad valgetes mägedes olid selle vastu, nad on orjade sõbrad ja kaitsjad. Assaril tuli nende sõna kuulda

ja meid vabaks lasta.» Nii saavutasid sa just vastupidist sellele, mida tahtsid.»

Ešmara hammustas huulde. Mees kohkus, kui ta tagajärgedele mõtles. Juba niigi kääris kogu maa. Kui nüüd veel orjad ka. .. Pagana Isu Dug! Ta saab veel needa päeva, mil emaeesel ta ilmale tõi! «Jumalad on suured, ning äraarvamatud on nende mõtted,» lausus Ešmara Assarile. «Ja nad ei salli, et arutud inimesed jumalate käskude kallal targutama julgevad hakata.»

«Et see sul endal korda läheks,» vastas Assar pilkava muigega. «Ešmara, sina ise ruttad Jumalate orgu ja viid Sotasele mu sõnumi ning ühtlasi vabakslaskmiskirjad.»

Ta. viipas lähemale salakirjutaja, kes savitahvlit ja kirjutuspulka juba valmis hoidis. «Kirjuta, dubsaar! Sotasele, mu ustavale pojale. Nii kõneleb Assar, su isa ja käskija: sain sinu sõnumi kätte. Jumalate tahe on püha ja kolmekordset surma peab surema see, kes nende tahtmist ei täida. Nüüdsest peale on kiviraidurid vabad mehed. Ühtlasi käsin neid kui oma

alamaid jumalate teenistusse edasi jääda. Kui töö on valmis, saavad nad õiglase tasu. Lisaks veel igale tükk põldu, härg, kaks lammast ja sada mõõtu vilja, mida nad maha võiksid külvata. Ütle seda suurele Maburile. Kinkigu ta mulle pikka iga ja lasku mulle osaks saada jumalate armu kuni mu elupäevade lõpuni.»

«Oled väga suurejooneline, valitseja,» tähendas Ešmara ja rullis väikese nikerdatud kivisilindriga tahvli veel pehmesse savisse kuninga pitseri.

Assar võttis datli ja Ütles: «Nood mehed pole siitpeale enam mu vaenlased, vaid ustavad teenrid.» Ta jäi sügavasti mõttesse. Ja need ei olnud mitte mõnusad mõtted, mis teda valdasid.

Ešmara tõmbus tagasi. Ta oli ebameeldiva loo lahendusega rahul - mitte et ta oleks kartnud ebasoosingusse sattuda, sest selleks oli ta liiga võimas ja Assarile vajalik, kuid oma plaanide jaoks vajas ta kuninga usaldust ja seda ei olnud vahejuhtum kõigutanud.

Ka kirjutaja oli läinud, et vabakslaskmiskirjad valmis teha. Assarit ei jäetud aga kauaks üksi.

Ruumi astus sihvakas noor naine. Ta kandis pikka rüüd, mida kaunistas kalliskivide ja pärlitega tikitud

vöö, ning jalas kunstipäraselt väljatöötatud sandaale. Küüned väikestel jalgadel olid kullatud. Siledaid musti juukseid hoidis koos üle lauba tõmmatud õhuke kuldlint. Tugevad kokkukasvanud kulmud andsid kaunile näole tusase ja kõrgi ilme.

Assar vaatas üles. «Mis on, Numa? Sa tuled pahal ajal.»

«Mu isa, Ešmara ütles, et orust olevat tulnud halbu sõnumeid.» .

«Nii see on. Sotas kirjutas, jumalad olevat pahased, et Ešmara neile vabade asemel orje saatis.»

«Kas sa karistad teda?»

«Küsid nagu laps, mu tütar. Ešmara väeosad asuvad meie kindluslinnas Eribos. Kui ma temaga tülli läheksin, oleks maa lõunaosa mulle kadunud. Ta teab seda niisama hästi kui mina.»

Numa silmad ahenesid kitsasteks piludeks. «Ešmara on otsekui näljane šaakal, kes rasvaste kariloomade ümber hiilib. On ta unustanud, et sa talle jalga kõrile ei pannud ning tema pead tolmu ei sõtkunud, nagu võitjad tavaliselt teevad? Tahab ta. . .»

Rauge žestiga katkestas Assar tütre vihase kõne.

«Mulle ei tee muret mitte Ešmara, vaid Sotas.»

«Mu väike vend?» Numa imestavas naeratuses paistis uskmatust.

«Ikka rohkem ja rohkem täidab teda jumalate vaim,» seletas Assar. «See on arm, mida siiani veel kellelegi osaks pole saanud, ja olgu vägev Mabur selle eest tänatud. Kuid võib ju olla, et jumalate ülevad mõtted Sotase segadusse viivad. Ta võttis mingi mässulise orja enda juurde, nagu oIeks ta ise mõni jumal, kes inimeste üle valitseb. Juba mõnd aega kuulen tema suust kummalist juttu, mida ma ei suuda mõista. Omaenese poeg ajab mulle hirmu nahka. See rõhub mu südant.»

«Ära muretse, mu isa. Kunagi saab Sotasest suurele Assarile vahva järglane,» lohutas Numa. Pilkava naeruga segatud sõnad kõlasid üleolevalt ja põlglikuIt, nagu ta oma nooremasse vennasse üldse juba pikemat aega suhtus.

«Talitse oma keelt, tüdruk,» müristas Assar. «Meie saatus on jumalate käes,»

«Ohverdan neile sikukese, et seda leevendada.»

dega savi, nii et tahvel nähtavale tuli. Seda katsid piltmärgid.

Käskjalg lipsas sõnatult välja, tema ülesanne oli täi**tud.**

«Loe!» käskis Assar dubsaari.

Too luges ladusalt poolvaljul häälel: «Kõrgele käskijale Assarile, Liibanoni ja Jarmuti kuningale, jumalate sõbrale, kõikide vägevate valitsejale keskpäeva ja kesköö vahel. Nii kõneleb Sotas, tema ustav poeg ja teener, keda jumalad oma armu ja tarkuse vääriliseks on arvanud: sõjavangid, keda sa kiviraiduritena Keelatud orgu saatsid, on Isu Dugi vastu üles tõusnud. Sest niipea kui mina nende juurest ära läksin, hakati neid piinama ja nad said ka teada, et neid edaspidi tappa tahetakse. Seda kõneles põgenenud ori Leth, kelle ma enda juurde võtsin.

Jumalad on sulle väga pahased, mu isa, et sa ei pidanud lugu nende soovist ja sundisid sellele tööle orjad. Suur Mabur soovib, et sa tolle Lethi ja teised vangid vabaks laseksid. Kui sa kiirustaksid ja nii toimiksid, tooks jumalate soosing jälle sinu südamesse rõõmu.»

Läbitungimatul ilmel kuulavat kahvatanud Ešmarat tabas kalk külm pilk. «Oled mind halvasti teeninud. Ešmara,» sõnas Assar. «Miks saatsid sa minu nimel jumalatele sõjavange?»

Ešmara silus habet. «I.uleta qelde, valitseja: sa ünesid, et oled lubanud viiskümmend meest orgu saata, mitte aga neid sealt jälle tagasi tuua. See oli tark lubadus. Ent kui vabad inimesed orust tagasi ei tuleks, tekiks rahva hulgas kergesti kurje kuuldusi. Aga sõjavangid? Neil pole ei kodu ega sõpru. Neid ei küsi keegi taga.»

«Tarkusejumalanna pidi küll sinust ära pöördunud olema, kui sa tulid mõttele kiviraidureid tolle tölbi Isu Dugi meelevalda anda,» sõnas Assar kurjalto «Su sõgeda valiku pärast on Maburi viha nüüd minu peale langenud. Ja vähe sellest - kui too Leth ja tema kaaslased on Keelatud orust lahkunud, kuulutavad nad kõigile orjadele kogu maal: «Näete, Assar käskis meid tappa. Aga jumalad valgetes mägedes olid selle vastu, nad on orjade sõbrad ja kaitsjad. Assaril tuli nende sõna kuulda

ja meid vabaks lasta.» Nii saavutasid sa just vastupidist sellele, mida tahtsid.»

Ešmara hammustas huulde. Mees kohkus, kui ta tagajärgedele mõtles. Juba niigi kääris kogu maa. Kui nüüd veel orjad ka. .. Pagana Isu Dug! Ta saab veel needa päeva, mil emaeesel ta ilmale tõi! «Jumalad on suured, ning äraarvamatud on nende mõtted,» lausus Ešmara Assarile. «Ja nad ei salli, et arutud inimesed jumalate käskude kallal targutama julgevad hakata.»

«Et see sul endal korda läheks,» vastas Assar pilkava muigega. «Ešmara, sina ise ruttad Jumalate orgu ja viid Sotasele mu sõnumi ning ühtlasi vabakslaskmiskirjad.»

Ta. viipas lähemale salakirjutaja, kes savitahvlit ja kirjutuspulka juba valmis hoidis. «Kirjuta, dubsaar! Sotasele, mu ustavale pojale. Nii kõneleb Assar, su isa ja käskija: sain sinu sõnumi kätte. Jumalate tahe on püha ja kolmekordset surma peab surema see, kes nende tahtmist ei täida. Nüüdsest peale on kiviraidurid vabad mehed. Ühtlasi käsin neid kui oma alamaid jumalate teenistusse edasi jääda. Kui töö on valmis, saavad nad õiglase tasu. Lisaks veel igale tükk põldu, härg, kaks lammast ja sada mõõtu vilja, mida nad maha võiksid külvata. Ütle seda suurele Maburile. Kinkigu ta mulle pikka iga ja lasku mulle osaks saada jumalate armu kuni mu elupäevade lõpuni.»

«Oled väga suurejooneline, valitseja,» tähendas Ešmara ja rullis väikese nikerdatud kivisilindriga tahvli veel pehmesse savisse kuninga pitseri.

Assar võttis datli ja Ütles: «Nood mehed pole siitpeale enam mu vaenlased, vaid ustavad teenrid.» Ta jäi sügavasti mõttesse. Ja need ei olnud mitte mõnusad mõtted, mis teda valdasid.

Ešmara tõmbus tagasi. Ta oli ebameeldiva loo lahendusega rahul - mitte et ta oleks kartnud ebasoosingusse sattuda, sest selleks oli ta liiga võimas ja Assarile vajalik, kuid oma plaanide jaoks vajas ta kuninga usaldust ja seda ei olnud vahejuhtum kõigutanud.

Ka kirjutaja oli läinud, et vabakslaskmiskirjad valmis teha. Assarit ei jäetud aga kauaks üksi.

Ruumi astus sihvakas noor naine. Ta kandis pikka rüüd, mida kaunistas kalliskivide ja pärlitega tikitud

vöö, ning jalas kunstipäraselt väljatöötatud sandaale. Küüned väikestel jalgadel olid kullatud. Siledaid musti juukseid hoidis koos üle lauba tõmmatud õhuke kuldlint. Tugevad kokkukasvanud kulmud andsid kaunile näole tusase ja kõrgi ilme.

Assar vaatas üles. «Mis on, Numa? Sa tuled pahal ajal.»

«Mu isa, Ešmara ütles, et orust olevat tulnud halbu sõnumeid.» .

«Nii see on. Sotas kirjutas, jumalad olevat pahased, et Ešmara neile vabade asemel orje saatis.»

«Kas sa karistad teda?»

«Küsid nagu laps, mu tütar. Ešmara väeosad asuvad meie kindluslinnas Eribos. Kui ma temaga tülli läheksin, oleks maa lõunaosa mulle kadunud. Ta teab seda niisama hästi kui mina.»

Numa silmad ahenesid kitsasteks piludeks. «Ešmara on otsekui näljane šaakal, kes rasvaste kariloomade ümber hiilib. On ta unustanud, et sa talle jalga kõrile ei pannud ning tema pead tolmu ei sõtkunud, nagu võitjad tavaliselt teevad? Tahab ta. . .»

Rauge žestiga katkestas Assar tütre vihase kõne.

«Mulle ei tee muret mitte Ešmara, vaid Sotas.»

«Mu väike vend?» Numa imestavas naeratuses paistis uskmatust.

«Ikka rohkem ja rohkem täidab teda jumalate vaim,» seletas Assar. «See on arm, mida siiani veel kellelegi osaks pole saanud, ja olgu vägev Mabur selle eest tänatud. Kuid võib ju olla, et jumalate ülevad mõtted Sotase segadusse viivad. Ta võttis mingi mässulise orja enda juurde, nagu oIeks ta ise mõni jumal, kes inimeste üle valitseb. Juba mõnd aega kuulen tema suust kummalist juttu, mida ma ei suuda mõista. Omaenese poeg ajab mulle hirmu nahka. See rõhub mu südant.»

«Ära muretse, mu isa. Kunagi saab Sotasest suurele Assarile vahva järglane,» lohutas Numa. Pilkava naeruga segatud sõnad kõlasid üleolevalt ja põlglikuIt, nagu ta oma nooremasse vennasse üldse juba pikemat aega suhtus.

«Talitse oma keelt, tüdruk,» müristas Assar. «Meie saatus on jumalate käes,»

«Ohverdan neile sikukese, et seda leevendada.»

«Jäta sikuke rahule. Loodan, et mu sõnum neile meeldib. »

«Kes ta kätte viib?»

«Ešmara. Teeb ise heaks, mis enne ära rikkus.» Seda Ešmara mõne tunni pärast hirmuäratava põhjalikkusega tegigi.

Kuningliku ihukaitseväe sõjavankrite hulga eesotsas kihutas ta Keelatud orgu. Seal võttis teda vastu Sotas, kes ilmus nähtavale Lethi saatel. Kui Ešmara oli Assari kirja üle andnud ning sõnumi jumalatele suuliselt selgeks teinud, viis Sotas ta orjade laagri juurde.

Kõheldes tulid kiviraidurid ligemale. Ligi astus ka Isu Dug ja temaga koos ülevaatajad. Kõikide nägudelt paistis hirm oma armetu elunatukese pärast ning väljakul jäi väga vaikseks. Lähemates metsasaludes sahises tuul ja kaugelt kajas läbilõikavalt mingi looma surmakarje.

«Assar käsib!» kõneles Sotas valjul häälel. Mõlema käega hoidis ta savitahvlit pea kohal, et kõik seda näeksid. «Nüüdsest peale olete vabad mehed!» Nagu kinnituseks pani ta seejärel käed sõbralikult Lethi õlale. «Vabad!»

Leegitsevi ,ilmi hüüdis. Leth oma kaaslastele:

«Tänage selle eest jumalaid!» .

Ešmara tõmbas silmad vidukile. Ta nägi üles kerkivat ohtu, millele ta seni mõtelnudki polnud. See oht ähvardas Sotase, tulevase kuninga poolt.

Kiviraidurid olid segaduses. MõnedeIt nägudelt võis lugeda umbusku. Kuidas siis nii? Ei

mingit karistust vastuhaku eest? Tasuks hoopis vabadus? Võib-olla mõnitatakse neid ainult, enne kui Ešmara sõdalased neile kallale tungivad? Kuid Leth uskus Sotase sõnu ja tema oli ju nendest kõige targem.

Isu Dugil seevastu ei tekkinud küsimustki, kes mängu kaotanud oli. Ta kõõritas kõrvale. Ihukaitsevägi oli väljaku sisse piiranud. «Rahu säilitada ja ära oodata!» ütles ta endale. Mis võis teda tegelikult ähvardada? Ta oli

Ešmara käsu järgi käinud. Palavikuliselt otsis ta kokku. kõik argumendid, mis tema kasuks kõnelesid.

Kui Sotas ja Leth lahkusid, et jumalate juurde minna, võeJi Isu Dug ja tema inimesed Ešmara märguande peale kinni ning tehti relvituks.

145

Isu Dug viskus Ešmara ette maha, «Kuri vaim on sind pimedusega löönud, isand!» kriiskas ta. «Olen Isu Dug, sinu ustavaim teener! Hoidku jumalad sind kätt tõstmast õige vastu! Ilmaski ei ole ma sind petnud, alati olen su sõna kuulanud! Aga need seal, ülevaatajad, nemad on süüdi! Nemad varastasid vangide toitu, nemad jootsid mu täis ning esitasid siis mulle valed arvestused. Nemad rikastusid kuninga arvel. Armuliste jumalate nimel - nii see oli!»

Jalaga tõukas Ešmara vinguva ja lõdiseva mehe eemale. «Sa julged veel appi kutsuda jumalaid, keda oled petnud ja solvanud!» röökis ta. «Sa, vastik uss, söandad veel öelda, et kuulasid minu sõna!» Ta andis sõdalastele märku, mispeale nood Isu Dugi ja valvurid enda vahele võtsid ning minema viisid.

Kohkumusest ja üllatusest kanged, nägid kiviraidurid, kuidas Ešmara vangid oma vankri külge laskis siduda, et neid siis surnuks lohistada.

Termon ja Gil

Loojuv päike puudutas Liibanoni mägede harju ning muutis seedrite tüved lõkendavalt punaseks. Orgudest tõusis jahe tuuleõhk, öö saadik.

Puude vahelt ilmusid kaks kogu võõraste kosmonautide mustades kombinesioonides. Need olid noor Termon ja tütarlaps Gil. Aegamisi astusid nad mööda mäekülge üles.

«Raske ja magus on Imra õhk,» sõnas Gil ja hingas sügavalt. Ta ahtake valge käsi silus lühikest sinakashõbedast juust, mis väikese lakana püsti kippus tõusma. Selline oli mejulannade tüüpiline soeng.

Mehe pealael ei paistnud olevat mingit loomulikku kaunistust.

«Tõmbame veidi hinge,» pani Terrnon ette.

Nad seisatasid kaljueendil. Siit ulatus pilk kaugele punakuldses valguses kümblevatele mäeseljandikele ja tumerohelistele metsatukkadele, mille vahelt siin-seal sillerdav ojake oru poole tuiskas. Hämarduv kaugus mähkus päikesekullast ja taevasinast kootud lavendlivärvilisse loori.

146

Gil ajas käed laiali. «Oo, lmra!» hüüdis ta. «Mõistan isade igatsust sinu järele!»

«See oli rahuldamatu igatsus,» lausus Terrnon ning tõstis pilgu mõtlikult üles mägedele. «Ikka ja jälle tõmbas neid sellele planeedile, ehkki nad teadsid, kui kahjulik on neile lähedal asuva kesktähe kiirgus.»

«Nad lendasid kui liblikad tulle.»

«Neid ei kohutanud ka suure avastaja Lari saatus.»«Kas Lar ei langenud mitte Imra ohvriks?»

«Jah, seda küll. Ta oli esimene ilmaruumirändur, kes Imra pinnale astus. Tookord kasutati veel rakette. Esiisad olid just alles aatomit valitsema õppinud.

Lar jutustas sinisest planeedist imelugusid. See oli metsik ja kirev maailm, mida ükski mejulane ette kujutada ei suutnud. Seal leidus võimsaid meresid, kus mässasid kohutavad tormid, ja lõputuid sädelevaid jäälagendikke. Kus aga veel, jääl ega tulel voli ei olnud, seal arenes elu kogu oma võrrats toreduses ja lopsakuses.

Väga mitmesuguste Imrat asustavate elusolendite seas avastas Lar kahejalgsed loomad, kes teataval määral taipu ilmutasid: Ta jälgis, kuidassalk noid kahejalgseid kavalusega ja läbikaalutult ühe iseäraliku looma ära tapsid.. Too oli hiiglasuur elukas, jalad all kui sambad, nina ulatus maani ja suust paistis kaks pikka kõverat kihva.»

«Säherdusi hiigelelukaid oleme Imral veel praegugi avastanud,» tähendas Gil.

«Õige, ainult et need on palju väiksemad kui Lari ajal.»

«Kahejalgsed loomad olid muidugi praeguste imride eelkäijad. »

«Juba Lar arvas nendes enam arenenud olendites nägevat tulevasi planeedi valitsejaid. Kahjuks ei saanud ta oma vaatlusi jätkata.»

«Suri ta Imral?»

«Ei, ta haigestuskiirgusest, mille eest ta ennast hoopiski ei hoidnud. Tagasilennul seisund halvenes. Mejule ta enam ei jõudnud.»

«Ent hoolimata surmaohust, millega Imra mejulasi ähvardas, ja vaatamata ohvritele, käidi siin veel palju kordi. »

«See oli mõistuse-epohhi eel, viimase konflikti ajal. Varsti pärast seda saadi teateid heast tähest ja esiisad võtsid ette suure rände.»

Gil tõstis pilgu pilvitusse taevasse. «Kui kujuteldamatult ammu see kõik oli! Ja nüüd on mejulased taas Imral. »

Päike puistas mägede vahelt viimaseid kiiri. Oli ikka veel väga kuum.

«Läheme ehk suplema?» pani ette Termon ning osutas allikale, mis sealsamas lähedal kaljupraost välja voolas.

Murelikult vaatas Gil päikese poole. «Kiirgus!»

«See pole kahjulik, kui kiirgav täht juba vajuma hakkab,» kinnitas Termon. Juba võttiski ta riided seljast.

Gil järgnes tema eeskujule ja oli ühe hüppega vahutavas vees.

Nagu marmorkuju seisis ta keset sädelevat veejuga, käed graatsiliselt välja sirutatud, pea pisut viltu otsekui kuulatlev nümf.

Oleks mõni inimene mõlemat ilusat lumivalget kogu näinud, siis oleks ta silmili põrmu langenud. Võisid need veel muud olla kui tõelised, päris jumalad, kes maa peale oma armu üles näitama olid tulnud!

Pärast suplust istusid Gil ja Termon samblale. Mõnusalt paitas pehme soe õhk suplusest värskeid liikmeid ja kuivatas neid.

Gil põimis käed ümber põlvede ja suunas sõnatult pilgu hämarduvasse kaugusseo Tema äsja veel säravsinised silmad olid muutunud tumedaks.

«Mis sulle muret teeb, Gil?» päris Termon.

Gil pani jaheda käe Termoni õlale. «Ma ei tea isegi, mu sõber,» vastas ta tasa.

«Küll tuleb päev, mil sa jälle kodumaad näed,» püüdis Termon teise tusamõtteid eemale peletada. «Ja kauge Imra jääb su mälestusse ainult unelmana.»

«Imra on kui imekaunis lill, mille lõhn on surmav.»

«Sa ei hakka temast ometi puudust tundma? Armastad sa teda rohkem kui oma kodu?»

«Ei, Termon, armastan teda nii nagu oma kodu. Kas ei olnud isadega just niisamuti? Kui neil oleks tollal korda läinud Imrat tema orbiidilt kõrvale juhtida ja

148

kesktähe surmavast kiirgussõõrist päästa, oleks ta ehk meile uueks, imekauniks koduks saanud.»

«Eksid, Gil. Imra oleks kaotanud oma näo ja igasugune elu temal oleks lõppenud.»

«Imra elanikud on kurjad ja halvad.»

«Kas ka see?» Termon näitas liblikat, kes ühele õiele laskus.

Gil langetas pea.

«Vaene Gil. Praegu ei olnud sa sugugi parem kui imrid. Sa unustasid isade seaduse pidada lugu võõrast elust ja arendada seda edasi nagu endagi oma. Ka Imral pääseb kunagi võidule arukus. Järglased mõlemast maailmast elavad kord vennalikus mõistmises ja siis on neil ka ühine kodu - toredam, suurem, vaimustavam kui iial üksik planeet võiks olla; selleks saab otsatu universum.»

Üha tumenevas taevas -süttisid esimesed tähed. Gil ja Termon panid ennast riidesse. Siis jätkasid nad teed.

«Mida meie imri õieti teeb?» küsis Gil.

Termoni silmist paistis naeratus. «Kumba sa mõtled?

Nüüd on meil neid ju kaks, Sotas ja Leth.»

«Noh, siis mõtlen mõlemaid.»

«Nad on väga .teadmishimulised ja teevad suuri edusamme. Ometi aga ei tohi nende taipamisvõimet üle hinnata.»

«Sa ütlesid nad olevat intelligentsed.»

«Seda nad muidugi on. Nende mõtlemine jääb aga seotuks arengujärguga, milles nad ise elavad. Oleks asjatu püüda Sotasele selgeks teha aatomi ehitust või elektri olemust.»

«Mida ta küll teeks, kui ta äkitselt keset meie elu seisaks? Kaotaks võib-olla mõistuse.»

«See tähendaks oodata temalt tunnetust, mis talle üle jõu käiks. Ei, ta võtaks kõike ime st usega vastu ja usuks kindlalt, et see on jumalate maailm, mida imri ei suudagi mõista. Täpseh samuti reageerib ta ka siin ekspeditsioonilaagris. See ei välista aga võimalust, et ta tänu oma intelligentsusele meie seadmeid kiiresti kasutama õpib. Kinkisin talle elektrilambi, mida ta sageli tarvitab, ilma et tal aimugi oleks, kuidas see funktsioneerib. Temale on see imelamp. Sedasama olen tähele pannud ka Lethi juures.»

149

«Imride suhtumine oletatavatesse jumalatesse on õige erisugune. Kui ühed näitavad üles pimedat hirmu ja alandlikkust, siis teised püüavad luua aupaklik-sõbralikke suhteid.»

«Loomulikult, iga imri näeb jumalaid ju omaenese positsioonile vastavalt. Orjale on jumal hirmuäratav ja halastamatu isand, kellele peab tingimusteta kuuletuma; Assarile seevastu on ta suur valitseja, kelle armulikust heatahtlikkusest sõltub õnn või õnnetus, võit või kaotus. «Jumalate sõbra ning soosikuna» on Assaril piiramatu võim oma alluvate üle.»

«Kas ei saaks vähemalt Sotast sellest hukatuslikust jumalateusust vabastada?»

«Mida me sellega saavutaksime? Imrid hakkaksid teda kui valeprohvetit ja jumalateotajat kividega pilduma. Niikaua kui me siin viibime, ei saa me nende usku hävitada. Meie ilmumine muutis selle ainult tugevamaks. Kui me imrisid üldse millegagi aidata saame, siis ainult sellega, et jätaime neile osakese oma teadmistest ning jääme nende mälestusse heade ja õiglastena. Kas seeme, mida me nende peadesse ja südametesse oleme külvanud, kunagi ka idanema ja kasvama hakkab, oleneb ainuüksi imridest enestest.»

«Ei usu, et meie pingutustel edu oleks.»

«Mejulasel ei sobi julgust kaotada, Gil! Ka pole meil selleks põhjust. Mulle teeb alati suurt rõõmu näha, kui innukalt Sotas ja Leth kõike omandavad, mida nende taip suudab vastu võtta. Sotas tunneb erilist huvi meie arhitektuuri ja täheteaduse vastu. Kui ma ta kord

observatooriumi viisin ja tal läbi pikksilma vaadata lasksin, põrkas ta kohkunult tagasi. Ime! Kas pidin ma talle superteleskoobi süsteemi seletama hakkama? Sellest peale uurime taevast palja silmaga.

Tähtede vaatlemist primitiivsel kujul tunnevad imrid juba mönda. Ringijaotamise ja nurgamõõtmise põhimõtte sai Sotas kiiresti selgeks. Väsimatult istub ta astronoomiliste arvutuste taga.

Ka lihtsad füüsikalised protsessid ning nende rakendamine pakuvad talle elavat huvi. Kui ma teda mõnele lihtsale lahendusele juhin, on ta «valgustamise» eest väga tänulik. Nii oli ka ratta puhul. Suurte kivide paigast teise toimetamiseks kasutavad imrid küll puutüve

150

dest rullikuid, kuid selleni nad pole veel jõudnud, et oma veokeid jalaste asemel ratastele panna. Nagu Sotas ütles, polnud nad konstruktsiooni naela - paigalpüsiva rattatelje peale tulnud.»

Vahepeal olid Termon ja Gil üpris kõrgele jõudnud. Mets muutus hõredamaks. Paljal mäekuplil seisis sünteetilistest plaatidest monteeritud poolkerakujuline hoone. Seal asus meteoroloogiline vaatluspunkt ja observatoorium.

Tulijad astusid majja ning läbisid keskmise kuppelruumi, kus asusid mõned väiksemad teleskoobid. Seintel ja rõdul seisid astronoomilised kronomeetrid ning mitmesugused mõõteriistad. Seadmestik oli ajutine ja kitsukesse ruumi kokku surutud. Teadlased, kes siin parasjagu töötasid, tervitasid möödujaid.

Lühikest käiku pidi jõudsid Gil ja Termon peaastronoomi töötuppa.

Ippur, vanem mejulane, kutsus neid käeviipega lähemale. «Teie külastus teeb mulle rõõmu,» sõnas ta viisakalt ja südamlikuI häälel.

«Mabur määras meid vaatlusteenistusse,» seletas Gil.

«Seda ma tean. Tänasel ööl on vaatlusjaam rahvast täis.»

Termon tõstis pilgu. «Vana planeedi pärast?»

«Jah. Lõpplahendus on juba tublisti lähemal.»

«Kas viimne tund jõuab kiiremini kätte kui arvatud?» «Täie kindlusega seda öelda ei saa. Ortul on juba tugevad mõrad. Võtke, palun istet!» Ippur pani lauale madalad tassid ning valas neisse sinakat vedelikku. Termon ja Gil jõid.

«Jah, sõbrad,» jätkas Ippur, «sünnibki nii, nagu esiisad ette nägid. Kui nende arvutused ainult oleksid klappinud! Oleksime olnud võimelised katastroofi ära hoidma. Lootkem, et see meid ei taba.»

«Kas meid ja Imrat ähvardab hädaoht?» imestas Termon.

«Võimalus on olemas. Mingist teaduslikust ettenägelikkusest siin abi ei ole. Maburile ma juba ütlesin. Kuid tema ei jaga minu arvamust ja laseb terrassi edasi ehitada.» .

«Suurkuul peab ju Imral maanduma.» Ippur tegi ebamäärase žesti.

151

Murelikult vaatas Gil talle otsa. «Kuidas võisid arvutused nii ebatäpsed olla, et me liiga hilja tulime?»

«Oleme igivana tõug,» vastas Ippur. «Oleme palju õppinud ja suudame nii mõndagi. Ent eksimatud ei ole meiegi, Gil. Arvutused aga pärinevad esiisadelt, kes elasid hulk põlvi enne meid. Kuidas see siis tookord oligi?

Üsna varakult jõudsid esiisad äratundmisele, et vana planeet läheb vastu oma lõpule. Veel kulges elu harjunud rada ning elanikel, ka nende lastel ja lastelastel, polnud midagi karta. Kuid tcadjad mõtlesid hilisematele järeltulijatele, meile. Nad tahtsid ähvardava ohu õigel ajal ära hoida. Nagu pärimused kõnelevad, kavatsesid nad kaksikplaneedi suurema läbimõõduga orbiidile juhtida.

Ehitati katsejaam. Seade funktsioneeris päris hästi, kuid ikkagi ei õnnestunud vallandada nõutavat energiahulka, ilma et seda teist, elule sugugi mitte väiksemat ohtu esile poleks kutsunud. Kas teie, oleksite säherduses meeleheitlikus olukorras käed rüppe pannud ja tulevaste põlvede hooleks jätnud lahendus leida või hukkuda?»

«Ei iial!» vastasid Gil ja Termon- ühest suust. «Niisamuti mõtlesid ka meie esiisad. Seepärast otsustasid nad raske südamega uue kodu otsida. See oli pikaleveniv ja peaaegu lootusetu ettevõte. Siiski läks see korda ja suur ränne algas. See kestis mitu põlve.

Lõpuks lahkus viimane kosmoselaev planeedilt. Tolle viimase vaatluste ja arvestuste järgi tegimegi meie omad plaanid. Et arvestused vigaseks osutusid, sellest saime, tõsi küll, alles kohale jõudes aru.»

«Lõpuks ometi on meil olemas vahendid, millega taevamehaanikasse suunavalt vahele segada,» sõnas Termon rõhutult. «Esiisade lootus on täitunud. Ent me jäime hiljaks. Pisut liiga hiljaks!»

«Jah, vana planeet on päästmatult kadunud,» kinnitas Ippur. «See oli juba meie saabumisel kindel.»

Ilmus üks Ippuri kaastöötaja. «Ortul on muutusi näha!» teatas *ta*.

Ippur tõusis. «Lähme vaatlusruumi!»

Termon ja Gil järgnesid talle.

Surev planeet

Vaatlusruum oli vaevalt avaram kui mõni suurem kabiin. Seal asus aparaat, mis sarnanes tavalise televiisoriga. Selle ees lülitusseade otsekui kirjutusmasina klahvistik, klapplauake varjatud valgustitega. paar tooli, millel olid juba aset võtnud Meju teadlased.

Ippur, Gil ja Terrnon astusid sisse. Astronoom istus lülitusseadme juurde ning kutsus noori lühida viipega enda kõrval istet võtma. Siis vajutas ta ühele klahvile lülituslaual. Ekraanile ilmus lõik taevast. Lugematud tähed, helendavad spiraalid, pilved ja uduloorid — kauged maailmad universumi sügavuses.

Klõpsatas teine klahv. Valgus ruumis kustus.

Tähemeri heitis kahvatutele nägudele ja peadele rohekat heIki. Taas vajutas Ippur klahvidele, seekord laialisirutatud sõrmedega, nagu võtaks ta akordi. Täheparved hakkasid liikuma, lendasid vaatajate poole, kasvasid, läksid laiali. Kahest heledast täpikesest said tillukesed kettad, ketastest väikesed kerad. Need tulid lähemale ja .lähemale.

See ta oligi, ebatavaline kaksikplaneet Meju-Ortu, mis eksisteeris küllap vist miljardeid aastaid, oli aga juba algusest peale kandnud eneses endahävitamise idu.

LillakaIt sädelev tohutute mõõtmetega tolmupilv vahel, tiirlesid mõlemad taevakehad lähestikku teineteise ümber nagu maadlejad, kes enne teisele kallaletormamist oma jõudu mõõdavad. Seejuures oli selge, et alla jääks väiksem, Ortu. Või ei pidanud selles heitluses võitjat olemagi?

Taas asusid tegevusse lülitusseadme klahvid. Ortu sööstis lähemale. Ilmnes, et Oma vormilt ei vastanud ta sugugi täiuslikule kerale, vaid oli pisut piklik, ja nimelt Meju suunas. Paistis, et Ortu oma telje ümber ei pöörlegi.

Varsti täitis ta sõõr kogu ekraani. Tolmuloor hajus ning avas pilgule planeedi pealispinna. Pilt oli rõhuvalt tööstitu. Ainult paljad kivid, kõik ebamäärast sinipunakat tooni. Ei mingeid suuremaid tõuse, orukallakuid, mitte mingit maastikku. Kõige selle kohal hajuv valgus, mis valgustas jõuetult, varje heitmata toda kivikõrbet.

153

Nagu kuivanud savikämp oli Ortu kaetud pragude ja lõhedega, mis Ippuris erilist huvi äratasid. Ta järgis vaaturiga tohutu suurt lõhet, millel oli palju harusid ja mis jooksis laia kuristikuna peaaegu üle kogu planeedi pinna.

Äkki hakkas pilt võnkuma. Vaatlusruumis tõsteti murelikult häält. Mitte aparaat, vaid Ortu oli see, mis liikus. Suur lõhe laienes silmanähtavalt. Sealt paiskusid välja tulesambad.

Kiire liigutusega muutis Ippur kaugust. Ortu vähenes, kuni kogu kaksikplaneet taas nähtavaks sai. Erepunase magma sähvatav händ murdis Ortust välja ning paiskas Meju poole leegispiraale. Ikka enam avanes tuld sülitava põrgu hõõguv kurk, juba ulatus see poolusest poolq,c;eni. Välja purskus üha rohkem lõõmavaid fontääne sulakivimitest, mis laiali paiskudes sattusid Meju raskusvälja.

Ja siis juhtus see, mida Ippur oli ette näinud. Ortu lagunes koost. Eredalt lahvatavate leekide pärg ümber, eraldus umbes viiendik planeedi massist. Algul hõljus suur küljest murdunud tükk lõhkirebitud kera kõrval, kuid vähehaaval vajus ta Meju poole. Mõne tiiru järel pidi ta alla kukkuma.

Veel kord reguleeriti aparaati. Nüüd tuli esiplaanile Meju. Hoopis teist laadi planeet kui ta väiksem vend, näitas Meju selgeid jälgi kunagisest võluvast maastikust. Ei olnud tarvis palju. fantaasiat, et kujutleda, kuidas mäenõlvadel kunagi metsad mühasid, orgudes ojad vulisesid ning tasandikel mererandades varem suured linnad seisid.

Ometi olid metsad ammu kadunud. Orud olid täis tumedat kivirähka ning tasast maad kattis hall mudakiht..

Kõik mässas ja märatses. Tormituuled ajasid enda ees väävelkollaseid pilvi. Lakkamatult sähvisid välgud ja valas vihma. Järjest lähemal tiirlev Ortu tõmbas vee meredest üles ning paiskas seda vägevateks massideks kuhjatult mõõna-tõusu kiirel vaheldumisel üle sureva taevakeha.

Mingi heledam täpp ühe metsikult vahutava ookeani kaldal ajendas Ippurit vähendama kaugust äärmise piirini. Nähtavale tuli linn. Ehitatud valgest tehis

154

ainest, mis aastatuhandeid loodusjõududele vastu oli pannud, paistis ta praegugi olevat peaaegu vigastamata.

Uhkelt kõrgusid suured ilusad hooned mere kaldal. Viimse hetkeni pidid nad tunnistust andma nendest, kes seal kord elasid ja töötasid. Tänavatel ja väljakutel ei olnud sissemurdvatele tormivoogudele miski vastu seista suutnud. Siin-seal paistis mastide ja talade tüükaid.

Ent mis see's tähendas? Oli tolles surnud linnas siiski veel mõni olend ellu jäänud? Kolm, viis, üheksa punases skafandris kogu väljusid kiiresti sadama kõige suuremast ehitusest. Nad kogunesid žestikuleerides hooneesisele väljakule, osutasid rohekashallile taevale, kuhu kerkis Ortu tükk otsekui veidrakujuline hiigelkuu, ning ruttasid minema.

«Märkasid hädaohtu!» sosistas Gil kergemalt hingates. «Mäherdune juhus, et me otse. . .»

«See pole juhus, Gil!» seletas lülitusklahvide kohale kummardunud Ippur. «Teadsin, et üks maandumisgrupp pidi olema Husi linna juures Mejule laskunud. Loomulikult hoiatati neid suurkuulilt. Küllap nad jõuavad õigel ajal väljapoole hädaohtu.»

Pilt muutus veel kord. See nihkus nii kaugele, et Meju oli üleni näha. Hõõguvatest gaasidest pikk tulejuga taga, tormas Ortust eemaldunud mass planeedi poole. Äkitselt ta lõhkes, nagu oleks vastu müüri paiskunud. Tükid lendasid ookeani ning tungisid pinnasesse.

Nüüd läks põrgu lahti. Vee- ja aurukraatrid tõusid taevani. Merepind kerkis kumeraks otsekui kummuli pööratud kauss. Teda surusid ülespoole merealused plahvatused. Mejut

raputasid võimsad värinad. Mõnes kohas lõhenes planeedi pakatanud pealispind. Hõõguvaisse kuristikesse langesid mäekõrgused veelaviinid, mida ookean ohtrais tõusulainetes üle kogu planeedi uhas. Silmapilkselt mähkus Meju kobrutavatesse pilvedesse, millest läbi sähvisid lakkamatult välgud. Leitsepilvede tagant, mis atmosfääri piirini ulatusid ja seal hajuma hakkasid, ilmus nähtavale kolm täpikest. Need olid kosmosekuulid. Hanereas lendasid nad kiiresti minema.

155

«Meie maandumisgrupp Husist,» nentis Ippur. «Pöörduvad suurkuulile tagasi. »

Ta suunas aparaadi veel viimast korda Ortule. Veendunud, et lagunemisprotsess on esialgu seisma jäänud, loovutas ta oma koha assistendile.

«Palun kokkuvõtteid tegema!» sõnas ta ning lahkus ruumist.

Samal tunnil seisid Sotas ja Leth majakese ees, mille Mabur neile kahe peale elamiseks oli andnud.

Sotase terane pilk rändas üle selge öötaeva. «Näed sa toda heledat tähte seal?» küsis ta oma kaaslaseIt. «Jah, isand, näen.»

«See on jumalate täht.»

«Oled sa kindel, isand?»

«Noor jumal, Termon näitas seda mulle. Ta nimetas seda Mejuks, vanaks koduks. Meju särab Liibanoni kohal. Soovin, et ta mu isa valitsemisele soodne oleks!»

«Jumalate arm valgustab kuningas Assarit. Kuid. . .» «Kõnele inna kartuseta, Leth.»

«Vabanda mu julgeid- sõnu, isand! Kuid Ešmara on kuri ja julm mees. Rahvad neavad tema nime.»

Naeratades pani Sotas käe Lethi õlale. «Oled kõrbe poeg, mu sõber. Hõimud sinu kodumaal on tõrksad ja sallimatud.»

«Nad vajavad vabadust nagu kotkas taeva all, isand,» «Mu isa väed kaitsevad neid vaenlaste eest.»

«Selle eest ollakse talle tänulikud. Miks aga Ešmara mu vendi nii raskesti rõhub? Oleks neil vabadus nagu Liibanoni rahval, siis oleksid asjad ka Keskpäevamaal paremad.

Jumalad võivad kuningas Assarile veel paiju päevi anda. Kui aga sina, oh isand, ükskord oma isa mõõga pärid, on Lõunajõe ääres suur pidupäev. Inimesed puistavad lilli su teele ning toovad jumalaile tänuohvriks parima kitsetalle. Sest me teame, et sinust saab väga suur, tark ja õiglane kuningas.»

Sotas vaikis kaua. Siis sõnas ta mõtlikult: «Saame headeks ja õiglasteks, nagu jumalad õpetavad. Ehitame uhkeid linnu kõigile meeleheaks ning kaevame kanaleid läbi kuiva maa, et see ohtrat vilja kannaks.

156

Üle kogu mu riigi peavad kerkima valged templid jumalate auks, kes muutsid meid nägijateks ning täitsid meie vaimu valgusega.»

«Aga Ešmara?»

«Ära muretse, Leth. Sina jääd minu kõrvale kogu oma eluks. Sest ka sina oled jumalate silmis armu leidnud.»

«Ma ei peta kunagi su usaldust, isand. »

«Tean seda. Jumalad on meie südametesse külvanud sõpruseseemet. Tänagem neid.»

Ta murdis õitsva õlipuuoksa, tõstis selle sirutatud kätel vilkuva Meju poole. Siis asetas ta oksa ettevaatlikult maha ning noormehed langesid põlvili, otsmik vastu jahedat sammalt.

Küsimus küsimuste otsa

Olcten paneb käsikirja käest ja tõstab pea. «Rhea» väikeses salongis valitseb surmavaikus. Masinaruumist kostab gravitatsioonimootorite tasast surinat.

«Niikaugele olen oma tööga jõudnud,» lausub Olden. Esimesena rebib end Novak lahti mõtetest, mis ikka jälle kuuldu juurde tagasi pöörduvad. «Võite oma tööga rahul olla, Erik. Sellel on üksainus puudus» - ta naeratab ~ «ja ma usun, et kõik kohalolijad sedasama arvavad: ta ei ole veel lõpuni kirjutatud. Millal kuuleme tolle ebatavalise loo järge?»

«Kui soovite, siis üsna varsti,» vastab Olden. «Olen kogu ulatusliku materjali juba läbi töötanud ja ette valmistanud.» Ta tõuseb püsti ning korjab paberid kokku.

«Üks hetk!» hüüab Veera. «Nii kergesti te ei pääse. Meil on veel mõned küsimused.»

Naerdes võtab Olden jälle istet. «Minugipoolest! Ärge aga mind ainult kõikteadjaks pidage. Mina juba jumal ei ole.»

Sedamaid kostab kolm-neli küsimust korraga. «Kannatust, sõbrad! Ikka järjekorras. Genia Perko, palun!»

«Mulle torkas silma, et jutustuses puudusid igasugused ajalised andmed,» sõnab Genia. «Sellest on kahju. Kindlasti oleks igaüks meist meelsasti teada

157

tahtnud, milJal Assar elas ja sumerid võõraste kosmoseränduritega kohtusid.» Ta heidab pilgu enda ümber, talle noogutatakse nõusolevalt.

«Arheoloogina pean teile kõigepealt ütlema, et eelajaloolise ajastu daatumitega on alati täbar lugu olnud,»vastab Olden. «Kõik daatumid, mis jäävad väljapoole kolmandat aastatuhandet enne meie ajaarvamist, on spekulatiivsed. Isegi aja määramine radioaktiivse lagunemise põhjal on meid juba eksiteele viinud.

Võime ainult oletada, et Assar elas kuue tuhande aasta eest. Temast pole järele jäänud mingeid pärimusi, mida inimkäsi oleks üles tähendanud. Sumeri iidsete kuningate kuulsas nimekirjas, kes olevat valitsenud enne veeuputust, teda ei mainita.»

Sõna soovib üks noor «Rhea» tüürimees. «Järelikult pole kindel, et Assar üldse sumer oligi!»

Olden peab muigama. «Räägite nii, mu sõber, nagu oleks jutt alles mõne nädala eest toimunud sündmusest.. Ei - seda, kes need inimesed olid, kes tookord valgetes mägedes elasid, me täpselt ei tea. Ei ole aga võimatu, et sumeri hõiimud asustasid põhjapoolset mägismaad, kui nad juba Ees-Aasia aladele olid ilmunud. Mõned nendest hõimudest - vahest kõige võimekamad ja ettevõtlikumad - võisid hiljem edelasse rännata, kusjuures nad kõrbest kaares mööda läksid. Nii jõudsid nad viljakasse Bekaasse, suurde orgu Liibanoni mägede vahel, kuhu nad jäidki elama. Igatahes on iidsete Süüria linnade varemete alt leitud jälgi sumeri kultuurist.

Kas ei või need pärit olla Assari aegadest?»

Oldeni poole pöördub arst Perko. «Ma mäletan kunagi lugenud olevat, et hobune sai veoloomana tuntuks alles kolmanda aastatuhande lõpul enne meie ajaarvamist. Assar aga kasutas ilmselt sõjavankreid, mille ette olid rakendatud hobused. Kuidas seda vasturääkivust seletada?»

«Selle üle vaidlesime me juba originaalteksti tõlkimisel,» vastab Gombare. «Tegelikult. on kuulsal Uri mosaiikstandardil, mis pärineb kolmanda aastatuhande esimesest poolest, kujutatud sõjavankreid, mida ei vea mitte hobused, vaid eeslid.

Meil ei ole siiski põhjust mejulaste ülestähendustes kahelda. Vahest avastasid võõrad oma uurimislendudel

158

põhjapoolsetes stepipiirkondades teatud metshobuseliigi - tarpani - ja andsid sellest Assarile märku. Nii võisid läänesumerid hobuse kasutusele võtta enne teisi Ees-Aasia rahvaid.»

«Imestust äratab, et inimesed juba nii iidsel ajastul ehete ja relvade valmistamisel kulda ning kalliskive kasutasid,» tähendab üks Bermani assistente.

«Väärismetallide ja juveelide kasutamine on kindlasti vähem üllatav kui kunstkäsitöö kõrge areng. Nood inimesed olid ka juba ilma «jumalate» nõu ja kaasabita tähelepanuväärsed kunstnikud.

Sellest ei või muidugi üldistust teha. Hõimud, kes tollal Lõuna-Mesopotaamias elasid, ei olnud veel niisugusele tasemele jõudnud. Veidi hiljem aga järgneski seal suur kultuuriline hüpe, mis õpetlastele viimasel sajandil nii palju peamurdmist on valmistanud.

Sumeri linna Uri kalmistutelt kaevati välja aardeid, millele ei leidu võrdseid: taotud kullast kiivreid, kuldsete rosettide ja lehtedega diadeeme, kuld- ning hõbevaase, imeilusaid pärlmutter-, email- ja mosaiikamulette. Nendest võiks kõnelda tundide kaupa. Nood kunagiste valitsejate kalmistud ja hauakambrid olid nii vanad, et Uri elanikud isegi olid nad ammu unustanud. Asusid ju nende kohal mitmes kihis prahi mahapaneku kohad.»

Esitatakse üha uusi küsimusi. Olden pühib otsmikult higi, kuid läheneb igale avaldatud mõttele võrdse kannatlikkuse ja sõbralikkusega.

«Aitab küll!» hüüab keegi. «Räägime parem mejulastest!»

«Väga õige!» on teised nõus. «Kust te teate, kuidas võõrad välja nägid?»

«Märkmetes leidus mejulase kõrvutamist inimesega,» seletab Qlden. «Selle järgi sai mejulastest pildi luua, mis tohiks olla üsnagi õige.

Seoses sellega veel midagi: te ehk panite tähele, et mejulased ei kandnud skafandreid, vaid ainult kombinesoone. Meie Maa õhk oli, või õigemini on, neile järelikult hingamiseks sobiv. Sellel asjaolul on suur tähtsus!

Seevastu olid nad aga äärmiselt tundlikud kiirguse suhtes. Siit võib järeldada, et nad elasid planeedil, mis asus päikesest kaugel.»

159

Kõnelusse lülitub Novak. «Vihjates kosmoserändur Larile mainitakse ka loomi, kes olid kahtlemata mammutid ja kellele inimesed jahti pidasid. Ma ütleksin, et see oli siis noorema kiviaja hilisem periood - hilisjääaeg, mil *homo sapiens diluvialis* lõplikult välja kujunes.»

«Jõudsime samale otsusele,» kinnitab Olden. «Järelikult leidis mejulaste esimene külaskäik Maale aset umbes nelikümmend tuhat aastat tagasi. Ja alles rohkem kui kolmekümne tuhande aasta pärast tulid nad uuesti! »

Olden teeb tõrjuva žesti. «Maapealse ajaarvamise järgi, Stan Novak! Võib-olla oli seda mejulastele ainult kolm tuhat või isegi kolmsada aastat. Meile on see teadmata.»

«Kas ei ole ka teada Mejut tabanud kohutava looduskatastroofi põhjus?»

«Ei. On olemas taevakehi, mis mingil põhjusel ebastabiilseid orbiite mööda liiguvad. Näiteks võime tuua Phobose. Kokkupõrked on niisiis üldiselt võimalikud, ehkki neid tuleb ette äärmiselt harva. Meie planeedi puhul ei tarvitse siiski taolist katastroofi karta!»

«Üks peaks igatahes kindel olema,» lausub Berman. «Phobose gravitronseadmega tehti katseid, mille eesmärgiks oli kaksikplaneeti Ortut tema orbiidilt kõrvale juhtida ja Mejust kaugemale viia.»

«Ülestähendustes ei mainita Marssi mitte poole sõnagagi,» tähendab Li.

Berman pärib imestunult: «Mida te sellega öelda tahate?»

«Arvan, et Phobose gravitronseade ei tarvitse olla identne katsejaamaga, millest Ippur kõneles. Oleks see nii, siis peaks arvama, et mejulased enne suurt rännet, nagu seda

nimetatakse, elasid meie päikesesüsteemis.»

«Sugugi mitte!» vaidleb Berman elavalt *vastu.* «Sedalaadi eksperimendid on ohtlikud. Neid viiakse läbi võimalikult kaugemal kosmoses. Tol ajal ei asustanud meie päikesesüsteemi mõistusega olendid - meie esivanemaid arvasid mejulased ju kõrgemalt arenenud loomade hulka.

Oletan, et Meju oli asustatud planeet mõne naaberpäikese süsteemis. Juba mejulaste tookordse kosmose

lennutehnika juures poleks suurte kauguste ületamine tohtinud neile liiga raske olla. Ning tillukesed Marsi kuud sobisid katseobjektiks suurepäraselt.»

«Termoni sõnade järgi tuli mejulaste eetika kohaselt säästa igasugust elu - ka loomade oma.»

«Maa asub Marsist ja Phobosest küllaltki kaugel. Pealegi oleksid alternatiivi ette seatud mejulased ometi ohverdanud alama eluvormi kõrgema heaks. Et katsed soovitud tulemusi ei andnud, algas mejulaste hästi organiseeritud evakueerumine, mis jätkus paljude generatsioonide vältel.»

«Imelik, et nad ei leidnud vahepeal võimalusi ega vahendeid võimsamate seadmete ehitamiseks, mille abil Ortust jagu oleks saadud,» sõnab Veera.

«Niipalju kui mina otsustada oskan, piisab Phobosel asuva seadme võimsusest isegi Marsi-suuruste taevakehade juhtimiseks,» seletab Berman. «Ent see on ülimalt riskantne ettevõte. Ja küllap mejulased seda teadsid. Kui ma õigesti mäletan, tegi Ippur sellekohaseid vihjeid.»

«Järelikult seisame ülesande ees otsida üles kaks Meju-nimelist planeeti - vana Meju ja uus, kus kosmosekülalised praegu elavad,» nendib Brenck. «Kus asub neist üks ja kus teine? Kas märkmetes ei ole sellele isegi mitte vihjatud?»

«Ei mingit otsest vihjet,» kõlab Oldeni vastus.

«Aga kaudset?»

Pineval pilgul vaatavad kõik Oldeni otsa. .

Too kehitab õlgu. «Võib-olla. Kannatage, kuni te loo edasist kulgu kuulete.»

«Elu «Rhea» pardal läheb edasi, rahulikult, üllatusteta. Varkony pöördub Deimoselt tagasi tühjade kätega. Midagi muud ei oodatudki.

Väljakaevamistööde piirkonnas Phobosel eemaldatakse viimased rusud, tunnelid ja käigud kindlustatakse uute sissevarisemiste vastu ning seatakse korda. Rutiinne töö!

Olden elab nagu ennegi tagasitõmbunult, kuid ühistest söömaaegadest võtab siiski jälle osa. Oma tööst ta

ei kõnele, kui väga kaaslaste tungivad pilgud teda ka ei seiraks. .

Veera on teinud meeskonnale korralduse Oldenit mitte mingil juhul küsimustega tüüdata. Kuid ühel päeval katkeb insener Riggsil siiski kannatus.

Õhtusöögi juures pahvatab ta: «Noh, Erik, kui kaua meil veeloodata tuleb?» Ta kõõritab Veera poole, kes heidab talle karistava pilgu. «Nojah... vabandage!»

Ning kummardub torisedes taldriku kohale.

Üllatunult tõstab Olden silmad.

«Kuidas? Mispärast?»

«Ega poleks tohtinud küsida,» uriseb Riggs. «Komandör keelas ära!»

«On see tõsi, Veera?»

«Jah, Erik,» vastab Veera veidi kohmetult. «Tahtsin, et te.. .»

Kerge muie suul, teeb Olden tõrjuva liigutuse. «Olete väga hoolitsev, aga enam pole seda vaja. Olen juba tööga valmis.»

«Noh, palun väga!» hüüatab Riggs. VõidukaIt vaatab ta Veera poole.

Juba järgmisel päeval -on väike seltskond. jälle koos.

«Kallid sõbrad,» alustab Olden, «ootate kannatamatult, et ma jätkaksin jutustust ebatavalistest sündmustest, millele me jälile oleme saanud. Seepärast tohin vist igasuguse pikema eessõna ära jätta ja kohe looga algust teha.»

Ta seab-käsikirja valmis ja avab selle.

Jälle valitseb salongis ootusrikas vaikus.

Olden alustab.

Maa Lõunajõe ääres

Eribo kindlus oli alistamatuks kaitsevalliks sõjakate kõrbehõimude vastu, kes ikka jälle Assari riiki tungisid - osalt röövimiskavatsustega, osaIt umbusaldusest võimsa naabri suhtes, kes pidevalt nende vabadust ohustas.

Püstloodis tõusvate kaljuastangutega lääne poolt kaitstud, kõrgus kindlus oma jalamillaiuva viljaka jõe

oru kohal. Kindluse kõrgetelt müüridelt ja vahitornidest paistis sinakas kauguses sätendav lammijärv.

Linnas ja selle väravat.e ees elas mitmesugust rahvast. Oma seisundi ja eluhuvide poolest olid need inimesed küll väga erinevad, ent ometi oli midagi, mis neid ühendas: viha võõra valitsuse, Assari vägivallarežiimi vastu. Ning Eribo ametivõimud ei oleks oma ülesandega - rahu ja korra eest hoolitsemisega sugugi toime tulnud, kui neil poleks olnud toeks tugevat garnisoni, keda kamandas ülienergiline Lugal Aga.

Kogu karmuse kiuste jäi Assari jalgealune Lõunajõe-äärses linnas ja maal palavaks. Pidevalt oli seal tegu rahutuste või ootamatute kallaletungidega. Aeti minema julmi maaisandaid, võeti kinni lääne-sumeri kaupmeeste karavane.

Kõikide nende aktsioonide algatajateks Põhjast tulnud sissetungijate vastu olid hõimud, kes asustasid seda maad juba ammusest ajast. Uued isandad nimetasid neid solvavalt sagaziteks, see tähendab kõrilõikajateks. Kuid rahva silmis olid sagazid vabadusvõitlejad. N ad said kõikjal suure lugupidamise osaliseks ning leidsid jälitamise korral alati kaitset ja abi.

Ühes linnalähedases hurtsikus istusid poolringis viis vaikivat meest. Nende ees kükitas keegi noormees. Ta oli riides nagu kuninga ametnik. Vöö vahele oli tal pistetud peenelt tsiseleeritud hõbepistoda. Tark nägu oli mõtlikuIt langetatud, õlilambi kasin valgus heitis sellele pikki varje.

Üks viiest mehest tõstis pea. Ta paistis olevat neist kõige vanem, sest habe oli tal valge ning tema pruuni näkku olid aastad uuristanud sügavaid vagusid. Põlevi silmi vaatas ta noormeest tükk aega ja sõnas siis: «Kuulasime ära loo sinu imepärasest pääsemisest, Leth. Sa olid meie hõimu poeg. Oled sa seda veel?» Vanamehe pilk riivas teise riietust.

Leth kummardas. «Auväärne šeik, olen ikka seesama, kes ma olin. Kuidas oleksin muidu söandanud sinu silme ette astuda?»

«Reeturil ei tarvitse ta nimi sugugi otsaette kirjuta

163

tud olla,» ütles üks poolringist. «See on Ben Haradi arvamine.»

«Saan aru,» vastas Leth. Ta tõmbas põuest savitahvlikese ning ulatas selle vanamehele. «Vaadake, mind ei saada mitte Assar ega ka Ešmara, vaid Sotas. Tema on meie sõber.»

Savitahvel käis käest kätte.

Ben Harad noogutas. «Nägime, nägime. Mida sa kavatsed teha?»

«Lähen Eribo nubanda juurde ja viin talle Sotase kirja.»

«Ja saad siis suureks isandaks. Hoia ennast, Leth, nende jaoks jääd ka sina alati ainult sagaziks.»

«Ometi loodan ma, et nii saan meie üritust kõige paremini teenida. Räägime rahvale, et valgete mägede jumalad pole sugugi hirmuäratavad, vaid head, ja et nende sooviks on inimesi sõpruses elamas näha. Siis jääb Assari mõõk nüriks ja libiseb tal käest.»

Ben Haradi suu tuksatas. «Nägid sa päid vahitornis ritvade otsas, Leth ? Need on meie. vendade ja sõprade pead ning löödi maha Ešmara käsu peale. Ešmara on õel deemon, tema rusikas lasub raskelt. meie maal. Ta hakkab jumalate tahtele vastu ega säästa nende soosikuid»

«Ei julge ta eales puutuda jumalate sõpru, kes on kuningapoja teenistuses.»

«Eks näeme. Tee nii, nagu sulle on ülesandeks tehtud, Leth. Juhtigu jumalad sinu samme. Meie abile võid alati kinder olla.»

Ben Harad tõstis käe. Jutuajamine oli läbi.

Eribo nubanda, asevalitseja auastmes riigiametnik, oli mees, kes püüdis arukuse ja mõõdukuse abil maal valitseva keerulise olukorra peremeheks jääda. Asjaolu, et ta sealjuures Ešmara soovidele risti vastu talitas, häiris teda vähe. Ta tegutses nimelt Assari salajase korralduse kohaselt.

Ešmara omaltpoolt seadis nubanda Melami vastu oma sõjalise võimu komandant Lugal Aga juhtimisel. Näiliselt toimus see kuninga ja riigi huvides. Tegelikult oligi Melam Ešmarale ustavatest väeosadest sõltuv. Ent talle oli ka teada, et Assar garnisonis muudatusi plaanitses.

164

Melam võttis endist sõjavangi ja orja Lethi oma palees vasta küll tagasihoidlikult, ent mitte ebasõbralikuIt. Ta luges Sotase läkituse tähelepanelikult läbi, tõstis ebamääraselt naeratades pilgu ja silmitses Lethi, kes seisis tema ees iseteadvalt nagu mõni noor isand.

«Jumalad on sinuga, Leth. Sa oled neid näinud palgest palgesse,» lausus Melam. «Ja Sotas - elagu ta veel kaua! - on sinu sõber. Ta on kinkinud sulle ühe oma maavalduse Lõunajõe kaldal. Kuulan ta käsku ja lasen selle sulle üle anda. Nüüd oled sa tähtis mees. Mida sa tegema hakkad?»

«Hakkan jumalaid teenima ja õigluse eest seisma, nagu mind on õpetatud,» vastas Leth kõhklemata.

Melami ilme oli läbitungimatu. «Jumalad on kõikvõimsad. Sinust saab tõe ja õiguse ustav teener, kuid selleks on sul kõva kätt vaja, sest sellel maal siin tõuseb jumalate ja kuninga vastu kuri vaim.»

Selle peale ei vastanntl Leth kohe. Talle olid teada vastuolud Melami ja Ešmara vahel. Kas mõtles nubanda maa kurja vaimu all nüüd sagazeid või Ešmarat? Leth pidas meeles vana Ben Haradi manitsust ning otsustas püüda ülimalt ettevaatlik olla.

«Küllap jumalad mulle kõva käe annavad,» sõnas ta põiklevalt, ent ühtlasi nii kindlalt, et Melam võpatas. Säherdust otsustavust ei olnud ta oodanud.

«Ma ei kahtle selles,» tähendas ta ainult. Muidugi taipas ta täpselt, et Leth oli otsustanud asuda oma hõimuvendade sagazite poolele, Ešmara vastu. See noormees ilmus Melami arvestustesse päris uue tegurina. Teda tuleb tõsiselt võtta, kaalutles ta.

Kui Leth pärast audientsi läbi paleevärava välja läks, andsid valvurid talle au, paljastatud mõõk rinnal. Kibeda muigega mõtles Leth sellele, et alles õige hiljuti oli ta veel armetu ori, sõjavang, kelle elu oli mingisuguse Isu Dugi meelevallas.

Mõne aja pärast juhtus järgmine lugu.

Leth ratsutas eesliga läbi maavalduse, mille Melam talle Sotase korraldusel oli andnud. Ta laskis pilgul uidata vähehaaval jõe poole laskuval tasandikul, mida mitmekesistasid laugete nõlvadega künkad ning meel

divad metsatukad. Vili põldudel kasvas hästi, oli oodata ohtrat lõikust.

Siis märkas Leth inimesi, kes viljapuuistanduses midagi õiendasid. Nad kiskusid okstelt vilju ja korjasid neid korvidesse. Leth ruttas kohale ning päris lähemalseisjatelt, kelle loal nad vilju võtavad.

Kätega vehkides osutasid inimesed ühte suunda. Need olid orjad. Rääkida nad ei saanud, sest keeled olid neil ära lõigatud.

Ligi astus ülevaataja.

«Mida see peab tähendama?» päris Leth mehe käest vihaseIt. «Kelle jaoks te minu puuvilja varastate?»

«Taltsuta oma ägedust, isand,» vastas ülevaataja hirmunud pilgul. «See puuvili on määratud suure isanda Ešmara toidulauale.»

Ešmaral oli läheduses maavaldus ja Leth teadis, et ta juba mitu päeva seal viibis.

«Suurel isandal Ešmaral on puuvilja ka oma aedades,» sõnas Leth end vaevu. valitsedes. «Miks sa valetad?»

Ülevaataja ringutas halisedes käsi. «Jumalate nimel, isand, ma ei valeta! Suur isand Ešruara soovib nimelt seda sorti, seda kasvab- aga ainult siin. Mida pean ma tegema, isand? Mind pekstakse läbi, kui Ešmara jahilt koju saabudes soovitud rooga laual ei leia. Näe, sealt ta juba tulebki!»

. Üle põldude kihutas tolmupilv. Mitu kerget kaarikut lendas lähemale. Neid vedasid tarpanid, kes metsiku kapakuga põldu sõtkusid.

Leth ootas lähenejaid keset teed. Kõige esimest kaarikut juhtis Ešmara ise. Otse Lethi ees peatas ta tulised loomad järsu tõmbega.

«Sa söandad mulle vastu astuda?» karjus Ešmara välkuvi silmi.

Ta vibutas pikka piitsa. «Täna jumalaid, et ma sind puruks ei muljunud nagu ussikest!»

«Jumalatele ei oleks meeldinud, kui ma ussikesena oleksin surnud, isand,» vastas Leth rahulikult.

«Eks jumalad ole sinu suhtes muidugi eriliselt heasoovlikud,» pilkas Ešmara. «Tead sa ka, kes ma olen?»

«Jah, isand. Oled kuninga nõunik Ešmara.»

Lethi külmaverelisus rabas Ešmarat. Ta pöördus

Lugal Aga poole, kes seisis tema kõrval kaarikus. «Kes see mees on? Tunned sa teda?»

«Ta on Leth, isand, mees Keelatud orust.»

Ešmaral oli hea mälu. Ta silme ette kerkis taas väljak kiviraidurite laagri ees. Sotas tegi meestele teatavaks, et nad on vabaks lastud, ja pani ühele neist käe sõbralikult õlale. Tähendab toosama Leth see ongi!

«Teelt eest!» karjus Ešmara toorelt.

Leth juhtis oma eesli kõrvale.

Piitsa viibutades laskis Ešmara ohjad lõdvemale. Kaarik sööstis paigast, teised järel.

Mõni minut hiljem jõudis jahiseltskond Ešmara maaresidentsi. Palmide ja igihaljaste põõsaste vahelt paistis kahekorruseline valgeks võõb9ctud telliskivihoone.

Välisseintes ei olnud aknaavasid, ainult mõned uksevõlvid. Maja neljateistkümnesse tuppa pääses valgus ja õhk siseõuelt, mida sillutasid kiviplaadid ja piiras ümberringi rõdu.

Alumisel korrusel asus suur vastuvõturuum, külalistetoad, köök ja isand Ešmara ohtrate majaorjade eluruumid. Üleval paiknesid isanda isiklikud ruumid. Katus oli lame, matti de ja vaipadega kaetud. Kosutavalt jahedatel õhtutel oli seal meeldiv viibida.

Ešmara viskas ohjad ühele majaorjale ning astus koos Lugal Agaga maja poole.

«Ei meeldi mulle sugugi, et too Leth siin on,» torises ta pahaselt. «Kindlasti hoiab ta oma inimeste, sagazitega ühte.»

«Kindel see, isand,» kinnitas jässakas Lugal Aga, kelleroli härjakael nagu maadIejal ja rohmakas, kuid arukas nägu. Jäme. kämmaI kuldsel mõõgapidemel, liikus ta oma töntsakatel lihaselistel jalgadel õõtsudes edasi. «Ta muudkui aga leierdab jumalatest, kes mandlisilma-listesse hästi suhtuvat,» lisas ta juurde.

«Minu sihiks oli just seda takistada, kui ma tolle juhmi Isu Dugi sõjavangidega Keelatud orgu saatsin,» urises Ešmara vihaseIt. «Jultunu tuleks mässule õhutamise eest kinni panna.»

«On see su soov, isand, või juba käsk?» uuris kaval Lugal Aga. «Oleks tarvis mõelda, milliseid tagajärgi. . .»

Ešmara lõikas ta jutu sõnapealt pooleks. «Jumalate tahtmist on juba küllalt täidetud. Leth sai vabaks. Kui ta aga võtab endale julguse jumalate tarkust seletama hakata, on ta jumalateotaja, rahva eksiteele ahvatleja.»

«Selle eest maksab ta oma peaga.»

«Kõneled nii, nagu on su kohus. Lethi maharaiutud pea võib aga uue ülestõusu signaaliks saada. Siin on teisi vahendeid vaja. Oota minu märguannet. Ja siis annad pihta!»

Mehed astusid peasissekäigu kaudu väikesesse eesruumi. Siin võtsid neid vastu teenijad, kes sõlmisid lahti nende sandaalid, pesid neil madalas kausis jalgu ning puhastasid nende riideid.

Ešmarale teatati, et olevat saabunud nubanda.

«Väga õigel ajal,» pomises Ešmara. Ta läks Lugal Agaga vastuvõturuumi, kus Melam majaperemeest ootas.

Käed õieli, astus Ešmara külalisele vastu. «Rõõm sind näha!» hüüdis ta. «Miks sa meie jahist osa ei võtnud?»

«Valitsusasjad!» vabandas Melam Ešmara rõhutatult südamlikule tervitusele tagasihoidlikplt vastates.

Ešmara naeris. «Oo, mu vaene Melam! Mitte ei tahaks ma Eribo nubanda olla.»

Nad võtsid istet kõrge seljatoega toolidel, mida kaunistasid hõbenupud. Lühike sissejuhatav vestlus keerles üldise poliitilise olukorra ümber, kusjuures Melam ettevaatlike vihjete varal osutas raskustele, mis Eribo ametivõimudel Ešmara järeleandmatuse tõttu ühtepuhku tekkisid. «Baliiši kohal, ülla kuninga asupaigas, on taevavõlv selge. Kauguses kuhjuvad äikesepilved näivad seal ilmsüütud kui kaunis ohvrisuits,» sõnas ta.

«Ära muretse, Melam. Meie pilk ulatub kaugele ja märkab ähvardavaid pilvi,» vastas Ešmara. Seejuures silmitses ta nubandat pooleldi langetatud laugude alt.

«Ja me oleme küllalt tugevad, et neid minema kihutada.»

Muiates silmitses Melam tema kõhetuid käsi. «Ka kõige vahedam mõõk ei suuda tabada vaimu.»

«Vaimu muidugi mitte, küll aga keha, milles see vaim asub.»

«Neid kehi on küllap terve tuhat ja isegi rohkem.»
«Sul on eesli kannatus, Melam,» pistis Lugal Aga val

jul häälel vahele. «Ainus sõna sinult, ja ma ajan need nakitsejad rotid urgudest välja. Neetud mandlisilmalised ihkavad võitlust. Nad võivad selle saada!»
«Oleks rumal raja taga luuravaid vaenlasi relva tärinaga ligi meelitada,» arvas Ešmara.
Melam noogutas. «See on ka minu arvamus.»
«Peame ainult sagazite juhid kätte saama,» jätkas Ešmara.
«Ons nemad ja nende peiduurkad teile teada?» pilkas Melam.
«Noh, ühte nendest tunneme küllalt hästi. See on Leth.»
Üllatunult vaatas Melam üles. «Leth? Too seisab ju meie Sotase isikliku kaitse all. Noor isand andis talle ühe oma maavaldustest. Kui sa kätt Lethi külge tahad panna, anna selleks käsk. Ma ei mõtlegi vabatahtlikult nina tulle pista.»
Ešmara silus mõtliktiit habet. Melamil, sel rebasel, oli muidugi õigus. Poleks hea tulevast kuningat Lethi tapmisega vihale ajada. Aga kas pidigi Leth surema? Peaasi oli ta ju kahjutuks teha. Ja selleks oli vaja ainuit, et ta kuninga seadusesilmustesse kuidagi kinni jääks. Ešmara silmad välgatasid.
«Maa, mille Leth sai, on kuninga oma,» sõnas ta.
«Nii see on,» kinnitas nubanda.
«Hm. . . ütle, Melam, kuidas ta põlluharimisega toime tuleb? Maksab ta renti täpselt?»
«Sotas tegi korralduse, et Lethil ei tule renti maksta. Majapidamise jaoks andis ta kuninga aitadest kaks tuhat mõõtu viljaseemet ja tööriistu.»
Ešmara kummardus ettepoole. «Ja seda kõike andsid sa kes teab kust väljakaranud endisele sõjavangile ilma tagatiseta?»
«Tulevase kuninga nimest mulle piisab,» lisas Melam enese õigustamiseks.
«Ei taha ma su nahas olla, kui Assar sellest kuulda saab,» tähendas Ešmara jahedalt. «Aga ma näen võimalust viga parandada: Leth peab selle, mis ta kuningale võlgneb, orjana tasa teenima.»
«Ta kutsub Sotase appi,» väitis Melam vastu. Ešmara ajas ennast sirgu. Ta hääl muutus teravaks. «Kuula, Melam, mida ma tahan: Lethi peab süüdista-

tama selles, et ta on omavoliliselt kuninga vara võtnud. Kuna ta on Sotase sõber, kingitakse talle elu. Kuid kohtunik mõistab talle kolm aastat võlaorjust. Kirjalikku kohtuotsust ootan homme.»
«Nagu kä.sid,» lausus Melam ja kummardas.
Üle Ešmara lahja näo vilksatas naeratus. Ta tõusis ning astus armastusväärse žestiga Melami poole. «Aitab tõsistest asjadest, mu sõber. Söömaaeg on valmis pandud. Lähme!» .
Nad astusid söögisaali, kus teised külalised juba ootasid. Ešmara oli parimas tujus. Ka Lugal Agal oli hea meel, et Melam on nüüd sunnitud otsustavaid samme astuma.
Ent mõlemad eksisid. Melam ei mõtelnudki ennast Ešmarast hirmutada lasta ning tema musti plaane, mida ta juba ammu läbi nägi, toetama hakata.

Jälle istus Leth viie mehe vastas.
«Oled sa kindel, et see oli nubanda ori, kes sulle hoiatuse tõi?» küsis Ben Harad.
«Täiesti kindel, kuigi nägin teda ainult hetke. Ta sosistas mulle, et pean viivitamatult põgenema, Lugal Aga sõjamehed olevat juba mu maja poole teel. Ja kohe kadus ta pimedusse kui vari.»
«Too mees kõneles tõtt. Teame, et sind otsitakse: Lugal Aga kuulab Ešmara sõna. Melam on

aga Ešmara vastane. Oled sattunud suurte meeste mängu, mu poeg. See on halb. Sinu elu pole nende silmis mitte küünemustagi väärt.»

«Minu elu on juba sageli ohus olnud.»

«Mitte nii hirmsas kui praegu.»

«Pean ma hoiatust arvesse võtma?»

«Pead küll.»

«See võib lõks olla.» .

Ben Harad naeratas. «Mitte enam nüüd, kus meie sellest teame. Me kaitseme sind.»

«Ütle siis, kuhu ma pean minema?»

«Lähed Gor Morasse. Viivitamata! Suure järve ligidalt leiad noore kaluri onni. Sea oma sammud sinna, ja sa oled tagaajajate eest kadunud kui vits vette.»

«.Anna mulle mõni tunnusmärk, Ben Harad, mille järgi mees mind usuks.»

«Pole vaja mingit märki. Ta juba ootab sind, sest sõbrad ruttavad ette. Nad teatavad sinu tulekust. Ja nüüd mine! Jumalad olgu sinuga!»

Otsekohe asus Leth teele. Ehkki oli juba pime, hoidus ta jõetasandikest ning otsis üksildasi mäestikuradu.

Sageli peatus ta ja kuulatas, kas kedagi järele ei tule.

Kuid tema ümber olid ainult öised loomahääled ja tuul, mis laulis vaikselt kahkjate lubjakaljude vahel.

Endale puhkust lubamata, nagu Ben Harad oli soovitanud, ruttas Leth edasi. Mööda minnes noppis ta põõsastelt vilju, sest ta ei olnud juba ammu midagi hamba alla saanud; ka piinas teda janu.

Kui päike idapoolsete mägede tagant paistma hakkas, nägi ta oma jalge ees Gor Morat. See oli kena väike asula palmide ja viigipuude varjus. Tumeroheliste lehtede vahel eretasid apelsinid ja granaatõunad. Sealsamas kõrval kõrgusid kindlusehituste hallid müürid. Gor Mora oli ühtlasi Eribo kindluslinna fordiks, mis kontrollis kaht tähtsat mägiteed.

Kiiresti laskus Leth nõlvalt alla ning jooksis üle lopsaka. rohumaa kauni kristallselge järve äärde, millest Lõunajõgi läbi voolas. Tamariskipõõsaste ja kõrge pilliroo vahelt leidis ta kirjeldatud kalurionni.

Umbusklikult vaatas ta enda ümber ringi. Siis koputas kõheldes madalale uksele.

Avas keegi noormees. Lühida uuriva pilgu järel surus ta külalisel südamlikult kätt. «Ma olen Jeboth,» ütles ta. «Tule sisse!»

Leth astus kitsasse vähenõudlikult sisustatud ruumi.

Kui ta silmad hämarusega harjuma hakkasid, märkas ta tütarlast, kes teda vargsi silmitses.

«Kes see on?» küsis ta kohkunult.

Jeboth naeris. «See on mu õde.» Tüdrukule ütles ta:

«Niikaua kui ta meie külaliseks on, hoolitsed sa tema eest.»

Naeratades vaatas Leth kena tütarlast. «Kuidas su nimi on?»

«Bira,» vastas tüidruk tasa.

«Minu nimi on Leth.»

Tütarlaps noogutas, nagu oleks nüüd kõik korras, ning lahkus toast.

Leth vaatas talle uneleval pilgul järele. Kaluri hääl rebis ta mõtetest lahti.

«Siia ei või sa jääda, sõber,» seletas Jeboth. «Nad hakkavad sind igalt poolt otsima. Isegi

järvelt.»

«Aga kuhu ma...»

«Jäta see minu mureks!» Jeboth pani käe Lethi õlale. «Ei sind üles leita. Siin lähedal ulatuvad mäed otse veeni välja. Seal on koobas. Peale minu ja Bira ei tea seda keegi. Kohe öö saabudes viib Bira sind sellesse redupaika. Ta hakkab sulle iga päev süüa ja juua tooma. »

Leth vaatas välja sädelevale järvepeeglile. «Jälle põgenev ori!» .pomises ta kokkusurutud huulte vahelt.

«Ei, Leth!» vastas Jeboth kindlalt. «Jumalatele ei oleks see meelepärane. Sa oled vaba mees ja ka jääd selleks.»

Ešmara nõuanne

Olukord Lõunajõe-äärsel maal muutus üha kriitilisemaks. Sagazite ja Lugal Aga väeosade vahel toimus viimasel ajal tihtipeale kokkupõrkeid.

Leth jäi jäljetult kadunuks. Lugal Aga vahutas vihast. Melam kehitas kahetsevalt õlgu. Sellest peale kui Ešmara jälle Põhjas viibis, oli nubanda Eribo kõige võimsam mees ja rakendas kogu oma autoriteedi, et Lugal Agat mõtlematustest tagasi hoida.

Kuningapalees Baliišis kandis Ešmara olukorrast Lõunajõe ääres ette. Ta nõudis Melami kohest vallandamist.

«Melam on alati usaldusväärne ametnik olnud,» tähendas Assar tõrjuvalt. «Kardan, et asehalduri vahetamine võib veel rohkem rahutusi põhjustada.»

Ešmara mängis oma trumbi välja. «Miski pole usaldusväärsem kui veri oma verest, valitseja.»

«Mis on su sõnade mõte?» nõudis Assar läbematult.

«Keegi ei kaitseks su huvisid Lõunas paremini kui

sinu poeg Sotas. Saada ta Eribosse asevalitsejaks. Teda armastatakse seal Ja ta oskaks meeli rahustada.» Assar kaalutles.

Luuravi silmi jälgis Ešmara oma sõnade mõju. Kas ei olnud need küllalt veenvad? Hüva, siis ruttu lisaks veel üks argument: «Sotas on jumalate soosik nagu sinagi, valitseja. Kes söandaks kätt ähvarduseks tema vastu tõsta? »

«Su ettepanek on ahvatlev,» lausus Assar. Ešmara näos ei liikunud ükski joon. Ta ootas.

«Mu ainus poeg Sotas on praegu rohkem kui kakssada viiskümmend aastat vana,» jätkas Assar mõtlikult. «Tal on aeg oma tulevast tegevust harjutama hakata. Jumalad on andnud talle tarkust ja väärikust. Tõsi küll, ta mõtted liiguvad sageli teisi radu kui minu omad.»

«Jumajad on tema, vaimu valgustanud, nende tarkus juhib nüüd teda,» ruttas Ešmara kinnitama.

«Seda ma loodan, ja sellepärast teen sinu nõuande järgi. Panen Sotase Lõunajõe-äärse maa asevalitsejaks.»

Ešmara suutis vaevu oma rõõmu varjata. «Kiidetud ja tänatud olgu jumalad, kes sul sellist otsust teha aitasid, valitseja!»

Ešmarat tabas Assari tumedatest silmadest jäine pilk. Kas aimas kuningas, mis plaane tema nõunik haudus? Ta sõnas: «Et Sotas on veel noor ja väheste elukogemustega, läheb temaga koos Eribosse ta õde Numa. Sa ju Ütlesid, et ei ole midagi usaldusväärsemat kui oma veri.»

Viimane lause kuuldus Ešmara kõrvus pilkena. Ta kahvatas ja hammustas huulde. Numa vihkab teda, ta hakkab Ešmara samme ja ettevõtmisi umbusklikult jälgima. Kui Sotas ise olnuks Ešmara käes nagu vaha, siis Numa juuresolek pidi mehele tõsist ohtu tähendama. Ent Assari otsusele vastu vaielda ta ei söandanud.

«Luba, valitseja, et minu hooleks jääb suure pidupäeva ettevalmistamine, mil asevalitseja Keelatud orust Eribosse saadetakse,» palus ta.

«Jäägu pealegi,» lausus Assar häälel, mis täitis Ešmara ebamugavustundega.

173

Ettevaatlikult hiilis Leth koopas, mis talle peavarju andis ja teda jälitajate eest kaitses, väljapääsuava poole. Esileküündivate kaljurahnude varju jäi ta liikumatult seisma, nii et isegi kivil puhkav väike sisalik putku ei pistnud.

Leth piidles rohelisi nõlvu ja järvekallast. Nii kaugele kui silm ulatus, ei olnud märgata mingit liikumist. Türkiissinises taevas tiirles röövlind. Teispool sügavsinist järve lõõmasid loojuva päikese kumas vaskpunased liivakiviseinad.

Oli aeg, mil pidi tulema Bira. Aruka ettevaatuse ja tasase toimekusega hoolitses Bira oma salajase külalise eest. Iga päev tõi ta leiba, puuvilja ja kala, vahel ka küpsetatud lambalihatükikese, ammutas lähedasest allikast noormehele vett ning andis talle teada, mis linnas toimus. Leth imetles julgust, millega Bira end suurde ohtu asetas, ja päevast päeva kasvas ta poolehoid lihtsa, sõbraliku tütarlapse vastu.

Nüüd ilmuski Bira põõsaste vahelt välja. Ta. pruuni keha kattis lihtne rüü. Korvi toidupoolisega kandis ta graatsiliselt õlal, pead seejuures veidi küljele kallutades. Mustad juuksed olid pikkadesse palmikutesse punutud. Otsmikul sädeles kitsuke vaskvõru. Kiiresti ja nõtkelt ronis ta nõlvast üles.

Tütarlapse tumedatest piklikest silmadest tabas Lethi murelik pilk. «Oled ettevaatamatu,» noomis ta ja pani korvi maha.

Leth naeratas. «Mitte kedagi ei ole lähedal. Ootasin sind, Bira. Mida uut sa tood?»

«Kannata.» Bira andis noormehele pehmest savist kirjatahvlikese ning järvest võetud pilliroovarre. Sellal kui Leth vaskse noaga pilliroost kirjutuspulki lõikas, kandis tüdruk kaasavõetud toidu koopasse, kohendas seal mattidest ja karusnahkadest magamisaset, tõi värsket vett. Kui kõik oli valmis, istus ta rahutult ringi piiludes Lethi kõrvale.

«Kas sa kardad, et mõni reetur sind jälitab?» päris noormees.

«Sinu kinnivõtjaJe on tõotatud rikkalikku tasu, Leth.»

Leth silmitses nuga, mida ta käes hoidis. «See tasu ei pea talle niisama lihtsalt rüppe langema. Ma ei kavatse oma vabadust kinkida. On sul mulle teateid?»

174

.Ben Harad tänab sind sõnumi eest. Pead teadma, et Lugal Aga sunnib nubandat halastamatule karmusele ning haub uusi kuritegusid.»

«Hoidku ennast see suur isand Lugal Aga!» ägestus Leth.

«Linnas on palju sõjamehi, jätkas Bira. «Nad söövad meie leiba, ja kui on ennast veini täis kaaninud, siis rüüstavad ja tapavad. Maal valitseb vaesus ja nälg. Matusetalituse eest nõuavad preestrid nüüd sada leiba ja seitse urni õlut. Varem läks selleks kaheksakümmend leiba ja kolm urni õlut.»

«Küll langeb ahnitsejate peale jumalate viha.»

«Pean nüüd minema, varsti läheb pimedaks.»

«Oota veidi. Mul on Ben Haradile veel midagi teatada.» Leth võttis kirjatahvlikese kätte ning hakkas äsja teritatud pilliroopulgaga savisse piltmärke joonistama.

Uudishimulikult vaatas tüdruk pealt. «Kuidas sa seda küll oskad!» sosistas ta. .

«Tahad õppida?» küsis Leth.

Kurvalt raputas Bira pead. «Mina ei suudaks seda eluilmaski.»

Leth ulatas talle tahvli. «Kuivata see homme päikese käes ära ning anna Jebothile, et ta selle

sõpradele viiks. Aga hoia tahvlikest hästi! Keegi ei tohi seda sinu juurest leida.»
Tütarlaps pistis tahvli korvi.
«Kas sa ei karda, Bira?»
«Ei, Leth,» vastas tüdruk kindlal häälel. «Jumalad on sinuga.»
«Kui su saladus avastataks, raiutaks sul käsi otsast.» «Sind aga tapetaks.»
Leth vaatas tütarlast sooja pilguga. «Oled hea tüdruk, Bira. Ole tänatud ja ela hästi!»
Bira noogutas ning ruttas minema.
Noormees vaatas talle järele, kuni ta põõsaste vahele kadus.

Relvade tärinal ilmus Lugal Aga nubanda juurde. «Nõuad jälle päid?» küsis Melam.
Melami sõnadest kostvale selge le pilkele reageeri-
176
imata pistis komai\dant lärmama: «Juba jälle tungiti maksunõudjatele kallale. Ešmara kannatus on katkenud!»
«Kes neile küll kallale tungis?»
«Sa veel kusid!»
«Aga muidugi, kuulsin just sinu väeosade röövkäikudest. »
«Minu sõjamehed võtavad, mis neil tarvis läheb. Nad ei röövi!» nohises vihane Lugal Aga. «Süüdi on nood neetud sagazid. Leth ässitab neid üles. Saadi kätte tema kiri, teda ennast aga kahjuks veel mitte.»
«Su mehed on kui lombakad rebased, Lugal Aga.»
«Jumalate nimel - maal peab kord valitsema! Tea siis, Melam,et täna öösel lasen kõik meessoost sagazid kinni võtta.»
«Võtad sa nad küll!»
«Mitte keegi ei pääse mu käest. Ka Leth mitte.»
«Et su kihk sind pimedusega ei lööks! Kas Ešmara käskis sul pihta hakata?»
«Sina käsid.»
Melam ajas ennast sirgu. «Mind jäta sellest mängust välja.»
«Selle eest tuleb sul endal vastust anda.»
«Ma pole poisike, et sa mulle mu kohust meelde peaksid tuletama,» vastas Melam jahedalt. «Eribo nubanda keelab sul vastu t€ma tahtmist talitada!»
«Kavatsed sa kuningat reeta?» karjus Lugal Aga. Melam muigas põlglikult. «Rutta, enne kui mu valvurid su kinni võtavad!»
Silmapilgu põrnitses Lugal Aga nubandat, siis pööras ringi ja tormas minema.

Sagazijuhtide salakorteris valitses suur ärevus. Käisteta ürpide varjus kandsid kõik relvi. Meeste nägudel peegeldus otsustavus ja võitlusvalmidus.
Tuli ka Leth. .
Ben Harad kortsutas kulmu. «Ma ei kutsunud sind, Leth,» lausus ta etteheitvalt.
«Andesta,» ütles Leth. «Sain Jebothilt teada, et meil seisab ees raske öö. Asusin siis teele ja tulingi. Sulle

177
kuluvad kõik mehed ära, Ben Harad. Anna ka mulle relvad ja näita koht kätte.»
«Oled oma hõimu väärikas poeg,» vastas Ben Harad lahkelt. «On tõsi, et Lugal Aga kavatseb meile hoopi anda. Ustavad sõbrad hoiatasid meid õigeaegselt. Meid
ei üllatata nüüd.»
«Lase naised ja lapsed mägedesse viia,» soovitas Leth. Ben Harad raputas pead. «Sellega reedaksime oma valmisoleku. Veel loodan ma, et ehk ei juhtu midagi, sest Lugal Aga ja

nubanda on riius.»
«Seda parem meile!»
«Verevalamisest püüame hoiduda. Ainult kui meile kallale tungitakse, tõmbame mõõga tupest.»

Lugal Aga oli oma sõjapealikud enda ümber kogunud. «Te teate, mis on meie eesmärk: surm sagazitele! Juhid tooge mu kätte elusalt. Hoiatuseks peab rahvas jubedusi nägema.»
Üks ohviiser kandis ette: «Isand, nubanda väeosad on linnaväravad oma valdusse võtnud.»
«Hoidke neist eemale. Kui nad aga ühelainsalgi mandlisilmalisel koeraI läbi lasevad lipsata, tehke neile säru.»
«On sagazid seda väärt, et me nende pärast üksteist maha nottima peaksime hakkama?»
Lugal.Aga torkas kahtlejale mõõgapideme nina alla.
«Melam ei söanda meile ometi tõsist vastupanu osutada.»
Väljas tõusis vali sõnavahetus.
«Mis seal lahti on?» päris Lugal Aga hääli kuulatades.
«On tulnud saadik isand Ešmara juurest,» teatati talle. Kurnatud kuller astus sisse. Ta ulatas komandandile Ešmara kirja.
Lugal Aga astus kõrvale ja luges läkituse läbi - üks kord, veel teisegi korra.
Kõikide pilgud olid temale pööratud.
Lõpuks liigutas ta ennast. Ta nohises raskelt ning lausus rämedal häälel:
«Täna öösel ei toimu midagi!»

178

«Sõjamehed ootavad juba saaki, isand,» heitis keegi ette
«Küllap nad seda saavad, aga mitte täna,» müristas Lugal Aga.

Pealikud lahkusid jahmunult. Ainult kõige vanem neist jäi kohale.
«Miks nii?» küsis ta, kui ta Lugal Agaga üksi oli.

«Sotas on asevalitseja!»
«Ja Ešmara on sellega nõus? Siis on meie mäng siin läbi.»
«Miks kohe nii ägedalt, kulupea? Tunnen meie valit sejat paremini kui sina.»

Tõusva päikese kiired riivasid Eribo vahitorne. Elu linnas algas nagu igal hommikul.
Leth kutsuti Ben Haradi juurde. «Katsumus läks meist mööda, mu poeg, jumalad olid meile armulised. Pöördu nüüd tagasi Jebothi juurde.»
«Oht on veelolemas, Ben Harad.»
«Ei, nüüd äkki kardavad nad lärmi ja kisa ning verelõhna. Üheainsa saab aga ära koristada täiesti vaikselt.
Seepärast kuula sõna!»
Kui Leth jälle kalurionni astus, võttis teda vastu Bira. Tütarlapse pilgust paistis nii rõõmu kui ka muret.
«Ega sa enam ära ei lähe?» küsis ta.
Noormees võttis tüdruku käe. «Tahad sa nii väga, et 'ma jääksin, Bira?»
«Jah, Leth.»

Unistaja

Asevalitseja Eribosse saabumine oli suur pidupäev. Nagu võiduga koju pöörduv väepealik seisis Sotas neljarakendilisel hõbekaunistustega kaarikul. Seljas oli tal valge rüü, küljel rippus kuldne mõõk. Noormehe silmad särasid, kui ta kõiki neid juubeldavaid inimesi vaatas, kes tema teed palistasid ning teda lilledega üle külvasid.

Jumalate soosik tulevane kuningas Lõunajõe ääres asevalitsejaks! Kas ei pidanud nüüd kõik heaks pöör-

duma? kindiasti tuieb nüüd rahva nöörimisele lõpp. Kindlasti jätkub jälle kõigile küllalt leivavilja. Ja üpris kindlasti hakkab nüüd maal valitsema rahu, ei mingit tagakiusamist enam, ei mingeid riisumisi sõjameeste poolt, ei mingit häda ega viletsust.

Emad sirutasid talle lapsi vastu, et need teda näeksid - tarka Sotast, sädelevat noormeest, kõikide rõhutute lootust. Elagu ta palju aastaid ning valitsegu õnnelikult, valgustatuna jumalatest, keda ta on palgest palgesse näinud!

Sotasele järgnes kaarik, milles sõitis kõrk kalliskividega ehitud Numa. Ja siis tuli Ešmara! Sünged pilgud, mis teda algul tabasid, kadusid peagi üldisesse rõõmu. Vahest ei olnudki Ešmara nii kuri isand - saatis ta ju head Sotast. Võib-olla olid selles hirmsas ajas, mis rahvale osaks saanud, süüdi liiga agarad ametnikud ja hoopiski mitte Ešmara. Näete, ka temale visatakse ohtrasti lilleoksi! Ešmara naeratas ning viipas. Asi läks ikkagi tema kava kohaselt.

Nubanda.palee ees võttis Melam asevalitsejat ja tema kaaskonda vastu kõigi austusavaldustega. EsiaIgu pidigi Sotas selle katuse alla elama jääma. Ja siin lõpetati pidupäev suurejoonelise söömingugа.

Sotas tõmbus varsti tagasi. Ta ei armastanud kära ega peomöllu. Magamiskambris ulatas ta kuldse mõõga oma ihukaitsjale. «Vii relvakambrisse,» käskis ta. «Ma ei salli mõõku.»

Rahva vaimustus haihtus pea. Mis aga jäi, oli haletsusväärne virelemine - nagu mullu ja muistegi. Vaesus läks isegi hullemaks, liigkasu ja altkäemaksu võtmine kasvas kohutavaks, koos andami- ning maksukoormaga suurenes võIaorjade vägi.

Ainult üks asi oli muutunud: sagazeid ei kiusatud enam taga, veel enam - neile anti tagasi teatud õigused ja vabadused. See oli Lethi teene, kes elas nüüd oma noore naise Biraga asevalitseja palee ligidal ilusas majas.

Üheks Sotase esimeseks ametitoiminguks oli olnud Lethi kohta tehtud kohtuotsus ära muuta ning endised

õigused tagasi saanud noormees auvahtkonna saatel Eribosse tuua lasta.

Ešmara oli rahul. Kõik kujunes just nõnda, nagu ta oli arvanud. .Rahva pahameel hakkas asevalitseja ja sellega koos kuningakoja vastu pöörduma. Ka Numa sealviibimine ei kujutanud enesest Ešmarale mingit tõsist ohtu. Numa, edev ja egoistlik naine, segas oma venna valitsemisasjadesse ainult niivõrd vahele, kuivõrd ta enese heaolu mängus oli. Rahva mured teda ei huvitanud.

Residendipalee oli kui üksik kalju keset tormiseid murdlaineid. Iga päev laskis Sotas endale esitada aruandeid kõigist maanurkadest, kuid need aruanded käisid esmalt läbi Ešmara käest. Ja mis Sotas seejärel kuulda sai, võis teda vabalt uskuma panna, nagu oleks kõik parimas korras.

Assari kahtlused, mis tal poja suhtes olid tekkinud, sellest peale kui too Keelatud orgu läks, näisid osutuvat põhjendatuks. Sotas oli küll võõrastelt palju õppinud, samal ajal aga kaotanud kindla pinna jalge alt. Ta ruttas oma ajast kaugele ette, unistas tulevikust, mis ei olnud veel küps, ning - olgugi et tahtis just vastupidist - koormas rahvast sellega, et esitas oma ideede teostamiseks nõudeid, mida oli veel peaaegu võimatu täita.

Suurema osa päevast veetis ta oma töötoas, kus ta põrandaplaatidele kriidi ja söega uhkete hoonete kavandeid joonistas. Õhtuti seisis ta majakatusel ning vaatles tähti, millest Termon talle nii palju oli 'jutustanud. Kui vahel mõni kaebus ta kõrvu ulatus, siis usaldas ta selle Ešmara hooleks. Nii ei võinud asi edasi kesta. See oli mõne aja järel selge kõigile terve mõistusega inimestele. Ka Lethile. Ta läks Sotase juurde.

Noor asevalitseja istus nagu tavaliselt oma töötoas ning tegeles joonistega, mis katsid põrandat juba peaaegu üleni. Ise sügavasti mõttes, tõstis ta pea. Tal kulus tükike aega, et tõelusse tagasi tulla.

«See oled sina, Leth?» Sõbralik naeratus valgustas mõtlikku nägu. «Astu lähemale! Vaata ainult ette, et sa mu jooniseid maha ei kustutaks.»

Lethil oli väga raske hakata kõnelema tõsistest asjadest, mis teda vaevasid. Ta nägi, kui õnnelik oli Sotas

181

oma mõtetemaailmas. Ent need unelmad tuli purustada - kui see üldse võimalik oli.

Õhinal viipas Sotas teda ligemale ning näitas talle vaimustusega oma visandeid. «Näed, Leth, see on uus palee. Jumal Ong õpetas mulle, kuidas neid imeilusaid

võlvehitisi püstitada. Ja see seal on suur tempel uhkem ja võimsam kui ükski teine maa peal. Alusmüür on valmis. Ehitusmeister ütles, et tal oleks veel tuhat meest vaja. Käskisin Ešmaral need leida.»

Leth kortsutas kulmu.

Sotas märkas seda. «Mitte ühtegi sõjavangi!» seletas ta. Ja taas oli ta oma projekti juures. «Sammaste jaoks lasen valgetes mägedes seedreid maha võtta. Oo, ilu poolest saab Eribo kauniks kui pärl!»

«Kas ka rahvas sellest õnne leiab?» päris Leth.

«Linna ilu soojendab kõigil inimestel südant ning muudab nende mõtted rõõmsaks. Nii tahavad juma,lad ja nii peab see sündima.»

«Andesta, isand, aga õisi näeb alles pärast seda, kui seemned on mulda pandud. Palju vett viib jõgi ära lõuna poole, enne kui need hooned kõik püsti seisavad. Ja ma kardan, et ootame asjatult nende valmimist, kui inimesed nurisevad ja rahul ei ole.»

Naeratades tõstis Sotas pilgu. «Ons sagazitel nurinaks põhjust? Vabastasin nad raskustest. Mida soovid sa veel, sõber? Peaks vist küll jumalastki vägevam olema, et suuta neid rahuldada.»

«Ei, isand, nii võimsat jõudu selleks tarvis ei lähe. Inimestel on lihtsalt nälg.»

See teema ei meeldinud Sotasele, ta hakkas kannatamatult istmel nihelema. «Sina näed üksikasju, mina aga tervikut, Leth. Ei ole mulle veel ette kantud ei näljahädast ega viletsusest»

«Ešmara valetab sulle, isand!»

Sotas pöördus järsult. «Sa tarvitad julgeid sõnu.»

«Jumalate nimel, kes on meile armulised, see on tõsi!

Ta laseb sulle valeteateid ette kanda ning mängib sinu nimel kurja mängu. Alles eile tõstis ta jälle kuninglikku rendimaksu.»

Sellest ei tea ma midagi.»

«Sinu kõrvu ei jõua palju asju, isand. Minu sooviks oleks, et sa kord mõne lihtinimesega kõneleksid. Pisa-

182

rad tõuseksid sul silmi kõigest sellest hädast ja viletsusest, mida sa siis kuuleksid. See maa, mille sinu isa, suur Assar sulle valitsemiseks andis, oli kord ilus kui pärl. Praegu on ta aga nagu raagus oks, mille täitmatud putukad paljaks on õginud!»

Kahvatu ja kössis, istus Sotas toolil. Kahtlused puresid ta hinge. Oli Ešmara siis tõesti

reetur? Kas võis Lethi juttu kindlalt uskuda? «Ma ei saa Ešmarast lahti öelda,» oigas ta. «Ta on mu isa nõunik.»

«Siis vähemalt tea, isand, kes on su sõbrad ja kes vaenlased. »

Sotas kattis näo kätega. «Lase mul järele mõelda!»

Leth lahkus toast. Siseõue ümbritseval galeriil kohtas ta Numat. Tervitanud aupaklikult, tahtis ta naisest mööda rutata, kuid Numa kõnetas teda.

«Oled uhkeks läinud, Leth,» ütles ta võluva naeratusega.

«Vabanda, käskijanna; sellest olen kaugel. . .»

«Ära tee tühje sõnu! Mulle meeldib, et sa uhke oled. Uhke ja tugev.» Numa pilk libises üle noormehe atleetliku keha.

Muidugi oli Eribos küllalt ta oma seisusest mehi, kes talle meeldida oleksid võinud, kuid teda kütkestas Lethi seiklusrikas minevik. N aine astus Lethile üsna ligi ning vaatas talle silma. «Mul on tarvis sinuga tähtsatest asjadest kõnelda, Leth. Tule täna, kui päike mägede taha on vajunud ja ööbik häälitsema hakkab, minu majja jõe ääres.»

Liikumatul ilmel vastas Leth: «Osutad mulle vääritule ülisuurt au, käskijanna. Ja mu süda lõhkeb valust, et ma su soovi täita ei saa. Selsamal tunnil tahab asevalitseja mind enese juures näha.»

Numa tähtsad asjad ei paistnud eriti pakilised olevat. Ta viipas Lethile hävastijätuks. «Lasen siis sulle teada anda, kui ma su külaskäiku ootan.»

Leth kummardas ja lahkus.

Sotas oli veel sügavasti mõttes, kui äkki Numa ta ees seisis. «Kas rõhuvad sind mured, mu üllas vend?» küsis ta pilkaval toonil, nagu tal kombeks.

«Kõnelesin äsja Lethiga,» vastas Sotas murelikult laupa hõõrudes.

«Seda teed sa küllalt sageli.»

Sotas vaatas talle puudutatult otsa. «Segab see sind?»

«Kuidas võtta. Juba õhtul pead jälle temaga nõu,»

«Ei pea.»

«Leth ütles.»

«Või siiski? Kui Leth ütles, on see tõesti nii. Unustasin lihtsalt. Aga praegu pole see-tähtis. Kuula, Numa, ja ütle mulle õigust: kumb mängib minuga võltsi mängu - Ešmara või Leth?»

Numa võttis istet ja vaatas vennale imestunult otsa.

«Iseäralikud mõtted on sul peas.»

«Vasta! Ešmara?»

«Miks peaks ta sind petma, kui tal võim käes on?»

«Asevalitseja olen ju mina!»

«Oh, vennas!»

«Järelikult Leth?»

«On ta püüdnud sulle kunagi halba nõu anda?»

«Ta rääkis Ešmarast pahasti.»

«Mida ta.rääkis?»

«Ütles, et Ešmara mind petvat ja laskvat rahval nälgida.»

«Ah, see rahvas!»

«Ma ei taha, et rahvas häda näeks.»

«Kas oleme meie rahva jaoks või on rahvas meie jaoks? Anna oma Leth minu hooleks, vennake. Küll mina ta mässavat vaimu valgustan.»

«Sa ei tohi kätt Lethi järele välja sirutada!» «Kuidas käsid, isand. Aga ega Lethi jutt võib-

olla nii väga vale olnudki. Ešmara on juba liiga tugevaks muutunud ja tema plaanid võivad kergesti meie isa omadele vastu käia. Ta usub, et ta pea väga tugevasti kaela otsas seisab.»

Ihukaitseohvitser teatas Ešmara tulekust. «Missugune kokkusattumus!» oli Numa üllatunud.

«Oh ei, seda mitte. Lasksin ta kutsuda,» seletas Sotas ja andis ohvitserile märku.

Ešmara astus sisse. Pärast kiiret teravat pilku Numa poole kummardas ta pead.

«Tõstsid jälle renti?» alustas Sotas ilma pikemata.

«Jah, isand, oli vaja.»

«Miks?»

Ešmara habetunud suu avanes kergeks muigeks. Ta osutas joonistele põrandal. «Sul on suured plaanid, isand, need teevad su nime surematuks. Ainult et nad lähevad kulukaks.»

«Mu kõrvu kostis, et sellepärast olevat rahva seas nurin tõusnud.»

«Loomulikult, isand. Eesel tahaks ikka ilma koormata oma teed käia.»

«Sinu ettekannetes ei olnud sellest sõnakestki.»

«Kes söandaks asevalitsejat tähtsusetute pisiasjadega tülitada! »

«Tahan, et asi selles suhtes muutuks. Ja uus rendi korraldus tuleks veel kord läbi mõelda.»

«Kuidas käsid, isand.»

Sotas ainult noogutas. Ešmara tõmbus tagasi. See kõnelus teda veel eriti. rahuttiks ei teinud. Ei saanud noor isand ega tolle kuningast isa ilma temata läbi. Ja tema külvatud seeme juba idanes.

«Kui ilus sa oled!» Naeratades silmitses Bira oma meest, kes kandis uut valget rüüd. Ta sättis sellel voldid korda, kinnitas õlapandIa ning ulatas Lethile hõbedase pistoda, mille too vöö vahele pistis. «Hoidu Numa eest,» soovitas Bira naljatades, kuid ta hääles kõlas tõsine alatoon. «Kõneldakse, et käskijanna ilusatele meestele meelsasti silma heidab.»

Leth tõmbas Bira naerdes oma rinnale. «Ära muretse, kallis Bira. Palju meelsamini jääksin sinu juurde, selle asemel et tollel vastuvõtul kõigi nende isandate seltsis aega surnuks lüüa. Kuid Sotas arvestab, et ma tulen.

Tal olevat midagi erilist ees, ütles ta mulle.»

«Ootan sind, nagu seda nüüd nii sageli teen.»

«On sul millestki puudu?»

«Oh ei!» Bira ohkas. «Ainult... meie maja hiilgus rõhub mind, kui ma üksinda olen. Igatsen järveäärse hüti järele. Ja meie koopa järele!»

«Meie koobas! Kunagi otsime ta jälle üles.»

Kui Leth asevalitseja vastuvõturuumi ilmus, kuhu olid kogunenud Eribo aukandjad, käis sosin läbi saali.

Kuidas, ka too endine sõjavang oli kutsutud? Amelu seas, kõrgestisündinud isandate seas äkki üks sagaz!

Ešmara muheles ning sosistas Lugal Agale: «Mulle tundub, et seda orja siia eriti ei oodatud.»

«Oleme selles barbaarses Lõunas kaugele jõudnud,» sisistas Lugal Aga, sõrmed kramplikult roõõgapideme ümber.

«Just nii kaugele kui tarvis,» nentis Ešmara rahuldustundega.

«Sinu kannatus, isand, on arusaamatu. Säherdust solvamist ei tohiks alla neelata, too mees tuleks paleest piitsaga välja kihutada.»

«Tasa! Kas tahad kõik ära rikkuda?»
Melam vestles Numaga, kes sädeles luksuslikes ehetes.
«Kui tõele au anda, on too Leth huvitav mees,» rääkis Melam. «Mitmete saatuselöökide järel on tal nüüd kõik, millest üldse unistada võib: valitseja soosing, jõukus, suur mõju ja pealekauba veel võluv noor naine.»
Numa kõverdas põlglikult huuli. «Mingi kaluriplika!»
Ta jättis Melami sinnapaika ning pöördus, ahvatlev naeratus näol, Lethi poole.
Lugal Aga tähendas sarkastiliselt: «Meie kauni Numa juures unustab too oma näkineitsi õige pea.»
Ešmaral oli juba vastus keelel, kuid ta ei jõudnud seda veel välja öelda, sest sisse astus Sotas ning tervitas oma külalisi.
Jäiselt vaikivad ja vaevu oma hukkamõistu varjavad kohalviibijad nägid, millise rõhutatud usalduslikkusega asevalitseja Lethi kohtles. Ja õige mitmel tekkis aimdus, et küllap õhtu jooksul veel mingi üllatus ees seisab.
Kõige paindlikumad muutsid kiiresti oma suhtumist Lethisse. Nad pressisid talle lausa ligi, lobisesid temaga elavalt ning kõõritasid seejuures Sotase paole, et kas valitseja ka ikka näeb, kui väga tema soosiku pärast vaeva nähakse.
Siis tõstis Sotas käe märgiks, et ta tahab kõnelda. Järgnes ootusrikas vaikus, siis kõlas Sotase selge nooruslik hääl: «Üllad isandad! Mu kuninglik isa määras mind siinse maa asevalitsejaks, et ma selle meie riigi

kindlaks koostisosaks muudaksin. Raske ülesanne! Ent jumalad, kes igavestelt tähtedelt meie juurde tulid juhivad mu samme. Oma tarkuses ja ettenägelikkuses andsid nad mulle sõbra ning abimehe. See on Leth, kes nagu minagi sai osa jumalate soosingust. Nii et teadke - nüüdsest peale saab Leth jumalate tahtel minu nõuandjaks!»
Vaadati üksteisele otsa. Ühed olid sagazite ilmse võidu pärast tujust ära. Teised hingasid kergendatult, kuna nad õigel ajal Lethile ligi olid trüginud.
Ešmara lähenes väljavalitule esimesena. Naeratades embas ta Lethi ning kiitis kõlavate sõnadega jumalaid, kes asevalitsejal õige valiku olid aidanud teha.
Sotas ja Numa vahetasid pilgu. Peale Ešmara ei märganud seda keegi.
Kui Leth .paleest lahkus, andis valvur talle au.
«Imelik on see elu!» mõtles noormees ja vaatas üles öisesse taevasse, kus sädeles ja vilkus Meju.

Meelepahalaviini, mille Ešmara oma vägivallavalitsuse läbi lahti oli päästnud ja mis nüüd asevalitsejale ähvardavaIt vastu veeres, ei saanud enam pidama. Leth ei leidnud oma uues ametis mingit rõõmu. Nõupidamised kestsid ööd ja päevad läbi. Otsiti ja leiti kompromisse, et kõige rängemaid nõudmisi rahva vastu veidigi vähendada.
Leth vannutas Sotast, et too luksusehituste püstitamise esialgu seisma paneks, kuid sellega ei olnud Sotas nõus. Nii jäi hädapärast varjatud kriis maal ikka valitsema. Ben Harad jäi kindlaks oma nõudmise juurde vabastada rahvas Põhjast tulnud parasiitidest. Ta nõudis radikaalsete abinõude rakendamist ning heitis Lethile ette järeleandlikkust. Ent Lethi ausad jõupingutused jooksid asevalitseja otsustusvõimetusega kokku põrgates alati tühja.
Abipalve peale, mille Sotas oma isale läkitas, kutsuti Ešmara Assari välilaagrisse. Kuningas oli jällegi mingisse piiritülisse mässitud. Seetõttu ei saanud ta poja heaks suurt midagi teha ja too vähenegi seisis ainult üldistes nõuannetes, seda enam et Ešmara oskas tõelist

olukorda Lõunas varjata ning Sotase muresid liialduseks tembeldada.
ühel ööl läks Eribos veriseks kokkupõrkeks nälgiva rahva ja Lugal Aga väeosade vahel, kes kuninga viljaaitu valvasid. Sotas kutsus sedamaid Lethi enda juurde, tuli ka Melam. .
«Meil on iga hinna eest abi vaja!» väitis Sotas.
Leth kehitas õlgu. «Kust peaks see tulema, isand? Kuningas võitleb kõrbes. Peame ennast ise aitama ja rahvast vaigistama. Käsi toidulaod avada!»
«Sellega ei võida me midagi.» .
«Sulle hõisataks nagu su saabumispäeval, isand.»
«See oleks saatuslik viga!» lausus Melam. «Ešmara on liiga palju kurja teinud, et inimeste meelt nüüd paari mõõdu odraga muuta saaks. On aeg avameelselt kõnelda. Sul, isand, ei ole Eribos rohkem sõpru kui meie. Rahva on Ešmara sinu vastu üles ässitanud ning amelu on sinu vaenlane sellepärast, et sa Lethi nõu kuulad. Kutsu. jumalad appi! Muud nõu ei oska ma sulle anda.»
Sotas põrnitses õlilampi, mis seisis tema ees laual. Valgus peegeldus ta silmis. «Ainult, jumalad oskavad väljapääsu leida.» Ta hüppas üles. «Lase rakendada kaarik, Leth! Sõidame otsekohe Jumalate orgu. Veel täna öösel!»
«Ainult pea oma sõit saladuses, isand!» manitses Melam. «Kui seda põgenemiseks peetaks, võib halbu tagajärgi oodata.»
«Mitte keegi ei saa meie kavatsusest teada! Sa, Melam, pühendad meie plaanidesse ainult Numa ning juhid koos temaga minu asju, kuni ma ära olen. Levita kuuldust, et kuninga väed lähenevad ja mina läksin neile Eribosse teed näitama. See kohutab ühtviisi nii sagazeid kui amelut ja rahu on majas.»
Öige varsti lahkusid Sotas ja Leth magavast linnast, kaasas ihukaitseväe üksus sõjavankritel, ning kihutasid põhja poole.

Meju hukkub

Öötuul laulis valgete mägede kohal. Kuristikud ja metsad olid mattunud pimedusse. Ainult ühes kohas kiirgas hele valgus. See oli seal, kus asus võimas kiviterrass - maandumisväljak mejulaste suure kosmoselaeva tarvis. Välja arvatud üks nurk, oli terrass valmis, ta sile pind helkis tugevate lampide valgel.
Terrassil seisid kaks musta rõivastatud kogu. Need olid Mabur ja insener Ong.
«Näed, saame ikkagi määratud ajaks valmis,» ütles Ong. «Kui tarvis, võiks suurkuul juba praegu siin maanduda.»
«Sellegipoolest peame püüdma rutem lõpetada. Täna öösel jõuab vanal planeedil viimne tund kätte. Tagajärgi ei oska ette näha,» vastas Mabur mõtlikult. «Kolme-nelja suurema tahukaga oleks platvormi viimane osa täidetud.»
Ong arvutas mõttes. «Raskusi sellega on, ent asi annab end seada. Tõsi, täna ei saa me küll veel peale hakata. Meil on häireolukord. On see korraldus üldse nii väga vajalik?»
«Ei ole võimatu, et suurkuulotsekohe pärast katastroofi kursi Imrale võtab. Pikk tee siiani on tal peagi seljataga. Kuidas on lugu alumiste ruumidega?»
«Need on peaaegu valmis.» «Vaatame järele.»

Samal ajal lähenesid Sotas ja Leth Keelatud orule. «Mäherdune rahu, mäherdune vaikus! Kui meeldiv siin on,» õhkas Sotas. «On sul tee veel meeles, Leth? Käisime seda sageli.»

«Jah, isand. Tundub, nagu oleks sellest alles üksainus päev möödas.»
Nad kõndisid läbi metsaharviku.
Sotas peatus ja tõstis pilgu taevasse. «Näe, vaata jumalate tähte! Särab nii heledasti nagu ei kunagi varem. See on hea märk! Jumalad on meile armulised.»
«Et see nii oleks!»
«Kahtled sa selles?»

189

üles otsida, I
«Kardan, et tuleme liiga hilja, isand.»
«Jumalad ise andsid meile mõtte neid järelikult aitavad nad meid.»
«Oleks pidanud avama toidumoonalaod.»
«Kas sa ei näe, et deemonid tahavad jumalate plaane nurja ajada?» vastas Sotas tõrksalt. «Nemad need on, kes mind jälitavad. Ja nemad on ka need, kes sind õhutavad meie tagavarasid välja jagama. Kui me nende halba nõu kuulda võtaksime, hävitaksid nad meie viljasaagi ning muudaksid maad tabanud õnnetuse täielikuks.»
«Ons deemonitel nii palju võimu?»
«Me ei tea seda. Juba meie esiisad kõnelesid kohutavatest heitlustest heade ja kurjade vahel. Jumalad said deemonite üle võidu. Ent ikkagi võib juhtuda, et koletised kord oma ahelad katki rebivad ja jumalate tööd kättemaksuihas hävitada püüavad.»
«Oo, isand, raske on surtlikul kurja kavatsust õigel ajal ära tunda! Võib-olla sisendas sulle hoopis deemon mõtte, et tuleks levitada kuuldust, nagu tõttaks kuningas Eribo poole?»
«Mis jutt see on?».
«Taoline kuuldus võiks veelgi õhutada vihaleeki.»
Vägivalla vastu tõuseb ikka vägivald.»
«Su nõuanne tuleb hilja.»
«Mõtlesin selle üle korralikult järele alles siis, kui me juba teel olime.»
«Asjakäiku mõjutavad jumalad, kelle kaitse all me oleme. Aitab sellest arutamisest!»
Nad jõudsid kivimurru juurde.
Siin oli pime ja vaikne. Teravale silmale ei jäänud aga märkamata, et ümberringi olid tegevuses olnud hiiglajõud.
«Jumalad on mäe tükkideks lõiganud ja minema viinud!» hüüatas Sotas aukartliku imestusega.
Lethi pilk libises üle väljaku, kus seisis kiviraidurite maja. Mehed magasid seal muidugi õiglase und, Neid ei seganud enam joobnud ülevaatajate lärmamine ega verejanuliste pantrite urin. Kibedusega meenutas Leth piinarikkaid öid kitsas kivikongis koos Kenaniga, kes oli ta sõbraks ja kaaslaseks elu raskeimatel tundidel.
«Lähme edasi!» käis Sotas peale.

190
Varsti muutus mets hõredamaks ja noormehed silmasid platvormi, mida ümbritsesid mejulaste kuldse läikega kosmosekuulid.
«Mäherdune imepärane ehitus - jumalate kätega loodud!» sosistas Sotas.
Leth noogutas. «N ad peavad tõesti deemonitest võimsamad olema.»
«Kui taeva vägev valitseja An siin oma jala maale tõstab, muutub kõik heaks.»
Tasase kahina peale pöördusid nad ringi. Heledas vastuhelgis, mis platvormilt siia peegeldus, nägid nad enda ees Termonit ning langesid põlvili.
«Tõuske püsti,» sõnas Termon. «Leidsite jälle tee meie juurde?»

«Suur Mabur on meie vastu alati armuline olnud ja sellepärast tahame nüüd tema abi paluda,» vastas Sotas.

«Milleks on teil Maburi abi vaja?»

«Tea, jumal Termon, et inimesed minu maal on rahulolematuks muutunud.»

«Võib-olla on neii selleks põhjust.»

«Neil on nälg.»

«Kas sinu maal ei leidu siis piisavalt toitu?»

«Toitu on küllalt, aga vili on kalliks läinud.»

«Miks siis, kui sellest puudust ei ole?»

«Tahtsin püstitada jumalatele tänuks uhke id templeid ja teisi hiilgavaid ehitusi, nagu sina mind õpetasid. Kuid halvad nõunikud petsid mind, nad pressisid ilma minu teadmata rahvalt viimase välja. Ja nüüd on kogu maal minu vastu suur nurin tõusnud.»

«Sotas, Sotas! Kas ei kasvatanud ma sind rahusobitajaks imride seas?»

«Seda sa tegid ja ma tahtsingi su juhatuse järgi käia. Aga vaata - paljud inimesed on kurjad ja halvad.»

«Nad ei oleks niisugused, kui nad ise ennast selliseks ei teeks.»

«Kas suur Mabur aitab meid?»

«Küsige temalt endalt, seal ta seisab.» Termon osutas platvormi poole. «Viin teid tema juurde.»

Kartlikult astusid tulnukad terrassile ning viskusid Maburi jalge ette, kes oli koos Ongiga ringkäigu lõpetanud.

«Tõuske üles!» käskis Mabur noormehi. «Te teate ju, et me orjalikkust jälestame. Mul on hea meel teid jälle näha. Mis toob teid siia?»

Sotas kandis oma palve ette. Mabur kuulas teda kannatlikult.

«Kuidas sa meie abi kujutled?» päris ta.

Algul ei osanud Sotas seepeale midagi kosta. Endamisi imestas ta, et suur jumal seda üldse temalt küsib. Siis sõnas ta: «Saada oma kuldsed tähekuulid minu maa kohale, et inimesed jumalate hiilgust näeksid ning rahuneksid.»

«Seal ta siis nüüd on, see sinu imri!» tähendas Mabur mejulaste keeles Termonile. «Soovib meie kosmoselaevastiku jõudemonstratsiooni. Vaene Imra! Tahaksin sind kunagi kauges tulevikus näha!»

«Teed Sotasele ülekohut, Mabur,» vastas Termon.

«Ta sõnu ajendab lihtsalt naiivne usk jumalatesse.»

Mabur pöördus inimeste poole ja lausus südamlikult:

«Minge tagasi oma maale ning andke kõigile süüa, tegemata vahet seisuste ja auastmete vahel. Mida te meilt õppinud orete, seda rakendage läbimõeldult ja kõikide hüvanguks.» Sõbraliku. žestiga jättis Mabur noormeestega hüvasti. Siis lahkus ta insener Ongi saatel platvormilt.

Sotas ja Leth kummardasid ning läksid oma teed. Kaua ei vahetanud nad sõnagi. Kumbki oli ametis oma mõtetega, mis keerlesid tundmatu tuleviku ümber.

Lõpuks lausus Sotas: «Jumalate kõne tähendus on tume. Mina küll ei oska sellest aru saada. Peab siis ori sööma sedasama mis isand, peab vaene osa saama rikka varast? Jumalatele on inimesed ühed inimesed kõik, meie silmis on asi teine. Meie näeme enda keskel tarku ja rumalaid, rikkaid ja vaeseid, tugevaid ning nõrku.»

Leth muigas, kuid Sotas seda pimedas ei märganud. «Õpeta rumalat, isand, ja ta saab targaks, anna vaesele varandust, ja ta saab .rikkaks, aita nõrka, ja ta saab

tugevaks. Kus on siis veel erinevus? Näed, mina olin üks viimaste hulgast, sõjavang, ori,

keda vaevalt enam inimeseks peeti. Sina kinkisid mulle oma usalduse - ja ma tõusin esimeste sekka. Kui ma nüüd aga kõigest aust Ja hiilgusest hoolimata nälga peaksin kannatama, ei valmista see mulle vähem kannatusi kui tookord. Ja selles

192

ongi vist jumaliku tarkuse tuum: pea meeles, et kõik olgu siis kõrged või madalad - on ikkagi inimesed, ja kohtle neid sellele vastavalt!»

«Kui asi ainult selles seisaks, ei oleks meil jumalaid tarvis. »

«Isand, raske tund pimestab su silmi! Jumalad andsid meile mõistust ja juhivad meie jalga tõetundmise teele, et saaksime nende sarnaseks nagu kunagi Gilgameš.»

«Usud sa, et Mahur saadab meile tähekuulid?»

«Ei, ta tahab, et aitaksime ennast ise.»

«Siis läkitan oma parima pealiku Ilku siit otse isa laagrisse. »

«Häda sulle, isand! Sa ajad jumalad vihale.»

Kuid Sotas ei lasknud enam oma otsust väärata. Niipea kui nad Lethiga mägede jalamil ootava eskordi juurde jõudsid, andis ta Ilkule käsu viivitamatult Assari laagrisse tõtata ja talle veel kord kirjeldada meeleheitlikku olukorda Lõunas. Ise asus ta Lethi ja muu saatjaskonnaga tagasiteele Eribosse.

Gil kohtas Termonit terrassi lähedal. Et Termon väga napisõnaline oli, küsis ta temalt: «Rõhub sind väga, et vana Meju viimne tund on tulnud? Mind mitte. Ma ei näe selles midagi muud kui haruldast loodusnähtust, mis toimub pealegi nii kaugel meist ja meie praegusest elusfäärist.»

«Ma ei mõtle vanale planeedile, Gil, vaid imridele.» «Tunned ikka veel muret oma kahe kaitsealuse pärast, mu vaene sõber?» uuris Gil heatahtlikult tögades.

«Sotas ja Leth olid nüüdsama siin ning palusid Maburilt abi, sest nad on hädas.»

«Lubas ta neid toetada?»

«Ei, ta ei sega ennast imride asjadesse.»

«Kõige targem otsus sel puhul üldse.»

«Võib-olla. Ei tohi arengut forsseerida. Loodetavasti ei ole me juba üksnes oma siinviibimisega kahju teinud.»

«Sa õpetasid neile ju ainult seda, millest nad kasu võivad saada.»

«Muidugi. Aga kuidas nad seda rakendavad? Annaksin palju, kui ma seda näha võiksin. »

193

«Küllap sa selleks võimalust leiad, sest nii väga varsti me Imralt vist veel ei lahku.»

Kõneldes olid Gil ja Terrnon kõige suurema kosmosekuuli juurde jõudnud, kus elas Mabur ja kus asus ühtlasi ekspeditsiooni keskus.

Praegu olid häiresignaali peale siia kogunenud kõik mejulased. Nad trügisid pearuumi, kus helendas teleekraan. Oli samuti nagu siis, kui Terrnon ja Gil koos Ippuriga surevat Mejut jälgisid. Ka seda ülekannet juhiti observatooriumist.

Taas lõi ekraanil sätendama tähti täistipitud maailmaruum. Jälle sööstis lähemale tilluke paarispunktike, kuni ta kaksikplaneet Meju-Ortuks muutus. Ent see, mida vaatlejad nüüd nägid, ei olnud enam vana tuttav pilt. Näis, nagu oleksid kaks eredalt loitva leegipärjaga ümbritsetud päikest teineteisele kallale tungimas.

Ortu sarnanes lõõmava tulekeraga, millest paiskusid välja ning lendasid alla Mejule hiiglasuured hõõguva kivimi piisad.

Vana planeeti ennast ümbritses pulbitsev pilvemeri, mida altpoolt valgustas veripunane tulekuma. Kobrutav kate rebenes vahetevahel ja avas pilgule planeedi pinna. ürgjõul kugistasid

seal teineteist kaks ookeani – üks tulest, teine veest. Mõlema raevuhoogudes purunesid mandrid kui triivivad jääpangad. Üksikud kontuurid olid veel säilinud, aga needki nihkusid nüüd silmanähtavalt paigast.

Seal paistis merelaht, mille ääres oli kõrgunud uhke Musi linn. Kuhu oli ta jäänud? Kõikjal vahutas lillakas vesi ja kerkisid lained, mis enam tagasi ei langenud, vaid mida üha kõrgemale taeva poole rebiti.

Pealtvaatajad jälgisid pärani silmi ja hinge kinni pidades toda maailmalõpu pilti, mis pakkus üha uusi ja jubedamaid variante. Pika surmaheitluse viimane faas - kui kaua see juba kestis, minuteid või tunde? Aeg paistis olevat seisma jäänud.

Siis lõpetas Ortu oma viimse tiiru. Põlevas gaasipilves, mis mõlemaid taevakehi ümbritses, langes ta järsu kaarega Meju poole. Ekraanil sähvatas välk, nii ere, et

pimestas kõiki.

Kui mejulased silmad avasid, heljus selles kohas, kus kaksikplaneet Meju-Ortu oli asunud, sädelev pilv.

194

Keegi ei kõnelnud ega liigatanud. Ka observatooriumis pidi valitsema toosama vapustatud tardumus, sest pilti ei lülitatud välja.

Sügavasti hinge tõmmates tõusis Mabur esimesena toolilt.

«Häireolukord kestab kuni kesktähe tõusuni.» Muud ei öelnud ta midagi.

Väikese vaikse järvekese kaldale oli Sotas ööseks puhkelaagrisse jäänud. Soe idatuul puhus üle madalate .mägede ning veeretas pehmeid laineid vastu kallast, mida palistasid õitsvad põõsad ja kõrge pilliroog.

Telke ei olnud Sotas üles lüüa lasknud. Ta lamas matil, käed, vaheliti pea all, ning' vaatas üles taevasse. Tema kõrval istus Leth. Aeg-ajalt vahetasid nad mõne sõna. Magamisele ei mõelnud neist kumbki.

«Leth!»

«Jah, isand.»

«Ma poleks pidanud seda tegema.»

«Ilkut kuninga juurde saatma?»

«Just nimelt.»

«Nüüd seda enam muuta ei saa.»

«Minus tõusis nagu jonn, sellepärast et ma Maburi sõnu ei mõistnud.»

«Jumalad andku sulle andeks.»

Sotas vaikis. Võib-olla oli ta magama jäänud. Leth ei näinud teda pimedas. Ka Leth heitis pikali, ent jäi ärkvele. Suletud silmil kuulatas ta tasaseid ööhääli enda ümber. Kostis ühetoonilist lainete loksumist ja tuule sahinat pilliroos. Vahisõduri samm tuli ligemale ja vaibus taas. Hobused puristasid tasa ning kaapisid liiva. Leth mõtles Birale ja oma möödunud elukäigule, mis oli olnud õige kirev ning sündmusterohke.

«Ma igatsen tihtipeale tagasi Jumalate orgu,» pomises Sotas. «Vihkan kogu seda kära ja riidu!»

«Mina mõtlesin ka just. . .»

«Leth! Leth!» Sotas hüppas üles. Ta seisis, käed taeva poole tõstetud ja pea kuklas.

Leth kargas püsti. «Mis kohutab sind, isand?»

«Jumalate täht! Ta on . . . kadunud!»

195

Pead raputades uuris Leth taevalaotust. «Silmad lihtsalt petavad sind. Jumalate kodu

helendab igavesti.»

«Ei, ei! Nüüdsama oli ta veel näha. Sõbralik jumal Termon näitas mulle teda mitmel korral. *Ta* valgus on kustunud. See on halb enne!»

Uued küsimused

Olden vaikib. Kuulajad tõstavad pilgu, mõtetes ikka veel nonde igiammuste sündmuste juures.

«Ja selle kõik võtsite te tibatillukestelt helipoolidelt, mis te Phoboselt leidsite?» pärib Berman imetlevalt.

«Loomulikult! Ei olnud muidugi kerge sündmusi õigesse järjestusse seada. Mejulase ülestähendused on tüüpilised päevikumärkmed. Nad sisaldavad ohtrasti üksikasju ja mõtteid, mis jäädvustati sageli päris seosetult, mingi meelde torganud mälestuse sunnil.»

«Te kirjeldate ka sündmusi, Erik, millest ülestähenduste autor midagi ei võinud teada, kuna teda sündmuspaigas ei olnud. Võtame näiteks juhtumused Eribos.»

«See peab tõesti imestust äratama,» möönab Olden. «Ent originaalis on küllalt vastavaid väljendusi ja vihjeid kõnelustele Lethiga või teiste inimestega, mis lubasid ka sel juhul võimalikult tõepärase pildi luua. Olete selle seletusega rahul?»

«Täiesti. Kahju ainult, et ei tea, kellelt on märkmed pärit. »

«Meie oletame, et see, kes oma elamused ja mõtted heliniitidele jäädvustas, oli Termon ise.»

«Termon - jäägem teie oletuse juurde - tähendas kindlasti üles kõik, mis talle vähegi märkimisväärne tundus,» sõnab Riggs. «Oleks kummaline, kui ta vähemalt mõistagi ei annaks, kus see looduskatastroof aset leidis.»

«Te unustate, et helipoolid ei olnud meie jaoks määratud. Ilmselt kaotas Terrnon karbikese ja Phoboselt ülepeakaela lahkumisel jäi see maha. Iga mejulane ju teadis, kus vana koduplaneet asus. Erilist mainimist ei olnud järelikult vaja. Seetõttu tuleb meil esialgu hüpoteesidega rahulduda.»

«On teil lootust seda mõistatust millalgi lahendada?»

«Jah. ütlesin juba, et kergitame saladuselt katte võib olla Maal, see tähendab Baalbeki varemetes. Kui Mabur ja Ong terrassi üle vaatasid, kõnelesid nad ka alumistest ruumidest. Meie jaoks on see alarmeeriv märkus. Terrass on juba paljudel teadlastel läbi uuritud. Siiani ei ole aga keegi tulnud mõttele kaevata platvormi alt.

Peame selle tähelepanematuse heaks tegema, ja võibolla leiame sealt, mida otsime: selge vastuse põnevale küsimusele mejulaste päritolu kohta.»

«Jäägem seni küsimuste juurde, mida on kergem selgeks teha,» paneb ette Novak. «Kus asus too Lõunajõeäärne maa?»

«Kui me sellest lähtume, et läänesumerid – selle nimetuse suhtes oleme juba kokku leppinud - Liibanoni piirkonda elama asusid, võib Lõunajõena kõne

alla. tulla ainult Jordani jõgi,» seletab Olden. «Seda oletust kinnitab ka edasine ajalookäik.»

«Ning Eribo linn?»

«See võiks olla vana Jeeriku, mille rabedaks muutunud kindlusemüürid heebrea väejuht Joosua hiljem helivõngete abilolevat purustanud. Jeerikut peetakse üldse esimeseks linnaks maa peal. Kõneldakse, et ta olevat rajatud kaheksa tuhat aastat tagasi. Nagu kõiki ajamääranguid kõige varasema aja kohta, tuleb ka neid andmeid võtta teatava reservatsiooniga. üks on igatahes kindel: selles ümbruses on välja kaevatud iidseid jäänuseid tellisehitustest, mis olid püstitatud kivivundamendile. On ehk sellega päevavalgele tulnud mälestus «Jumalate oru» terrassist?»

«Mina tahaksin meelsasti teada, kuidas oli lugu nonde sagazitega?» pärib arst Perko. «Kas esines tõesti juba tol ajal klassidevahelisi kokkupõrkeid?»

Gombare on valmis vastama. «Teame üsna kindlasti, et neljanda aastatuhande algupoolel enne meie ajaarvamist elasid praeguses Palestiinas võõrad rahvad. Võimalik, et need olid läänesumerid. Samal ajal liikusid maale kõrbest nomaadisuguharud. Sumeri keeles nimetati neid sagaziteks, see tähendab kõrilõikajateks. Halvustav nimetus oli ilmselt tingitud nende tõrksusest uute, Põhjast tulnud võimukate valitsejate suhtes. Sõimunime teadsid veel sumerite järglasedki, babüloonia keeles

kõlas see «sutu». Hiljem hävitas juba varem mainitud Joosua amoriitide hulka kuulunud sagazid veristes sõdades.

Sumerite ja amoriitide vahelised lahkhelid olid algul puht võimupoliitilist laadi. Varsti aga - nagu. kuulsime, kirjeldab Termon seda väga põhjalikult - nihkus rõhumise suurenedes võitluse raskuspunkt mujale. Vastamisi seisid nüüd hoolimatud ekspluateeriiad, härrasklass - sumeri amelu - ja enamasti varanduseta sagazid. Alates esimesest orjanduslikust riigist, mida Assari riik võiski endast kujutada, ei katkenud enam spontaansete ja organiseeritud ülestõusude ahel. Meenutagem ainult mässu sumeri linnriigis Lagašis oma neli ja pool tuhat aastat tagasi.»

«Tolleaegsed inimesed, keda me Termoni ülestähenduste kaudu tundma oleme õppinud, olid väga intelligentsed,» sõnab üks kaastööline Marsi baasist. «Seda üllatavam on, et nad veel nii tugevasti oma deemonitesse uskusid.»

Selle peale vastab Li Sartou: «Religioossed kujutelmad tekivad teadvuses, mis pidevalt areneb ning saab mõjutusi ümbritsevalt. maailmalt. Seepärast on täiesti võimatu, et meie aja inimene usuks jumalasse või kuradisse, kes teda õigele teele juhtida või kiusatusse viia võiks.

Nii tähelep\muväärsed kui sumerite ja nende vahetute järglaste, babüloonlaste teadmised ka polnud, olid need ikka kuidagipidi ebausuga seotud. Kõige selgemini ilmnes see taevavaatluste osas, sest sumeritele olid tähed jumalate olemasolu nähtavaks väljenduseks. Tähtede liikumisest lugesid nad välja jumalate tahet ja inimeste saatust. Nemad panidki aluse astroloogiale.»

«Seiske aga hea selle eest, et me peatselt loo järge kuulda saaksime!» hüüab Riggs Oldenile. «Muide, teie jutustusse oli lipsanud üks viga. Ühes kohas oli öeldud, et Sotas olevat kakssada viiskümmend aastat vana.»

«Vanuse määramisega on lugu järgmine: sumerid ei arvestanud aastat päikese järgi, vaid kuu tiirude järgi. Kuuaasta moodustasid kaksteistkümmend kuu tiiru, oma vanust aga lugesid sumerid just kuu tiirude järgi. Kui nüüd Sotase vanus võrdus kahesaja viiekümne kuu tiiruga, siis meie arvestust mööda oli ta peaaegu kahe

kümne ühe aastane. Samal viisil seletub ka piiblitegelaste iga. Aadamast kuni Naani saavutasid nõndanimetatud patriarhid vanuse, mis oli keskmiselt üheksasada kuud, see tähendab, et nad said umbes seitsmekümne viie aastaseks. Isegi kuulus Metuusala ei elanud palju kauem.»

Viimase arutlusega on ka see õhtu lõpule jõudnud. «Mul on tarvis veel Norbertiga kõnelda,» sõnab Olden kaaslastele head ööd soovides.

«Seda te küll ei tee, Erik!» protesteerib Veera. «Hindate oma võimeid üle. Praegu tuleb magada!»

«Kui komandör just käsib. . .»

Ent tuli Oldeni kajutis põleb edasi. Ta töötab mejulaste loo kallal. Ja töö edeneb tal nii jõudsasti, nagu dikteeriks talle Termon ise.

Juba mõne päeva pärast võib Olden ettelugemist jätkata.

Nelias osa Soodom ja Komorra

Korraldus kosmosest

Meju kustumisest oli mõni aeg möödas. Päevast päeva kajas Keelatud orust kiviraidurite vasaralööke. Mehed töötasid viimase terrassitahuka kallal. Kivilahmakas oli võimsate mõõtmetega. Insener Ong ei olnud seda veel mäest täielikult eraldanud. Ohutuse huvides pidi see toimuma alles siis, kui vabad küljed on siledaks tahutud.

Kiviraidurid teadsid, et nende töö orus hakkab lõpule jõudma, ja nii mõnedki mõtlesid südamevärinaga, et see oleks tähendanud neile kõige lõppu, kui siin veel Isu Dug oleks käsutanud. Nüüd aga seisis nende ees uus elu täis lootust ja soove. Nii olid mehed heas tujus ning töö läks neil lennates.

Mejulaste laagris seevastu ei vaadatud tulevikku nii optimistlikult. Suurelt kosmoselaevalt, mis oli juba teel Maale, oli viimastel päevadel tulnud raadioteateid, mis andsid küllalt põhjust muretsemiseks.

Nendes teadetes öeldi, tot katastroofi piirkonnast levib radiaalselt määratu hulk kaksikplaneedi Meju-Ortu tükke. Kosmoselaev lendas Maa poole tolle kivilaviini ees, mis olevat teistele taevakehadele, nagu teatati, juba rasket kahju tekitanud.

«Sa arvad siis, et Imrat ähvardab oht?» küsis Mabur astronoom Ippurilt.

Too vaatas juurdleval pilgul tähekaarti, mis kattis Maburi kabiini üht seina. «Oht ei ähvarda mitte ainult Imrat, vaid ka meie suurkuuli, kui ta siin maanduks. Ei olnud just õnnelik mõte üht osa ekspeditsioonist juba enne vana planeedi lõppu Imrale saata. Oleks pidanud ootama, kuni oleks saanud ülevaate katastroofi ulatusest.»

«Meil ei ole kombeks juhtunu üle targutada.» Maburi silmad olid muutunud tumedaks - mitte Ippuri märkusest tingitud pahameele tõttu, vaid sellepärast, et ka tema oli tõsiselt mures. Ta võttis ühenduse raadiojaa

maga ja kuulas järele, kas kosmoselaevalt on tulnud uusi andmeid.

Äsja oligi üks teade vastu võetud. Selle tekst ilmus valguskirjas Maburi lauale.

Murelikult astus Ippur lähemale. «Noh?»

Mabur tõusis. Ta pilk oli suunatud otse astronoomile.

«Suurkuul on juba õige ligidal. Ta ei maandu, vaid jääb statsionaarsele orbiidile. Imrale läheneb laialdane rusuväli. Peame olema stardivalmis.»

«Seega leiavad mu kartused kinnitust,» ütles Ippur.

Ta astus seinakaardi juurde. «Rusuväli levib suure kiirusega. Loodame, et suurkuul jõuab meid veel pardale võtta ja planeeditükkide eest põgeneda!»

Tuli Ong. «Viimane tahukas terrassi jaoks on varsti valmis, Mabur. Võime juba.»

«Tööd tuleb lõpetada, Ong. Enne koitu peavad kiviraidurid orust lahkuma.»

«Kas suurkuul siis ei maandugi?»

«Ei. Meile endile anti stardihäire.»

«Ons asi nii tõsine?»

«On küll,» vastas Ippur rõhuga.

Ja Mabur lisas: «Igatahes toimime korralduse kohaselt. Otsekohe tuleb kõik peale laadida.» Ta lülitas sisse raadiojaama. «Kõik tüürimehed keskusse!»

«Üks lennukuul on väljas. Termoni ja Giliga.»

«Neil tuleb otsekohe tugipunkti tagasi pöörduda.» Ongi nägu venis pikaks. «Nii et siis

terrassi ehitamine oli asjatu?»
«Seda ei tea veel öelda. Kui suurkuul meid pardale on võtnud, on laeva juhtkonna esimeseks mureks planeeditükkide eest pääseda.»
Ippur seisis ikka veel seinakaardi ees. «Peame ruttama!»

Kosmosekuul, milles asusid Gil ja Termon, rippus kui tilluke täht öises taevas. Gravitatsiooni reguleerides võisid nad paigal seista või lennata, tõusta või laskuda. Võimsat aatomienergiat, mida nende agregaadid valla päästsid, ei kasutatud mitte vahetult liikumisjõuna, vaid juhitava antiraskusvälja loomiseks.
Meeskonna ülesandeks oli atmosfääri ülemistes kihti

des mõõtmisi teostada. See oli töö, mis kuulus ekspeditsiooni põhiprogrammi, ent oli nüüd muutunud äärmiselt tähtsaks ja lausa pakiliseks.
Täielikult oma tegevusse süvenenud, vahetasid Termon ja Gil harva omavahel sõnakese. Aeg-ajalt nimetas Termon näitarve, mis Gil üles märkis ning tabeliga võrdles.
«Tunduv kõrvalekaldumine normaalväärtusest,» nentis Gil.
Termon noogutas. «Väga suure energiaga kiirgus.» «Just nagu kesktähe purske puhul.»
«Lisaks veel tolmutaoline ollus. Suhteliselt jämedad osakesed. »
«Need ei pärine Imra pinnalt.»
«Kindlasti mitte. Nad on kosmilist päritolu.»
Ühest valjuhääldajast kostis kellegi erutatud hääl: «Võtsime vastu korralduse Maburile. Suurkuul on ligidal. Stardihäire kõigile!»
Gil lülitas mikrofoni sisse. «Stardihäire? Kas nad ütlesid, mispärast?»
«Imrale läheneb rusuväli.»
«Meie vaatlused saavad kohe läbi. Siis laskume alla.» Gil vaatas Termonile otsa. «Vana planeedi rusud?» «Välja esimene ots ongi juba Imrani jõudnud.» Termon osutas mõõteandmetele.
«Kosmiline tolm!»
«Jah, ja tugev kiirgus.»
«Teine katastroof?» Gil haaras Termonil käest. «Siin lmral? Laskume kohe alla, Termon!»
.
Jälle kostsid sõnad valjuhääldajast. «Maburi käsk: Otsekohe tugipunkti tagasi pöörduda!»
«Alla!» hüüdis Termon.
Lennumasin hakkas Maa poole laskuma.
Sõnatult põrnitses Termon enda ette.
«Millele sa mõtled?» päris Gil. «Kui äkki suurkuul.. .»
«Küllap nad meid õigel ajal hädaohu eest minema viivad,» rahustas teda Termon. «Aga imrid? Nad ei aimagi, mis neid ähvardab!»
«Me ei saa nende heaks midagi teha.»
«Neid peaks hoiatama.»
«Nad ei usuks meid.»

«Sa unustad, et nendele oleme me jumalad, kõikteadjad. »
«Ühed sa päästad, teised aga saavad hukka. Vaene ilus Imra! Ehk ei taba katastroof teda liiga raskesti.»
«Seda, mis meie võimuses, ei tohi me tegemata jätta.

Maandume Eribo juures ja kõneleme Sotasega. Meie teed see ei pikenda ning ajakaotus on tühine.»
«Mabur ei kiidaks seda heaks.»
«Sellist sammu õigustab eriline olukord.»
«Kui aga meie ilmumine paanikat põhjustab?»
«Püüame seda vältida.»
«Kuidas me Sotase üles leiame?»
Termoni silmi ilmus naeratus. «On sul hirm, Gil?
Usalda mind! Sa tead, olen sageli imride seas olnud ja tunnen neid. Tean, kuidas Sotast leida.»
«Ühelgi juhul ei lähe sa üksinda! Saadan sind.»
Nad ruttasid juhtimisruumi, kus Termon andis instruktsioone maandumiseks.. Edasist lendu jälgisid nad ekraanilt.
Juba sädeles keset öist maastikku jõgi. Sealsamas oli ka linn. Hääletult nagu vaim liugles kuul üle linna, ning seal, kus põllud ja metsad jõeni ulatusid, laskus ta
alla, kuni jäi rippuma maapinnast jala kõrgusele.
Termon ja Gil hüppasid välja. Teisel pool jõge kõrguvate mägede kohale oli kerkinud kuusirp, mis heitis vaiksele maakohale tuhmi valgust.
«Näed, loomakarjad!» Termon vaatas otsiva pilguga ringi. «Lähedal peaks järelikult imrisid olema.»
Nad leidsid kaks karjust, kes põlvili maas otsekui kivikujud salapärast kuuli vahtisid. Märgates võõrikuid kogusid enda kõrval, tõstsid nad käed kaitseks näo ette.
Üks neist kogus julgust ja kogeles: «Kas tulite selle sama kuuliga taevast alla?»
«Jah,» vastas Termon. «Otsime Sotast.»
«Kõikvõimsad jumalad!» Värisedes viskusid karjused silmili maha.
«Tõuske üles ja ärge peljake,» sõnas Termon leebelt.
«Kus on Sotas, teie kuninga poeg?»
Kartlikult tõstsid mehed pea. Vanem näitas linna poole. «Seal! Ei, andesta, vägevaim! Seal, seal!» Ja ta osutas vastupidisesse suunda. Hirmu ja ehmatusega ei
saanud ta selget sõna suust.

«Kus siis Sotas on?»
«Oma majas jõe ääres.»
«Tead sa seda täpselt?»
«Päris kindlasti.» Karjus pöördus oma kaaslase poole.
«Ütle sina kah.»
«Uria kõneleb õigust,» sosistas teine. «Suur isand Sotas, on oma majas.»
Termon noogutas Gilile. «See sobib veel paremini kui ma ootasin.» Ta silmitses meest, keda Uriaks hüüti.
«Näita siis meile teed Sotase juurde!»
Uria kohkus tagasi.
«Näita meile teed!» kordas Termon.
Nüüd Uria kuuletus. Hirmust poolsurnud, komberdas ta edasi, Termon ja Gil järel.

Pärast naasmist Keelatud orust viibis Sotas harva asevalitseja palees. Isegi ihukaitsevägi ei suutnud talle seal enam küllaldast julgeolekut tagada, seda enam et palee asukoht - hoone seisis keset linna - tõsise hädaohu korral tõhusaks kaitseks sobiv poleks olnud.
Seepärast oli Sotas ümber asunud jõeäärsesse maamajja. Kõneldi, et see olevat asevalitseja

suveresidents. ümbruskond sarnanes küll rohkem sõjaväelaagriga, kuhu pääses ainult läbi rangeima kontrolli.

Säherduse olukorra tõttu kannatas Sotas väga. Ta ei olnud ei sõjamees ega poliitik nagu tema isa ning ümbritsev maailm näitas ennast hoopis teistsugusena, kui ta oli kujutlenud või näha soovinud.

Ta suurepärased ideed jäid ainult kavanditeks. Ta pidi tegelema asjadega, mis olid talle võõrad ja vastumeelsed. Võib-olla oleks ta palunud oma isa teda sellest hiilgavast, kuid äärmiselt tänamatust ametist vabastada. Kuid Assar oli kaugel ja Sotas mõistis, ei tema tagasiastumine oleks olukorda ainult halvendanud.

Ööd kui päevad vaevas Sotas pead, kuidas oma maa ees seisvat dilemmat lahendada. Ta tahtis, et rahvas oleks õnnelik ja rahul. «Jumalate» mõtted olid temas idanemiseks viljaka pinna leidnud. Kuid ta ei suutnud astuda otsustavaid samme selleks, et riivata või kitsendada varakate klassi iidseid õigusi, kelle hulka ta ju

207

isegi kuulus. Nii tuli kõigest, mis ta ka ette võttis, ainult pahandust ja põhjust olukorra edasiseks teravnemiseks.

Lähikondsetel ei olnud temaga kerge. Sageli lasi ta ebatavalisel tunnil kutsuda oma nõunikud ja aukandjad, et vaagida väsitavalt pikas arutelus mõnd mõtet, mis talle parajasti pähe oli torganud.

Sellel ööl oli Sotas lasknud kohale tuua Melami. Kahvatu, kõhnunud ja sünge näoga istus noormees nubanda vastas. Pea oli tal õlgade vahele tõmmatud, nagu oleks tal külm.

«Isalt ei ole veel mingit märki, mis mulle abi lubaks.»

Melam surus haiguiuse maha. «Kust see nii ruttu tulla saakski. Oled kannatamatu.»

«Oleksin pidanud Ilku asemel hoopis Lethi kuninga juurde saatma.»

«Mul on meeles, isand, et oled juba mitmel korral seda küsimust puudutanud. Kuningas ei oleks kindlasti Lethi saadikuna tunnustanud ja olukord oleks veel hullem olnud kui praegu. Sa tegid paremini, saates Lethi ustavate väosadega Siddimisse, et vähemalt kõige lõunapoolsemas osaski rahu valitseks.»

«Lasksin avada viljaaidad ja - alandasin maksusid,» pomises Sotas ohates. «Sellest hoolimata põleb maa igast servast. Tapetakse inimesi, röövitakse kaupmehi, süüdatakse maju, mõnitatakse kombeid ja seadusi. Ei möödu päevagi ilma vägivallategudeta. Upume verre ja hukatusse. Miks, Melam, miks? Ons jumalad meid maha jätnud?»

«Sul enesel peab olema kõva rusikas ja selge tahe, isand! »

Sotas peitis näo kätesse. «Pean ma viletsusele, näljale ja surmale juurde lisama veel sõja? Kelle vastu?»

«Süüdlaste vastu!»

«Kes need siis on, sina tarkpea? Sagazid? Neil oleks tõesti põhjust juba ükskord rahul olla.»

«Süüdi on Ešmara ja tema poolehoidjad.»

«Ešmara! Ikka jälle Ešmara!» Sotas tegi ärritatud žesti. «Ta viibib mu isa juures ja mul pole vähimatki tõendit, et ta reetmist plaanitseks.»

«Sa ütled, et Ešmara on kaugel. Kuid. tema usaldusmees Lugal Aga on siin! Too õhutab kahjutuld ja kihu-

208

tab kuritegudele, et meeleheite äärele jõudnud maad anastada ja oma käskijale üle anda.»

«On sul tõendeid, Melam?»

«Veel mitte. Kuid ühel päeval. . .»

«Ah, sa lihtsalt vihkad Lugal Agat!»

Sisse astus valveohvitser.

«Mis sul tarvis on?» nõudis Sotas pahaselt.

«Vabanda, isand! Karjus Uria palub sinu jutule. Ta on väga enesest väljas, kõneleb kõrgetest jumalatest, kes olevat end temale ilmutanud, ega lase ennast sinu lävelt minema ajada.»

«On ta ehk oma ameti unustanud ja liiga sügavale veinikruusi põhja vaadanud?» vihastas Sotas.

«Ei, isand, purjus ta ei ole.»

«Ta kõneleb jumalatest?»

«Nii see on, isand.»

«Lase ta sisse!»

Uria viskus Sotase jalg2 ette. «Andestust, suur isand! Mind saatsid sinu juurde jumalad.»

«Sa oled aru kaotanud.»

«Ei, isand. Kaks jumalat tulid taevast alla väljale, kus ma ustavalt su karja hoidsin. Ja nad kõnelesid: «Kus on Sotas? Vii meid tema iuurde!» Kuulasin käsku. Kui nad valvurite ees seisid, kohkusid ka vahisõdurid nii ära, et pillasid mõõgad käest. Takistamatult astusid jumalad sinu aeda. Seal ootavad nad sind, suur isand!» Sotas hüppas üles. «Mabur saadab abi!»

Põksuva südamega läks ta aeda, hoolitsenud enne, et keegi seda kohtumist pealt ei näeks. Kahvatus kuuvalguses tundis ta ära Termoni ja Gili. Ta kummardas sügavasti.

«Kas tulite, armulised jumalad, et mind hädas aidata?»

«Aidata tahame me tõesti,» vastas Termon. «Aga mitte selles mõttes, nagu sina arvad. Kuula, Sotas, ja pane mu sõnu hästi tähele. Pärast seda kui kesktäht nüüd tõuseb ja taas loojub, süttib taevas põlema. Ja sealt hakkab alla sadama kive, tuliseid kive. Seepärast anna rahvale teada, et nad hoiaksid eemale majadest ja lagedatest väljadest. Nad otsigu varju mägedes, kuni kõik on möödas. Ka sina ise põgene nii kiiresti kui vähegi võimalik! Said sa aru?»

209

Sotas oli kohkumusest kange. «Jah, jumal Termon. «Aga miks peab see nii sündima? Kas suur Mabur on minu peale vihane? Kas te ei saaks õnnetust ära hoida?» Gil puudutas Sotast õlast. «Ei, seda me ei saa. Tee, nagu Termon sulle ütles.»

«Tulised kivid ülalt taevast! Mäherdune õnnetus kõigele lisaks!» Sotas langetas pea. Ta ei suutnud edasi mõelda.

«Ela hästi, Sotas!» sõnas Terrnon tasa. «Ma ei tea, kas me enam kohtume.»

Meelt heites laskus Sotas põlvili ja klammerdus Termoni külge. «Jääge meie juurde, armulised jumalad! Ärge jätke meid maha! Teile hakkab siin meeldima, mitte millestki ei pea te puudust tundma. Rahvas tänab ja austab teid templites, mis ma teile lasen ehitada. Oo, jääge ometi!»

«Me ei saa jääda. Ela hästi!» Terrnon andis Gilile märku.

Nad ruttasid maandumiskohale. Lennukuul tõusis ja kadus valgete mägede suunas. Mõne minuti pärast jõudis ta Keelatud orgu. .

Siin kulges kõik stardiks valmistumise tähe all. Demonteeriti masinaid, laaditi peale aparaate. Kõik see edenes kähku, kuid ilma kiirustamata ja liigsete sõnadeta. Ükski mejulane ei paistnud ootamatu teeleasumise pärast erutatud olevat, ehkki nad kõik oskasid hinnata ohu suurust, mis kohutava kiirusega Maale lähenes.

Termon ja Gil läksid observatooriumi juurde, sest nad kuulusid Ippuri rühma ning nende ülesandeks oli aidata väärtuslikke astronoomiainstrumente lahti võtta.

Taas tegid nad lühikese peatuse allika lähedal, mIlle vees nad ennast kord olid värskendanud. Praegu oli öö. Selges tähistaevas ujus üle pikliku oru kuusirp. «Näeme me kunagi Imrat veel nii kaunina kui tollel õhtul?» Gili hääl värises. «Praegu on ta sära tuhmunud ja looduses valitseb ängistav vaikus.» Pärast lühikest ärevat pausi jätkas ta: «Ehk jääb see kaunis org puutumata.»

«Katastroof tabab küll vist kogu Imrat.» Ka Termon kõneles poole häälega, sest temagi kujutles endamisi, mis juba mõne tunni pärast võib juhtuda.

«Paljud saavad kindlasti surma. Kas ka meie, Termon?»

210

«Suurkuul on õigeks ajaks kohal.»

«Kui ta aga ei ole? Meie maandumiskuulidel pole mingit kaitset meteoriitide vastu.»

«Siis otsiksime kaitset koobastes. Nagu imridki.»

«Kas sa märkasid, kui ahastava pilguga Sotas vaatas? See polnud kindlasti ainult kivisaju pärast. Imelik, et kõrgemad elusolendid sellel imekaunil planeedil ise endale nii palju meelehärmi valmistavad.»

«See tuleb nende teadmatusest, nende ebaküpsusest. Ühel päeval saavad nemadki õnnelikuks.»

«Kui nad ainult selleni elavad!»

Observatooriumi kuplilt tõsteti juba plaate maha. Ent Ippur istus ikka veel ekraani ees. Ta vaatles helkivat pilve, mis kattis suurt osa taevast. HeIkimine tuli päikesevalguse peegeldumisest musttuhandel veidrakujulilisel kivimi- ja sulametallitükil. Pilve eel sööstis lähemale mingi täpp. See oli hiigelkosmoselaev.

Ippur kritseldas kirjaplokki paar arvu ja arvutas. Kümme miljonit kilomeetrit! Ta kohkus. Mis luges see kaugus kosmiliste mastaapide juures!

Põgenemine

Veel samal ööl pöördus Sotas Eribosse tagasi ning varahommikul kuulutasid käskjalad nii linnas kui maal asevalitseja korraldust minna otsekohe mägedesse ja otsida seal varju tulesaju eest, mis hakkavat taevast langema.

Melam oli veendunud, et selline korraldus mitte ainult et päästab rahva seas valla paanika, vaid ka kütab niigi juba erutatud meeled kõige ohtlikuma määrani üles. Kuid Sotas tahtis ikka Termoni sõnade järgi käia ja rahvast ähvardava ohu eest hoiatada. Ta jäi Melami manitsustele kurdiks. Ja nii juhtuski see, mida Melam oli kartnud.

Ühed kahmasid suure rutuga oma varanatukese ja põgenesid ummisjalu linnast. Teised seisid majade ees sünge ja ähvardava näoga. Nood arvasid, et säherduse käsu taga peab peituma mingi uus pettus.

211

Avamaaloli vastuseis Sotase körraldusele veelgi tugevam. Kuidas? Olevat jumalate tahtmine, et jäetagu ilma hooleks oma kodu ja vara, head põllud ja karjamaad, ning aetagu karjad kuivadesse mägedesse? Mitte keegi ei tahtnud seda uskuda.

Siis korraga levis kumu, et see käsk ei tulevat hoopiski mitte asevalitsejalt, sest Sotas olevat vangi võetud ja tapetud. Mõned teadsid rääkida, et vaenlane olevat üle piiri tulnud ning lähenevat ülekaalukate väehulkadega. Visalt püsis aga ka ristl vastu käiv kuuldus, et jumalad olevat ilmunud karjastele väljal ning nõudnud Sotast. Olid ehk jumalad maal toimuvate kurite-gude pärast vihaseks saanud? Ähvardasid nad tõesti tulesajuga? .

Linnaväravate juures valitses varsti kirjeldamatu tohuvabohu. Linnast lahkujad trügisid kärude ja kandamitega väravast välja, niisama paljud aga tungisid pimeda hirmu ja ähmiga sisse. Viimaseid tõrjusid väravavahid tagasi. Ilma vägivallata seejuures toime ei tuldud. Hoolimatult torgati odaga või sähvati mõõgaga. Oli haavatuid, nutvaid naisi, äraeksinud lapsi. Kisa kostis kaugele ümberringi.

Eribo tänavad olid täis üksikuid põgenikke ja salkadesse kogunenud inimesi, kes reetmist, röövimist ja veresauna kartsid ning oma varandust kaitsta tahtsid. Läbi tänavate kihutasid

Lugal Aga sõjavankrid. Juhid viibutasid pikki piitsu, ja kes õigel ajal eest ära ei saanud, sattus kapjade ning rataste alla.

Asevalitseja paleed piiras igast küljest ihukaitsevägi. Kes iganes majja sisse astus, otsiti valvurite poolt läbi, ja enne kui külastaja siseruumidesse lasti, pidi ta isegi ilmsüütu, ehteks mõeldud pistoda ära andma.

Valveohvitser võttis julgeolekueeskirju nii täpselt, et kui Lugal Aga tuli, nõudis ta temaltki relvade äraandmist. .

Silmi välgutades põrnitses vihast punane komandant noort pealikut. «Oled sa aru kaotanud?»

«See on asevalitseja käsk ja käib kõigi kohta, isand.»

«Siin maksab praegu minu käsk, sa kärnane koer! Küll ma sulle sõnakuulmist õpetan!» Lugal Aga haaras mõõga järele. Tema kavatsuses ei olnud võimalik kahelda.

212

Silmapilk oli ta sisse piiratud. Teda ümbritsesid ähvardavad näod. Mühatades pistis Lugal Aga mõõga tuppe tagas. «Kuninglik kaardivägi!» urises ta mürgiselt. «Hüva, küll te mind veel tundma õpite.»

Ennast valitsev, kuid raevust kahvatu ohvitser laskis Lugal Aga läbi.

«Peaaegu nagu su vahialune, isand!» kähvas komandant päris varjamatu pilkega, kui ta Sotase ees seisis. Ta tuju ei paranenud, kui ta silmas Melamit, kellega asevalitseja äsja nõu oli pidanud.

Sotas vaatas Lugal Agale väsinud silmadega otsa. Ja miks sa siis oma relvi ära ei andnud?»

«Minu mõõk ei puutu mingisugusesse. . .»

«Mida sa soovid?» pistis Sotas teise seletusele pahuralt vahele.

«Nii linn kui maa on väga ärevil, isand. Rüüstamine ja häbiteod, roim ja tapmine on praegu seaduseks saanud. Seepärast on minu ettepanek sõjavägi ainult ühe kätte anda. Tee korraldus, et ka kaardivägi mulle alluks. »

«Kaarqlvägi jääb asevalitseja käsutusse,» sõnas Melam teravalt.

Lugal Aga puuris teda pilguga. «Ma kõnelen Sotasega!»

Melami suunurk kiskus põlglikult muigele. «Kuulasime su jutu ära, Lugal Aga, ning andsime sulle vastuse. Tea, et sinu käskijaks pole mitte Ešmara, vaid asehaldur, kuninga poeg.»

Komandant vahutas vihast. «Mul on käsk Eribo kindluslinna kaitsta! Kuidas saan ma seda teha, kui meie endi väeosad üksteisesse umbusklikult suhtuvad? Sellele peab lõpp tulema!»

«See on ainult ettekääne, muud midagi.»«Ettekääne? Ole oma sõnadega ettevaatlikum, Melam! »

Melam lõi põlglikult käega. «Sa ise ju äratad kahtlust. Kuidas võib kaardivägi sulle nii väga korda minna, kui sa täpselt tead, et Eribos on sellest ainult osake? Peajõud on Lethi käsutuses Siddimi all.»

«Kaardivägi orja käes! Taga paremaks!»

Sotas ärkas äkki oma letargiast. Ta mõõtis komandanti vihase pilguga. «Asevalitseja usaldusalune ei ole

213

ori! Mulle tundub, et sa tahad lihtsalt olukorda ära kasutada. Ma mõtlen, kas ei peaks sind...» Melami märguande peale jättis ta lause pooleli.

«Vabanda, isand, ma rääkisin mõtlematult.» Lugal Aga mõistis, et oli liiga kaugele läinud. «Veel on mul linn kõvasti peos. Mis saab aga siis, kui sagazid ründavad ja meil tuleb lahingut lüüa mitmel rindel? Sellisel silmapilgul oleksid lahkhelid väga halvad asjad. Anna mulle kaardivägi säherduseks juhuks!»

Mõtiskledes kõndis Sotas edasi-tagasi. «Sagazid ei ole nii rumalad, et kättevõidetud eelistele

ise kriipsu peale tõmbavad. Sellest küljest ei näe ma mingit ohtu.» Erilise rõhuga lisas ta juurde: «Niikaua kui me neid oma ähvardava hoiakuga selleks ei sunni. Jääb nii, et minu väeosad alluvad ainult mulle ja mitte kellelegi teisele.»

«Las siis läheb kõik oma rada!» Lugal Aga kummardas kergelt ja läks. .

«Oled sa tõesti sagazite peale kindel?» uuris seejärel Melam.

Sotas noogutas.

«Nad ei tõuse minu vastu üles. Alles eile kõnelesin Ben Haradiga. Lasksin ta kutsuda ja ta tuli. Kõnelesime vabalt nagu mees mehega.»

«Su suuremeelsus teeb sulle au, isand. Kuid pärast seda on palju juhtunud. Kas peavad sagazid sõna ka nüüd, kui teavad jumalate ettekuulutust?»

«Ben Harad on tark ja julge mees. Ta ütles: võta arvesse, Sotas, olen su vaenlane ja jään selleks alati. Võid lasta mul pea maha raiuda ja oma vahitorni otsa panna, aga siis tõusevad selle eest tuhanded teised pead ja nõuavad õigust. Mida sa sellega siis võidaksid? Aga ka minu üritusele ei tuleks mu kangekaelsusest kasu. Sest leidub neid, kes ootavad, et me pimedas vihas teineteist tükkideks kisuksime.»

Melam muutus tähelepanelikuks. «Nimetas ta nime sid?»

«Sellest ta hoidus.»

«Ja milleks ka nimed! Väga ilmselt mõtles ta Lugal Agat. Too riiukukk haistab oma võimalust. Ta peaks juba ammu ahelais olema.»

«Ta oleks tulnud kinni võtta, kui ta söandas minu vastu häält tõsta.»

«Tegid õigesti, et ennast tagasi hoidsid. Mõtle olukorrale, isand: Eribo väeosa hoiab Lugal Aga poole. Mis oleks sul tema ülevõimule vastu seada? Kaardivägi, mida sa käsutad, ei ole ju suurt rohkem kui ainult paleevahtkond.»

«Minu vastu kätt tõsta tähendaks heita väljakutse kuningale.»

«Praegu ta seda veel ei julge, kuid ta tõstab jultunult pead. Võib kergesti olla, et ta näeb sinus juba oma vangi. Sinu eest saaks ta kõrget lunaraha nõuda ja kuningas peaks selleks ohverdama Keskpäevamaa.»

«Veel täna lahkume linnast,» sõnas Sotas süngelt. «Kas või väevõimuga. Ruttame lõuna poole ning ühineme Lethi väega.»

Lugal Aga laskis kutsuda kõige vanema pealiku. «Kuule, kulupea, meie tund on tulnud. Mind ei usaldata enam palees.»

«Eks hakkame's pihta!»

«Mitte nii ägedalt! Ešmara andis mulle range korralduse alustada tasa ja targu. Mängus on liiga palju. Nii kaua kui võimalik, peab kuningas olema arvamusel, et me tema ja ta poja poole hoiame.»

«Mida siis tuleb teha?»

«Mitte meie ei pea alustama, vaid rahvas. Peab ainult oskama. asja õigesti ette valmistada.»

«Kõnele, mis siis peab juhtuma?»

«Mitte palju rohkem, kui seni juba on juhtunud.

Saada meie mehi rahva sekka, et nad inimesi üles kihutaksid Sotase käsule vastu hakkama. Luba neile iga süütamise ja kividega pildumise eest tasu kui palju tahes. »

«Kes aga selle tasu kokku ajab, et lubadust pidada?»

«Mitte keegi, sa narr! Kui asi niikaugel, notime hullud koerad maha. Meie kui asevalitseja päästjad!»

«Ja tema ise on sul siis peos. Suurepärane!»

«Said minust aru. Sa ei kahetse seda, kulupea.

Ešmara teab, kuidas tasu maksta - ja seekord juba tõeliselt. Nüüd kutsu minu juurde pealikud. Arvan, et ööseks jõuame eesmärgile.»

215

Keskpäeva paiku tõusis ärevus rahva seas haripunkti. Kulutulena levis kuuldus, et taevast olevat tähti langema hakanud. Suures päevavalges olevat mitmeid kordi nähtud välgatust ja helendavat tulejuga.

Tõepoolest paistis tulemas olevat midagi ebatavalist, ähvardavat. Oli rõhuvalt lämbe, polnud tunda tuuleõhkugi. Päike ei säranud nagu tavaliselt, vaid rippus ruske kerana pilvitus taevas. Tundus, nagu peaks loodus hinge kinni. Isegi loomad olifi vait ja pugesid peitu.

Linnatänavatele kogunesid rahvahulgad. Paljud ei söandanud küll enam kaitsva katuse alt lahkuda. Need aga, kes tänavaile olid jäänud, seisid enamasti rühmiti, tegevusetult ja süngelt vahtides. Nad kuulasid võõraste meeste juttu, milles oli palju tõtt. Kuid need sõnad tulid aututest suudest ja pidid Lugal Aga arvestuse kohaselt kihutama inimesi mõtlematutele tegudele.

«Olete te siis tossikesed, tahtetud lambatalled, et teiega võib teha, mis aga suurele isandale Sotasele meeldib?» karjusid mehed ja tõstsid käed taeva. poole. «Mida tõi teile Sotas Jumalate orust? Vaesuse, viletsuse ja tohutu maksukoorma! Mis jumalad need sihukesed on, kes teda õpetasid teiega hii nurjatult ümber käima? Halvad, õelad jumalad on need! Ja et kannatuste mõõt täis saaks, tahavad nad teile veel tuld lasta kaela sadada. Vaadake, inimesed jooksevad ringi kui rotid lõksus. Aga ka mägedes põleksid nad ära. Nad on lollid, et selle Sotase juttu kuulavad. Mis te seisate ja vahite, suu ammuli! Kasutage aega, mis teile veel on jäänud! Jooge veinikeldrid tühjaks ja sööge kõhud täis! Pekske väärjumalate templid puruks ning kihutage preestrid minema! Veel olete te elus, aga vaadake üles taevasse! Juba hakkab päike tuhmuma.»

Nii karjusid võõrad mehed, kuni neil suu lausa vahutas. Ja paljud olid valmis ilma pikema kaalumiseta nende üleskutseid järgima.

Oli ka neid, kes põlvili heitsid ja meeleheites käsi ringutasid. «Jumala karistus tuleb teie peale, te sõgedad! Võtke aru pähe, veel ei ole hilja. Palvetage, palvetage!»

Nad naerdi välja. Läks ägedaks sõneluseks, tuli ette löömingui d.

216

Käratsedes liikusid joobnud provokaatorite rühmad piki tänavaid. Nende eest ei olnud miski kaitstud. Nad rüüstasid, purustasid, tarvitasid vägivalda. Kes julges neile teele ette seista, löödi maha.

Ainult asevalitseja palee ees jäi vaikseks. Seal oli neli korda tugevam valve välja pandud ning kaardiväele ei söandanud keegi ligi minna.

Päev hakkas õhtusse jõudma. Ikka sagedamini sähvisid üle taevalaotuse eredad jutid, vahetevahel lausa parvekaupa. Kuid ebatavalisel nähtusel polnud mingeid tagajärgi. Ei hakanud sadama tulevihma, nagu oli ette hoiatatud.

Lugal Aga mehed kahekordistasid oma pingutusi. «Näete nüüd!» kriiskasid nad. «Ei juhtu mitte kui midagi. Tähendab Sotas pettis teid. Tema jumalad on väärjumalad. Ei taha me nendega tegemist teha.»

Ning rahvast ülespiitsutades pasundasid kõnekoorid läbi kogu linna: «Jumalad on meile õnnetuseks! Maha need jumalad, maha Sotas!»

Puhkesid tulekahjud, mis üha levisid. Keegi ei kavatsenud neid kustutada. Tänavatel kuhjusid rusud.

Ben Harad ja teised sagazide juhid kogusid mõistlikumaid enda ümber. «On tõsi, et meid väga rõhutakse ja et Sotas on unistaja, aga mitte nii ei võida me kätte

vabadust. Meid tahetakse eksiteele juhtida ja kurjasti ära kasutada!» hüüdsid nad. «Miks

Lugal Aga vahele ei astu? Ta reedab ühtviisi nii Sotast kui ka meid, rahvast. Meiega ei tohi ta oma nurjatqt mängu mängida!»

Vastuseks sellele üleskutsele provokaatorite vastu tuliselja tagant kivirahe ja nii mõnedki said surmava hoobi.

Kivid lendasid nüüd hädaohutust kaugusest ka palee pihta ning ikka ja jälle kõlas hüüd: «Maha Sotas!»

Süngete nägudega püsisid vahisõdurid oma kohtadel. Rangeirna korraldusega oli neil relvade kasutamine ära keelatud, sest Sotas teadis nüüd juba kindlalt, missugused oli Lugal Aga kavatsused.

Enesest väljas, tuli Numa venna juurde. «Kas sa ei kuule, Sotas, kuidas kivid vastu müüre kõmisevad? Sulle söandatakse kallale tungida! Kus on Lugal Aga, kus on tema sõjamehed? On see kelkija ehk kuhugi peitu pugenud?»

217

Sotas vaatas õele murelikult otsa. «Ta andis mulle käskjalgade kaudu teada, et ta teatud ajaks linnas korra majja seab. Veel kord nõudis ta kaardiväe allutamist endale. Ma pidavat ennast tema kaitse alla andma!»

«Nii et me oleme lõksus? Oh, poleks me iial siia neetud linna tulnud! Mis nüüd saab?»

«Meil on valida, kas Lugal Aga vangideks saada või ennast märatsejatel kividega surnuks loopida lasta,» pomises Sotas julgusetult.

Numa katkus endal juukseid, kiskus kuldketi kaelast ja virutas minema. «Oleksid sa jumalate nõuande ainult endale jätnud! Nende ennustused hakkavad juba täide minema. Vaata neid sädemeid pilduvaid leeke linna kohal! Kas pole see nagu tulesadu?» Ta silmad tõmbusid pilukile. «Veelon üks võimalus - põgeneda!»

«Teatasin Lethile jumalate hoiatusest ja lasksin talle öelda, et ühinen temaga Siddimi juures, enne kui tulevihma sadama hakkab. Ent on juba liiga hilja.»

«Ei ole veel hilja! Mida sa kardad kaotada?»Sotas kõhkles. «Ka Melam ootab otsust.»

«Ärgem kaotagem aega! Kutsu pealikud ja lase vankrid valmis seada.»

Kui päike väävelkollase hämu taha vajus, millest ühtelugu välgud läbi sähvisid, sööstsid paleeväravast ootamatult. välja sõjavankrid, nende keskel sõidukid

Sotase, Numa ja Melamiga. Kõminal kihutasid vankrid läbi kohkunult kisendava rahvahulga lõunavärava poole, kust nad ka takistamatult välja pääsesid. Varsti tähistas veel ainult keerlev tolmupilv teed, mida mööda vankrite rivi oli läinud.

Lugal Aga jälgis põgenemist ühest vahitornist.

«Lased tal minema lipsata?» oli üks ohvitser rabatud. Külmalt vaatas Lugal Aga põgenikele järele. «Minu käest ta ei pääse. Kõik läheb soovitud rada. Näed, juba püütakse paleed põlema pista. Otsekohe hakkame pihta. Küll me Assari kindluslinna Eribot kaitsta oskame. Elagu kuningas ja tema asevalitseja!»

Irvitades kordasid ohvitserid Lugal Aga hüüdu. Samal hetkel sähvatas silmapiiri kohal pimestav valgushelk. Kohutav hoop pani vahitorni vankuma.

218

Lugal Aga vaarus vastu müüri. Näost kahvatu ja moondunud, kähistas ta: «Edasi! Miski ei suuda meid kohutada, puhuge pealetungisignaali!»

Päeva jooksul oli paigast paika lennanud ärev teade, et Eribos olevat puhkenud verised rahutused. Mida kaugemale lõunasse see teade jõudis, seda ägedam oli ta nakatav mõju, sest nendes piirkondades olid nii Ešmara agendid kui ka Assari rajatagused vastased selle eest hoolt kandnud, et hõõguv rahulolematuse tuli hõlpsasti lõkkele lööks.

Eribo kõrval said mässukeskusteks Siddim ja Gor Mora. Kõige hullemaks läks asi Siddimis, mis oli Assari riigi lõunapoolseimaks nurgapiilariks. Linn asus samanimelises viljakas orus, mida läbis jõe alamjooks.

Juba mõnd aega oliväikeses garnisonis märgatud, et vaenulised hõimud oru lähedusse sõdalasi koondasid ning ilmselt kallaletungiks sobivat silmapilku ootasid. Sellepärast oligi Sotas osa talle alluvatest vägedest Lethiga Siddimisse saatnud. Bira oli läinud koos mehega, sest ohtlikku olukorda arvestades oli teadmata, millal Leth sealt tagasi tuleb.

Lethi saatmine sellele piirialale - Melam oli seda tungivalt soovitanud - osutus mõistlikuks teoks. Rahvas suhtus Sotase usaldusalusesse küll mõninga umbusuga, ent nägi temas samal ajal ka sagazit, kes pidi nende olukorda mõistma ja suutma nende huvisid Sotaselegi mõistetavaks teha. Lethi mõjul oleksid pinevil meeled kindlasti pisitasa rahunenud, kui Eribo sündmused, mis said siin teatavaks alles hilisel õhtutunnil, poleks mässuks tõuget andnud.

Ässitajad tegutsesid nii kiiresti, et Leth oli üllatusega löödud. Kui teda ennast otsene oht ei ähvardanud, siis ainult tänu sellele, et tema väed olid nii hulgalt kui ka löögijõult Ešmarale ustavast garnisonist üle. Sellest hoolimata kaitses ta juba kaotatud positsiooni. See sai selgeks õige pea.

Leth elas väikeses majas linna servaL Maja asus künkal, kust pilk ulatus kaugele üle paradiisliku maastiku. Meelsasti veetis Leth siin õhtujaheduses Biraga tunni-

kese. Pahklike õlipuude all meenutasid nad sageli aega, mil nad Gor Mora koopas kohtusid.

Sel õhtul oli siiski kõik teisiti. Tavaliselt nii vaikset kohakest ümbritses väeleer. Sealsamas seisid sõiduvalmis sõjavankrid.

Majas sammus Leth rahutult edasi-tagasi. Vahetevahel peatus ta pilk Biral. Bira istus nurgas langetatud päi, käed süles, ning ta hoiak väljendas sellist julgusetust, et see mehes kaastunnet äratas.

Leth asetas käe Bira juustele. «Ära muretse, Bira. Õnnetus läheb meist mööda. Sa peaksid voodisse heitma.» .

«Oh, Leth. .. Milline öö!» Ohates tõusis naine püsti. Majale lähenesid rutakad sammud. Bira pöördus ringi. «Ilku tuleb.»

Leth noogutas. «Mine siis.»

Sisseastujal oli vaevalt aega tervitamiseks. Tulija oli too pealik, kelle Sotas Jumalate orust isa juurde oli saatnud.

«Kuidas on lood Siddimis, Ilku?» päris. Leth murelikult. «Kõnele julgesti, meid ei kuule keegi.»

Ilku pühkis otsmikuit higi. «Asjad on halvasti, isand! Palju halvemini kui ma arvasin. Voolab veri ja tänavatel kaigub märatsejate kisa.»

«Ja garnison?»

«Ei liiguta sõrmegi.»

«Mis sa räägid? Kas ei andnud ma käsku rahvas ässitajatest puhastada.»

«Ma ei öelnud veel kõike, isand. Kõneldakse, et garnison asuvat vaenlase poolele, niipea kui too üle jõe on tulnud.»

Leth kahvatas. «Tähendab nii on asi?» Ta haaras teisel õlast. «Ilku, me peame tegutsema. Otsekohe! Veel oleme meie tugevamad.»

«Ma ei karda lahingut, ja sinu kavatsus hoida rahvast edasistest õnnetustest on kiiduväärt. Ent mõtle, isand, kui me garnisonile kanale tungime, meelitame ise varitseva vaenlase ligi, et ta meid lootusetus võitluses puruks lööks.»

«Peame siiski riskima!» vastas Leth otsusekindlalt. «Varahommikul, enne kui päike mägede tagant tõuseb, piirame magava linna ümber ja võtame garnisonis *ree-*

turitel relvad käest. Siis võib ka vaenlane tulla - meie oleme tema vastuvõtuks valmis.»
«Kuidas käsid, isand!»

Siiski läks kõik teisiti. Veel öösel saabus Sotase kuller. Ta tõi teate, et Sotas lahkuvat Eribost. Ühtlasi sai Leth teada Termoni hoiatusest. Tulevihm? Võib-olla küll - taevas näitas imelisi märke. Kogu selle möllu juures polnud neid nagu tähelegi pandud.
Leth saatis mehed Siddimisse ja laskis tõsta häiret.
«Kuulake, inimesed, vägevad jumalad on teada andnud, et nad karistavad kõiki, kes neid teotavad ja rahva vastu ülekohtused on olnud. Taevast hakkab langema tähti, mis löövad süüdlased surnuks ning põletavad nende majad maani maha. Ärge kuulake sõgedate nurjatut kihutustööd, jätke oma koda ja vara ning põgenege nii kiiresti kui suudate mägedesse varjule!»
Kesköö paiku muutus salapärane välkumine laotuses juba kohutavaks. Vahel lendas alla tulekerasid, mis sädemeid pildudes lõhkesid. Tumedad tõuked panid maapinna vappuma, nii et inimesi täitis hirm ja õud.
Leth äratas Bira. «Tõuse üles ja lähme!» hüüdis ta. «Tulemas on midagi hirmsat.»
Bira kohkus. «Vaenlane?»
«Ei, Bira. Seda, mis juhtub, ei suuda inimvõim talitseda. Kuid kõikteadjad jumalad on meile armulised, nad hoiatasid Sotast. Rutta!»
Varsti pärast seda lahkus Leth oma väe ja paljude põgenikega Siddimi alt, et lähedaste mägede kaljulõhedes ning koobastes inimestele, hobustele ja vankritele
varjupaika otsida.

Assar lööb sekka

Kindlasti ei oleks Sotas oma olukorda nii pessimistlikult hinnanud, kui ta oleks teadnud, et tolle mälestusväärse päeva pärastlõunal seisis ta isa sõjavägi juba ainult. mõne kilomeetri kaugusel Eribost jõe idakaldal. Assar oli piiritüli, mis teda pikka aega kinni pidas,

eduka rünnakuga lõpetanud ning pöördus otsekohe kiirmarsil lõunasse, kus ähvardas uus tulepesa.
Tema eelvägi, mis koosnes rasketest, neljarakendilistest sõjavankritest, tegi Eribo kõrgendikul lühikese puhkepeatuse. Assar võttis koos Ešmaraga ühe rakendi varjus istet.
«Maakuulajad teatavad, et Eribos olevat lugu tõsine.»
Assar vahtis süngel pilgul maha. «Väravad on suletud, sisse ei lasta ühtegi hinge.»
Ešmara silus habet. «Vahva Lugal Aga hoolitseb asevalitseja julgeoleku eest.»
«Miks ta ka selle eest hoolt ei kanna, et linnas jälle seadus ja kord valitseks?» pahandas Assar.
«Kas ta's seda ei tee? See üllataks mind väga, valitseja. Maakuulajad ei või ju seda teada, kui nad suletud väravate ees seisid. Kuidas see üldse võimalik oli? Peaks ometi arvama, et Eribo rahvas su saadikuid rõõmuga vastu võttis.»
«Käskisin neil mitte ennast tunda anda, sest salajane jälgija saab kindlamini tõe jälile. Nad kõnelesid inimestega, kes linnast tulid. Nood rääkisid, et garnison vaatavat käed rüpes mäiatsemist pealt ning Sotas olevat koos kaardiväega end palees kindlustanud; ta kavatsevat põgeneda Siddimisse või Gor Morasse. Kuid just seal olevatki olukord kõige täbaram.» Ähvardava alatooniga lisas ta juurde: «Need on sinu väeosad, Ešmara, kelle kätte ma Lõunajõe maad usaldasin. Kas pole nad mitte liialt pikalised?»

«Ei usu, valitseja,» vastas Ešmara veendunult.

Assar heitis lühidalt käega. «Eks see selgu. Kuula minu plaani!» Ta vedas mõõgaotsaga liivale jooni ja riste. «Siin oleme meie, seal asub Eribo. Sina lähed osa sõjaväega üle jõe ning piirad linna sisse. Sellele peab järgnema üheaegne sissemarss kõigist väravatest. Kui

pimeneb, peab Eribos taas rahu valitsema!»

«Selge.»

Ešmarale langes jäine pilk. «Vastutad selle eest oma peaga! »

«Jumalate nimel, täidan su käsu,» kinnitas Ešmara kähedal häälel.

«Mina liigun siinpool jõge edasi lõuna poole ning ründan Siddimit. Sina lähed vahepeal Gor Mora peale

ja seal ühineb meie sõjavägi uuesti. Veel enne kui päike kolmandat korda looja läheb, on see maa mul tugevamini peos kui kunagi varem.»

«Et jumalad sulle selleks jõudu annaksid, valitseja!» pomises Ešmara. Samal ajal kaalus ta endamisi, missugune on asjade seis tema, mässu õhutaja ja salajase juhtija jaoks. Järeldused olid rabavad. Assari plaan tähendas kriipsu pealetõmbamist Ešmara arvestustele. Eribosse marssimiseks annab kuningas talle muidugi usaldusväärsed Liibanoni väed. Nood keelduvad Lugal Agaga ühte heitmast ja Assarit reetmast. Järelikult tuleb kindluse pärast lahing. Selle tulemus on teadmata. Jäi ainult tilluke lootusekübemeke ning Ešmara rippus selle küljes. «Sinu rünnak Siddimile viib sind läbi hommikupoolse kivikõrbe. Rahvad, kes seal elavad, ei ole meie suhtes heasoovlikud. Vägede läbimarssimise pärast võib tulla pikalevenivaid läbirääkimisi.»

«Läbirääkimisi?» Assar hakkas pilkavalt naerma. «Mind ei peata miski!»

Ešmarale oli see hävitav hoop. Ta polnud arvestanud, et Assar on valmis äsja lõppenud sõjast nõrgestatud väeosi ülekaaluka vaenlase vastu saatma. «Tahad rünnata?» päris ta läbematult.

«Kahtlemata! On tarvis aega võita.»

Ešmara vajus kokku. Ta nägi lõppu oma tuleviku unistustele, mille sepistamisel ta nii pikka aega ja põhjalikult vaeva oli näinud. Assari lüüasaamise võimaius langes ära, sest tema suurepärane sõjatehnika oli teada. Kui Assar oli otsustanud selle hoolimatult mängu paisata, pidi tulemuseks olema täielik võit. Ja et ta otsustanud oli, selles polnud enam vähimatki kahtlust.

Heitnud pilgu ähmaselt hõõguvale päikesele, hüppas Assar üles. Ka Ešmara tõusis. See oli märguanne teeleminekuks. Sõjavankrite juhid ruttasid sõidukite juurde, seadsid rakmed korda ning haarasid ohjad.

Assar kutsus kokku allüksuste pealikud. Nende juuresolekul andis ta Ešmara käsutusse osa sõjaväest. «Need on võitluses järeleproovitud kolonnid,» lausus ta rõhuga. «Minu eest lähevad nad läbi tule ja vee. Küllap sa nendega rahule jääd.»

Ešmara kõrvus kõlasid need sõnad kui kohtuotsus. Ta jälgis pealikute ilmet. Temale suunatud näod olid

karmid ja äraostmatud. Uhkesti ajas Ešmara ennast sirgu ning heitis pea kuklasse. «Jumalad on sinuga, valitseja. Surm reetureile!»

Assari riigi idapiiril elasid metsikud hõimud. Nomaadidena vahetasid nad sageli laagripaika, ajasid karju ühelt rohumaalt teisele ning kasutasid seejuures meelsasti iga juhust, et oma armetut elu röövrünnakute abil parandada. Võimsa naabriga avalikult jõudu katsuda nad ei söandanud. Ja nad oleksid Assaril ka puutumatult läbi oma territooriumi liikuda lasknud, kui ta olnuks valmis läbirääkimisi pidama, millega oleks ehk saadud välja tingida mõningaid

mööndusi ning eeliseid.

Läbirääkimised nõudsid aega, ja seda Assaril ei jätkunud. Ta teadis, et kui ta tahab olukorra peremeheks jääda, tuleb tegutseda välkkiirelt. Lisaks tuli veel teade, et kaugel lõunas koondavat. vaenulikud rahvad piirile. oma sõjajõudusid. Kui Sotas oli juba teel Siddimisse, ähvardas teda oht, et ta piiratakse sisse ning langeb koos sealsete vägedega vangi. .

«Assar tuleb!» Alati Ja igal pool hääbus see hirmuhüüd surmaröginaks edasikihutavate sõjavankrite rataste vahel. See elunatuke, mis noolerahest, nuialöö kidest ning mõõgahoopidest veel hingitsema jäi, sai otsa verd nõrguvate rataste ja kapjade all.

Assari mõõk sähvis kõige esimese vankri kohal.

«Edasi!» möirgas ta. Õudust, mida ta oma teele külvas, ta ei näinud. Tema külm pilk oli suunatud lõunasse.

Varsti pärast seda, kui Sotas linnast lahkus, teatati Lugal Agale, et suured üksused Assari väest olevat üle jõe tulnud ning lähenevat Eribole.

Jalad harkis, seisis mees väheke aega puhkides paigal ja mõtles järele. Assar väravate taga? Kuidas oli see võimalik? Kus Ešmara praegu oli? Maruvihaselt põrnitses ta oma ohvitsere, nagu oleksid need süüdi, et asjakäik ähvardava pöörde võttis. «Kõikide jumalate nimel! Olen ma asja nii kaugele viinud, siis viin ka lõpule,» urises ta. «Nad kas annavad alla, või me pais-kame nad jõkke!»

Lugal Aga liikus oma peajõududega kuninga vägedele vastu. Veel hoidus ta ründamast, sest ta ei teadnud, kes teda teise poole ülemjuhatajana ees ootab. Ent ka vastasleer hoidus tagasi. Mida nemad ootasid?

«Kui nad meiega ühel nõul oleksid, ei kõhkleks nad, vaid annaksid sellest märku.» Lugal Aga näris närviliselt huuli. «Kuidas sina arvad, kulupea?»

«Sedasama võivad nad meie kohta mõelda, isand. Siin on tarvis kannatust ja kolmekordset ettevaatust.»

«Vahepeal jõuavad aga abiväed üle jõe. Ei mingit viivitamist enam, mina söandan alustada küll! Tungime peale!»

«Pea! Meile saadetakse vahemees.»

«See on Ešmara!» Lugal Aga pahvatas valju häälega naerma. «Linnarahvas saab näha võidupidu, mis nende lapselasteliegi ükskord jutuainet annab.»

Ešmara astus komandandile kinnisel ilmel vastu.

«Noh, Lugal Aga?»

«Isand, Eribo kindlus on sul käes.»

Langetatud laugude alt vaatas Ešmara teisele otsa.

«Tahan seda loota.»

«Asevalitseja põgenes lõunasse. Läbi meie ühendatud vägede ei ole tal enam tagasiteed.»

«Kes teab.» Ešmara kondised sõrmed libisesid üle musta habeme. «Liiga väga kiirustas me noor isand.» Lugal Aga kortsutas kulmu. «Paned sa pahaks, et ma ta linnast välja lasksin? Tema kinnivõtmiseks ei olnud aeg veel küps. Ning kuningale ustav kaardivägi. . .»

«Tahad mind oma reeturlikesse tehingutesse mässida?» Ähvardavalt kummardus Ešmara ettepoole.

Äkitselt ärganud kahtluse sunnil tõmbus Lugal Aga tagasi. «Isand, ma ei mõista su sõnu! Näed, mu sõjamehed seisavad tihedas ringis su ümber.»

«Sinu omad on veel tugevamasse rõngasse tõmmatud!» vastas Ešmara jäise muigega.

Lugal Aga haaras relva.

Kuid Ešmara oli kiirem. Tema mõõk puuris komandandi läbi.

Seejärel tõstis Ešmara mõõga kõrgele ja hüüdis kaugele kaikuva häälega: «Assari nimel! Kes on tema vastu, peab surema nagu see siin!»

225

Hõbedane pilv

Valgete mägede kohal ilmus taevas nähtavale mejulaste kosmoselaev. Samal ajal kui nad viimasel, kosmilisest seisukohast väga lühikesel lennuetapil olid sunnitud oma mootorid seisma panema, oli laialilendavate rusutükkide kiirus päikesesüsteemi keskme suunas tunduvalt kasvanud. Kohe varsti pärast kosmoselaeva päralejõudmist tabasid tohutu kildudemere esimesed lained Maad, ja selleks et lennukuuli tõsistest kahjustustest hoida, pidi meteoriitide eest kaitsev seade pidevalt töötama.

Laeva juhtkond oli teinud Maburi grupile korralduse viibimatult startida. Ent see korraldus oli kahel korral tulnud ära muuta, sest rusud hakkasid alla sadama ikka lühemate vaheaegade järel. Nende seas oli ka tonnide raskusi tükke, mis atmosfääris ära ei põlenud nagu väiksemad osakesed, vaid kõuemürinal maasse raksatasid. Et maandumiskuulidel kaitseseadmeid ei olnud, kosmoselaevaga oleks pidanud kuulide saabumise ajaks oma kaitsesüsteemi välja lülitama, siis ei jäänud muud üle kui oodata rusude sajus pikemat vaheaega.

Veel ei olnud Keelatud orgu planeeditükke langenud. Äge torm painutas ulgudes seedrite latvu ning purustas pilbasteks jämedaid oksi. Selgesse öötaevasse paiskusid sageli sädemetevihud ning sinakasrohelised tulejoad. Mõnikord võbises maa võimsate kivirahnude ja raudmeteoriitide tõugetest.

Tontliku tulevärgi vastuhelgis sarnanesid maandumiskuulid kummaliste, hirmunult küürutõmbunud koletiste paljaste selgadega. Seal, kus alles eile helgiheitjad valgust kiirgasid ning vilgas elu kees, valitses nüüd pimedus ja tühjus. Kõik oli kokku pakitud ja pealelaaditud. Meeskonnad olid oma kohtadele asunud. Juba mitu tundi tagasi. Ent lõplikku stardikäsku ei tulnud.

Mabur kõneles pardaraadio kaudu Ippuriga, kes kuulus teise kosmosekuuli meeskonda.

«Kuidas sa hindad väljavaateid peatseks stardiks?» päris ta astronoomilt.

«Minu arvestuste järgi peaksid tingimused järjest ebasoodsamaks muutuma,» vastas Ippur. «Vastu hommikut tugevneb meteoriidisadu tunduvalt.»

226

«Ja siis?»

«Siis läheb Imra risti läbi rusuvälja tsentrumi. Oleks hea, kui me selleks ajaks planeedist juba kaugel eemal asuksime. »

«VaevaIt oh see võimalik.»

«Mida keskus kõneleb?»

«Nad saadavad ainult kontrollsignaale. Ühendus on halb, katkeb tihti.»

«Arvesta, et aoajal langeb raadioside tükiks ajaks täielikult ära.»

«Enne seda peab kosmoselaeva juhtkond otsusele jõudma. Või muidu. . .»

«Mis muidu?»

«Kardan, et me siin enam kuigi kaua tabamuste eest kindlad ei ole.»

«Kindlamad igatahes küll kui kosmoses.»

«Eks ootame siis edasi.»

Mabur vajutas kõneklahviklõpsti kinni ning silmitses mõtlikuIt tähekaarti kabiiniseinal. Sellelt paistis mingi päikesesüsteem. Kodu... Maast valgusaastate kaugusel Näeb ta seda veel

kunagi?

Kogenud astronoomi rahu ei saanud teda eksiarvamusele viia hädaohu suhtes, mis neid praegu ähvardas.

Lõpuks oli ju ka tema ise mejulane, harjunud igasugusele paratamatusele, samuti siis surmalegi, vastu minema külmalt ja väärikalt.

Kas ootas neid nüüd see paratamatus? Ei teadnud seda Ippur ega teadnud ka tema, Mabur. Võib-olla saab seda varsti teada. Vahest alles viimsel hetkel.

Ta silmitses veel ikka kauget tähte seinakaardil ja tema marmorkahvatut nägu elustas soe helk silmades.

Kui mägede ja metsade tagant hakkas kahvatut koiduvalgust kumama, lõppes sädemete tants taevas korraga ära. Ainult siin-seal vilksatas veel üksik väike välgusähvak. Ka maa peal valitses vaikus. Torm oli vaibunud. Ei liigatanud ükski oks.

Mejulased hingasid kergendatult, kindlasti tundsid kergendust ka inimesed Liibanonis, Lõunajõe ääres, igal pool. Üksnes Ippur nägi ette, et tegemist on ainult

vaheajaga. See võis väldata minuteid või tunde, siis aga pidid planeeti tabama seda purustavamad hoobid.

Kosmoselaevas, mille masinad olid seisma pandud ja mis tiirles orbiidil kolmekümne kuue tuhande kilomeetri kaugusel Maast, arvati sedasama. Seepärast andis laeva juhtkond otsekohe Keelatud oru ekspeditsioonile stardikäsu.

Esimene kuul tõusis õhku. Mitu sekundit hõljus ta säravkuldsena tõusva päikese kiirtes, siis kadus kiiresti kahvatusse taevasinasse.

Minutid täis kartIikku ootust.

Lõpuks teade: «Lend kulgeb häireteta.»

Veel kakskümmend tuhat kilomeetrit.

Mahajäänud kuulide valjuhääldajais tiksus kontrollsignaal. Selle sekka kostis atmosfäärihäiretest tingitud tasast riginat. Muud ei midagi.

Veel kümme tuhat kilomeetrit.

«Pardal kõik korras. Ei ühtegi meteoorkeha.»

Veel ainult viis tuhat kilomeetrit....tuhat... kakssada. . . sada.

«Oleme orbiidil. Lastakse lüüsist sisse.»

Lendu tõusis teine kuul.

Kosmoselaevalt tuli korraJdus: «Vähendada startide vaheaega! »

Mis oli juhtunud? Kas olid peilimisautomaadid teatanud uute kosmiliste rusude lähenemisest? Mabur ei saanud oma järelepärimistele selget vastust. Nähtavasti ei tahetud veel Maal asuvate lennuaparaatide meeskondi rahutuks teha.

Äsja startinud kolmanda kuuli meeskonna hulgas olid ka Termon ja Gil. Nagu kõigil mejulastel, olid ka nendel praegu seljas punased skafandrid. Sinine täht rinnal näitas, et nad on teadusliku staabi liikmed.

Õigupoolest oleksid nad pidanud lendama koos Ippuriga, sest kuulusid tema töörühma, kuid Mabur oli nad organisatoorsetel kaalutlustel teise meeskonda arvanud.

Nad istusid juhtimisruumis ning jälgisid ekraanilt lendu. Nende all olid valged mäed, tumedad metsad, lai org ning hõbedane oja, mis suubus kristallselgesse järve. Kõike seda olid nad oma ekskursioonidel näinud.

«Kas Sotas võttis meie hoiatust kuulda?» küsis Gil tasa.

228

Termon vaikis.

Nad nägid Eribo kohal suitsuloori ega aimanud, et seal hõõguvad majade varemed. Nad silmasid kolonne, mis liikusid läbi kõrbe kui rändsipelgate rodu, ega aimanud, et näevad Assari väge, kes tappes ja põletades endale lõunasse teed rajas.

Üksikasjad tuhmusid kiiresti. Vaateväli muutus üha suuremaks. Varsti polnud vägeva Assari riik enam muud kui vaid silmapaistmatu täpike. Eraldada võis juba mandreid ja meresid, siis tõmbusid need kokku, liitusid maakeraks, mis rippus taevas, ümbritsetud õrnsinise uduga.

Äkki pilt kadus. Kui ekraan jälle helendama hakkas, võis Maa asemel näha hiiglasuurt kuud; see oli kosmoselaev. Hiigelkuuli küljel oli välja lükatud karikakujuline vastuvõtuseadeldis, mis tõmbas lähenevaid lennuaparaate ligi nagu magnetiga.

Oli juba peaaegu vastuvõtušahtini jõutud, kui radariekraan tüürimehe ees pimestavalt valgeks lõi. Tugev tõuge paiskas kuuli kõrvale. Automaadid olid reageerinud enne, kui seesistujad mõtteid koguda jõudsid. Kursist kõrvalekaldumise tõttu tuli teha terve tiir ümber kosmoselaeva, kuid varsti oli sisenemismanööver läbi.

Kui šahti õhulüüs sulgus, sosistas Gil, ise veel üleni äsja läbielatud ohu mõju all: «Meteoorid! Ikka veel!»

«Või juba jälle!» sõnas tüürimees.

Luuk avanes. Sisse tulvas eredat valgust. Meeskond astus vestibüüli.

«Lõpuks ometi kodus!» Termoni silmad naeratasid.

«Oled rõõmus, Gil?»

Gil ei teadnud, on ta rõõmus või kurb. Ta pilk libises üle möödakõndivate mejulaste, helendavate seinte, üles ja alla liuglevate liftide.Ta kuulis hääli, kellasignaale. Siin oli kõik nii enesestmõistetav, läbinisti tuttav. Kodus? Tõepoolest, teda ümbritses tükike tema enda maailma. Ja Maa, org valgete mägede vahel, inimesed - see tuhmus kui unenägu pärast ärkamist.

Maandumiskuul vajus ühte šahti, vabastas koha järgmistele. Ebatavalise rutuga valmistati ette järgmist vastuvõttu. Hüüded valjenesid, häiretuled vilkusid.

Termon oli ärevil, «Mulle teevad teised muret:» Ta

229

peatas ühe kosmosevalves töötava mejulanna. «Mis on juhtunud?» päris ta sellelt.

Kõnetatu noogutas talle põgusalt. «Rusuväli!

Vabanda, mul on kiire!» Juba oli ta läinud.

«Veelon kolm kuuli Maal!» Gil heitis Termonile kohkunud pilgu. «Järgmises on Ippur.»

Hääl valjuhääldajast teatas: «Startis maandumiskuul kolm-kuus-kolm! Tähelepanu, lennukantroll! Tähelepanu. . .»

«Tule, Gil! Lähme vaatluskeskusse!»

Gil kõhkles. «See on keelatud. . .»

«Mitte meile. Kuulume ju samasse töörühma.» Termon tõmbas Gili endaga kaasa.

«Aga teie pagas?» hüüdis keegi vastuvõtmist korraldavast meeskonnast.

Termon pöördus ringi. «Kajutid number sada kolm ja sada neli!»

Nad sõitsid liftiga kaheksandale korrusele. Ka siin tõtati siia-sinna, kõlas ärevaid hääli, korraldusi valjuhääldajaist, valitses ülim valmisolek. Keegi ei pannud neid tähele, igaüks oli süvenenud oma ülesandesse.

Vaatluskeskuses, parajalt suures pimendatud ruumis, helendasid kahes reas radari- ja

teleekraanid. Ehkki ligineva keha asukohta kontrollisid ning määrasid kindlaks automaadid, istus iga ekraani ees spetsialist, kes vajaduse korral juhtimissüsteemi vahele võis segada.

Summutatud häälel pöördus Termon keskuse juhataja poole. «Kuidas olukord on?»

«Pole kiita. Jäime hiljaks. Varsti jõuab meieni rusude peamass. Vaata ise!» Ta osutas radariekraanile, kus oli näha tuhmilt kumav rusumüür. Lühikeste vaheaegade järel kõlas tume hoiatussignaal.

«Esimese lainega suutis meie tõrjesüsteem vaevu toime tulla,» jätkas juhataja. «Mis edasi saab, ei oska ette öelda.»

«Järgmine kuul on juba teel!» sõnas Gil murelikult.

«Loodetavasti läheb niisama libedasti kui seni. Kuuliga on side viienda ekraani kaudu.»

Gil ja Termon läksid juhatatud ekraani juurde. Nad nägid kuuli juhtimisruumi. Esiplaanil istus tüürimees, tema taga Ippur.

«Kas tohime meeskonnaga kõnelda'!» küsis Termon ekraani valvetöötajalt.

«Palun!»

Termon kummardus ettepoole. «Jõudsime hästi pärale, Ippur. Varsti olete ka teie siin.»

Ippur tõstis pilgu. «Olen teie pärast rõõmus, sõbrad. Meil on juba mitu korda tulnud suurte meteooride eest kõrvale põigata.»

«Startis järgmine kuul!» kõlas vahele valjuhääldajast.

Gil jooksis neljanda ekraani juurde. Seal võis eraldada maakera poolt kiiresti lähemale liikuvat täpikest. Läbi planeeti ümbritseva õhukihi välkusid lendtähtede parved. Ikka sagedamini sumises keskuses hoiatussignaal.

Veel lahutas saabuvat kuuli kolm-kuus-kolm, mille pardal asus Ippur, kosmoselaevast viis tuhat kilomeetrit.

Hetkekski ei pööranud Termon pilku viiendalt ekraanilt. Silmanurgast nägi ta, et ka teised meeskonna liikmed juhtimisruumi tulid ning üle tüürimehe õla vaatasid.

«Ippur!» hüüdis Termon jälle.

«Sattusime kosmilise tolmu pilve,» vastas Ippur. «Ent ei ühtegi tabamust. Kui nüüd veel ka viimased õnnelikult läbi pääseksid!»

«Viies kuul tõusis juba lendu.»

«Kuulsin. Meil jääb. . .»

Hääl katkes, samal ajal kadus ka pilt viiendalt ekraanilt.

Termon jäi valvetöötajale ainiti otsa vaatama. «Vastuvõtuhäire ?»

«Vähe usutav.»

Ruumis tekkis liikumine. Kõik pöörasid pilgu tööle asunud arvutusautomaatidele, mis valguskirjas mingeid arve näitasid.

Laeva juhtkond päris valjuhääldaja kaudu: «Mis juhtus kolm-kuus-kolmega? Põikemanööver?»

Vaatluskeskuse ülem heitis pilgu arvutusmasinale. Ei olnud vähimatki kahtlust, arvud näitasid täiesti muutunud lennusuunda. «Kursimuutus meteooritabamuse tõttu!»

Samal hetkel tuli viiendal ekraanil pilt tagasi. See oli

ähmane ja näitas Ippurit. «Näete te meid?» hüüdis ta.

«Peasaatja on rivist väljas.»

«Pilt ja heli on laitmatud,» kinnitas keegi laevajuhtkonnast. «Kanna ette, Ippur!»

Astronoomi valge nägu oli nagu mask, mees liigutas vaevalt huuli ja ta silmad oiid elutud. «Saime kolm tabamust - üheaegselt, kuid eri suundadest. Juhtimisautomaat on vigastatud. Me ei suuda kurssi korrigeerida.»

«Ja meeskond?»

«Neli meest on kergelt haavatud, nende hulgas ka tüürimees.»

«Ippur, praegu ei saa me teie heaks midagi teha!» «Tean.» Muud ta ei ütelnud.

«Niipea kui viimane kuul on kohale jõudnud, stardime kohe ja toimetame teid varjule.»

Ippur noogutas.

«Me ju ometi päästame nad?» Gil vaatas hirmunud pilgul Termonile otsa.

«Loomulikult. »

«Miks me ei tee seda siis otsekohe?»

«Kui me praegu oma asukohalt lahkuksime, et Ippuri kuuli jälitama hakata, siis ei leiaks meid ehk teised. Selleks oleks tarvis vähemalt aeganõudvat manööverdamist, millest praeguses ohtlikus olukorras tuleb hoiduda.»

Kosmoselaevale lähenes viies kuul.

Vigastamatult libises ta vastuvõtušahti. Tema taga sulgus nähtamatute kiirte vall, mida meteooritõrjeaparaadid kaitsvalt laeva ümber heitsid.

Otsekohe pärast seda hakkasid hoiatussignaalid pidevalt undama. Ekraanidelt paistis hiiglaslik sätendav sein, mis kerkis ilmaruumi sügavusest ning paistis langevat maakerale.

Igast küljest kihutasid ligemale sädelevad meteooriparved.

Üks nendest haaras kaugel eemal triiviva kuuli 363, purustas selle ning viis rusud endaga kaasa.

Ei olnud aega seda haletsema jääda. Kerkis *üles* uus pakiline probleem: mis sai kuuendast, viimasest kuulist, milles asus Mabur? Oli see juba lendu tõusnud? Temalt ei tulnud ühtegi teadet. Meteooriparved katkestasid raadioühenduse mitmeks minutiks.

232

Laevakomando pidas kiirustades nõu. Kui kuul oleks praegu startinud, võis teda tabada sama saatus mis kolm-kuus-kolmegi. Oleks ta aga esialgu Maale jäänud, tähendanuks see ohtu kõigile, sest lähenevat rusuvoogu arvestades ei võinud kosmoselaevoma senisesse asupaika jääda. Muidugi võis ta ohtlikust piirkonnast eemalduda ning teatud ajaks jälle tagasi tulla, et Maburit ja tema kaaslasi pardale võtta. Kui aga. . .

Enne kui otsus langetati, saadi asjasse vaaturite abil selgust.

Mabur oli teele asunud.

Ta ei jõudnud kaugele.

Lennuaparaat sattus tihedasse kivisajusse ning sai tabamuse.

Võngerdades hakkas ta Maa pooie langema.

Ta oli pääsmatuIt kadunud.

Mõni minut hiljem ..rakkasi&1 kosmoselaeva mootorid tööle.

Termon saatis Gili tema kajutisse, mis asus kuuendal korrusel. Nad ei vahetanud sõnagi. Uksel puudutas Termon Giii õlga sõrmeotstega - see oli sõnatu hüvastijätt.

Gil astus väikesesse ruumi. Ta vaatas tühja pilguga ringi, jäi kauaks langetatud päi seisma. Siis lülitas ta televiisori sisse ning istus selle ette.

Tema tumedates silmades peegeldus pilt, mida ta üksisilmi jälgima jäi. See oli üha väiksemaks muutuv Maa. Sinist planeeti ümbritses oreoolina hõbedane surmapilv.

Põrgu

Ülejäänud öö oli Leth veetnud mägedes, mis piirasid Siddimi madalmikku läänest. Seal leidus koopaid, ruumikaid ning kindlaid varjupaiku inimestele. Hobused ja vankrid asusid kitsas mäekurus.

Tundide viisi olid Leth ja Uku ühelt varjatud platoolt taevast jälginud, oodates iga silmapilk kohutavat õnnetust, mida oli ennustatud. Alles vastu hommikut, kui ähvardavad märgid taevalaotusest kadusid, viskus

Leth surmväsinult asemele, mille Bira talle kiiresti valmistas.

Bira valvas mehe und, ehkki tal enesel silmad ühtepuhku kinni vajusid. Hakkas mees ägama ja vähkrema, siis ehmus Bira ärkvele, silitas õrnalt tema laupa ning sosistas rahustavaid sõnu. Seejuures oli ta enese jõud otsakorral. Ilma et ta ise oleks märganudki, nirisesid tal mööda palgeid pisarad.

Kui valgeks läks, tuli Ilku ja äratas Lethi.

Leth hüppas asemelt ning haaras mõõga järele. «Mis lahti on?»

«Ei midagi, isand. Orus on vaikne. Ainult taevas põleb veel hullemini kui enne.»

«Kas sellele siis lõppu ei tulegi?» hüüatas Leth meeleheites. «Vaatame, mis väljas sünnib.»

«Ära mine!» anus hirmunud Bira.

Mees embas teda. «Ära muretse, mu Bira. Teen jumalate õpetuse järgi, mille Sotas mulle edasi andis. Sina aga hoia ennast! Et sulle häda ei juhtuks, ära lase ei

hirmul ega uudishimul ennast ahvatleda välja minema ning pilku tõstma.» .

Mehed lahkusid koopast. Väljas vaatas Leth ringi.

«Taevas põleb tõesti!» Tuhandete välkude valgus ületas päikese oma, mis paistis pruunja leitse tagant otse kui hääbuv küünlaleek. «Kohutav vaatepilt! Nagu oleks

viimnepäev tulemas. Kuidas on olukord küll Siddimis?» .

«Pärast koitu ei ole vahipostideIt ühtegi teadet.»

«Siis peame ise järele vaatama.»

Nad ruttasid üles mäele, kuhu oli paigutatud valvepost.

Poolel teel jäi Leth lõõtsutades seisma. Higi voolas tal ojadena mööda nägu.

Ka Ilkul oli hing kinni. «Kole kuum nii varase tunni kohta! »

Leth tõstis pingutusega pea. «Kuula!»

«Ma ei kuule muud kui ainult tagumist oma rinnus, isand. »

«Ole vakka! Kuulen tasast vilinat.»

«Tõepoolest, nüüd kuulen mina kah. Nagu lendaks

nool kõrvust mööda.»

«Nool? Kuskohast? Lähme edasi!»

Varsti peatus aga Leth uuesti. «Kas ei kõlksatanud mitte kivi kivi vastu?»

«Nii kaugele kui silm seletab, ei paista ühtegi inimest ega looma.»

«Sellest hoolimata ei eksinud ma.»

Uku hüppas tagasi. Otse ta jalge ees paiskusid laiali kivikillud.

«Noh, näed siis!» hüüatas Leth.

Üllatunult kummardus Ilku metalselt läikiva killu järele. Kuid allasurutud karjatusega laskis ta selle käest. «Kivi põletab!»

Leth kangestus. «See on taevast langenud tuline kivi! »

Enne kui Ilku midagi vastata jõudis, raputas tume tõuge mäge. Sellele järgnes teine, tugevam.

Tahtmatult vaatasid mehed üles. Mida nad seal nägid, pani neil peaaegu vere soontes tarduma.

Heledasti hõõgudes lendasid tohutud kivimassid taevast maa peale. Mürinal lõhkesid üksikud suured meteoriidid ning muutusid hiigeltilgaliseks elusa tule vihmaks. Kõrva trumminahad ähvardasid rebeneda kogu sellest mürinast, raksumisest ja sisinast. Ning jalge-alune vabises, kui raskemad rusutükid vastu maad raksatasid.

«Jumalad langevad alla!» hüüdis Leth ja osutas taevas valitsevale kaosele.

Kosmiliste rusude seast hakkas paistma kuldselt läikiv täpp, mis kiiresti kasvas - see oli

mejulaste viimane maandumiskuul. Ta kukkus otsekui kivi.

Leth püüdis oma kaaslast endaga kaasa rebida. «Häda meile! Jumalad on surnud! Lähme ära, Ilku, ära!»

«Kuhu?»

«Mäest alla!»

«Liiga hilja! Kivirahe lööb meid maha. Näed, seal on kaljulõhe!»

Paari hüppega olid mehed lõhe juures, mis osutus sissepääsuks sügavasse koopasse.

235

Hirmunult ootas Bira Lethi tagasitulekut. Ta kuulis seletamatut vilinat ja praginat, nägi ka kummalist taevakuma, ent ei söandanud oma kindlast varjupaigast välja minna. Kui aga esimesed tõuked maa ta jalge all vankuma panid, unustas ta Lethi manitsuse ja sööstis paanilise hirmu ajel välja.

Sihitult jooksis ta siia-sinna, hüüdes kõva häälega Lethi.

«Ta on aru kaotanud,» arvasid sõjamehed ning veeretasid kaljurahne koopaavauste ette, sest läbi õhu vuhises kogu aeg kivikilde.

Taguva südame ja värisevate liikmetega nõjatus Bira kaljueendi varjus vastu mäeseina. Silmad olid tal suletud. «Leth, kus sa oled? Oh, Leth!» sosistas ta surmväsinult.

Pikselöök ja allasadava kivilaviini kõmin pani Bira võpatama. Alles nüüd nägi ta õudset pilti, mis tema ees avanes.

Seal oli Siddimi org, mis veel eile oli olnud meeldiv paik varjukate oliivisalude, lopsakate aasade ning viljakate põldudega. Nüüd oli see kõrbenud väli, katki tambitud ja purustatud kõrvetavast rahest, mis pööras kõik pahupidi ning mille kuuma õhkuv hingus lämmatas kõik elava.

Puud sarnanesid lõõmavate tõrvikutega, rohumaid katsid loomakorjused, majad ja hütid olid muutunud varemeiks, igal pool vedelesid jubedasti moonutalud ning kivilahmakate alla mlIttunud laibad.

Linn leegitses ja lakkamatult vuhises alla vägevaid kaljukamakaid, nii et majade palgid ja müürid sädemeid pildudes vastu taevast lendasid. Tuikudes tulid inimesed pragunenud väravatele. Kohkunult põgenesid nad tagasi. Kõik põles: maa, taevas ja ka õhk.

Bira pilk eksles ringi. Sealoli järv. Nende järv! Kus tavaliselt õrn tuuleõhk kristallselget veepinda kurrutas, seal tõusid nüüd määrdunud-kollastest voogudest kobrutavad aurupilved ja sisisevad fontäänid.

Taevast tuli üha suuremaid kivimürakaid. Nende seas paistis kuldselt läikiv täpp - Maburi kuul.

Otsekui halvatud, seisis Bira kaljuseina ääres. Ta mõte ei töötanud. pärani silmi ja hinge kinni pidades jälgis ta kuldset täppi. See kasvas ja kasvas. . .

236

Kuul langes järve lõunakaIdale. Ta lagunes *koost o*tsekui tükeldatud apelsin. Äkitselt kadus ta, eredasse sähvatusse, mis helendas hullemini kogu senisest lõõmast.

Bira *surus näo* vastu õlga ja sulges silmad. Mis edasi sai, seda ta enam ei tajunud.

Õhku vapustas põrgulik mürin. See oli nii vali, et tungis mäesügavusse, kus Leth ja Ilku varju otsisid.

Kalju ragises ja naksus, nagu langeks kokku kogu mäestik.

«Ilku!» karjatas Leth ja otsis teist kobamisi. «Välja! Mägi matab meid enda alla!»

«Ei ühtegi sammu!» Ilku haaras tugevasti Lethist kinni. «Siin oleme paremini kaitstud kui kuskil mujal.»

Kuid Leth rebis end lahti, komberdas pimeduses edasi.
«Pea kinni, isand! Sa eksid ära. Koopas on palju käike! »
Kolinal kukkus koopalaest kive. üks tabas Lethi..
Oiates vajus ta maha ning *kaotas* teadvuse.
Kui Leth taas meelemärkusele tuli ja silmad avas, nägi ta enese kohal taevast, mis enam ei põlenud. Veel sähvisid *ülal* üksikud välgud, *ent* taevas oli selge ja päike paistis nagu harilikult. Juba hakkas ta läände kalduma.
Leth pidas aru. Mis oli juhtunud? Kui kaua ta juba siin lamas? Ta ei leidnud oma küsimustele vastust. Pea lõhkus valutada. Ta kuulatas. Oli vaikne, õudselt vaikne.
Äkki tuIt talle meelde: kõmin, allalangevad kivid, hoop vastu otsmikku. . .
Ta ajas end *järsult* istukile. Tema kõrval kössitas, Ilku, käed määrdunud, marraskil ja verised.
«Ilku!»
Pikkamisi tõstis Ilku pea. Ta *näost* paistis nõutus ja meeleheide. «Lõpuks liigutad sa ennast, isand.»
«Ilku, kui kaua ma siin juba laman?»
«Sind tabas kivi, kui sa koopast lahkuda tahtsid. Püüdsin sind aidata, aga ümberringi oli pime. Suured kivimürakad ja praht olid kaljulõhe kinni matnud. Niisiis võtsin ma ja hakkasin paljaste kätega väljapääsu kaevama. See oli tubli tükk tööd, isand, ja võttis hulga aega. Kui ma su päevavalge kätte olin lohistanud,

hüüdsin valju häälega appi. Kuid mitte kedagi ei tulnud. Ja s võiski tulla? Vaata korraks

ringi!»
Valust moondunud näoga kobas Leth oma laupa. Tihedad juuksed olid verest kämpas. «Tulesadu on lakanud. -Jumalad on meile armu heitnud.» Uus mälestus kerkis ta teadvusse. Ta vaatas ainiti Ilkule otsa. «Aga. . . tähekuul! Ka sina nägid seda. Ta kukkus taevast alla. Kuhu ta jäi?»
«Võib-olla sinna, kus Siddim oli.» Süngelt osutas Ilku peaga oru suunas.
«Kus Siddim oli?» Leth hüppas üles, vaatas alla orgu. Ta põrkas tagasi, haaras Ikust kinni ning raputasteda. «ütle, et ma näen und!»
«Algul arvasin ka mina end unes viibivat, kui ma seda nägin. Tagusin ennast vastu kaljut, et üles ärgata, et õudsest viirastusest vabaneda. Aga ta jäi. See on tõeliselt nii.»
Jälle vaatas Leth aila. Ta ei uskunud oma silmi.
Siddimi org kõigi oma metsasalude ja põldude, inimeste ja loomade, linna ning ümberkaudsete hüttidega oli kadunud. Tema asemel veeresid tinased lained. *Gor* Morast Siddimini laius meri! Selle kohal heljus *mür*giste väävliaurude kollakas vine. Mulksudes tõusid pinnaJe haisva maagaasi mullid.
Õudus nöörimas kurku, vaatas Leth ringi. Isegi mäed olid muutunud. Siin olid kaljuseinad kokku varisenud, seal haigutasid sügavad lõhed. Neist voolas välja põlevat pigi, mis segunes aurava veega. Ja mitte kuskil ei hakanud enam silma rohelist põõsasi. oksa ega kõrt.
«Kus on inimesed, Ilku?» karjatas Leth. «Lähme alla omade juurde!»
Nad jooksid nõlvast alla, komistades kividel ja takerdudes kõrbenud põõsarägas. Vaevalt tundsid nad tee ära. Kõikjal pidid olema märatsenud kohutavad jõud. Nad sattusid laipadele, millel oli näha jubedaid põletushaavu; näod olid veel surmaski hirmust moondunud.
Nad kohtasid esimesi ellujäänuid. Enesest väljas, ekslesid pea kaotanud inimesed ringi. Lethi küsimustele vastasid nad: «Me ei tea, kuidas see sündis. Mägi hakkas lihtsalt liikuma ja

koopad langesid sisse.»

«Bira!» Leth tormas edasi. .

Ka tema koobas oli kinni varisenud. Leth viskus sis

239

sekäiku täitvale kivikuhjale ja püüdis kive e*est* ära kiskuda.

«Bira! Bira!» hüüdis ta metsikus hirmus.

«Siit sa teda ei leia,» seletasid sõjamehed. «Enne kui see kõige koletum tuli, jooksis ta meist mööda, välja. Sinna! »

Mõned mehed viisid Lethi kohale, kus Bira oli seisnud, kui lõhkevast kosmosekuulist pimestav valgus välja sähvatas. Noort naist ei olnud ka siin. Leth hüüdis ta nime igasse suunda. Talle vastas ainult kaja.

Üks meestest osutas kaljuseinale. Sellelt paistis. iseäralik tumedam laik. Leth astus ligi. Võis ära tunda naisekuju piirjooned. See oli Bira vari!

Sõjamehed põrnitsesid õudset ilmutust. «Deemonid on Lethi naise pimeduseriiki viinud. Ainult tema varju on nad maha jätnud!» sosistasid nad kohkunult.

Leth aga tõttas hüüdes edasi. Tagajärjetult otsis ta läbi kogu mäe..

Sügavas meeleheites ja endalegi surma soovides vankus ta veel kord mäeseina juurde.-Siin kogus .ta kaljukilde ning ladus need sambaks. Ning kivid olid nii soolased, nagu oleks neid pisaratega kastetud.

Töö lõpetatud, laskus Leth samba ette põlvili ning tõstis käed taeva poole. «Oo, jumalad, kui te veel elus olete, siis andke vähemalt märku, et see kõik tõesti teie tahtmist mööda sündis!»

Ei tulnud mingit vastust. Hakkas hämarduma. Nagu unes kõndis Leth, et elavaid üles otsida.

Ilku tõi uue kohutava teate. «Ole tugev, isand, ja kuula. Önnetus on mõõtmata suur. Ka kuningas on surnud ja tema sõjavägi hävinud!»

Leth haaras pealikul rinnust. «Mida sa räägid? Assar surnud?»

«Nii see on. Väike salkkond tema mehi jõudis meie juurde.»

Leth astus meeste juurde, kes süngetp- nägudega kurnatult maas istusid. «Kõnelge! Kuidas sattus kuninga vägi Siddimi alla?»

Vanem armilise näoga väepealik tõusis püsti. «Kuningas liikus siia kiirmarsil läbi kõrbe, et vaenlasele orus vastu astuda. Päikesetõusu eel saadeti meid, keda sa siin enda ees näed, ette, et me vaenlase hulga välja

210

uuriksime. Olime juba kohal, oma laagrist õige kaugel, kui taevast hakkas põlevaid kive

langema. Otsisime varju ning ootasime selle õudse rahesaju lõppu. Siis nägime kaugel eemal

eredat valgusesähvatust. Siddimi oru kohale kerkis pilv, mis oli nii hele ja suur, et seda

vaadates jäi hing rindu kinni. Pilv kasvas järjest ning nägi varsti välja nagu puu, mille latv

taevasse ulatub.

Kaua aega ei julgenud me paigast liikuda. Alles keskpäeva paiku pöördusime tagasi. Me ei uskunud oma silmi. Kui palju me ka ei otsinud, igal pool ainult surnukehad ja rusud, tolm ja tuhk. Mis meil üle jäi? Linna! Aga ka linna ei olnud enam. Selle asemel laius haisev meri.

Ilma söömata ja joomata vedasime ennast edasi, kuni kohtasime inimesi. Nad kõnelesid, et te olevat siin mägedes, ja nii leidsimegi teid kätte.»

Leth istus tule äärde. Tal oli külm. Mõtlikult vaatas ta leekidesse. «Kuidas meie omadega on?» päris ta Ilkult.

«Halvasti, isand. Peaaegu pooled meie meestest on surnud või haavatud. Kadunud on hobused ja vankrid - kas kividest lömastatud, kuumusest lämmatatud või plahvatusest puruks rebitud.»

«Esimese aovalgega asume teele Eribosse,» lausus Leth väsinud häälel. «Teel sinna kohtame Sotast. Siin ei ole meil enam midagi teha. Jumalad on surnud, surmahingus on maa mürgitanud.»

Jumalad on surnud

Hommikul alustas Leith oma väe jäänustega rännakut põhja poole. Haavatud olid pandud lamama hädapärast kokkuklopsitud vankritele ning terved pidid neid vankreid vedama, sest enam ei olnud ühtegi hobust.

Viimast korda vaatas Leth tagasi. Koidukiirte rahulikus säras silmas ta platool kivisammast. See seisis seal Bira ja kõikide surmasaanute mälestuseks.

Aeglaselt liikus kurb voor läbi palja mägismaa. Inimesed kannatasid nälga ja janu. Mitte kuskil ei leidunud midagi söödavat. Ainsa. allika vesi, mis nad teel leidsid, oli nii kuum ja kibe, et seda keegi ei tahtnud.

Kolme päeva pärast jõudsid nad täiesti kurnatult Sotase laagrisse, mis asus Gor Morast lõuna pool. Kohutavate sündmuste mõjul ei olnud Sotas suutnud end sundida rännakut Siddimi orgu jätkama.

Ka Numa ja Melam olid maha laitnud tema nõu kindel varjupaik uisapäisa maha jätta, liiati kui põgenikud tõid teateid, et Eribo, samuti ülirängalt purustatud, olevat sagazite käes. Kõneldi, et Ešmara sõjavägi olevat kindlusemüüride ees hävitava kaotuse osaliseks saanud ning katastroofi ajal järvekaldal viimseni hukkunud.

Rõõmupisarad silmis, embas Sotas Lethi.

«Lase mul enne rääkida, valitseja,» lausus Leth tõsiselt. «Siis otsusta, kas sul on veel rõõmustamiseks põhjust. »

Üllatunult tõstis Sotas pilgu. «Sa nimetad mind valitsejaks? On sul mõistus segi läinud?»

«Mu sõnad on hoolega valitud. Sina oled Liibanoni ja Jarmuti villitseja. Kuningas Assar on surnud.»

«Minu isa. . . Kas tabas teda see kõige koletum?»

«Tema tuhk on segamini kõrbe luitunud liivaga. Tema sõjaväest jäi järele ainult käputäis mehi.»

Sõnagi lausumata astus Sotas eemale. Ta tõusis Ühe künka tippu. Aegamisi tõstis ta jalga jala ette, otsekui veaks ta endaga rasket koormat. Leth järgnes talle.

Vaikides vaatasid nad üle Surnud maa.

«Ei ole sulle head pärandust jäetud,» sõnas Lethsüngelt.

Sotas ägas. «Miks on mind küll nii rängasti karistatud?»

«Õnnetus tabas nii süüdlasi kui süütuid. Ka Birat.»

«Bira on surnud?»
Leth pöördus ära.
«Jumalad kõnelesid meile õiglusest. Aga mis nad ise tegid!»
«Ära süüdista jumalaid, isand. Ka nemad ise langesid taevast alla.»
Kohkunult tõmbus Sotas tagasi. «Nii et deemonid said headest jumalatest võitu ning muutsid nende tähekuulid tulisteks kivideks?»
«Kõikteadjad jumalad nägid seda ette.»

242
«Inimesed on surnud. .. jumalad on surnud. See ei või tõsi olla! Veel täna asume teele Baliiši poole. Meie tee äärde jääb Keelatud org.»
«Sa ei leia sealt enam jumalaid.» «Ma ei taha seda uskuda. Tule!»

Valgete mägede harudeni ulatuva kõrbe luidetel seisis telklaager.
Kõige suurema telgi sissekäigu juures valvasid vahisõdurid, paljas mõõk käes. Nad seisid kivist standardi kõrval, millesse oli raiutud kiri, et siin on käskijaks
Sotas, Liibanoni ja Jarmuti kuningas, Assari poeg ning jumalate soosik.
Telgis istusid Sotas, Leth ja Melam. Vaikides mõlgutas igaüks oma mõtteid. Need olid tõsised, rasked, otsustavad mõtted.
Sotas silmitses oma nõunikke. Kui erinevad nad ka ei olnud - temaga samaealine, tark, lihtne, äraostmatu kõrbepoeg Leth ning hallipäine, ettevaatlik, osav poliitik Melam -, olid nad ainsad, kellele toetudes Sotas oma tulevikku võis rajada. Kui tal veel üldse mingit tulevikku oli!
Tema silmad, varem leebed ja unistava, sissepoole pöördunud pilguga, kiirgasid nüüd karmilt ja muutsid ta isa sarnaseks. Kaunikujulised huuled olid tugevasti kokku surutud, suunurkadesse ilmunud teravad kurrud.
Sotas pööras pilgu ligidal asuvatele mägedele, mille sakiline siluett sinise taeva taustal talle läbi telgiava kätte paistis. Juba varasest noorusest peale olid need
mäed talle lähedased olnud. Ta ei suutnud ette kujutada, mis oleks, kui ta neid enam ei näeks.
Kibedalt sõnas ta: «Üksik ja mahajäetud on Jumalate org, ning meie saatus on tumedam kui .kunagi esiisade ajal. »
«Saatus võib kiiresti teise pöörde võtta,» vastas Leth.
Ka Melam oli Lethiga nõus. « Veel ei ole meil teada, kuidas on olukord Baliišis. Kannata, valitseja, kuni Ilku maad kuulamast tagasi tuleb.»
«Ta laseb ennast juba kaua oodata. Liiga kaua!» pomises Sotas resigneerunult.
«See võib olla hea märk.»

243
Sotas tõstis tõrjuvalt käe. «Palju põgenikke voolab meie juurde. Kas see ei ütle midagi?»
Vaevalt rohkem kui seda, mida me juba teame. Kuuldused aga on umbrohi tõe aias.»
«Mida sina arvad, Leth?»
«Anna mulle kümme oma paremat meest, valitseja.
Kui pimeneb, lähen vaatan, kuhu Ilku jääb. On juba aeg selgust saada.»
«Nii et sa jagad mu kartusi maa põhjaosa suhtes?»
«Siiani on ainult teada, et röövjõugud läbi Liibanoni liiguvad. Kas need kuuluvad tugevale vaenlasele, on teadmata. Ikkagi on Ešmara. . .»
«Ešmara oli valelik,» pistis Melam ägedasti vahele.

Lühike sõnavahetus telgi ees muutus ägedaks. Sisse tormas Ilku.
«Kõik on kadunud, valitseja!»
Sotas hüppas püsti. «Kõnele, Ilku!»
«Liibanoni garnisonid on viimaseni alla heidetud ning
puruks löödud. Baliiš on. hõõguv rusuhunnik – pole seal kivi kivi peale jäänud. Öhk on täis kõrbemise ja vere lõhna. Mehed, naiseed ja lapsed on minema viidud.»
Käed kramplikult rusikas, kuuJas Sotas seda juttu.
«Jumalad on tõesti surnud!»
«Asume teele!» kutsus Leth.
Ilku kehitas õlgu. «Kuhu siis? Kõrbe, mille vaenlane meile jättis? Või tagasi Eribosse, kus sagazid võidutsevad? Nad vihkavad meid, sest neid on hullusti rõhutud.
Kividega ajavad nad meid maalt välja - kui pidalitõbiseid!»
«Nii see on.» Sotas astus telgi ette, haaras kivist standardi ja lõi selle puruks. «Ei ole ma enam Liibanoni ja Jarmuti kuningas!»
Melam tormas tema juurde. «Valitseja! Mida sa küll tegid!»
«Lõin lahku õnnetust minevikust!» Sotase pilk oli taas kindel ja selge. «Kuulake minu tahet, sõbrad! Lahkun isade maalt ja lähen vendade juurde, kes elavad teisel pool kõrbet, suurte jõgede vahel. Ma ei vii neile kaasa muud kui ainult teadmised, mis ma jumalatelt sain, aga seda ei olegi ehk nii vähe. Mul on ees pikk ja raske tee. Kes minuga seda teed käia tahab, on teretul-nud.»

Neile sõnadele järgnes vaikus.
Lõpuks lausus Me]am ohates: «Küllap tegid sa oma noore peaga õige otsuse. Meil ei ole midagi kaotada peale elu. Tulen sinuga.»
«Mina kah!» kuulutas Ilku.
Sotas surus tal kätt. Tema pilk peatus Lethil. «Sina vaikid?»
Leth oli eneses raske võitluse maha pidanud. «Lase mind minna Lõunajõe äärde, isand. Seal elavad m i n u vennad, ja neil läheb mind vaja.»
«Seda ma aimasin!» Üle Sotase kahvatu näo vilksas valuline naeratus. «Sinu tee on lühem kui minu oma.
Et vähemalt meie mõttedki üksteisega kohtuksid - seal mägede taga, kus me rahus ühe katuse all elasime!» Ta embas Lethi.
Järgmisel hommikul alustas Sotas rännakut läbi kõrbe. Kogu rahvas -kes täna laagrisse oli põgenenud, järgnes talle. Neist sai pikk voor, mis luidete vahel itta venis.
Leth aga pöördus tagasi Eribosse, kus teda rõõmuga vastu võeti. Tema nõuannete järgi hakati linna uuesti üles ehitama, põldu harima ning maal õiglast korda looma. Üksnes järve ümbrus jäi viljatuks ja tühjaks. Rahvas rääkis, et seal elutsevat nüüd kurjad vaimud, ning järvele anti nimeks Hirmu meri.

Ühel päeval jõudis Lethi kõrvu kummaline kumu. Võõrad kaupmehed Põhjast pidavat kõnelema, nagu oleksid jumalad tagasi tulnud. Seda kuuldust ei võtnud keegi puhta kullana, kõige vähem veel Leth, sest ta oli ju ise jumalate hukkumist näinud.
Ent jutud ei vaibunud, nad muutusid isegi kindlamaks. Kaupmehed väitsid end olevat näinud kuldseid kuule Keelatud oru kohal, mida ikka veel pühaks paigaks peeti ja millest iga inimene kaugemale hoidis.
Siis võttis Leth tee jalge alla ning hakkas astuma valgete mägede poole.
Oli vaikne kuuvalge öö, kui ta viimaks seal terrassi ees seisis. Ta oli üksi. Ei ühtegi jumalat, ei mingeid kuule! Pahameelega mõtles ta lobisejatele Eribo öömajades.

Sellest hoolimata polnud tal kahju, et oli oru üles otsinud. Ta istus maha ja tuletas meelde möödunud aegu. Tuul sahistas seedrites, läbi mäekitsuste kajas kaugelt mingi looma kisa, vahetevahel kandis tuuleõhk kõrvu hulkuva šaakali kiunumist - aga muud ei midagi.

Äkki kuulis ta oma nime. Teda hüüdis summutatud, meeldiva kõlaga hääl.

Leth hüppas püsti.

Teda haaras suur hirm. Ja nagu näeks mingisugust ilmutust, tõstis ta käed tõrjuvaIt näo ette.

Tema kõrval seisid hõbedases kuuvalguses kaks kogu - Termon ja Gil!

«Jumalad! Tõepoolest jumalad!» kogeles Leth ning laskus põlvili.

«Tõuse üles, Leth, ja kogu end!» ütles Terrnon. «Kuidas see tuleb, et sa siin üksinda istud ning mõtiskled?»

Ja Gil lisas juurde: «Meil .on väga hea meel, et. sa elus ja terve oled.» .

Ikka veel vahtis Leth neid pärani silmi. Ta pilk libises üle nende kahvatute võõrapäraste nägude, üle kaunikujuliste kehade, mida katsid mustad tihedasti liibuvad kombinesoonid. «Te olete siis deemonite võimusest vabaks saanud?»

«Deemonitel ei ole meie üle võimu, Leth. Ja ka imride üle mitte.»

«Aga m.a ju nägin, kuidas .teie kuulid kivivihmas alla kukkusid. »

«Sa nägid neid kukkumas ja oled ikkagi elus!» hüüdis Gil kohkunult.

«Kui nad langesid, põgenesin ma mäesüdamesse.»

Termon langetas pea. Ta hääloli tõsine. «Mõned meist said tookord hukka. Mabur ja tema kaaslased.»

«Kas suur Mabur on surnud?»

«Ippur ka. Mäletad veel teda? Ta näitas meile tähti.

Tema kuuli rusud langesid Imra kuule. Otsisin teda sealt, ei leidnud aga muud kui ühe vrakitüki. Pöördusime siis Imrale tagasi.»

«Teid ei olnud siin näha. Alles hiljuti. . .»

«Me ei olnud selles orus, vaid siit kaugel. Ühel päeval laskus rneie suurkuul siiski siia terrassile.»

Hämmastunult vaatas Leth ringi. «Kus ta on?»

Terrnon osutas ütes taevasse. «Jälle seal ülal. Ta viib meid koju.»

«Tähtedele?»

«Jah. Aga. jutusta ometi, kuidas sul on läinud.»

Nad istusid pehmele samblale, millest hoovas mõrkjat lõhna. Maapind oli veel päevasest päikeselõõsast soe.

Leth kõneles kõigest, mida ta oli kuulnud ja läbi elanud tollest ööst peale, kui sädelev Meju kustus.

«Oleme väga kurvad teid tabanud õnnetuse pärast,» sõnas Gil, kui Leth oli lõpetanud. «Tead sa, mis Sota sest sai?» .

Leth noogutas. «Sõprus, mis meid teie headuse tõttu sidus, ei lõppenud, kuigi me teineteist enam iial ei näinud. Ta saatis mulle sagedasti teateid ja rikkalikke kingitusi.

Nagu ta mulle teada andis olevat tema rännak läbi kõrbe olnud kohutav vaevateekond. Nälg ja janu piinanud inimesi väga ning paljud jäänud teele maha. Ka tuli neil alatasa röövjõukude vastu võidelda. Kui rändurid mõne kuu pärast suurte jõgede vahelist ihaldatud maad oma jalge ees nägid, haaras neid pöörane meeleheide. Nad arvasid, et seisavad maailma äärel, kus avanevad pimeduseriigi väravad.

Hirmus paduvihm oli uputanud kõik: inimesed ja loomad, puud ja põõsad, majad ja õued. Oli jäänud ainult pori ning võimsad vood, mis alles pikkamööda alanema hakkasid. Mäekinkudel tunglesid ellujäänud nagu eksinud lambad. Nad olid tabatud imelikust tõvest, mis pani nad põdema, kuni tuli surm.»

«Maandumiskuuli plahvatusest tekkinud radioaktiivne saastumine,» pomises Termon vapustatult.

«Mis asi?»

«Ei midagi. Kõnele edasi.»

«Sotas ei tahtnud tagasi pöörduda, sest see oleks olnud kindel lõpp. Niisiis liikusid nad kõrbe serva pidi lõunasse. Kõikjal oli märatsenud vesi ja tulesadu. Lõpuks leidsid nad paiga, mis paistis neile sobiv majade püstitamiseks. Ehitamine ei olnud küll sugugi kerge, sest polnud ei puud ega kasutamiskõlblikke kive. Seepärast pätsisid nad savist ja mudast plonne, mis päikese käes kõvaks tõmbusid.

Kui inimesed ümberringi seda nägid, said nad uut

julgust, tulid ligi ning lõid samuti käed külge. Sotas laskis kraave ja kanaleid kaevata, et maa kuiveneks ning hakkaks vilja kandma. Kõik õnnestus suurepäraselt. Varsti valmisid ohtrad saagid. Karjamaadel sõid rammusad karjad ning jõukus kasvas kiiresti. Vahepeal oli asundusest linn saanud. Nimeks on tal Eridu. Maad ennast nimetatakse aga Sumerimaaks.»

«Suurte jõgede vahel asuvat maad me nägime,» lausus Gil. «Maandusime seal, sest tahtsime imridega kõnelda ning nende elu tundma õppida. Seda, et Sotas tollel maal elab, me ei teadnud. Meid võeti. vastu ehasõbralikult. Paistis peaaegu, nagu tahetaks meile kallale tungida. Siis lahkusime sealt maalt, sest vägivalda me jälestame.» .

«Teid peeti surnud jumalate kujul ilmunud kurjadeks vaimudeks. Keegi ei tundnud teid, sest Sotas oli tollal juba läbi varjuderiigi värava astunud.»

«Sotas on surnud?»

«Nii see on, jumal Termon. Kui linn valmis oli ehitatud, kutsus.Sotas rahva enda juurde kokku ning kõneles: «Oleme endale uue kodu leidnud. Olgem siis tänulikud ning püstitagem jumalatele mälestusmärke, mis kannaksid nende nägu ning seisaksid nende ülistuseks igavesti. Ning palugem väärilistes templites jumalaid, et nad ka tähtedel meile armuliseks jääksid.» Tehtigi nii, nagu Sotas soovis, ja kõik edenes hästi.

Sotas oli kurjadest kogemustest õpetust võtnud, ta tahtis tasa teha seda, mis kunagi tegemata oli jäänud. Seepärast läks ta rahva sekka, kuulas, mis rahvas rääkis, vaatas, mis ta tegi, ning toimis siis sellele vastavalt. Kõige targemad saatis ta templikoolidesse, kus ta ise sageli tähtedest kõneles ja teie omast eeskuju võttes uut kirja õpetas.

Ta tõi rahvale, nii vabadele kui orjadele hulgaliselt kergendusi. See ei olnud aga ülikutele ega preestritele meeltmööda. Nood nägid, et piiratakse nende eesõigusi. Kuid Sotas jäi nende kisale kurdiks. Ja siis tabas teda ühel päeval jahil mürgitatud nool.

Uus kuningas võttis Sotase õe Numa naiseks. Kõrged isandad hõiskasid rõõmust. Kuid rahvas oli hirmul, sest Numa oli halb ja kõrk naine. Kiiresti viis ta kuninga

selleni, et too Sotase seadusi tühistama hakkas. Rahva rõhumine läks hullemaks kui kunagi varem.

Kivist raiutakse nüüd uusi jumalakujusid. Kujudel on kuninga näojooned, keda siitpeale tuleb austada kui jumalate asemikku maa peal.

Tema auks peab rahvas kõige rammusama aina ohverdama ning preestrid muudkui

nuumavad end maitsva praega. Seda jutustasid mulle sumeri kaupmehed, kes Eribosse tulid.»

«Siis sellepärast võetigi meid vaenulikult vastu,» lausus Termon mõtlikult. «Kardeti, et meie ilmumine võiks uut korda häirida.»

Leth vaatas kurval pilgul ainiti enese ette. «Inimestele on head jumalad surnud, said nad siis otsa maa peal või elutsevad lõpmata kaugetel tähtedel.»

Metsa lähedale maandatud kosmosekuulist väljus keegi mejulane. «Stardikäsk! Rutake!»

Termon tõusis. Ta pani käed Lethi õlgadele.

«Ela hästi! Meid kutsutakse taevasse suure kuuli juurde.»

Lethi jahmatas äkiline lahkumine. «Kas te enam tagasi ei.tule?»

«Me lahkume jäädavalt.»

«Jah, jäädavalt!» korda s ka Gil. Ta sale valge käsi libises nagu paitades üle niiske sooja sambla. Siis läks ta koos Termoniga kuuli juurde.

Nad kadusid luugiavasse. Müratult hõljus lennumasin ülespoole.

Taas olid Gil ja Termon omas maailmas, mikrofonide ja valjuhääldajate, automaatide ning aatomiagregaatide maailmas. Vaikne org sahisevate seedrite taga vajus nägemusena sügavikku.

Kosmoselaeva meeskond andis edasi korraldusi. Releesatelliitide abil kutsuti kõik veel Maal asuvad maandumiskuulid tagasi. Mõne tunni pärast pidi kosmoselaev Maa piirkonnast lõplikult lahkuma.

Termon sirutas ennast toolil. «Veel lühike peatus punase planeedi kuujaamas, ja siis kodu poole, Gil.»

Gili mõtted olid veel Maal.

«Gi1!Millele sa mõtled?»

«Ütlesid sa midagi?»

«Sa unistad.»

«Tume tulevik ootab neid ees -- nii tume ja täis surmaohtu. Vaesed imrid!»

«Ka nemad saavad kunagi nägijateks ning mõistavad, et nende saatus on nende enda käes.»

«Mulle tundus, et Leth nagu aimaks seda.»

«Ei, ta ei või seda aimata. Aga juba põleb temas igatsus tunnetuse järele.»

Termon osutas ekraanile. Ali paistsid öised metsasalud. Nende vahel hele laik - terrass. Seal seisis ikka veel Leth. Ta oli käed tähtede poole tõstnud ning vaatas säravale kuulile järele.

Tänage Termonit!

Kauged minevikupildid kaovad kui möödavilksatavad varjud. Kas viibitakse hiiglasuurel kosmosekuulil, mis lendab valguskiirusel salapärase Meju poole, helendava täpikese poole ilmaruumi sügavuses asuvate tähemüriaadide seas?

Ei, see on «Rhea», mis tiirleb oma orbiidil ümber Marsi, ning ümberringi" istuvad reisikaaslased, kes Oldeni jutustust on kuulanud. Siin on Veera Lõssova, seal tedretähnilise näoga Riggs, vaikne karm Li Sartou, arst Perko, hallipäine Gombare. Sõnatult istuvad nad ringis, pea kätele toetatud või silmad kinni.

Olden silub sõrmeotstega lauge. «See oli mejulaste aruanne kaugetest, igiammustest sündmustest, millest me siiani võisime midagi aimata ainult legendide, ebamääraste pärimuste kaudu.»

«Kas kirjeldus on originaalis niisama elav kui teie esituses?» pärib Novak, Marsi peabaasi juhataja.

Muiates pistab Olden käsikirja taskusse. «Olen teadlane, mitte luuletaja. Minu ülesanne seisis selles, et märkmed ajaliselt õigesse järjekorda seada, nagu näiteks Maal toimunud katastroofi kirjelduse puhul, millest Termon ju alles palju hiljem teada sai.»

«Imelik, et märkmed ainult Ees-Aasia piirkonna kohta käivad. »

«See on täiesti seletatav. Kindlasti oli Termonil palju helipoolidega karpe. Üks nendest läks tal Phobosel kaotsi ja just see sisaldas märkmeid nõndanimetatud

250

Keelatud orus viibimise kohta. Termonile oli see mui'dugi tuska tekitav kaotus, meile aga hindamatu leid.»

«Igatahes käis Termon viimast korda Phobosel siis, kui nad koju lendasid.»

«Kahtlemata. Katsejaama, mille nende esivanemad kunagi Marsi kuule olid rajanud, kasutasid mejulased tugipunktina. Enne meie päikesesüsteemist lahkumist viibis Termnon kindlasti seal.»

«Mis võis teie arvates põhjustada ootamatult kiiret lahkumist, mille juures poolikassett kaotsi läks?»

«Oletan, et selleks oli soov pääseda kosmilisest rusuväljast pärineva meteoorivoo eest.»

««Tulevihm» tabas muidugi kogu maakera.»

«Kindlasti. Mis maakera teistes osades toimus, seda me kahjuks ei tea. Laastav toime pidi sellel sajul olema kõikjal.» Olden pöördub Brencki poole. «Homme hommikul lendame veelkord Phobosele.»

Brenck noogutab. «Muide, nüüd on ka selge, kust pärineb vrakitükk, mille te Kuu Alpidest leidsite. Samuti on lahendatud jalajälgede mõistatus, mis meile palju peamurdmist valmistas.»

«Segadusse viis muidugi asjaolu, et jäljed Kuu pinnal äkki lõppesid. Maandunud kosmoselaeva jälgi polnud ju kuskil näha. Nüüd on kõik selge. Maandumiskuul ei laskunudki päris maha, nii nagu meie raketid. Ta jäi üsna pinna ligidale hõljuma.

Arusaadav on nüüd ka see, et rohkem rususid ei leitud: maandumiskuul kolm-kuus-kolm ei purunenud Kuul, vaid juba kosmoses. Üks suur segment sattus Kuu raskusvälja ning kukkus Kuule. Võimalik, et sinna ka rohkem tükke langes. Aga kuhu? Nad võivad olla laiali pillatud üle kogu Kuu pinna ning asuda ligipääsmatutes kuristikes.»

«Kõigest hoolimata olete teie oma ülesande lahendanud,» lausub tunnustavalt Varkony.

«Mõistatuseks jääb veel mejulaste päritolu. Kui meil õnnestub ka sellele vastust leida, jääb viimane sõna astronautidele. »

Veera tõstab naerdes pea. «Teeme oma parima, et teid Mejule viia.»

«Meest sõnast, Veera!»

«Nõus!»

251

Selle intermetso katkestab Perko. «Üks küsimus Jordanimaa katastroofi kohta, Erik! Siddimi ja Gor Mora, see tähendab Soodoma ja Komorra hukkumine leidis piibli järgi aset Aabrami ajal. Aabram aga põlvnes oletatavasti sumeri-babüloonia linnast nimega Ur, kus tema ja ta esivanemad «teisi jumalaid teenisid». Järelikult pidi ta elama palju hilisemaI ajal kui Assar, Solas ja Leth.»

«Piiblil, Jons, ei ole seda ajaloolist väärtust, mida talle veel möödunud sajandil omistati. Piiblilegendiga Soodomast ja Komorrast on asi niisamuti nagu nõndanimetatud loomislooga - seitsmepäevase nädala eest võlgneme teatavasti tänu babüloonlastele - ja veeuputusesaagaga, mis on ju kah hoopis sumeritelt pärit. Tõde aeti segi pooltõega ning kokkuseadjaid ei huvitanud seejuures ajalooline täpsus, vaid religioosne tendents.

Kui Jordani oru katastroof oleks tõesti alles Aabrami eluajal toimunud, siis oleks meil selle

kohta kindlasti ka Maal kirjalikke ürikuid leida. Lisaks on põhjuslik side selle sündmuse ning Mesopotaamia piirkonnas toimunud «veeuputuse» vahel üsnagi ilmne. Kosmosekuuli allakukkumisel vallandünud aatomiplahvatus kutsus jõgedevahelisel alal esile ebatavalised paduvihmad, mis mõjusid veel laastavamalt tänu oma radioaktiivsusele.»

«Kas võisid plahvatusel tõesti sellised tagajärjed olla, nagu Termon kirjeldab?»

Gombare pöördub Perko. poole. «Me ei tea sellest plahvatusest midagi kindlat. Tuleb ainult arvata, et see oli aatomiplahvatus. Nagu katastroofide puhul sageli, avaldasid muidugi ka siin määravat mõju mitmed tegurid.

Praeguse Surnumere põhjaosa on tõenäoliselt suure murrangulise vajumise tulemus, mis leidis aset diluuviumi ajal ning kujundas Jordani oru. See mereosa

kunagine järv, mille kaldal elas kalur Jeboth oma õe Biraga - on peaaegu nelisada meetrit sügav. El Lisani poolsaare tõttu moodustunud lõunasopi sügavus on aga ainult kuus meetrit. Kahtlemata on see endine Siddimi madalmik.

El Lisani juures võiski mejulaste maandumiskuullõhkeda. Varasematest tektoonilistest muutustest vapustatud kivimikihid ei pidanud enam vastu, tekkis uus maa

lihe ning kogu Siddimi org vajus voogudesse. Nii sai ilusast järvest soolameri ja paradiislikust maastikust troostitu kõrb, mida hautab lämmatav kuumus ning mille kohal lasub pigi- ja väävlihais.»

«Kas Soodomast pole mingit jälge leitud?»

«Ei, Soodoma varemed mattis ilmselt põhjamuda ning püdellooduslikku asfaldi mass, mis lõhkirebitud pinnast välja voolas. Teisiti läks Komorraga. Suured meteoriidid purustasid linna, kuid, nagu me kuulsime, merepõhja ta ei vajunud. Surnumere läänekaldal on paik, mis ikka ja jälle uurijate tähelepanu äratab. See on Khirbet Qumran, mida kutsutakse ka Gunramiks. Leiud tõendavad, et seal peab olema kunagi olnud suurem asula.

Kuuekümnendatel aastatel meie ajaarvamise järgi rüüstas rooma vallutusvägede kurikuulus kümnes leegion selles ümbruskonnas kohutavalt. Asula, mille roomlased laastasid, ei võinud aga olla esimene sellel kohal. Mis oli seal varem seisnud? Khirbet Qumran on koht, mida ümbritseb saladuskate. Ta kõrgub kaldaservalotsekui kindlusetorn. Samuti nagu vana Gor Mora fort!»

Novak tõuseb püsti ja annab sellega märku lahkumiseks. ra surub Oldenil kätt. «Tänan teid kõikide nimel, kellele sai osaks õnn teid kuulata. Kinkisite meile säherduse elamuse, et meie lapsedki meid kord veel kadestavad. »

Mispeale Olden vastab: «Ärge tänage mind, vaid Termonit. Ning ärge alahinnake noori kosmoserändureid.

Kunagi elavad nad rohkem läbi kui meie - Mejul!»

«Kas te mitte ei öelnud, et tahate ise Mejule lennata?»

«Kui see võimalik on, asun ma teele. Kas aga laev veel minu eluajal eesmärgile jõuab, see on teadmata.»

Asteroidid

Järgmisel hommikul. Olden ilmub esimesena väikesesse salongi hommikueinele. Teistest ei ole veel kedagi näha.

Seni kui «Rhea» tiirleb orbiidil, ei nõua komandör reisijateIt nii väga täpset päevakorrast kinnipidamist.

Nagunii on Oldeni grupp oma tööga laeva sisekorra pisut segamini löönud.
Kui Olden juba einet võtab, siseneb Li Sartou. «Oletegi reisiks valmis, Erik?»
«On ülim aeg teele asuda. Kas teie ei tahaks Phobosele kaasa tulla?»
«Meie Gombare'iga oleme veel mejulaste originaalteksti tõlgete kontrollimisega ametis. Paari päeva jooksul jõuame sellega arvatavasti lõpule.»
Olden vaatab kannatamatult ringi. «Kuhu see *Nor*bert küll jääb!»
«Kas lähen kutsun teda?»
«Tänan, pole vaja. Küllap ta tuleb.»
«Olete närviliseks muutunud, Erik.»
Olden heidab Li'le põgusa pilgu.
«Ka teie ei näe just puhanud välja.»
Üle naise näo vilksatab naeratus. «Küll see läheb mööda. Varsti on meil küllalt aega välja puhata.».
«Arvate? Minul igatahes on tööd veel nii, et hoia ja keela. Tahan Novakit paluda, et ta mind mõne ekspeditsiooni juurde määraks, Marsi poolustele või kuhugi mujale.» .
«Vaevalt seda enam jõuab. Nädala pärast me ju stardime. Maa suunas!»
Olden tõstab pilgu. .«Seda ütlete te nii möödaminnes? Ja üldse, kust te. . .»
«Kas teie veel ei teagi? .Täna hommikul oli Veeral kõnelus Endymioniga. Teid tahetakse Maal näha. Maailma Uurimisnõukogu otsus.»
«Jah, aga on see' s võimalik? Veera ütles mulle, et konstellatsioon on stardiks soodne alles kahe kuu pärast. »
«Mina ei ole kosmonaut, Erik. Küllap peab siis võimalik olema. Igal juhul saabuvad juba täna Marsilt esimesed veoraketid.»
Koridorist ilmub nähtavale Brenck.
«Lõpuks ometi!» OJden viipab teda ligemale. Brenck istub lauda. Söögi juures küsib ta: «Mida te Phoboselt veel õieti otsite?»
«Kas jälle skeptiliselt meelestatud?»
«Meil ei ole seal enam midagi tuhnida.»
«Võimalik. Aga ikkagi. . .»

«Ahaa - arheoloogi nina haistab midagi!»
«Nüüd näeb ju kõike teise pilguga,» lausub Li. Olden noogutab talle.

Kaks tundi hiljem seisavad Olden ja Brenck Phobose mustal kivirähal. Väike rakett on maandunud lõhenenud platvormile, mis alumistesse ruumidesse viiva tunneli sissekäigu lähedal rusude alt välja on kaevatud.
Mehed lähevad tunnelisse. Kaldtee viib allapoole. Taskulampide valgussõõrid tantsisklevad seintel. Sinna, kus müüritis sisse oli langenud, on monteeritud toed. Lõhed on betoonitaolise sideainega kinni pandud. Varisemisohtu ei ole enam kuskil.
«Siin on harukäik, kus RASA mulle kallale tungis.
Önn, et mul tookord poolikassett kaotsi ei läinud.»
Nad sisenevad ruumidesse. Seinad hakkavad helendama. Mustjas tolm sirab ettevaatlike sammude all. Ümberringi rusuv vaikus.
Mehed kõnnivad ruumist ruumi, kolmandani välja. Kõik oli puutumata - laud nappade ja toosidega, ümberlükatud istmed, kapid.
Olden istub kušetile, mille alt ta leidis karbikese helipoolidega. Oli see kunagi Termoni ase? Olden suleb silmad ja kujutab ette, nagu seisaks noor mejulane tema ees. Sale, marmorvalge, mustas kombinesoonis. «Termon, ma olen nonde imride järglane. Aastatuhandete vältel

ümbritses meid öö, sinisel planeedil valitses viletsus ja vägivald. Ent nüüd oleme ka meie nägijaks saanud ning oma saatuse enda kätte võtnud, Nüüd olen ma siin ja otsin sind, Termon!»

Kui Olden silmad avab, näeb ta enda ees Brencki valget skafandrit.

Brenck laiutab käsi. «Mitte midagi. Ei ühtegi niiti, mis meid edasi viiks.»

«Kindlasti viibis Termon tookord siin!»

«Sellele ma vastu ei vaidle. Aga ikkagi jääb lahtiseks küsimus, miks mejulased endale tugipunktiks just Phobose valisid.»

«Sel lihtsal põhjusel, et teadsid oma esivanemaid kunagi Marsi kuule katsejaama rajanud olevat.»

255

Brenck raputab ägedasti pead. «Ainult sel põhjusel? Mina pean seda võimatuks. Kui mejulased tahtsid Phobost külastada ainult ajaloolisest huvist, ei oleks nad endale tüli teinud aparaatide siiatoimetamisega ega ka ruumide ajutisegi sisseseadmisega. Ilmselt oli ekspedit-sioonile antud kaks ülesannet. Esimene puudutas vana Mejut, teine meie planeeti. Maa uurimiseks Phobost muidugi tarvis ei olnud, Maale laskus ju Maburi grupp. Seevastu. Meju katastroofi vaatlemisel võis Marsi kuust abi olla.»

«Teie arvates kuulus kaksikplaneet Meju-Ortu meie päikesesüsteemi? »

«Jah.»

«Siis oleme ühel arvamusel.»

«Oo! Üna üllatav. Siiani pole te oma oletusest kordagi kõnelnud, Erik!»

«Teie ka mitte.»

«Sellepärast, et puudub iga.sugune tõendus.» ..

«Kas tõesti?» Olden vaatab Brenckile tungival pilgul otsa. «Kuulge, mida rohkem ma selle üle järele m6tlen, seda selfemaks mulle saab, et tõendus on siiski olemas. Rusuväli, Brenck! See ei saanud lihtsalt kaduda, järelikult peaks ta olemas olema. Ja ongi olemas!

Meteoriidid, mis meile siin alatihti jalge ette lendavad, mis gravitronseadme halli kohale augu lõid, on sama päritolu kui kivimassid, mts kunagi «tulevihmana» Maale sadasid, Maouri kosmosekuuli tabasid ning mejulasi siinsetest ruumidest põgenema sundisid. See rusuväli on alles!»

«Mõtlete asteroidide vööndit?»

«Loomulikult! Need võiksid olla Meju jäänused. Järelikult võis ta olla meie planeetide järjestuses viies.»

«Imekena teooria, muud midagi.»

Oldeni silmad säravad. Ta on oma ideest täiesti haaratud. «Isegi Kepler ütles: «Võtan endale julguse ja asetan ühe planeedi Marsi ning Jupiteri vahele.» See oli nelisada aastat tagasi! Lünk päikesesüsteemis ei ole seniajani õpetlastele rahu andnud. Ta on juba kord vastuvaidlematult olemas. Ja sel kohal tiirleb rusuväli - asteroidid.» .

«See on üldtuntud tõde, Erik. Kõneldakse hüpoteetilisest planeedist, Phaethonist, mis mingil põhjusel

256

kunagi purunes. Suurem osa tema rusudest sattus Jupiteri raskusvälja ning langes tollele hiigelplaneedile. Ka teised planeedid, kõigepealt Marss ja Maa, tõmbasid tuhandeid rusutükke ligi. Ülejäänud triivivad tohutu rõngana peamiselt Marsi orbiidist tagapool. Niipalju hüpoteesist. Palju kõneleb selle poolt, et oletus on kaunis tõelähedane. Kuid katastroof pidi toimuma juba miljardite aastate eest.»

«Miks mitte hiljem?»

«Sellepärast, et planeetide orbiidid on juba pikka aega üpris stabiilsed.»

«Mõnede kuude ja paljude asteroidide omad aga mitte! Siin käib üks arvamus teisele just risti vastu.

Kus oleks Meju teie arvates pidanud meie päikesesüsteemis asuma?»

«Võimalik, et Meju ei olnudki planeet, vaid Saturni kuu, mille viimased jäänused praegu Saturni rõnga moodustavad. Sel juhul oleksid tema purunemisest esilekutsutud häired seesmiste planeetide piirkonnas küll vaevalt mõju avaldanud.»

Erutatult hüppab Olden üles. «Norbert! Termoni märkmed lubavad eksimatult öelda, et mejulased on olendid, kelle ainevahetus põhineb keemilistel ühenditel, mis sarnanevad täielikult maapealsetega. Oma olemasaluks vajavad mejulased järelikult valgust, õhku, vett ja soojust nagu meiegi. Neid eluks vajalikke eeldusi leidub päikesesüsteemis kõige rohkem vaid Marsini.»

Vastuväide ei vii Brencki hoopiski mitte rööpast välja. «Elusfääri võib kunstlikult luua.»

«Sellele peaks eelnema õige pikk loomulik areng.»

«Arusaadavalt. Me ei tea, kui kaugele ökosfäär kunagi ulatus ja kui vana on mejulaste sugu.»

«Hüva, jääme teie oletuse juurde. Siis on seletamatu, kuidas sai rusuväli koletu vahemaa kuni Maani nii kiiresti läbi lennata?»

Brenck ei vasta. Võib-olla ta Oldeni viimaseid sõnu ei kuulnudki. Ta on vastasseina juurde astunud, milles paistab pikk pragu, ning uurib seda säherduse põhjalikkusega, et see Oldenile silma torkab.

«Mis on, Norbert?»

«See pragu oli siin enne, kui seinad helendava värviga kaeti. Värvi on nimelt prakku sattunud.»

«Ja teie järeldus?»

«Asteroidide vööndist pärinevad meteoriidid on siin purustusi põhjustanud juba enne Meju katastroofi. Loobuge oma teooriast, Erik!»

«Need ruumid olid eksisteerinud umbes kolmkümmend tuhat aastat, enne kui mejulaste ekspeditsioon saabus. Selle pika aja jooksul võis kergesti mõni pragu tekkida ka ilma väliste mõjutusteta.» Olden pöördub ringi. Ta pilk libiseb üle ruumi. «Kas teile ei hakka seintel midagi muud silma, Norbert?»

«Seinad on lagedad.»

«Just nimelt! Kas pole imelik?»

«Hm, raske öelda. Võib-olla ei vastanud piltide ülesriputamine mejulaste maitsele.»

«Minu meelest ei puudu siin mitte pildid, vaid seinakaardid, graafilised kujutised ja muu taoline. Mitte kuskil pole sellest jälgegi!»

«Mind see ei hämmasta. Kui mejulased nõndanimetatud rände ajal Phobose jaama maha jätsid, võtsid nad kaasa kõik, mis oli kantav: Ja teisel külastusel korrastati ruumid ainult ajutiseks.»

«Kõige pealt kaeti seinad helendava massiga.»

«Mis sellest? Isegi lõhet ei pandud kinni.»

Olden võtab oma instrumendikotist lambi.

«Mida te selle infrakiirguriga mõtlete teha?» imestab Brenck. «Kas loodate värvi alt midagi leida?»

«Vähemalt teeme proovi.» Olden lülitab kiirguri sisse ning kombib sellega seina.

Nähtavale ei tule midagi.

Ka teiste ruumide seinad ainult helendavad rohekaIt. Mehed lähevad jälle kõige esimesse ruumi, kus seisavad aparaadid. Ja siin, ühel külgseinal, tulevad äkki ilmsiks tumedad jooned.

«Näete, Norbert!»

«Ringjoon, kolmas, neljas... Kulgevad kontsentriliseit. Vasemale, Olden! Suurendage kiirgussügavust!»
«Rohkem ei midagi! Joonis on suuremalt osalt hävinud.» .
Brenck küünitab pea ettepoole, niivõrd kui kiiver lubab. «See võis olla mõne kinnistähtede süsteemi kujutus. Aga. . .»
«Mis aga?»

258

«Aga see on ainult oletus. Pole ju ühtki pidepunkti.»
«Peame siit välja lugema nii palju kui võimalik!»
«Pole mõtet! Viimaks tähendas joonis hoopis midagi muud.»
Ka Olden taipab seda. Veel kord otsib ta seina läbi.
Sealt ei leita lisaks enam kõige pisematki kriipsu.
Brenck kehitab õlgu. «Lihtsalt juhuse õel vingerpuss!»
«Mejulaste vana ja uue kodu asukoha kindlakstegemiseks on meil veel üks võimalus,» kostab Olden veendunult.
«Te mõtlete. . .»
«Terrassi! »
«Teie optimism on imetlusväärne, Erik. Aga kui ka uurimistööd Baalbekis tühja jooksevad, mis sugugi võimatu ei ole?»
«Siis võtame tarvitusele kõige viimase abinõu.»
«Ja see oleks?»
«Rakendame otsimistööle raadioteleskoobid Maal ning Endymionis. Nad hakkavad kuulama naabermaailmade signaale.»
«Seda teevad nad juba aastakümneid. Siiani edutult.
Need maailmad on kas asustamata või ei mõista nende asukad märke, mida me kosmosesse saadame.»
«Kui mejulased on pärit mõne ligema päikese piirkonnast, siis seekord saavad nad meist aru.»
«Mida te kavatsete neile saata?»
«Termoni häält!»

Lahkumine

«Rhea» on stardivalmis. Hommikul kell seitse laeva aja järgi lahkub ta orbiidilt Phobose ümber ning võtab kursi Maale.
Kosmoselaeva väike salong on rahvast täis. Lahkumise puhul on veel kord kokku tuldud. Kohal on kõik, kes võtsid osa väljakaevamistest Phobosel: Li Sartou, Gombare, Veera Lõssova, Brenek, Varkony, tugipunkti juhataja Novak, tuumafüüsik Berman, insener Riggs, arst Perko ja lisaks terve hulk teadlasi, kelle teenistusaeg Marsil on läbi ja kes nüüd Maale tagasi pöörduvad.

259

Kõneluste keskpunktiks on Meju probleem. Loomulikult liigub jutt ka Oldeni ümber, kes näeb tõsist vaeva, et kõigega toime tulla, mida päevakangelaselt nõutakse.
Varkony ulatab talle klaasi. «Võtke lonksuke veini, Erik! See on oivaline kerge lunaata Endymioni hüdropoonilistest aedadest. Kuu päikese all valminud, kui niivõib öelda. Terviseks! Peame teid vormis hoidma, sest Maal oodatakse teid kannatamatult.»
«Jätke juba, Stefan! Maailma Uurimisnõukogu liikmena tõotage mulle parem, et mind

lõpututest vastuvõttudest ning pidulikkusest säästetakse.»

«Võimatu, kallis sõber! Teid tahetakse näha, kuulda, intervjueerida, filmida ning teile kiitust avaldada. Selle eest ei saa teid ka Uurimisnõukogu kaitsta.»

«Pean otsekohe Liibanoni lendama.»

«Küllap jõuate. Maale-lennu ajal magage ennast kõigepealt korralikult välja.»

«Rahu saan ma alles siis, kui olen Meju avastanud.»

Varkony pahvatab naerma. «Teil on niisugune nägu, nagu oleks teil jälle mõni vrakltükk kaotsi läinud. Nagu tollel nõukogu istungil, millest te oma grupiga videofoni vahendusel osa võtsite. -Kas mäletate?»

«Või veel!»

«Oli suurepärane, kuidas kollektiiv teid toetas. Li Sartou hüüdis meile kirglikult: «Andke Erik Oldenile võimalus uusi tõendeid otsida. Ta leiab need!» Nii õhevil ei ole ma teda hiljem .enam näinud. Suurepärane inimene, see meie Li! Nüüd aga vabandage mind. Stan Novak kutsub mind enda juurde.»

Mõtlikult vaatab Olden talle järele.

«Mis teil on, Erik?»

«Minul? Ei midagi, Veera.»

«Küllap olite mõtetega jälle Mejul.»

Mees muigab. «Ei, päris kindlasti mitte.»

«Tahaksin, et te täna ei elaks minevikus ega tulevikus, vaid olevikus.»

«Ei saa neid kolme lahutada. Eile, täna ja homme on meis üksteisega tihedalt seotud.» Olden vaatab Veerat unistava pilguga. Suur, sale ja enesekindel, seisab ta mehe ees oma lihtsas lendurikombinesoonis. Ta sinakashallides silmades on soe helk ning vasevärvi juustel

tantsisklevad kuldsed valgusrefleksid. «Teate, Veera, kellele ma ennist mõtlesin? Teile!»

«Oo! Kas tohib pärida, mis põhjusel?»

«Olete te ka, sellele mõelnud, et meie teed varsti lahku lähevad? Endymionis kohtusime üle hulga aja uuesti ja Endymionis ütleme teineteisele ka hüvasti. Teie lendate jälle Marsile, Veenusele või kuhugi mujale kosmoses. Mina aga otsin «jumalaid» edasi. Kuni ma nad leian. »

«Panin teile juba kord ette neid koos otsida, Erik. Teie elate tähtedel ja ka mina tunnen end seal koduselt.»

«Taevast allalaskunud jumalanna!»

«Ärge nii väga üle pakkuge! Tulge juba, minu aukülalisena peate komandöri lauas istuma.»

«Kas usute tõesti, professor, et suudate gravitronseadme tööle panna?»

Ivo Berman naaldub mugavasti seljatoele. «Võite selles kindelolla, Douglas! Lähemas tulevikus teeme esimese katse. Süsteem on meile nüüd teada ning seade on terve. Korrosiooninähtusi agregaatidel tekkinud ei ole. On kasutatud esmaklassilist tehismaterjali.»

«Suurepärane!» Riggs libistab peoga üle tedretähni lise näo. «Nelikümmend tuhat aastat seisis seade kasutamata! »

«Soodsates tingimustes Marsi kuu sisemuses ei mänginud aeg mingit rolli. Võime jätkata täpselt sealt, kus meju füüsikud ja teadlased lõpetasid. Meile tähendab see suurt hüpet edasi.»

«Milleks te kavatsete gravitronseadet kasutada?» «Kõigepealt Phobose orbiidi korrigeerimiseks, et ühel heal päeval teist Meju katastroofi ei toimuks. Kui Phobos kunagi Marsiga kokku põrkaks - ja seda võimalust peaks ju arvestama -, oleksid tagajärjed meie pla-needile kaugelt tõsisemad kui kuus tuhat aastat tagasi.»

«Oletatavasti on teie edasised jõupingutused suunatud sellele, et konstrueerida väiksemaid gravitronseadmeid, nagu neid mejulased oma maandumiskuulides kasutasid.»

261

«Juba me töötamegi selle kallal. Arenguprotsess on samasugune nagu aatomireaktorite puhul. Algul olid seadmed majakõrgused, siis vähenesid mõõtmed üha ning praegu ei valmista meile enam mingeid raskusi kantavate agregaatide tootmine.»

«Siis saab kosmoselendude valus stardi- ja maandumisprobleem ometi kord rahuldava lahenduse.»«Võite sellega arvestada.»

«Tänu mejulastele!»

«Noh, mõningaid kogemusi oleme ka ise omandanud.

Juba möödunud sajandi viiekümnendatest aastatest peale tegelesid nõukogude uurijad raskusjõu välistamise probleemiga. Enesestmõistetavalt ainult piiratud ulatuses! Juba siis projekteeriti mingi nõndanimetatud graviplaan, lennuk, mis võis gravitatsiooni mõjust vabaneda. Igatahes oleme me sel alal edasi jõudnud õige aeglaselt, nagu näitavad eksperimendid meie katsejaamas Veenusel.»

Riggs koputab Genia Perk9le sõrmega õlale. «Mida marsiredised teevad?»

«Kuidas, palun?»

«Ma mõtlen teie katseid taimedega.. Taimetoit ei ole mulle küll just mokkaniööda. Ka kõige krõbedamale sojakotletile eelistan alati mahlakat biifsteeki, ent Marsi juurviljaroast ei ütleks ma ära.»

«Kannatage, kuni Ivo Bermani aatomipäikesed tae vas särama hakkavad.»

«Mitte see naine mind ei salli,» pomiseb Rfggs ning tühjendab klaasi. «Millal te siis plasmapäikesed paistma panete, professor?»

«Kui tagasi tulete, võite neid juba imetleda.»

«Kas loodate nendest palju abi?»

«Pikapeale jah. Kliima reguleerimise läbi muudab punane planeet oma palet ning Ühel heal päeval on ta hoopis roheline planeet.»

«Arusaamatu, miks mejulased Marssi sel viisil oma elutingimustele ei kahandanud ning uueks koduks ei muutnud. Tehniliselt oleksid nad pidanud selleni küündima.»

«Erik Oldeni arvamust mööda, mis asteroidide-teooriale toetub, kartsid nad, et Meju-Ortu häving võiks ka Marsile katastroofiliselt mõjuda. Mina Oldeni arvamust

262

ei jaga ja usun, et mejulased olid pärit taevakehalt, mis asub väljaspool meie päikesesüsteemi.»

Gombare hoiab klaasi eebenivärvi näo ees ning jälgib murduva valguse sädelemist. «Ja algabki meie koostöö viimane etapp. Olete te juba kaugemaks tulevikuks plaane teinud, Li?»

Li ilme on läbitungimatu. Ta lükkab tagasi rangelt lahkukammitud soengust vallapääsenud musta juuksesalgu. «Ei ole, Percy. Ja milleks neid tehagi. Veel ei

ole me ju eesmärgil.»

«Hm, võib-olla on teil õigus. Erik ei kavatsegi asjast loobuda. Tuletage meelde Endymioni. Kuudepikkuse asjatu otsimise järel lõpuks mingi ebamäärane jälg.

Meie olime kahevahel. Tema aga ei lasknud end «silla» suhtes surnuks rääkida. Ja siis jälle Phobosel! Meil kõigil oli tarkus otsas... Tahtsime loobuda. Tema mitte.»

Li muigab kergelt. «Mäletan küll.» Ta näeb vaimusilma ees Marsi kuu must-punast kõrbemaastikku...

ning üksildast, meeleheites enesega võitlevat Oldenit. Selgesti kuuleb ta Oldeni häält ja

kordab tahtmatult poolvaljusti sõnu, mida mees tookord talle ütles: «Peale mu idee ei mahu mulle midagi pähe.»

Läbi häältesumina kaigub valjuhääldajast: «Komandör juhtimisruumi! Palun otsekohe juhtimisruumi!»

Gombare kummardub Li poole. «Mida te ütlesitegi?»

«Ah, ei midagi.»

Mehe targad silmad uurivad Li'd. «Erik sarnaneb leegiga, mis õgib iseennast. Ja ka teie olete niisugune.»

Li kulmude vahele tekib kurd.

«Kas ma ei ennustanud teile, et saate sajandi kuulsaimaks meheks?» Novak lööb Oldeniga kokku. «Ka kõige julgemad ootused on ületatud.»

«Olge ülivõrretega ettevaatlikum, Stan,» vastab Olden naerdes. «Sajand alles algas.»

«Seda muidugi, aga teie töö ei ole ka veel lõpul. Oldeni grupi järgmine kosmosereis ulatub Marsist palju kaugemale.»

Brenck vangutab skeptiliseit pead. «Niivõrd kui tehnilised tingimused selleks sobivad.»

«Küll nad juba sobivad!» lausub Novak. «Endymioni välisverfis ehitatakse ju footonimootoriga hügelkosmoselaeva. »

Veera tuleb laua juurde.

Olden vaatab talle küsivalt otsa. «Kas vana Meju saatis meile ehk veel oma lahkumistervituse?»

«Meteoorid meid ei üllata. Aga enne äralendu on mul kuhjaga muid muresid.»

«Olete te veendunud, Erik, et asteroidid, kogu rusuväli Marsi ja Jupiteri vahel, on Meju-Ortu jäänused?»

«Jah, Stan.»

«Ainult tõestada ta seda ei saa,» pistab Brenck sekka. «Mõned teadlased oletavad, et asteroidid moodustusid juba päikesesüsteemi tekkimisel.»

«Mugav hüpotees, ent jätab kõigepealt lahtiseks põhilise probleemi, miks on asteroididel tüüpiliste kildude kuju.» . .

«Küllap mejulased oskaksid sellele vastust anda.»

«Kust me nad aga leiame?»

«Kaugel eit või nad olla.».

«Ärge alahinnake probleemi astronautilist külge,»

sõnab Veera. «Millele te oma oletuse õieti rajate?»

«Kahele kaalutlusele, Veera. Mejulased ei tarvitsenud endale uut kodu otsida ilmtingimata just meie galaktika teisest otsast. Tõenäoliselt avastasid nad juba mõnes meie naabruses asuvas päikesesüsteemis planeedi, millelolid olemas või võidi luua soodsad elutingimused.

Teiseks ei olnud mejulaste kosmoselaev, mis Maad külastas, väga ilmselt mitte niimoodi sisse seatud, et sellega oleks võinud terve eluea ja rohkemgi sõidus olla. Termon ja Gil olid veel noored. ülestähendustes ei vihja miski sellele, et nad kodust juba lastena oleksid lahkunud või koguni laevas sündinud. Muidugi on meile tundmata bioloogiline kulg Mejul. Me ei tea, kui vanaks mejulased elavad ja milIine on nende ajakäsitus. Kõige selle järgi, mis me teada oleme saanud, võime siiski oletada, et üldjoontes sarnanevad nad meiega. .

Need kaalutlused viivad järeldusele, et peame meju

lasi otsima mõnest ligemast päikesesüsteemist. On mul õigus?» pöördub Olden Brencki poole.

«J ah. Meie kosmosenaabrite seast võiks silmas pidada Kentauri Alfat ja Siiriust. Mõlemad päikesed valitsevad avarat ökosfääri, eluruumi, kust peaks olema võimalik leida asustamiskõlblikke planeete.»

Veera on juttu tähelepanelikult jälginud, ent ta ei tee endale illusioone. «Täht Alfa Kentauri tähtkujust asub Maast enam kui nelja valgusaasta, Siirius aga umbes üheksa valgusaasta kaugusel. Ja üksainus valgusaasta vastab peaaegu kümne biljoni kilomeetri pikkusele distantsile!»

«Footonimootoriga kosmoselaev, nagu see, mida praegu Endymioni välisverfis ehitatakse, tuleb selliste distantsidega toime. Kosmosesond, mis Jupiteri kuule Kallistole saadeti, tuli heas seisukorras tagasi.»

«Ma ei kahtlegi, et me juba lähemal ajal footonilaevaga lendame. Ent mejulaste umbropsu otsimine oleks siiski lihtsaIt mõttetu.»

«Loomulikult, Veera. Kuid me ei ole ka veel ammendanud kõiki võimalusi uue Meju asukoha leidmiseks.»

«Räägite muudkui nende võõraste otsimisest,» lausub N ovak. «Võib-olla aga on nemad praegu juba pikka aega teel, et uuesti Maad külastada.»

«Täiesti võimalik. Kindlasti tahavad nad teada, mis on saanud imridest, keda nende esivanemad nägid.»

«Seda seletamatum on asjaolu, et nad ennast tuhandeid aastaid pole näidanud.)}

«Maapealseid ajaühikuid ei saa me siin kasutada.

Need kaotavad kehtivuse juba ülikiirel kosmoselaeval.»

«Soovin teile edasiseks palju edu!»

«Tänan, Stan. Me saime teada, et mejulased eksisteerivad, ja me leiame nad üles.»

Kell seitse kakskümmend laeva aja järgi lahkub «Rhea» orbiidilt. Kiiresti kaob sünge Phobos sädelevasse tolmuloori, mis tuhiseb punase planeedi poole kui komeedi saba.

Marss vajub sügavusse. Ta liivakõrbed hõõguvad kauge päikese kumas. Kehva taimestiku laigud helen-

davad oliivroheliselt. Aegamisi seguneb kõik ebamääraseks roostepruuniks, millest kerkivad esile ainult iseäralikud varjumoodustised - «kanalid».

Peabaasist Aeriast lendavad kosmoselaevale järele raadiogrammid. Tervitused koju ning head soovid pikaks reisiks.

Viies osa Helopolis

Jumalate org

Kaheteistkümne tuhande meetri kõrgusel lendab lennuk üle Vahemere.

Kliimaseadmest hoolimata on reisijatekabiinis väga soe. Roidunult nõjatub Olden istme

seljatoele. Ta on silmad sulgenud. Mehe mõtted ei leia rahu. Mälestuspildid sähvivad silme ees kui tähesadu: Endymion Phobos - leid - naasmine koju - tervitused, otsatud vastuvõtud kõikjal - taas lahkumine.

Lahkumine! Ka Veerast. Otse enne äralendu Maale nägi ta teda veel hotelli vestibüülis. Oldenil on too viimane kõnelus nii selgesti meeles, nagu oleks see toimunud alles eile.

Midagi aimamata silmitses Veera teda naeratades.

Näete välja nii sõiduvalmis, Erik. - Lendan kolme tunni pärast ära. - Maale? Nii äkki? - Nojah, te teate ju. . . - Tean. - Ja teie, Veera? - Mina jään esialgu Endymioni. - Kahju! - Jah... Ehk ilmub teilt siis jälle mõni raamat. Jumalatest ja terrassist. Võiksite selle mulle saata. Aga teil läheb meelest. – Kuhu peaksin ma ta saatma ? Veerale, tähtede keskel? Teil on õigus, see on mõttetu. Elage hästi, Erik! Kõike head, Veera! Küllap kohtume veel. - Kindlasti.

Kunagi ja kuskil. - Olete kurb? - Oh ei.

Väljapääsu juures oli ta veel kord ümber pöördunud.

Veera seisis messinggloobuse juures. Suur, sale, liivakarva lendurikombinesoonis, hõbedased eraldusmärgid varrukal. Naeratades tõstis ta käe, et viibata hüvastijätuks.

Armastab ta Veerat? Armastab Veera teda? Neil ei ole sellest iialgi juttu olnud. Ja ta ei ole ka ise selgusele jõudnud oma tunnetes naise vastu. Või siiski?

Ent nüüd on juba liiga hilja. Ta istub lennukis, mis lendab Beirutisse.

Terrass!

269

Nagu nägemus kerkivad ta vaimusilma ette varemete vahel kõrguvad sambad, vana-rooma Heliopolise jäänused. Kuulsad ja imeteldud kui kadunud kultuuri tummad tunnistajad, seisavad nad otsekui sümboolselt ähmasest igiajast pärineval saladuslikul terrassil.

Tolle veel nähtava kultuuri kandjad on maa pealt kadunud. Kuhu on aga jäänud võimsa vundamendi rajajad?

Juba «Rhea» pardalt oli Olden Maailma Uurimisnõukogu arheoloogiasektsiooni palunud, et Baalbekis viivitamatult korraldataks ettevalmistav uurimine, ja kohe pärast Maale jõudmist oli ta kõigepealt Konskilt pärinud, kuidas on lood terrassiga.

Vastus oli hävitav. Oli rakendatud sonde, vastas Konski, ent leitud polnud midagi.

Ei midagi! Ei mingeid õõnsusi kivide all! Ja siiski pidid seal asuma ruumid. Märkmetes oli sellest selgesti juttu. .

Olden ehmub mõtetest üles. Gorpbare ja Li kummarduvad akna poole ning vaatavad alla. «Küpros?» küsib Olden.

Gombare naerab. *«Et* tea küll, millest te siis unistasite, kui me Küprose kohalolime. Varsti hakkame maanduma. »

Lennuk on juba kõrgust kaotanud, suures kaares tüürib ta eesmärgi poole. Eredasti valendab rannaveer.

Tagapool kõrguvad Liibanoni mäeseljad. Need laskuvad järsult suure, laia Bekaa oru suunas.

«Näete toda laiku metsade vahel?» Oldeni silmad löövad särama. «Baalbek!»

Mõne minuti pärast lennuk maandub.

Tulijaid võtab vastu armastusväärne noorepoolne mees. «Ibrahim Faida,» esitleb ta ennast. «Maailma Uurimisnõukogu esindaja Liibanonis. Olen väga rõõmus, et võin nii edukaid. . .»

«Palun jätke! Ainult ilma kõmuta!» katkestab teda Olden. «Tahame töötada täiesti häirimatult.»

«Teid ei eksitata. Kindlasti on teie sooviks otsemaid Baalbekki sõita. Kui teile sobib, viin teid oma autoga kohale. »

Kiire sõiduga liigutakse mägiteed mööda üles kurule. Edasi laiub mäeahelike vahel Bekaa.

270

Li osutab kütkestavale panoraamile. «Jumalate org!» Uuesti läheb tee ülesmäge. Tumeroheliste puude tagant kerkivad Heliopolise hiiglaslikud sambad. Jõutaksegi Baalbekki. Auto peatub hotelli ees.

«Siin hakkame elama,» seletab Faida.

«Meie?»

Faida naerab, nii et hambad pruunis näos sätendavad. «Aga muidugi, kuni teie Baalbekis viibite, on ka minu ulualune siin.»

«Suurepärane! Siin on nii ebatavaliselt vaikne. Turiste pole mitte nähagi.»

«Maja oli arheoloogilise komisjoni kasutada, kes teie soovitusel terrassi uuris. Võõrastele jääb ta suletuks, kuni te oma tööd olete lõpetanud. Kui teil peaks edu olema, suureneb teie staap nagunii.»

«Olete väga ettenägelik, Ibrahim.» Gombare kummardab. «Lootkem siis, et maja varsti inimesi täis *on,»* lisab ta juurde.

Olden lubab endale ja oma kaaslastele ainult lühikese puhkuse. Päike seisab veel suures kõrges, kui !lad Faida juhtimisel teele asuvad, et terrassi esialgselt üle vaadata.

Nad astuvad läbi propüleede kunagiste templite esisele väljakule, suurele õuele nende keskel, uurivad asjatundliku pilguga Jupiteri templi varemeid, millest veel kuus imetoreda friisiga ühendatud sammast ülevas ilus helesinise taeva poole sirutuvad. Nad vaatlevad Bacchuse templit, araabia torni. Kadunud kultuur on läbi kahe aastatuhande järele jätnud suurepärased jäljed.

«Varemetes pole kindlasti enam ühtegi saladust varjul,» ütleb Li. «Küll aga vundamendis, millel nad seisavad. »

Faida laiutab kahetsevalt käsi. «Komisjoni otsus on teil teada!»

«Vaatame terrassi täpsemalt läbi,» paneb Olden ette.

«Palun!» Faida astub ees. «Suured tahukad on kõige paremini näha akropoli all välismüüris, templitekompleksi loodeküljel.»

Sambatükkide, võrratult modelleeritud lõvipeade ja ornamentide vahelt jõuavad nad tähendatud kohta. Siin nad asuvadki, nood mõistatuslikud kiviplokid.

271

Enamik neist on umbes kümme meetrit pikad, kolm meetrit kõrged ja laiad. Kuid nurgakivid on koguni kahekordse pikkusega. Ligi kakskümmend meetrit!

Gombare uurib tahukaid. «Laitmatult tahutud ning peaaegu vuukideta üksteise kõrvale seatud. Puurimisaugud pärinevad kahtlemata rooma templitelinna ehitajatelt. »

Selline on ka Faida arvilmus. «Hiigeltahukad taheti tükkideks jaoteida. Meetod, mida selleks tookord kasutati, on teile teada. Puuritud aukudesse pandi puutalvad. Need valati veega üle, nad paisusid siis ning purustasid kivi.» .

«Kus asub kivimurd?» küsib Li.

«Seal vastas, siit vahest kilomeeter maad eemal.» «Mitte just kaugel.»

«Juba viis tuhat aastat tagasi osati tohutuid raskusi rullikute ning kiilude abil paigast teise toimetada.»

«Te mõtlete püramiide ning koletiste kujusid üheksateistkümnenda dünastia ajast?» Olden raputab pead. «Kui me ka ei teaks, kuidas neid tahukaid transporditi, on võrdlus ikkagi võimatu. Suurte masside edasitoimetamiseks rajasid egiptlased erilisi teid. Vaadake nüüd aga maastikku kivimurru ja ehitusplatsi vahel. Selle struktuur on viimaste aastatuhandete vältel kindlasti samaks jäänud. Tolleaegsete vahenditega ei oleks mitte ühte neist plokkidest meetri

võrragi kohalt nihutada saadud.» .

Li vaatab äkki rahutult ringi. «Percy on kadunud!» «Just praegu alles kõnelesime ju temaga.» «Loodetavasti pole ta siin ringi ronides kuhugi kukkunud.»

Nad hakkavad teda valju häälega nimepidi hüüdma. Mõne aja pärast annab mees endast märku. Kivifragmentide tagant kerkib ta tume, halliseguste säbarjuustega kaetud pea.

«Erik! Kindel mis kindel!» HingeIdades tuleb ta ligemale. «Varem oli terrass palju suurem. Paljusid servakive kasutati templite vundamendi kõrgendamiseks. » .

«Mida te sellega tahate ütelda?»

«Ruumid, mida me otsime, ei asu enam terrassi all, vaid kõrval!»

272

«Kui see vaid mõistatuse lahendaks! Ibrahim, kas ka ümbrust sondeeriti?»

«Ei, ainult terrassi.»

«Otsime siis ümbruse läbi!»

Päike on juba Liibanoni mäeharjade taha vajunud, kui nad hotelli tagasi pöörduvad.

«Edukas see esimene päev nüüd küll ei olnud,» tori seb Gombare.

Li hõõrub kipitavaid jalgu. «Täpselt nagu Phobosel.»

«Kõigest hoolimata võime hinnata plusspunktina Percy ideed otsida ruume mitte praeguse terrassi alt, vaid väljastpoolt seda,» ütles Olden. «Niipea kui ekspeditsiooni varustus kohal on, asume kohe sondidega tööle. Kuidas teie arvate, Ibrahim?»

«Ma el taha teie optimismi mingil määraI vähendada, ent liiga suurte lootuste eest tahaksin hoiatada küll.

Rohkem kui sada aastat on arheoloogia selle koha vastu juba huvi tundnud.»

«Uurijad tegelesid ju templite varemetega.»

«Ka tuhanded turistid on Baalbeki läbi tuhninud.»

«See ütleb veel vähe.»

«Mitu põlvkonda arheolooge, turiste ja kohalikke elanikke ei ole leidnud kõige vähematki märki maaaluste ruumide olemasolust. Mööname, et see ei ole veel mingi veenev tõend. Kui te aga minult küsite. . . Niisiis, teie väljavaated on enam kui napid.»

«Ja ometi peavad ruumid olemas olema! Mejulaste vihje on täiesti selge.»

Järgmisel hommikul einestatakse aegsasti.

«Kuidas magasite, Li?» küsib Olden.

«Väga hästi. Nägin unes, et Percy kukkus terrassi lähedal mingisse õõnsusse ja kadus maa-alustesse ruumidesse. »

«See on hea märk!»

Gombare lükkab tassi kõrvale. «Riktite mul isu ära, Erik.»

«Minu märkus ei käinud mitte teie, vaid insener Ongi ruumide kohta, mida me loodame leida,»

Tuleb Faida. «Teie ekspeditsiooni pagas on kohale jõudnud.»

273

«Siis kohe tööle! Teen ettepaneku, et teie, Percy, valmistate Ibrahimiga instrumendid ette. Sellal vaatab Li veel minuga koos maa-ala üle, et saaksime pärast lõunat otsekohe sondeerimisega pihta hakata.»

Olden ja Li asuvad teele. Nad teevad ringi ümber templite aluse, kusjuures nad täpsete vahemaade tagant tähistavad mõõtepunktid, mis kantakse ka plaaniruudustikule. Lähemas ümbruses ei jäeta vahele ainsatki jalatäit maad. Kui väljaspool terrassi maa all tõepoolest mingid ruumid peaksid asuma, siis leitakse nad kindlasti kätte.

Rahulolevalt silmitseb Olden märkmeid kaardil.
«Sellest aitab. Lähme tagasi.»
«Vaataksin veel meelsasti kivimurdu.»
«Väsinud ei ole?»
«Ei, praegusel aastaajal on kliima tõesti meeldiv.» Varjukate puude all valitseb pühalik vaikus. Pehmel pinnasel pole isegi mitte samme kuulda..
«Kui sageli võisid Leth ja Sotas, Gil ja Termon siin käia!» sosistab Li. .
«Mõtlesin just sedasama. - Tundub, nagu jookseks aeg tagurpidi. Läbi kuue aastatuhande. »
Nad jõuavad kivimurru juurde. See on lopsaka põõsastiku alt veel vaevu nähtav. Mõni samm eemal seisavad metsa all laiali rohmakalt tahutud kaljupangad.
On need kiviraidurite maja jäänused? Läks siit kord Kenan vastu surmale ning Leth vabadusele?
«Erik!» Li osutab valevale laigule. Seal lebab kivi, mis meenutab hiiglase sarkofaagi.
«See on viimane tahukas, Li. Ja kõige suurem ehituskivi maa peal. Mäletate? Ong ei jõudnud seda enam terrassi külge liita.
Alles siis, kui nad hiigelploki juures seisavad, näevad nad, kui suur see tõeliselt on. Ligemale kakskümmend kaks meetrit on ta pikk. Kõrgus ulatub umbes viie meetrini, niisama suur on laius. Tahuka üks ots paistab olevat kaljupinnaga kokku kasvanud. Sellest küljest tõusevad nad kivile. Nad ronivad kõige kõrgema servani.
Li Sartou vaatab ringi. «Siit on selgesti näha, et kunagi oli terrass suurem. Ta pidi ulatuma tolle kaljupankadega künkani.»

«Võimalik.» Olden on mõttes.
Äkki haarab ta nii ägedasti Li'l käest, et too kohkunult tagasi tõmbub.
«Mis on, Erik?»
«Kaljupankadega küngas! Otse terrassi ees! Li! Maalihe on nad kinni katnud. Just seal! Ruumid! Alumised ruumid! »
Nad ruttavad hotelli.
Faida ja Gombare on veel instrumentidega ametis, kui Olden tuppa tormab.
«Teil on täiesti õigus, Ibrahim!» Ta pühib endal higi otsmikult. «Maapinda oleksime võinud kaua sondeerida - ning asjatult. Ruumid ei asu mitte terrassi alal, vaid pankadega kaetud künkas. . . arvatavasti!»

Päike Tau

Otsimisaparaat käes, kõnnib Olden varem valmismõõdetud nõlvaku meeter-meetrilt läbi. Täis põnevust jälgivad Gombare ja Faida indikaatori osutit, mille näitusid Li plaanile kannab.
Sel kellaajal valitseb lämmatav kuumus ja künkal pole ühtegi puud, mis pakuks jahutavat varju. Need neli ei pane aga palavust peaaegu tähele. Li on laiaservalise kübara kõrvale heitnud. Ta juuksed kleepuvad oimukohtadele.
Olden peatub. Vigastatud õlg teeb talle valu. «Noh, kuidas on?» hüüab ta poolelt kõrguseit ana. Ootusrikkalt kummardub mees ettepoole.
Li laseb pilgul üle ka ardi käia. «Silma hakkavad mõningad struktuurimuutused.»
«Ei mingeid ilmseid õõnsusi?»
«Ei.»
«Siis laseme edasi!»
Tunni aja pärast on Olden jõudnud künka jalamini. «Näidake korraks siia, Li!»
Ta silmitseb kaarti ning ühendab sellele kantud ristid joontega. «Siin ongi varingukoht!

Paremal ja vasemaI on kompaktne kalju, selle vahel tihedasti kokkuvajunud kivipuist, ilmselt igivana.»

275

«Ja mis nüüd?»

«Alustada väljakaevamist!»

«Bageriga?»

«Võimatu! See võiks esile kutsudauue varisemise, mis viimati veel rohkem purustusi põhjustaks. Kas koristamisautomaadid on kasutamiseks korras?»

«Otsekohe, kui vaja. Kas neljast robotist piisab?» «Veel parem, kui meil neid viis oleks. Kahekaupa hakkaksid nad ülevalt alates kivirusu eemaldama.» Olden osutab kaardile. «Viies oleks reservis, juhuks kui mõni äkki streikima hakkab. Neid selle ma tunnen.»

Oldeni ennustus osutub õigeks. Robotid liiguvad kiiresti edasi. Vahetpidamata loobivad nad kive ning mulda kõrvale. Vaevalt nädala jooksul pärast töölehakkamist on nad varingukoha kolme meetri sügavuseni puhtaks teinud. Nüüd muudetakse meetodit. Kaks automaati töötavaa vertikaalsuunas edasi; teised pannakse tööle frontaalselt.

«Homme saame teada, kas oleme eksinud või mitte,» sõnab Olden. Ta säilitab rahu, kuid Gombare tunneb teda küllalt hästi ja teab, et mehe närvid on pingul kui pillikeeled.

«Kas me ei peaks juba kiviprahti kontrollima hakkama, Erik..?»

«Minu arvates on sellega aega. Nüüd tuleb päevavalgele veel ainult jämedat puistu. Nii kergesti meil midagi kahe silma vahele juba ei jää.»

«Ikka ja jälle küsin ma endalt, kas on üldse mõtet siin kaevata.»

«Loomulikult võib see tulutu olla, Percy. Niisugune ettevõte on paratamatult seotud riskiga.»

«Saite minust valesti aru. Ma el mõtle mitte ruume endid, vaid seda, mis neis varjul võiks olla. Me otsime vihjeid meju kosmonautide päritolu ning eesmärgi kohta. Kuidas peaksime neid Maalt leidma, kui me isegi Phobosel sellekohaseid jälgi ei avastanud?»

«Just nimelt Maalt! Asetagem ennast mejulaste olukorda: me maandume võõral planeedil. Seda asustavad elusolendid, kes on meiega võrreldes küll mahajäänu

276

mad, kuid üpris arenemisvõimelised. Mida me teeksime, enne kui sellelt taevakehalt jälle lahkume? Ehitaksime mõne mälestusmärgi, jätaksime maha kirjalikke ürikuid või teeksime midagi muud, et tolle planeedi asukate järeltulijatele teada anda, kes me olime ja kust me tulime. »

«Kui mejulastel midagi niisugust mõttes oli, siis ei olnud küll tark tegu selleks maa-aluseid ruume valida.» .

«Varingut polnud võimalik ette näha. Olen veendunud, et saame mejulastest rohkem teada, kui me ruumid avastame. »

Järgmisel päeval on Olden juba koidu ajal väljakaevamiskohal. Koos Li, Gombare'j ning Faidaga jälgib ta töö käiku. Robotid eemaldavad kivi kivi järel. Kolinal veerevad pealtvaatajaile vastu rasked kivikamakad.

Akki hüppab Olden automaatide vahelt läbi ja sööstab üle kolisevate kaljutükkide. Varingukoha vasakus servas on paljastunud sile tahk. See on mustjast kivimist, mis läigib nagu sulatatud klaas.

«Sein! Näete, sein!»

Kõik kompavad seinapinda. Igaühele on selge, mida see tähendab. Ilma pikema jututa kummarduvad nad, kahmavad maast kive, viskavad neid kõrvale. Ägedasti töötavad inimesed

robotite kõrval. Higi valgub neil silmi, kivikillud kriimustavad käsi, hallikas tolm matab hinge, ent nad töötavad - üha kiboemini, aina ägedamalt.

Esimene samm põrandast saab vabaks. Ka siin on katteks must, sile, klaasja pinnaga kivi. Ruum hakkab käigu kuju võtma. See pole lai ja seinad võisid sel esialgu napilt kahe meetri kõrgused olla.

«Aatomipõletitega kaljusse sulatatud!» teeb Gombare kindlaks.

Maa-alune käik kulgeb kolm-neli meetrit. Siis tuleb põiki mingi ruum.

«Tühi! Täiesti tühi!»

Nad peavad nõu, kompavad, otsivad. Paljad sätendavad seinad, paar lõhet sees - muud ei midagi. Lae asemel laik sügavsinist taevast.

277

Ei kõnelda sõnakestki. Käed rippu, seisavad nad seal ning püüavad vältida üksteise pilke. Li kükitab maha, paneb pea vastu põlvi.

«Infralamp!» pomiseb Olden. Ta kael kipitab ning veri peksleb meelekohtades.

Faida ronib välja, et lampi tuua lasta. Ülal koguneb uudishimulikke. Nad sirutavad kaelu, sosistavad, trügivad ligemale. Faida palub neid tagasi astuda ning mitte tööd segada.

Väljakaevamine käib edasi. Robotid vabastavad ühe avause. Päevavalgele tuleb teine ruum. See on õige pikk. Teine otsasein asub sügaval mäes. Ka selles ruumis ei ole midagi. Esimest korda voogab päevavalgus üle ta paljaste seinte..

Robotid viiakse ära. Neil pole siin enam midagi teha.

Nad puhastatakse, õlitatakse, laaditakse helikopterisse ning viiakse Beirutisse tagasi.

Olden ja Gombare uurivad ikka jälle hoolikalt seinu ja põrandat. Kõik nende vaev on asjata.

Siis tuleb J'aida infrakiirguriga. Uus lootus annab kõigile neljale jõudu.

Olden lülitab lambi sisse. Nähtamatud kiired libisevad üle tasapindade. Kuid esile ei tule ühtegi varju, mitte ainsatki joont. Eesmises ruumis pole tulemus

parem. Ka käigus mitte.

Olden laseb käed alistunult langeda. .«Lähme!»

Õhtulauas vahivad kõik vaikides oma taldrikusse. Ainult Faida teeb katset vestlust alustada. «Ma ei mõista,» ütleb ta, «miks on ruumid täiesti tühjad. On need ehk juba varasematel aegadel üles leitud ja tühjaks röövitud?»

«Ei usu. Varisemine toimus tõenäoliselt juba suure meteoriidisaju ajal, varsti pärast Maburi äralendu.»

«Raud- või kivimeteoriitide jälgi ei leidnud me kuskil,» tähendab Gombare.

«Varisemine ei tarvitsenud sugugi toimuda raskete meteoriitide mõjul. Võib-olla põhjustas seda aatomi plahvatuse rõhulaine maa sees.»

«Aga ruumid ise? Tühjus?»

278

«Ülestähendustes oli kirjas, et nad olevat peaaegu valmis saanud. Mejulased tahtsid siia kindlasti tugipunkti rajada nagu Phobosel. Siia pidi mõni meeskond maha jääma, sellal kui lennukuulid maakera teisi piirkondi külastavad. Ent selleni ei jõutud. Ekspeditsioon tuli küll tagasi, aga ainult selleks, et kosmoselaeva kojulennuks korda seada.»

Söögisaali ukselt kostab äkki valju juttu. Keegi kohalik elanik tahab Faidaga kõnelda.

Ta astub laua juurde, erutusest hingetu. «Palun tulge kohe! Väljakaevatud kambritest... paistab valgust!»

Kõik hüppavad püsti.

«Mis te räägite!» hüüab Olden. «Valgust? Kuskohast?»

«Tulime sealt mööda... Pimedas nägime... kõige tagumisel seinal! Ringid. . . helendavad ringid!»

Gombare ei usu",seda j!1ttu. «Silmapete! Või mingi juhuslik valgusefekt:»

Olden tormab juba välja. Teised järgnevad talle.

Väljas on täiesti pime. Tähistaeva all haigutab lahtikistud must auk mäenõlvakus.

Faida tahab süüdata elektrilambi, kuid Olden hoiab tal kõvasti käest kinni.

Nad liiguvad käsikaudu läbi käigu, läbi esimese ruumi.

Teise ruumi ukseaval põrkavad nad tagasi. Tagumisel otsaseinal hõõguvad maagilises valguses ringid ja märgid. Rohekas kuma ulatub nelja jahmunud näoni.

Pikkamisi astub Olden ette. Samm-samInult läheneb ta saladuslikele kujunditele. Seinal on kaks sõõri. Kummagi läbimõõt on umbes meeter. Parempoolne kujutab päikesesüsteemi, vasakpoolne taevakaarti.

Olden pöördub parempoolse juurde. Ta pilk liigub keskpunktist üle planeetide orbiite tähistavate kontsentriliste ringide.

Tõepoolest. . . Päike, Merkuur, Veenus, Maa, Marss. .. Ja siis? Oldenil peksleb süda kurgus. Marsi ja Jupiteri vahel pole mingit asteroidide sõõri. . . vaid kaksikplaneet! Ning kiiljad kirjamärgid.

«Meju üks!» loeb Li, kes seisab Oldeni kõrval.

«Järelikult ikkagi! Hüpoteetiline planeet Phaethon oli vana Meju!» sõnab ta väriseval häälel.

Li osutab Marsile. «Nüüd on ka selge, miks nad oma katsejaama just Phobosele ehitasid. Marss oli nende lähim naaber.»

«Jah, Li, nii see oli! Kus on aga nende uus kodu?»

«Siin!» hüüab Gombare. Ta seisab Faidaga vasakpoolse sõõri ees. «Siia on üks täht joonistatud! Oodake! Seal asub Orion, üsna praegusel kujul. Täheahel seal kõrval peab olema Eriidanus. Siis asub Meju Vaala tähtkujus. Ta kuulub tähe Tau juurde!» Gombare suleb silmad, vaarub. Ta huuled liiguvad. «Vaala Tau... üheteistkümne valgusaasta kaugusel!»

«Peaksime kujutisi fotografeerima.» Faida sosistab erutusest. «Kes teab, kas nad jäävad nähtavaks.»

«Olen kindel, et nad ei kao kuhugi,» seletab Olden. «Mejulased kasutasid helendavat ainet, mis on erakordselt intensiivne ning vastupidav. Meile on see juba Phoboselt teada. Siin ei olnud see-aine aktiivne, sest nendes ruurmdes valitses aastatuhandete vältel pimedus. Seda ergastati alles täna, kui päikesevalgus esimest korda seintele langes.»

Faida silmad säravad. «Arvan, et meil seisab täna veel ees üks meeldiv ülesanne: ettekanne Maailma Uurimisnõukogule. »

Väljudes heidab Olden veel kord pilgu helendavatele ringidele. «Jah, meie ülesanne on nüüd täidetud. Täielikult täidetud!»

Avastus Baalbekis äratab peaaegu rohkemgi tähelepanu kui leiud Phobosel. Oldeni rühm külvatakse üle õnnitlustega kogu maailmast. Isegi Endymionist saadab Curtius raadio teel tervituse ning ka Novakilt Marsi asulast Aeriast tuleb raadiogramm.

Uurimisnõukogu palvel jäävad Olden, Li Sartou ning Gombare esialgu Baalbekki. Kuni lõpliku otsuse langetamiseni, nagu kõneldakse. Nad jagavad omavahel küll

austavat, ent pingutavat ülesannet anda seletusi tead lastele, keda iga päev orgu kokku voolab.

Ühel õhtul ilmub Olden Li tuppa.

Ta on väga erutatud. «Kas Percyt siin ei ole?»
«Aga Erik, juba tunni aja eest sõitis ta Ibrahimiga Beirutisse! »
«Jah, õigus. Rumal lugu!»
«Miks te nii endast väljas olete?» Li vabastab ühe tooli raamatutest. «Istuge ja kõnelge kõik ära! Teil on ju midagi südamel?»
«Jah, tõsi, olen terake segamini küll.» Mees tupsutab higipiisku otsmikult. «Äsja tegi Konski mulle teatavaks Maailma Uurimisnõukogu otsuse. Uus kosmoselaev lendab Mejule. Mulle usaldatakse selle ürituse teaduslik juhtimine. Brenck lendab kaasa, Berman kah. Ja teate, kes saab esimeseks tüürimeheks? Veera Lõssova!»
Olden vaatab mõtlikuIt aknast välja. Mäed hõõguvad loojuva päikese kumas. «Jah, Veera juhib laeva Mejule.»
Li nõjatub lauafe: Ta pilk on suunatud Oldenile, otsekui tahaks ta mehe näo endale kustumatult mällu vajutada. Tolle näo, mida ta nii sageli on vaadelnud, ilma et teine seda tajuks, näo, mida ta võib-olla enam iial ei näe.
Iga joon selles avalas, julges mehenäos on talle tuttav, iga huulte väratus, iga pilk silmist, mis praegu unelevaIt kaugusse vaatavad, nagu näeksid nad juba toda imepärast maailma võõra päikese all.
Li haarab Oldeni käed. «Olete õnnelik, eks?»
Olden ärkab mõtteist. «Jah, väga.»
«Olen teie pärast rõõmus.»
«Tänan, Li.» Naeratades vaatab ta naisele otsa.
«Oleme alati head seltsimehed olnud.»
«Minule olite te rohkem kui ainult seltsimees, Erik.»
«Li!»
«Jah, Erik. Aga ma tean, et Veeraga saate te õnnelikumaks. »
«Mul ei olnud kunagi aega teie ja enda üle järele mõelda.» Mehe kulmude vahele tekib kurd.
Li naeratab. «ükskord siiski oli. Phobosel.»
«Tookord, tollel ööl... Oige jah. Oleksime pidanud teineteisele kõik lõpuni välja ütlema.»
«Uskuge mind, nii on parem. Millal te sõidate?»
«Juba homme. Kosmoselaeva stardini läheb veel oma

aasta aega, aga ma tahaksin alustada ettevalmistusi niipea kui võimalik. Mind ootab palju tööd. Ja teie? Mida teie tegema hakkate?»
«Ka mina sõidan homme. Casablancasse.»
«Mida te Põhja-Aafrikast otsite?»
«Võtan osa veealusest ekspeditsioonist Atlantisele. Muide, Percy võttis jälle vastu professuuri Khartumis.»
«Sellest ei tea ma midagi!»
«Oh, Erik! Oma mõtetes olete te juba ammugi Mejul. Mitu korda kõnelesime Percyga teile oma plaanidest. Ent te ei tahtnud nendest midagi kuulda ja ütlesite alati, et sellega on aega.»
«Nüüd on aga asi äkki niikaugel?»
«Jah.»
«Mida te täna õhtul teete?»
«Pakin.»
«Rumalus! Seda võite ka homme teha. Mõtlen, et võiksime tänase õhtu koos veeta. See on ju viimane.»«Meeleldi, Erik.»
Uksel pöördub mees veel kord ringi ning ulatab Li'le käe. «Olete tõesti hea seltsimees, Li!,»

Olden astub õue. On juba pime. Kuu valgustab kahkjaid mägesid ja ülespoole sirutuvate sammastega templivaremeid.

Sügavais mõtteis suunab mees sammud terrassi poole, tõuseb igivanadest astmetest üles ning jääb suure templiõue keskele seisma.

Kõrgustikult laskuv jahe tuuleõhk toob kaasa ebamäärast sosinat, nagu oleks õhk täis kaugeid hääli. Või on see ehk tasane meloodia, mis väreleb öövaiksete nõlvade ja kuristike kohal kui igavene laul hämarast minevikust?

Olden tõstab pilgu tähtede poole. Kõik ta ümber tundub haihtuvat olematusse. Jääb ainult sosin ta kõrvus. Kuni ka see tuule vaibudes lakkab. Ent Erik Olden seisab veel kaua terrassil ning vaatab üles vilkuvate maailmade poole, kauge eesmärgi poole.

SISUKORD

Esimene osa

ENDYMION

Ükski tee pole nii pikk 7
Vari 13
Kohtumine 20
Jäljed toImus 26
Arv 363 37
Iidsetest aegadest 51
R . Kummalised seosed 56
Nõukogu teeb otsuse
62 Äralend 68

Teine osa

PHOBOS

Kääbus ei reeda midagi 81
Öigel teel 88
Kõik Phobose jaoks 95
Mõistatus 107
Ülestähendused 115

Kolmas osa

ME JU

Meenutus 125
Keelatud orus 129
Kaks maailma 138
Terrnon ja Gil 146
Surev planeet 153
Küsimused küsimuste otsa 157

Maa Lõunajõe ääres 162
Ešmara nõuanne 172
Unistaja 179
Meju hukkub 189
Uued küsimused 196

Neljas osa

SOODOM JA KOMORRA

Korraldus kosmosest 203
Põgenemine 211
Assar lööb sekka 221
Hõbedane pilv 226
Põrgu 233
Jumalad on surnud 241
Tänage Termonit! 250
Asteroidid 253
Lahkumine 259

.Viies osa

HELIQPOLlS

Jumalate org 269
Päike Tau 275